İLHAN ARSEL

BİZ PROFESÖRLER

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.

İnkılâp Kitabev

Levent Şahverdi Arşivi

İLHAN ARSEL

BİZ PROFESÖRLER

2.BASKI

İNKILÂP KİTABEVİ
YAYIN SANAYİ VE TİCARET A.Ş
Ankara Cad. 98 - 34410 İSTANBUL

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ III

BİRİNCİ BÖLÜM:

ULUSAL AHLÂKIMIZIN ÜNİVERSİTEDEKİ TEMSİLCİLERİ OLARAK BİZ PROFESÖRLER 1

I - Fakülteden Ayrılırken 13
II - Medenî Cesaret Anlayışından Yoksun Biz Profesörler 44
III - Fikir Bakımından Ortaçağ Dönemini Aşamamış Biz Profesörler 91
IV - Bilimsel Dürüstlük Sorunu ve Biz Profesörler 91
V - Değer ve Fazilet Ölçülerinden Yoksun Biz Profesörler Kimleri Yüceltir ve Kimleri Hor Görürüz 142
VI - «Pîr», «Pire», «Hülle» ve Üniversite 147

İKİNCİ BÖLÜM:

MİLLÎ BİLİNÇ VE BENLİK DUYGUSUNDAN YOKSUN BİZ PROFESÖRLER 165

I - Türk'ü «İnsanlık ve Uygarlık» Düşmanı ve «İslâmı Çökerten Irk» Şeklinde Tanımlayan Arap Bilim Çevreleri ve Bu İftiralara Karşı Susan Biz Türk Profesörleri 168
II - Arap Irkı'nın Tarihî Türk Düşmanlığını Bilimselleştiren, Yeni Kuşakları Buna Göre Yetiştiren Arap Üniversiteleri 173
III - Bütün Bu İddia ve İftiralara Karşı Susan Biz Türk Profesörleri 183
IV - Arap Milliyetçisi'nin «Tarihî Türk Düşmanlığı» Tez'ini Eleştirmek, Türk Bakımından Olduğu Kadar Arap Bakımından da Yararlıdır 207
V - Türk'ün Millî'liğini, Benliğini, Öz Niteliklerini, Dilini ve Her Şeyini Korumak İsteyenlerimize Karşı Şeriatçı Profesörlerimizin Düşmanlığı 210
VI - «Türk» Sözcüğünü İçeren Hadîs'ler Konusunda 217

Sonuç 223

İlk Baskı: 1979
İkinci Baskı: 1987

Met/Er Matbaası
Piyerloti Cad. Anadolu İşhanı, No. 39/7
Çemberlitaş – İstanbul
Telefon : 528 28 90

Haberleşme ve Sipariş Adresi:
İnkılâp Kitabevi
Yayın Sanayi ve Tic. A.Ş.
Ankara Cadd. No:95
Sirkeci-İstanbul
Tlf. 522 28 51-526 83 28

Levent Şahverdi Arşivi

GİRİŞ

BİZ PROFESÖRLER, tıpkı bizden öncekiler gibi, bilgisiz bilinçsiz ve yetersiz yönlerimizle her kötü gidişe daima seyirci, her haksızlığa daima omuz silkici, her haysiyetsizliğe daima boyun eğici bir zihniyetin temsilcileriyizdir. Gerçek AYDIN *yetiştirmek şöyle dursun fakat toplumumuzun yazgısına egemen sınıflarla birlikte sömürü düzenini sürdürmeyi daima doğal bilmişizdir. Gün görmüşlüğümüze, genellikle yabancı diyarlardan diploma edinmişliğimize rağmen çoğunluğumuz itibariyle orta çağ kafasını terkedememiş, ulusal benlik nedir öğrenememişizdir. Ülkemizin yüzyıllar boyu hiç bitmeyen, giderek büyüyen geriliklerine, çilelerine akılcı bir çare bulmayı beceremiş, sürüklendiğimiz felaketi görememişizdir. Oysaki bizlere bunu artık öğretecek ve gösterecek bir ders gerek; suçluluğumuzu belirecek bir kötek gerek, kısacası tam bir şok tedavisi gerek. Bundan dolayıdır ki ben, kendimi de sorumluları arasında bulduğum Üniversite'den ayrılırken bu gereğe değinmiş ve istifa mektubumda şunu karalamıştım:* «*... Bizi yola getirecek yöntemlere ve yermelere muhtacız. Bana öyle geliyorki biz (Profesörler) içimizde hiç kuşkusuz pek iyilerimiz olmakla beraber çoğumuz yetersiz... dahası orta çağ Üniversitelerinde* hademelik yapamayacak *kertede kimseleriz...*».

Tümünü ilerdeki sayfalarda aktaracağım bu mektubumu yayınlarken, amacım herkesten ziyade muhtaç olduğumuz tedaviye başlamak, çuvaldızı kendimize batırmaktı. Yazdıklarımda, örneğin yukarıya aldığım satırlarda abartma olduğunu sanmıyorum; olsa olsa, değerli bir meslektaşımın sonradan belirttiği gibi, «hademelik yapamayacak» *yerine* «yapabilecek» *sözcüğüne yer ververmediğim için yanılgı vardır.*

Çünkü bizlerin, orta çağ'da Batı dünyasını dogmatik ve skolastik düşün geleneğinden kurtarma savaşı verenler kertesine bugün dahi erişemediğimiz muhakkaktır. Bunu söylerken Batı'yı daha XI ve XII inci yüzyıllarda akılcı yola doğrultan Üniversite hocalarını, pek çok örneklerden bir ikisi olarak hemen şuracıkta belirtebileceğim Abélard'ı, İrnerius'u, Bacon'u ve bunların ders verdik-

Levent Şahverdi Arşivi

leri Üniversiteleri (Paris, Bologna, vs.) düşünmekteyim. Bu gerçeği ben Batı dünyasının fikirsel gelişme tarihini incelerken, Batılı aydın ile bizim aydın sandığımız insan tipini kıyaslarken biraz daha iyi anlar oldum. Her ne kadar konuyu ayrıca, «Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları : Aydınlar» *başlığı altında yayımlamakla beraber* BİZ PROFESÖRLER *adlı işbu kitabımın kapsamını okuyucuma sunarken şu anımsamayı koşul bulmaktayım:*

XI inci yüzyıl, Avrupa'nın entellektüel gelişme tarihinde bir dönüm noktası sayılır. Yeni akımlar ya da buluşlar bakımından değil fakat dogmatik düşün alışkanlığına indirilen darbe ve modern öğrenim sistemine yönelme bakımından. Bu darbeyi indirenler Abélard gibi Paris Üniversitesinde ders veren, İrnerius gibi Bologna Üniversitesini üne eriştiren, Bacon gibi İngiliz Üniversitesine kişisellik getiren hocalar ve onlara eklenebilecek nice kişilerdir.

Din kitapları dışında gerçek tanımıyan, aramayan, ya da arayanı suçlu sayan zihniyete karşı bu ünlü hocalar HAYIR diyebilmişler, böylece ilk kez Üniversite öğretiminde iman *verileri yerine* akıl *verilerine dayalı, modern çağ'a yönelik eğitime geçmişlerdir. Bilimsel ve ahlâksal gerçeklerin din kitaplariyle, Tanrı/Peygamber hükümleriyle değil akıl rehberliğiyle aranması gereğini yerleştirmişlerdir. Skolastik gelişme Abélard'ın elinde akılcı yol olarak ilahiyata bile uygulanmış ve Paris Üniversitesi onun sayesinde entellektüel aydınlanmanın beşiği olmuştur.*

İman gereğidir diye hiç bir şeyi gerçek saymayıp her şeyi akıl kıstasına vurma geleneği ve layık eğitim sistemi onun sayesinde Üniversite öğrenimine temel olmuştur. Abélard'ın bundan dokuzyüzyıl önce savunduğu fikirler ve insan sevgisi ve hakları adına göze aldığı fedakârlıklar, kişi varlığını eziklik içinde tutan zihniyete (ve din hükümlerine) karşı yönelttiği saldırılar, bugünün aydınlarını heyecanlandırmağa yeter. Onun bu tür davranışlarına benzer asil bir davranışı Biz Profesörler bugün dahi gösterecek yeterlikte değilizdir.

Paris Üniversitesi gibi Bologna Üniversitesinin de daha XII inci yüzyılda akılcı ve layik öğrenime geçmesi ilginç bir gelişmedir. Bu gelişmeyi sağlayanların başında İrnerius gibi ünlü Üniversite hocaları gelir. İrnerius orta çağ İtalya'sında Roma hukuku öğrenimini ilk kez canlandıran kimsedir. Bologna Üniversitesinde medenî hukuk derslerinin dinsel esaslara göre okutulması siste-

Levent Şahverdi Arşivi

mine son verilip akılcı, layik esaslara dayalı Roma hukukuna göre okutulmağa başlanması onun sayesinde mümkün olmuştur. İrnerius'un o zamanlar yaptığını biz, dokuzyüz yıl sonra, 1926'larda, şeriat hukukunu terkedip İsviçre medenî kanununa dayalı sisteme yönelmekle yapmışızdır: bilim adamı sanılan Üniversite profesörlerimiz sayesinde değil fakat bilim adamlarına akılcılık dersi verebilecek olan Atatürk sayesinde...*

*Bir iki örnek olsun diye yukarıda belirttiğim hocaların layik öğretimi sayesinde Batı'da yeni kuşaklar, daha o dönemlerde ve daha iyi bir formasyonda, daha iyi düşün yeteneğinde, daha sağlam kafa yapısında yetişir olmuştur. Sadece yeni kuşakların yetişmesi bakımından değil fakat ayni zamanda diğer kuruluşların, örneğin din kuruluşunun gelişmesi, akılcı yola yönelmesi bakımından da etkili olmuşlardır. Zira bu Üniversitelerde uygulanan layik öğrenim sisteminin başarılı sonuçlarından telaşa düşen kilise, bu ayni sistemden yararlanmak suretiyle kendi kendisine çeki düzen vermiş, örneğin Roma hukukunu kilise hukukuna dayanak yapmış, Canon Law denilen sistemi oluşturmuştur**. Ayni gelişme daha sonra İngiltere'de Roger Bacon sayesinde sağlanmış olacaktır. XIII üncü yüzyılın bu ünlü bilgini kilisenin genel eğitim ve öğrenime etkili olmasından yakınır, medenî hukuk uygulamasını bu ellerden arımağa, akılcı usullerle ulusal ögelere uydurmağa çalışır, İngiliz hukukunun bağımsızlığını savunurdu. Böylece daha o karanlık dönemde ulusal benliği, ulusal yaşamları dinsel ilkellikten, dinsel eziklikten kurtarıp gelişme yoluna sokmak için savaşırdı. Bir yandan bunu yaparken, diğer yandan da müspet (akılcı) ahlâkı üstün kılardı; ahlâk anlayışının kaynağı olarak Tanrı, Peygamber sözlerini (İncil'i) değil fakat Aristo'yu, Eflatun'u, Çiçero'yu, Seneca'yı vs. okuturdu.*

Sadece bu alanda değil fakat diğer bilim alanlarında da durum giderek bu olmuş, zamanla akılcı, deneyci, layik öğretim sistemine geçilmiştir. Her ne kadar doğmatizmaya ve din kitaplarına HAYIR diyebilen hocaların çoğu kez iskolastik bir tutumun kölesi

---

(*) Bilindiği üzere **Canon Law** denen şey Roma hukukuna dayatılmıştır. Roma hukuku ise ne Hıristiyan ve ne de Yahudi dinlerinden çıkmıştır. Akıl ürünü bir hukuk düzenidir.

(**) Irnerius'un Bologna Üniversitesi'nde ders verdiği ve akılcı esaslara dayalı hukuk öğretimi yaptığı sıralarda, Gratian 1148 yılında **Decretum** adiyle Canon Law'u yayınlamış, 1234 yılında Papa Gregory IX buna 5 kitap daha eklemiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

oldukları, örneğin Aristo, Galen, vs. dışında gerçek aramadıkları doğru ise de, zamanla bu alışkanlığa da son vererek modern düşün, modern eleştiri, geleneğine yöneldikleri gerçektir. Nitekim XV inci ve XVI ıncı yüzyıldan itibaren iskolastik dönem Copernicus'ler, Bruno'lar, Kepler'ler, Descartes'lar ve saymakla bitmeyecek nice hocalar sayesinde (ki hepsi de Abélard, R. Bacon, vs. gibi hocaların açtıkları akılcı yolun izleyicileridir) son bulmuş, modern çağın akılcı, deneyci, sistemleri yerleşmiştir. Batı uygarlığı bu gelişmenin ürünüdür.

Bizim mensup bulunduğumuz İslâm dünyasında ise böyle akılcı ve layik bir öğrenim gelişmesi görülmez. Batı dünyasına eski Yuan kaynaklarını, örneğin Aristo'yu, Eflatun'u, Galen'i vs. tanıtanlar, örneğin Farabî'ler, İbn Sina'lar, al-Biruni'ler, İbn Haldun'lar vs., ne doğmatizma'dan kendilerini kurtarabilmişler ne de iskolastik kafa yapısı dışına çıkabilmişlerdir. Bir yandan her türlü gerçeğin Kur'ân'da yattığını ve Kur'ân dışında bilim olmadığını söylerken, yani dogmatik zihniyeti benimserken, diğer yandan bilim otoritesi diye yücelttikleri eski Yunan bilginlerine kul köle olmayı, ve asıl acıklısı bu bilginlerin görüşlerini Kur'ân'a uygun imiş gibi göstermeyi maarifet bilmişlerdir. Öte yandan şeriat'ın insan haklarını ve haysiyetini çiğneyen, insan varlığını köle niteliğinde (yani değersiz) gören, insan sevgisini yok eden esaslarını (örneğin köleliği, hülle'yi, eşitsizliği, din adına öldürmeyi -cihad hükümlerini, vs.) savunarak bilimsel ve ahlâksal ihanetin sorumlulukları olmuşlardır. Bizler tıpkı diğer şeriat ülkelerindeki benzerlerimiz gibi (her ne kadar Atatürk sayesinde onlardan biraz daha müspet kafa yapısiyle yetişmişliğimize rağmen) geçmişten gelen bu zihniyetin temsilcileriyizdir. Konuyu ayrı bir kitap olarak ele almış olmakla beraber Biz Profesörlerin bilim ve ahlâk terazisindeki yerimizi belirtmek için şunu söyleyebilirim ki Batı'nın daha o karanlık dönemlerde yetiştirmiş olduğu hocalar kertesine yükselebilmiş değilizdir. Bizler çoğunluğumuz itibariyle ya dogmatik (örneğin her ilmin Kur'ân'da bulunduğuna ve her gerçeğe şeriat yolu ile ulaşalıcağına inanan) ya da iskolastik (örneğin her bilimsel verinin Batılı bir otoritenin dudakları arasında yattığını sanan) insan tipleriyizdir. İçimizde doğa kanunlarını Kur'ân'a göre açıklayanlar (örneğin Laplas kuramının temelini el-Enbiya Sure'*sinin 30 cu âyetinde, çekim kanununu* al-An'âm Sure'*sinin 59 cu âyetinde bulanlar); tıp ilminin özünü ayni kaynakta arayanlar, örneğin «hastalık insanlarda sari değil hayvanlarda saridir» şeklindeki*

Levent Şahverdi Arşivi

hadîs-i şerifleri kutsal sayanlar, ya da al-Şifa *dışında tıp yapıtı olmaz sananlar; ekonomi ilmini zekât sistemine ve şeriat sosyalizmine göre sınırlayanlar; insan haklarını Tanrı ve peygamber emirlerine dayatanlar ve bunu yaparken Kur'ân'ın «kul» diye belirlediği ve özgür iradeye lâyik görmediği* insana *ilişkin hükümlere göz yumanlar; Tanrısal devlet anlayışında yurt gerçeği arayanlar; şeriat'ın «erkekler kadınlardan üstün kılınmışlardır kadınlar aklen ve dinen dûn yaratılmışlardır, iki kadının tanıklığı bir erkeğin tanıklığına bedeldir» şeklindeki (ve daha nice benzerî) hükümlerine rağmen İslâm'da kadın haklarının yirminci yüzyılın henüz erişemediği yücelikte olduğuna kananlar, çoktur.*

İskolastik beyin yapısında olanlarımız ise, ayni dar ve ilkel zihniyete bir başka düşün yöntemiyle eşlik ederler.

Fakat ister doğmatik ve ister iskolastik kafa yapısında olalım, Biz Profesörlerin bu bilgisiz ve çağ dışı yönlerimizi, bir de insan sevgisinden ve *ulusal benlik* bilincinden nasipsiz *yönlerimiz tamamlar. Bizler, halkımızın ve yeni kuşakların, tıpkı geçmiş yüzyıllar boyunca olduğu gibi bugün dahi insanlığa düşman duygularla yetiştirilmesine, örneğin «müşrikleri nerede görürsen öldür» şeklindeki Kur'ân emirleriyle eğitilmesine isyan etmek şöyle dursun fakat destek olmayı fazilet biliriz.* İnsan sevgisi, insana iman *duygulariyle ilme ve insanlığa hizmet savaşımını budalalık gibi görenlerimiz pek çoktur. Her insanda ilâhiliğin özünü bulan, Tanrı-Kişi özdeşliğini evrensel sevgi nedeni yapan zihniyeti yadırgayanlarımız boldur. Bu sorunlara olumlu yönde zihin yoranlarımız hemen hemen hiç yoktur.*

Ulusal benlik *bilincine gelince, bu alanda kendimizle ilgili her şeye karşı yabancılığımız, hatta düşmanlığımız korkunçtur.*

*Bin yıl boyunca ulusal niteliklerimizi silip süpüren, güzel Türkçemizden imrenilecek geleneklerimize (akılcılığımız, kadına saygımız, vs.) değin olumlu yönlerimizi yitiren şeriat uygulamasına katkımız şaşırtıcıdır. Benliğimizi ezen dinsel hükümlerden, verilecek nice örneklerden biri olarak kur'ân'daki Türk'ü insanlığa felaket getirici, vahşi yaratık diye tanıtan Ye'cûc ve Me'cûc öyküsünden**** *habersizliğimiz, ya da haberli olupta buna karşı*

(***) Örneğin **Kehf Sûresi**'nin 94 üncü, ve **Enbiya Sûresi**'nin 21 inci âyetlerinde Türk'ün ecdadı sayılan Ye'cûc ve Me'cûc öyküsü anlatılır. Bu konuda bk. Arsel, **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** Remzi Kitabevi, 1977.

Levent Şahverdi Arşivi

ilgisizliğimiz, hattâ bu inancı güçlendiren ihanetlerimiz ortadadır. İslâm ülkeleri Üniversitelerinde bu tür hükümlerin özel birer ders konusu yapılıp tarihî Türk düşmanlığının bilim dalı haline getirildiğini, ünlü müslüman Profesörlerin yayınlarında Türk'ün uygarlık yıkıcısı *gibi gösterildiğini ele almak, bu ve buna benzer iftira ve yalanları bilimsel yollardan yadsımak bir görev iken bu göreve dahi Biz Profesörlerin sırt çevirmemiz çok acıdır.*

İlerideki sayfalarda bu hususlara dokunulacak, birinci bölümde karakter ve bilimsellikten ikinci bölümde ise ulusal benlikten yoksunluğumuz ele alınacaktır. Bununla beraber hemen anımsamak isterim ki bu kitap, Üniversitelerimizin tüm sorunlarını ya da Biz Profesörler'in tüm çirkinliklerimizi açıklığa kavuşturmak için değil (çünkü böyle bir girişim çok daha geniş ve sabırlı araştırmayı gerektirir), sadece yukarıda vurgulamağa çalıştığım bazı noktaları tartışmak ve biraz önce sözünü ettiğim şok tedavisine ilk adımı atmak amaciyle yazıldı.

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Bölüm

Ulusal Ahlâkımızın Üniversitedeki Temsilcileri Olarak Biz Profesörler

İki ciltlik **Hatırat**'ının bir yerinde Sait Paşa (1838-1919) ulusal ahlâkımızın bazı özelliklerine değinir ve izlenimlerini belirtir. Aradan nerede ise koca bir dönem geçmiş bulunmasına karşın bu görüşler ve anılar sanki günümüzde değerlendirilsin için söylenmiştir, sanki tazelik ve geçerliklerini hiç yitirmemiştir. Kendimizi ilgilendirmez sandığımız hususlarda tüm **«duygusuzluğumuzu»** ve **«nemelâzımcılığımızı»**, ve fakat ilgilendirir bulduğumuz hallerde ise olumsuzluğumuzu dile getiren Sait Paşa şöyle der : «... Ulusların ahlâkı çeşitlidir; bizim ulusal ahlâkımız ise bir şey ve bir suçlama konusu, kendi kişiliklerini ilgilendirmedikçe onu çözümlemeye ve derinleştirmeye eğilimli olmamak, tersine işitileni incelemeden kabul ve yaymağa eğilimli olmaktır.»

Bu güzel ve anlamlı sözleriyle Sait Paşa, hiç kuşkusuz, dikhakçılığa yabancılığımızı belirtmek istemiş, ve bencilliğimizin oluşturduğu bilinçaltı hırslarımızı açıklığa kavuşturmuştur. Onun bu sözlerini daha sonra Ahmet Rasim, **İki Hatırat ve Üç Şahsiyet** adlı yapıtında, kendi dönemi itibariyle ölçeğe koymuş ve değerlendirmiştir.

Ayni paraleldeki bir değerlendirmeyi ben, Üniversiteden istifamla ilgili tepkiler vesilesiyle ve hele istifa yazımdaki yermelerden fazlasiyle gocunan ve sırf bu nedenle kişisel hınç çıkarma denemesine girişen meslektaşlarımın tutum ve davranışları dolayısiyle bir kez daha yapma olanağını buldum.

İstifam anına kadar beni başlarına taç eden, ve Şeriatçıya karşı giriştiğim savaşımda beni destekler görünen ve özel ilişkilerimiz sırasında beni yücelten kişiler, istifa yazılarımın gazetelerde yayımlanmasından ve Kamu'ya yansıtılmasından sonra birden bire değiştiler ve daha önce lehimde söyler olduklarını unuturcasına bana düşman kesildiler; ve işin acıklısı bu düşmanlıklarını gerici zihniyet temsilcilerini destekleyecek ve bana karşı kışkırtacak noktaya götürdüler : o gerici zihniyet ki : «TÜRK'ün geriliklerinin ve felâketlerinin tek nedeni şeriat mikrobudur...» tema'sını işledim diye beni, nice zaman-

Levent Şahverdi Arşivi

dır, «Kâfir», «Zındık» ilân etmiş ve bu melânetini cami'lerde : «İlhan Arsel'in katli caizdir» fetvalariyle halkı galeyan ettirecek noktaya getirmiştir.

Fakat söylemeğe gerek yoktur ki önemli olan husus benim bu vesile ile maruz kaldığım eylem ve işlemler değildir. Konuya kişisel hesaplaşma açısından değil ve fakat Üniversitelerimizin olumsuzluğu, uyuşukluğu ve mensuplarının karakter ve bilgi ve ulusal duygu yoksunluğu açısından yönelmek ve ilgilileri dürtmek ve hizaya getirmek ihtiyaciyle eğilmek koşuldur. İlerdeki sayfalarda biz Profesörlerin ahlâk ve karakter ölçülerimizdeki yetersizliğin özetini, ve henüz ortaçağ döneminden kurtulamamış yönlerimizin belgelerini, ulusal benlik ve bilinç sorunları karşısındaki suçluluğumuzun öyküsünü bulacaksınız. Fakat bu öyküyü iyice anlayabilmek için içyüzümüz hakkında kısa bir fikir edinmemiz yerinde olacaktır. Çünkü bizler, toplumumuzu oluşturan meslekî sınıflar içerisinde en yanıltıcı görünüşe sahip ve bu nedenle en aldatıcı rolde olan kimselerizdir. Şunu belirtmek, sanırım, yanlış olmayacaktır ki, biz Profesörler'e karşı toplumumuzun beslediği saygınlık, hayranlık ve güvence, başka hiçbir toplumda görülmediği kadariyle sınırsızdır. Halkın gözünde Üniversite sanki kutsal bir kuruluş, Fakülteler birer Kâbe ve biz Profesörler de yanılmaz (lâyuhtî) birer allâme niteliğini taşırız[1]. Bizim insanlarımızın değer ölçüsünde PROFESÖRLÜK, adeta erişilmez bir fazilet ve bilimsellik noktasıdır. **Profesör** unvanının zihinlerde uyandırdığı sihirli etki ölçüsüzdür. Çeşitli çevrelerin, örneğin iktidarların, parlamenterlerin, Parlamento kuruluşlarının (Meclislerin), siyasî partilerin ve din adamlarının ve hattâ Ordunun çekindiği ve muhatap olmaktan kaçındığı ve etkileyemeyeceğini sandığı tek güç Üniversite ve Üniversite Profesörleridir[2].

Osmanlı döneminde Ulema'ya karşı beslenen bilinçsiz bağlılık ve saygınlık ne idiyse Cumhuriyet döneminde Üniversite'ye ve Profesörlere (öğretim üyelerine) karşı gösterilen itibar da o olmuştur.

---

1) Her ne kadar halk yığınları, din adamının telkinleriyle, öğretmene karşı husumet besler diye bilinirse de korkudan gelme bu duyguların altında yukarıda sözünü ettiğimiz hayranlıklar yatar.

2) 1960 ihtilâlini yapan Millî Birlik Komitesi, ihtilâlin hemen ertesi gün bilim adamlarına karşı şükranlarını dile getirmiş ve yeni bir Anayasa'nın hazırlığı görevini 10 kişilik bir Profesörler Kuruluna (Sıddık Sami başkanlığında kurulan ve 7'si İstanbul ve 3'ü Ankara Üniversitesine mensup öğretim üyelerinden oluşan kurula) vermiş ve iktidarda bulunduğu sürece özellikle Profesörlere danışarak ülkeyi yönetmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

Fakat hemen belirtmek gerekir ki geçmişte, örneğin Osmanlı döneminde, Ulema sınıfının bilgisizlik, karaktersizlik ve ahlâk düşkünlüğü nedeniyle ülkeyi ve milleti sürüklediği ilkellikler ve gerilikler ve felâketler ne oldu ise, Cumhuriyet döneminde de (Atatürk'ten ve özellikle 1960'lardan sonra) Üniversite Profesörlerinin (Bu sözcüğü tüm Üniversite üyeleri olarak kullanıyorum) yaptığı da, aşağı yukarı o olmuştur.

Şu bir gerçektir ki, biz Profesörler, aldatıcı dış görünüşümüze karşın, iç âlemimizde bilgisizliklerle, yeteneksizliklerle, bencilliklerle, haset ve ihtiraslarla, dar görüşlülüklerle, aşağılık duygulariyle, çıkarcılıklar ve küçük hesaplarla, buna benzer olumsuzluklarla dolu ve bu nedenle vasat insan kertesini aşamamış kimselerizdir. Hiç kuşkusuz bütün bunlar «beşerî» olup insana özgü niteliklerdir. Fakat ne var ki insan denilen varlık müspet ve akılcı eğitim yolu ile bu olumsuzluklardan kurtulmağa ve kötü yönlerini yontmağa çalışır, çalıştıkça olgunlaşır. Biz Profesörler ise, başkalarından itibar ve saygınlık görmeyi doğal saydığımız için, buna gerek bulmayız. İnsanların bir kısmının Tanrı tarafından **«akıllı»** ve **«bilgin»**, fakat çoğunluğun **«cahil»** yaratıldığına dair Kur'ân ve Hadîs Kaynağında yer alan ve yüzyıllar boyunca toplumumuzu bu inanç içerisinde tutan dinsel hükümler bizleri, yeryüzü yaratıklarının en kurnazı yapmıştır. Bu kurnazlık sayesinde yetersiz, bilgisiz ve çotu kez iğrenç olan yönlerimizi gizlemesini, kendimizi «ağırdan» satmasını biliriz. Ancak ne var ki, bu kurnazlığı **AKIL** yordamiyle kullanmasını bilmeyiz, ilk fırsatta iç yüzümüzü, tüm foyalariyle, ortaya sereriz. Hele özel çıkarlarımız zedelendikte, objektifliği ve dürüstlüğü herkesten daha önce, daha kolaylıkla terkedip duygusallığa, ters inanışlara ve özellikle yersiz, asılsız suçlamalara yine herkesten daha rahatlıkla ve sabırsızlıkla sarılır, bambaşka bir insan oluveririz. Kılık değiştirmedeki bu ustalığımızın temelinde, biraz önce söylediğim gibi, sahip bulunduğumuz unvanın büyük payı vardır. Tantanalı «titre»lere musallat olmak bizim başlıca özentilerimizdendir. Adlarımızın başına «Profesör» ya da «Doçent»,. vb. gibi sözcüklerin bulunmasına özel bir itina gösterir, fakat bununla da yetinmez, mutlaka «Doktor» ekini de gerekli görerek «Profesör Doktor» şeklinde çağırılmak isteriz. Bu ekleri kullanmadan bize hitap edenlere içerleriz. Bütün bunlar bize «HİÇ'liğimizi» ve «BOŞ'luğumuzu» unutturan, gururumuzu kabartan şeylerdir; ve işte bu ölçüsüz değerleme sonucu dış görünüşümüzle ciddî, azametli, heybetli ve faziletli insan tipinin temsilciliği hevesindeyizdir. Hiç kimsenin bizlerden yalan dolan, sadır olmayacağını düşündüğünü biliriz; bu dü-

Levent Şahverdi Arşivi

şünce bizleri PROFESÖR unvanına sahip kimselerden beklenmeyecek yönlere itmek için yeterlidir. İçtenlikle savunur göründüğümüz fikirleri, bilimsel görüşleri ve ahlâk normlarını, aradan az bir zaman geçmekle, çıkarlarımızın itişine uydurur ve değiştirir, farklı kalıba sokar, bu kez taban tabana ters bir zihniyetin ve değer ölçüsünün insanı oluveririz. Örneğin Hukuk biliminin belirleyip saptadığı, ve gerek çağdaş veriler ve gerek uygulamalar aracılığiyle yerleştirdiği kavramları sırf kişisel çıkarlar adına farklı biçimlere sokup öğrenciye sunan Hukuk Profesörlerimizden tutun da[3] gerici bir partinin iktidarı zamanında: «Bit'in öldürülmesi caiz değildir çünkü bit, akrep, yılan ve köpek gibi muzir hayvanlardan sayılmaz[4]» ya da buna benzer akıl dışı sayısız hükümleri ve yine «Ölü ve hayvanla cinsî münasebette bulunanın kaza orucu tutması gerekir» şeklindeki (ve daha nice) ahlâk yıkıcı şeriat emirlerini din hükmü olarak halka belleten, fakat devrimci bir partinin listesine girer girmez liselerde okutulan **Din-Ahlâk** dersleri konusunda iktidarı suçlamaya kalkan profesörlerimize varıncaya değin çeşitli örnekleri şuracıkta sıralamak ve bunlara sayısız niceleri eklemek mümkündür. Kurnazlığı akıllılık sanan ve yarım yamalak nüfuz ettikleri bilim verilerini kurnazlık sanatının aracı yapan ve çevresini bu ustalıklarla sömüren Üniversite profesörlerine her yerde ve her ülkede rastlamak hiç kuşkusuz olağandır. Fakat bu alanda bizlerle yarışabilecek bir başka ülke bulmak zordur.

Suç'a ve SUÇLUYA **tecazüb** göstermenin en büyük suç olduğundan habersiz BİZLER, kendimizi ilgilendirmez sandığımız hallerde her şeye, her kötülüğe, her ahlâksızlığa, her adâletsizliğe göz yumar ve susar, fakat çıkarlarımızı tehlikeye sokar bulduğumuz tutum ve davranışlar karşısında ilmi ve ahlâkı kenara atıp, bir anda şahlanırız. Ulusal ahlâkımızın Üniversitedeki temsilcilerinin sayısız denebilecek marifetlerine, bitmeyen yetersizliklerine tanık oldukça Sait Paşa'yı yâd etmemek ne mümkün.

Fakat ahlâksal yetersizliklerimizi fikirsel yetersizliklerimiz paralelinde tutma bakımından Sait Paşa'yı bile mezarında bir yandan diğer yana çevirtecek güçteyizdir. Bilimsel yeteneklerimiz hemen hemen sıfırdır. Üniversitede ders verir ve Üniversite yönetiriz ama Üni-

---

(3) Uğur Mumcu'nun 9 Ekim 1976 tarihli **Cumhuriyet** gazetesindeki «Gülmeye Değmez mi?» başlıklı yazısına bakınız.

(4) 4 Haziran 1978 tarihli **Cumhuriyet** gazetesinde «M.S.P.'li Doğan Ahlâk-Bıt ve Necdet Uğur» başlıklı yazıya bakınız.

Levent Şahverdi Arşivi

versite öğretiminin esas amacının ne olduğunu bilmeyiz. Bildiğimiz tek şey kürsüye çıkıp ders vermek, her yıl aynı şeyi yinelemek, öğrenciyi kendimiz gibi ezbere özendirmek, ve aslında vakit öldürmektir. Üniversitenin esas itibariyle bir araştırma yeri olmak gerektiğinden habersisizdir. Okumak ve daima okumak, ve yeni yayınları ve gelişmeleri izlemek, eleştirmek düşünmek ve orijinal bir şeyler vermek nedir bilmeyiz. Yayımladığımız yapıtlar çoğu kez Batılı yazarlardan ve hocalardan aktarmadır; onların kitaplarını ve yayınlarını bizler, süsler, püsler ve Türkçe «telif» yapıt şeklinde sokuştururuz. Fikir noksanlığında rekabet kabul etmez bir ustalığımız vardır. Türkiye'deki kitaplıklarla hiçbir konuda, hattâ Türkiye ile ilgili sorunlarda dahi, ilim yapma olanağı bulunmadığını umursamayız; bu nedenle yurt dışındaki yabancı kuruluşlarda ve bilim yuvalarında araştırma ve yayın yapmağa kalkışanlarımıza karşı sınırsız bir kıskançlık duyar ve onların çalışmalarını her çareye başvurarak kundaklarız.

Öte yandan kitap ticaretini ince bir san'at haline sokmuşuzdur. Biz profesörler için her bir öğrenci yayınlarımızı gözü kapalı satın almağa hazır birer yağlı müşteridir. Bir zamanlar, Fakültelere alınacak öğrenci sayısını saptama yetkisiyle donatılmış bulunduğumuz yıllarda ,bu sayıyı bizler, satabileceğimiz kitap sayısına oranla, yani ne kadar fazla öğrenci alınırsa o kadar fazla kitap satılır düşüncesiyle ayarlardık. İmtihan sorularını, sattırdığımız ders kitaplarına uygun düşecek şekilde hazırlamak ve ayarlamak suretiyle satış siyasetimizi etkili kıldığımız çok olurdu. Bu arsızlığımızın öğrenci tarafından anlaşılmasından ve tiksinti ile karşılanmasından sonradır ki ders kitaplarını «özel yayın» olmaktan çıkarıp Fakülte yayınları niteliğine sokmak ve makul fiyatlarla sattırmak zorunluğunda kaldık. İçimizde, pek çeşitli nedenler esasına göre öğrenciye iltimas edenler, ve örneğin çıkar sağlama hevesiyle ya da «iyi hoca, baba hoca, erkek hoca» görünümü özlemiyle bol not verenler çoktur. Hemen ekleyeyim ki öğrenciye iltimas tutumu, tıpkı diğer eğitim kuruluşlarımızda olduğu gibi Üniversite'de de yuvalanmış bir geleneğimizdir. İçimizde gerçekten çok dürüst ve bu konuda çok titiz olanlar bulunmakla beraber meslekî ahlâk ve görev anlayışını dostluk ya da çıkar duygularının üstüne çıkaramayanlarımızın oluşturdukları bu gelenek ulusal ahlâkımızın yüzyıllar boyu sürüp gelen hastalıklarından biridir. Bu geleneğin doğal niteliğine boyun eğerek yetişen öğrencinin yaşam boyunca izleyeceği ve fırsat bulduğu her kez başvuracağı davranış elbette ki, bu paralelde olacaktır ve nitekim olmaktadır. Her işimizin ancak iltimas yolu ile görülebileceğine ve hani nerede ise fırından ek-

Levent Şahverdi Arşivi

mek alırken bile iltimas gerektiğine dair olan inanışlarımızın köktenliğine diyecek yoktur. Toplumumuzu temelden kemiren bu kötü yönümüzün nasıl giderilebileceğini bilemiyorum fakat şunu söyleyebilirim ki, bu tutum beni Fakültede en fazla rahatsız eden nedenlerin başında gelmiştir.

Hocalarımdan bazılarının ya da dışardan ünlü ve mevki sahibi kişilerin bu konudaki ısrar ve baskılarına daha ilk asistanlık yıllarımda karşı koyabildiğim ve hattâ fazlasiyle tepki gösterebildiğim için daha sonraki dönemlerde bu tür isteklerle pek karşılaşmadım. Fakat öğrenciye şu ya da bu şekilde iltimasta bulunan, örneğin yazılı imtihan sırasında bile, ve hem de diğer öğrencilerin farkedebileceği tarzda, kiminin kulağına fısıldamaktan geri kalmayan meslektaşlarıma karşı çıkışlar yaptığımı ve kendilerinden pek soğuduğumu hatırlarım.

Özel konuşmalarım sırasında daima savunduğum ve imâ yolu ile bile olsa hissetirmeğe çalıştığım görüş o olmuştur ki, biz öğretim üyelerinin en büyük görevi, öğrencinin kafasına bilgi tıkıştırmaktan ziyade, ona dürüstlük ve fazilet örneği teşkil etmemiz zorunluğudur. Hiçbir şeyin kişileri iyi ya da kötü örnek kadar olumlu ve olumsuz yönlerde etkilemeyeceğine inanmışlığım sonsuzdur. İlmin temelinde karakter sağlamlığının yattığını anlayabilmek için Batı'nın entellektüel gelişme tarihini gözden geçirmek ve yine Batı'nın eğitim sistemine egemen olmuş ilkeleri eleştirmek gerekir.

İlim yapabilmek için özgür kafa yapısına sahip olmak koşuldur; özgür kafa yapısına sahip olabilmek ise bir karakter sorunudur. Batı dünyası sağlam karakterli düşünürler, bilim adamları ve aydınlar sayesindedir ki, insan aklını karanlıklardan aydınlıklara çıkarabilmiş, uygarlık gelişmesi yaratabilmiştir. Onların sağladığı emsalsiz örnekler, birbirini izleyen kuşakları birbirinden daha üstün kerteye getirmiştir. Eski Yunandan bu yana ve Ortaçağ dönemleri boyunca ve daha sonra akıl çağı süresince ve günümüzde Batı dünyası insan ruhunu helecanlandıran, insana mutluluk veren cesaret ve dürüstlük örnekleriyle doludur. Bunlardan bazılarına yeri geldikçe değineceğiz. Sokrat, Aristo, Pelagius, Abelard, Huss, Kepler, Russell gibi saymakla bitmeyecek nice dürüstlük timsali insanların oluşturdukları güzel örneklere bizim kendi tarihimizde rastlamak mümkün değildir. Biz Türkler güzel örneklerden yoksun kalarak yetişen zavallı toplumlardan sayılırız, ve aslında güzel örneğin ne olduğunu da pek bilmeyiz.

Değer ölçülerimizin bu yetersizliği nedeniyle olmadık kişileri bil-

Levent Şahverdi Arşivi

gin ya da fazilet ve dürüstlük örneği diye öne süreriz; örneğin al-Gazzâlî'ler, İbn Teymiyye'ler, İbn Haldûn'lar, Kâtip Çelebi'ler, Namık Kemâl'ler ve benzerleri, yeni yetişen kuşaklar için birer dürüstlük ve ahlâk timsâli gibidir.

Oysa ki bunlar içerisinde karakter bakımından gerçekten sağlam denebilecek bir tek örnek çıkarmak kolay değildir. Bu hususu ayrı bir kitap konusu yaptığım için fazla durmayacağım. Fakat söylemek istediğim şudur ki, biz Üniversite profesörleri (öğretim üyeleri) için yeni yetişen kuşaklara dürüstlük örneği olmak kadar kutsal bir başka görev yoktur.

«İyi hoca», «erkek hoca» görünmek hevesiyle ya da her hangi başka bir ard düşünce ile öğrenciye hakkı olmadığ notu vermeyi bir nevi kişisel siyaset haline getirmiş olanlarımıza gelince, bu davranışın yukarıdakinden daha az sakıncalı olmadığını belirtmem fuzulîdir. Yeterli olmayan öğrenciye diploma alma fırsatını yaratmak demek, kanımca, cinayet işlemek demektir. Çünkü hiçbir ülkede Üniversite diploması, bizde olduğu kadar, sahibine sınırsız imtiyazlar, memlekete kötülükte bulunma olanağı sağlamaz. Bizde diploma, her şey demektir: En yetersiz nitelikte de olsa, Üniversiteden çıkan, eline diploma alan kişi, kendi alanında müstahak olmadığı mevkilere yerleşmek, dolayısiyle toplumun başına belâ olmak fırsatlarını bulabilmektedir. Batı ülkelerinde diplomanın hiç kuşkusuz önemi bulunmakla beraber asıl olan kişinin yeterliliğidir. Bu nedenle toplum, diplomanın aldatıcı yönlerinin sonuçlarına kurban olmaz. Bizde ise toplum, yetersiz diplomalının elinde can çekişir. Verilebilecek sayısız örnekler içerisinde siyasîlerimiz ilk sırayı işgal eder. Bir çok kez yazdığım gibi yeryüzünün hiçbir ülkesinde yasama organı, bizde olduğu kadar yüksek diplomalılar çoğunluğuna sahip değildir.

Fakat, Yasama organımızın meslekî yeterliliğinden söz etmek olasılığı yoktur. Bunun sorumluluğu, sadece doğru dürüst bilgi verememek bakımından değil ve fakat yetersiz öğrenciye bol not vermek bakımından da biz Profesörlerin omuzlarında olmak gerekir. Hemen söyleyeyim ki, şu ya da bu nedenle «diplomalı cahil» yetiştirmenin memleket için felâket olduğuna inanmış olanlarımız az değildir. Fakat onların adı genellikle kötüye çıkmıştır. Kıt not verenlerden biri olarak yıllar boyu «Cebeci cellâdı»[5] diye çağırılmam, ya da Fakülte

(5) Hukuk Fakültesi binası bir zamanlar idam cezalarının infaz olunduğu Cebeci çayırına yakın bir yerde bulunduğu için bu unvanın bana uygun görüldüğü söylenir.

Levent Şahverdi Arşivi

Dergisi'nde intikam konusu yapılmam, yetersiz öğrenciyi ne kerte mutlu kılmış ise, bana diş bileyen bazı meslektaşlarımı da o kadar kıvanca sokmuştur.

Olgunluktan böylesine yoksun bu yönlerimiz yanında daha başkaları yer almıştır; bunları teker teker burada sıralamak mümkün değildir. Fakat değinmek istediğim bir iki husus var ki, Fakülte içi sorunlarla, örneğin, profesörler, asistanlar ya da öğrenciler arası ilişkilerle ilgilidir.

Hemen her Fakültede Biz profesörler kürsü ve enstitüleri büyük bir kıskançlıkla paylaşmışızdır. Kürsü başkanlığına getirilmiş olanlarımızdan bazıları **İmparator** diye ün salmışlardır. İtiraf etmek gerekir ki, bu kürsüler bize, iç egomuzu gıcıklayan bir egemenlik alanı ve hiç kuşkusuz maddî ve manevî büyük kazançlar, ayrıcalıklar (imtiyazlar) sağlar. Her birimiz kendimizi, bu kendi alanımızda, birer küçük Napolyon biliriz.

Asistanlarımızı Fakülte'ye ve ülkeye yararlı olmaları için ya da üstün yeteneklere ve karaktere sahiptirler diye seçmeyiz. Kendi kişisel ihtiyaç ve angaryalarımıza yatkınlık esasına göre seçer, bizi gölgede bırakmasınlar için genellikle dûn zekâdakilere özeniriz.

Hazırladığımız kitapların malzemesini toplamak, tercemeleri ya da matbaadan gelen tashihleri yaptırmak, imtihan kâğıtlarını okutmak, ara sıra sınıfı boş bırakmamak, çarşıya pazara yollamak, torunlarımıza dadılık yaptırmak ve buna benzer ayak işlerimizde kullanmak bakımından onlar bizim bir tür emirerlerimizdir. Bize karşı **vefakârlıkları** ve bağlılıkları kusursuz olsun ve **kullukları** uzun sürsün ve bu nedenle asistanlıkları sona ermesin için nice kurnazlıklar düşünür, nice çareler ve bahaneler bulurz. Üniversitelerimizin değerli birçok elemanı, kürsü profesörlerinin bu ilkel kaprisleri yüzünden yıllarca ve yıllarca asistan kalmış, bir türlü doçent olamamış ya da ayrılmışlardır.

Öte yandan hoca-öğrenci ilişkileri bakımından da bizler, başka hiç bir ülkede görülmediği kadariyle istisna sayılabilecek bir ortamın yaratıklarıyızdır. Öğrencinin gözünde birer bilim Tanrısı, asistanlarımızın indinde birer yanılmaz üstad ve her halükârda despot kertesindeyizdir. Ders vermek üzere sınıfa girdiğimiz zaman yüzlerce öğrencinin, askerî bir bölük disiplini içerisinde, hep birlikte ayağa kalkarak bizi selâmlaması, bizlerden korkup çekinmesi, her şeye bo-

Levent Şahverdi Arşivi

yun eğmesi mutluluğumuzun birer parçasıdır: Ubudiyet ruhuna sokarak yetiştirdiğimiz bu gençleri yarının dalkavukları haline getirme düşüncesi bizi huzursuz kılmaz. Üniversitelerin başlıca görevlerinin, öğrenciye, bilgiden önce KİŞİLİK (şahsiyet) kazandırmak olduğundan, esasen haberimiz yoktur. Öğrencilerle belli bir sorunu tartışmak, onların sorunlarına muhatap olmak geleneğine yabancıyızdır. Hele öğrenci tarafından yerilmek (tenkid edilmek) havsalamızın alacağı şeylerden değildir. Entellektüel dürüstlük bir fazilettirki, bizlerde bulunmaz.[6]

Batı Üniversitelerinin özelliği demek olan bu fazilet kertesine nasıl ve ne zaman erişebileceğimizi düşündüğüm her kez aklıma Bertrand Russell'in anıları gelir. Bu anılarının bir yerinde Russell, Cambridge Üniversitesindeki öğrencilik yıllarının önemli bazı olaylarına değinirken şöyle der: «Benim yaşamımda Cambridge önemli bir yer işgal eder; şu nedenle ki bana gerçek dostlar kazandırmış ve fikirsel tartışma tecrübesi sağlamıştır; fakat günlük akademik eğitim bakımından aynı önemi taşıdığını söyleyemem, örneğin felsefe alanında öğrendiklerimin çoğu bana daha sonra yanlış gelmiştir; orada elde ettiğim düşün geleneğini giderek terkedebilmek için yıllarımı harcamışımdır. Fakat gerçek değer ölçüsüne sahip olabilmek hususunda gerekli düşün geleneği demek olan **«entellektüel dürüstlüğü»** ben orada elde etmişimdir. Bu fazilet hiç kuşkusuz sadece dostlarımda değil, fakat hocalarımda da mevcuttur. Kendi öğrencilerinden biri tarafından hatasının ortaya vurulması halinde hocalardan her hangi birinin gücendiğini (infiale kapıldığını) hiç hatırlamam; fakat hocasının hatalarını yüzüne vurmak için öğrencilerin sık sık bu yola yöneldiklerini çok iyi hatırlarım. Hele bir kez, Hidrostatik dersinde genç bir öğrencinin, hocasının sözlerini keserek: -Merkezden itiş gücünün kapağa etkisini unutmuş olmayasınız?- demesi üzerine hoca, soluyarak: -yirmi yıla yakın bir zaman var ki bu örneği veririm, fakat anlıyorum ki, siz haklısınız- demişti...»[7]

Çağımızın en büyük düşünürleri arasında yer alacak olan Russell,

---

(6) «Entellektüel dürüstlük» deyimini «Bilimsel dürüstlük» biçiminde kullanmak ve bunu da «Bilmediğinin bilincine sahip olmak» diye tanımlamak mümkündür. Bu bilinç, kişinin bilgi hazinesinin artmasiyle gelişir ve kişideki karakter yapısını güçlendirir.

(7) Bertrand Russell, **The Autobiography of Bertrand Russell, 1782 - 1914,** London 1967, s.: 74.

Levent Şahverdi Arşivi

öğrenciliğinin bu yılları sırasında Cambridge'i yer yüzünde yaşayabileceği yegâne kuruluş olarak görürdü[8].

Böylesine imrenilecek bir duyguyu bizim kendi öğrencilerimizde bulamıyor isek bunun günahını kendimizde aramalıyız. Bizler, bilmediğimizi itiraf etmek şöyle dursun ve fakat «bilmediğimizi» bildiğimiz hallerde dahi yanlış'ı «doğru» imiş gibi sokuşturmaktan kaçınmayız. Çünkü böyle görmüş, böyle yetiştirilmişizdir. Ben şahsen kendi hocalarım arasında, yabancı asıllı bir ikisi hariç, yukarda söz konusu fazilet kırıntısına sahip olanları parmakla sayabilirim. Hatırladığım tek sima, Almanya'dan Nazi mezalimi sırasında kaçarak ülkemize sığınan ve Üniversitemizin en değerli profesörü niteliğini haklı olarak kazanan Ernest Hirsh'tir. Geç denebilecek bir yaşta Türkiye'ye gelmiş olmasına rağmen Türkçe'yi bizlerden çak daha iyi öğrenmişti. Türk mevzuatını bizlere taş çıkartacak kadar iyi bilirdi. Geniş bir kültüre ve hocalık yeteneğine sahipti. Türk Ticaret Kanunu'nu o hazırlamıştı. Bütün o bilgi hazinesine rağmen. sınıfta kendisine soru soran öğrenciye sağlam bir yanıt veremeyeceğini tahmin ettiği hallerde: «Bana izin verin, bu konuyu araştırıp size gelecek ders bilgi vermeye çalışayım» derdi. Fevkalâde çalışkan, metodik, disiplinli bir kimseydi. Gerek bilgi ve gerek karakter bakımından, bizlerden kat be kat üstündü.

Fakültenin en eski ve en yaşlı hocalarından Prof. Baha Kantar, özel konuşmalarımız sırasında bana: «...Fakültenin tüm hocalarını terazinin bir kefesine, ve Prof. Hirsh'i de diğer kefesine koysalar, hiç kuşkusuz o ağır basar» derdi. Asistanlığım sırasında aynı Fakülte'de kendisiyle kısa bir süre bulunmuş olmama rağmen Profesör Hirs, çalışkanlığı, dürüstlüğü, geniş görüşlülüğü, Türk severliliği ve her şey bir yana insanlığı ile beni son derece etkilemiştir. Düşündüğüm hep o olmuştur ki, eğer Üniversitelerimizde Hirsh çapında bir düzine hoca bulunmuş olsa Türkiye yepyeni zihniyette bir hoca kadrosu yetiştirmekte güçlük çekmeyecektir. Ne yazık ki, onun değerini

(8) Bununla beraber, İkinci Dünya Savaşına takaddüm eden tarihlerde İngiltere'nin savaşa girmesine karşı çıkan ve barış aşkiyle savaşın her biçimini ve bu nedenle kendi ülkesini dahi yeren Russell, Cambridge Üniversitesinin bu konudaki passif davranışları ve susmuşluğu yüzünden hayal kırıklığına uğradığını gizlemez ve şöyle der : «...Fikirsel dürüstlüğün Cambridge'de dahi belli sınırları bulunduğunu, savaş yılları sırasında keşfetmek benim için büyük bir darbe olmuştur. Oysa ki o ana gelinceye dek nerede yaşarsam yaşayayım, Cambridge'i ben, yer yüzünde kendi evim görebildiğim yegâne yer bilirdim...» Russell, age. s : 74.

Levent Şahverdi Arşivi

takdir etmekten uzak olanlarımız ve hele ona «gâvur» gözüyle bakanlarımız[9] bu emsalsiz insanı bizlerden soğutmak ve memleketten kaçırtmak için ellerinden geleni yapmışlardır.

Yukarıda saydığımız bu olaylar ve örnekler listesini uzatmak mümkün. İlerdeki sayfalarda BİZ PROFESÖRLER'in fikren ve ruhen ne «küçücük» kertede kimseler olduğumuzu kanıtlar diğer bazı hususlar yer alacaktır. Fakat her ne olursa olsun, toplum ve hele öğrenci, bizleri bu «küçücük» yönlerimizle bilmez ve görmez. Bilmediği ve görmediği içindir ki bizler saltanatımızı sürdürür gideriz. Halkın kültür gelişmesi oluşana ve aydın bilinen sınıfların gözü açılana ve muhtemelen memleket batana kadar da sürdürüp gideceğe benzeriz. Bununla beraber bizleri sahte yönlerimiz ve iç yüzümüzle bilmeyenler hiç yok değildir.

Fakülte'den istifamdan sonra çeşitli kimselerden aldığım yazılardan anladığım kadariyle Üniversite hocalarını değer ölçeğine koyan ortam bilinçlenmektedir. Danıştay üyelerinden birinden aldığım şu yazıyı (5 Ocak 1977 tarihlidir) örnek vermek isterim :

«**Sayın Hocam** : 28 Aralık 1976 tarihli 'Cumhuriyet gazetesinde'... görevinizden ayrılma nedenlerinizi ilgi ile fakat içim buruk bir şekilde okudum. Yetiştirdiği binlerce öğrencisinden birisi olmakla her zaman kıvanç duyduğum siz sayın Hocamın ulu önderimiz, sevgili Atatürk'ümüzün kurduğu bu Fakülte'den ayrılması bana ne denli acı verdi ise siz sayın hocamın Kurt Karacaların, Ahmet Muhtarların arasında kalamaması o denli olağan göründü. Üniversite hocalarının niteliği hakkında görüşünüze bütün kalbimle katılırım. Fakülte sıralarında bize çok şey biliyor gibi görünen kişilerin sonraki yıllarda iş hayatı içinde davranışları ve bilgilerinin düzeyleri gerçekten hayal kırıcı...» (Yukarıdaki mektupta yer alan «Kurt Karaca ve Ahmet Muhtar» adları istifa ettiğim Fakültede ders veren ve başka adlar altında yazı yazan ve siyasal partilere katılan kimselerdir.)

Bir başka kişiden şu yazıyı aldım : «Sayın Arsel, Dünkü yazınızı içim yanarak okudum. Kendim de öyle bir çevrenin içinde çırpındığım ve bir savaşı tek başıma sürdürmeğe çalıştığım için çok iyi anlı-

(9) Fakülte'nin şeriat ruhlu bazı profesörlerinin Hirshe'e karşı zaman zaman su yüzüne çıkan nefretleri vardı. Türk uyrukluğuna girmiş olmasına rağmen Hirsh'i onlar «gâvur» ya da «çıfıt» sözcüğüyle küçültmeğe çalışırlardı. Bütün amaçları Hirshe'e karşı kin ve nefret duygularını kabartarak klikler kurmak ve onu yapayalnız bırakmaktı. Geç de olsa çabalarında başarılı olduklarını kabul etmek gerekir.

Levent Şahverdi Arşivi

yorum sizi. Ördeklere ve ödleklere elveda dedikten sonra dilinizin ve kaleminizin daha da bilineceğinden eminim...»

Bir öğretmenden şu satırları aldım : «...Kokuşmuş ve ilim çevresi görünümündeki çevrelere karşı verdiğiniz mücadeleyi... tebrik eder(im)...»

Bir diğer Danıştay üyesinden şu mektubu aldım : «Sayın hocam, 28.12.1976 günlü **Cumhuriyet** gazetesinde yayımlanan 'Fakülteden Ayrılırken' başlıklı yazınızı zevkle okudum. Sizi gerçekçi tutumunuzdan ve yürekliliğinizden dolayı kutlamama ve görüşlerinize tamamiyle katıldığımı belirtmeme müsaade edin. Fakültedeki belirttiğiniz çarpık durumun, devletin her bölümünde var olduğu kuşkusuzdur. Ancak sizin de belirttiğiniz gibi, hamuru üniversitelerde yoğurulan Türkiye'deki aydın acubesi biraz da hocaların eseridir. Öte yandan, çalışanı, yeni düşünceler getireni ödüllendirmemiş, aksine, açık yürekliliği, düşünceyi cezalandırmış bir düzende toplumun bozuk yapısının dışında bir Üniversite olamayacağı da kuşkusuzdur. Neden en yüce görevlerde yeteneksiz ve çıkarcı kişiler bulunmaktadır sorusu, neden yarasalar karanlığı seçer sorusuyla eş anlamdadır. Yarasaların var olmalarının kusuru kendilerinden çok, o yeri karanlık tutanlardadır. Yarasalardan kurtulmak için ışık gerek. Sayın hocam, Fakülteden ayrılmanızdan üzüntü duymakta ve kötü paraların boşalan yerlere dolacağından kuşku duymaktayım...» İstifamla ilgili olarak bir öğretmen'in **Cumhuriyet** gazetesinin 14 Şubat 1977 tarihli nüshasında yayınladığı şu satırlar da ne ilginç : «...Gerçekten, Eğitim ve öğretim kurumlarımızla, özellikle özerk Üniversite kadrolarında kitap korsanları, kitap tüccarları, medrese artığı, karanlık düşünceleri ilim diye yutturmaya kalkan madrabazların yanında kıvançla çalışmak çok zor olmaktadır. Bilim yuvaları adıyla öğretim yapan bu kurumlara yoksul halkın sağladığı devlet bütçesinden ayrılan ödenekleri düşündükçe yurdumuz bir müstemleke ve ulusumuz bir müstemleke ahalisi ve bu adamlar müstemleke çavuşları mıdır diye anımsamadan geçemiyoruz. Sayın Hocam, trajik panoramayı bugün için çok daha açık ve acı örnekleriyle eğitimin, öğretimin ve yönetimin her kesiminde her gün görüyor ve yaşıyoruz...»

İlhan Selçuk'un **Cumhuriyet**'te yayımladığı 4 Ocak 1977 tarihli yazısında şunlar yazılı : «...Bazı kişilere mektubun (istifa mektubunun) suçlaması ağır gelebilir. Bana göre az bile... Yirminci yüzyılın son çeyreğinde Türkiye'de yüksek öğrenim kurumları çok acı durumdadır...»

Levent Şahverdi Arşivi

Bu alıntıları okuyucuya sunmakla kendime şu ya da bu şekilde bir savunma desteği arıyor değilim. Maksadım, bizi tanımayanlarla tanıyanları karşı karşıya getirmek, iç ve dış yüzümüz itibariyle bizi değerlendirmede onların hakemliğini işlerliğe sokabilmektir.

I) FAKÜLTE'DEN AYRILIRKEN

1949 Yılı Ekim'inde Anayasa Hukuku Asistanı olarak girdiğim Ankara Hukuk Fakültesi'nden 1976 yılı sonlarına doğru istifa ederek ayrıldım. Meslek yaşamımın otuz yıla yakın bir bölümünü içinde geçirdiğim odamı tahliye ederken, duygusal bir itişin etkisiyle geçmiş dönemin unutamayacağım olaylarının gözlerimin önünden bir şerit halinde sıralandığını hatırlıyorum; bu aynı fakülte'deki öğrencilik yıllarım; öğrenimimi tamamlamak ve doktoramı yapmak üzere yurt dışına gidişim; Batı dünyası ile temasım ve rasyonel düşün alışkanlığına yönelişim; yetersiz kültürümün noksanlarını kapatmak amaciyle çoğu kez metodsuz ve fakat hiç kuşkusuz azimli çalışmalara dalışım; yaşamıma dönüm noktası teşkil edecek büyük düşünürlerin etkisi altında kalışım; «Lordlar Kamarası ve Bakanların Siyasal Sorumluluğu» başlığı altında seçtiğim doktora konusunu hazırlayışım; doktor unvanını alarak yurda dönüşüm; Asistan olarak Fakülte'ye alınışım; Kürsü Başkanı Prof. Esen ve Kamu Hukuku dersi veren Prof. Erim ile çalışmalara başlayışım; Doçentliğe atanışım; 1953'lerden sonra Demokrat Parti iktidarının yolsuzluklarına karşı (diğer bazı meslektaşlarımla birlikte) direnişim; iktidar azgınlıklarına karşı çeşitli yayın organları ve özellikle gazeteler aracılığı ile savaşımım; profesörlüğe terfiim ve böylece daha bağımsız bir statüye sahip olarak özgürlük savaşımında daha önemli bir rol oynama fırsatlarını arayışım; Demokrat Parti'nin bilinçsiz ve bilgisiz siyasetinin ülkeyi uçurumlara sürüklemesi üzerine 1960 yılı Nisan'ında sınıfta : «Anayasa'nın ve özgürlüklerin böylesine ihlâl edilmekte olduğu bir ülkede Anayasa dersi verilemez» diyerek (Prof. Esen ile birlikte) dersi kesişim; bu davranışım yüzünden Üniversite'nin iktidar taraflısı profesörlerinin saldırısına uğrayışım ve ayni tiynetsizlikteki yönetim organlarınca sorguya çekilişim; 1960 Mayıs'ında patlak veren ihtilâl sonucu gerek iktidar değişikliği ve gerek Üniversitedeki iktidar yanlısı ögelerin güçten düşmesi nedeniyle Üniversiteden atılmak ya da hapislere tıkılmak tehlikesinden sıyrılışım; Millî Birlik Komitesince kurulan

Levent Şahverdi Arşivi

on kişilik Anayasa Komisyonuna atanışım[10]; bu komisyondaki çalışmalarım ve anılarım; ve yepyeni ve ilerici bir Türkiye'nin temelini sağlayacak olduğunu sandığım Anayasa hazırladıklarına sınırsız bir idealizm içerisinde katılışım; Komisyon üyeleri arasında beliren siyasî fikir ayrılıkları yüzünden çalışmaların uzaması, çıkmaza girmesi nedeniyle ilk hayal kırıklıklarına düşüşüm; 1960 yılı sonlarına doğru Devlet Başkanı Gürsel'in kurulmasını öngördüğü «Kurucu Meclis Tasarısını hazırlamakla görevli» beş kişilik komisyona üye seçilişim[11]; bu çalışmalar sırasında gerek komisyon içinde olumsuz çatışmaların doğması ve gerek iktidardaki Millî Birlik Komitesinde maceracı ve diktacı eğilimlerin ortaya çıkması nedeniyle umutsuzluklara kapılışım; 1961 Anayasa'sı tasarısının siyasî partiler elinde insafsızca yoğurulması ve gerici güçlere sömürü aracı yapılması yüzünden üzüntülere saplanışım; yeni Anayasa'nın kötü niyetli ellerde uygulanmağa konması ve kapandığını sandığım çağdışı dönemin Adalet Partisi iktidarınca hortlatılması ve Şeriatçılığın tezgâha sokulması üzerine yeniden kaleme sarılışım; bu memleketi bütün fetihlere, bütün arazi genişlemelerine rağmen yüzyıllar boyunca geri, ilkel, mutsuz ve zavallı yapan şeyin Şeriat mikrobundan gelme olduğunu bilen kimse olarak savaşımı özellikle Şeriatçı güçlere karşı doğrultuşum; bu davranışlarımı düşman gözle gören koca bir gerici cepheye karşı sayıları pek az da olsa beni manen desteklemeğe yeterli aydın mihraklardan aldığım güç ile yeni atılımlara dalışım; 1966 yılında Cumhurbaşkanı tarafından Kontenjan Senatörlüğüne atanışım ve az sonra görevden istifa yolu ile ayrılışım; gittikçe gelişen ve güçlenen Şeriatçı cepheye karşı yazılarımı yoğunlaştırışım; Kara güç'e karşı ilgisiz ve hattâ sadece ilgisiz değil fakat Şeriatçı öğretim üyelerine çöreklenme olanağı tanıyan Fakülteme karşı ilk kırgınlık duygularına kapılışım; araştırma yapmak üzere yurt dışına çıkışım; yurt dışında iken anarşik olayların artması, değerli bildiğim bazı Üniversite öğre-

(10) **«Sıddık Sami Komisyonu»** ya da **«İstanbul Komisyonu»** adiyle bilinen bu komisyon eski Rektör Sıddık Sami başkanlığında ve üçü Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden (Prof. Bahri Savcı, Doçent Muammer Aksoy ve Prof. İlhan Arsel) ve geri kalan yedi üyesi de İstanbul Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden kurulu olup 1961 Anayasa'sının ilk metnini hazırlamıştır.

(11) Bu Komisyon, Cemal Gürsel tarafından «Kurucu Meclis Tasarısı» hazırlamakla görevli bir komisyon kurmak üzere atanan Prof. Turhan Feyzioğlu başkanlığında Prof. S. Derbil, Prof. Bahri Savcı, Doçent Muammer Aksoy ve Prof. İlhan Arsel'den oluşmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

tim üyelerinin hapislere atılması ve kendi Fakültelerince ihanete uğraması üzerine yararlı olacağını sandığım her türlü çabalarda bulunmağa çalışışım[12]; «Dünya Ülkeleri Anayasaları» adlı 15 ciltlik bir yayın işine baş danışman olarak katılışım ve bu yapıtın **Belçika** ve **Türkiye** bölümlerini hazırlayışım; Fakültedeki görevlerimi aksatmayacak ve tatil aylarına rastlayacak şekilde bu çalışmalarıma devam edişim[13]; yurt içi olayların büyümesi ve kara güç'ün yurdu tam bir orta çağ dönemine sokmağa çalışması karşısında Üniversite'nin ve kendi Fakültemin şahlanması, bu gidişe dur demesi gerekirken dememesi üzerine bu kuruluşlara yabancılık duymaya başlayışım, bu yabancılığımın yavaş yavaş büyümesi ve beni tam bir yalnızlığa sürüklemesi ve bu nedenle karamsarlığa kapılışım; uzun yıllar ders verdiğim ve vermekten zevk duyduğum Polis Enstitüsü'nden, ilerici iki öğrencinin okuldan atılmasını, ve okul Tüzüğüne –«Cildi siyah olanlar okula öğrenci olarak alınamaz»– şeklinde insanlık haysiyetiyle ve demokrasi ilkeleriyle bağdaşmaz hükümlerin konulmasını protesto için, istifa ederek ayrılışım; Devlet'in Anayasal kuruluşu olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın müspet ilim, müspet ahlâk ve müspet akıl verileriyle bağdaşmaz nitelikteki şeriat esaslarını devletin resmî yayınları şeklinde tüm ülkeye yayma ve bu esasları Türkçe'ye çevirerek halkın ve yeni kuşakların beynine yerleştirme çabalarına hız vermesi üzerine durumu Fakülte kurullarına yansıtışım, örneğin bu yayınlardaki «Gerçeklere, bilime, akıl yolu ile değil şeriat ile erişilir», «Ölü ve insanla münasebette bulunanın orucu bozulur», «Hastalık sirayet etmez, Tanrı'nın izni ile eder», «İslâm'a bağlı olmayanlar sapıktırlar», «Kadın'ın dört şubesi (kol ve bacaklar) oturup da dokundurdun mu gusül vacip olur» gibi ve daha buna benzer diğer din hükümlerini yazılı şekilde hazırlayıp teksir ettirip her öğretim üyesine dağıttıktan sonra tartışılmak üzere Kurula getirişim; Atatürk sayesinde «Millet iradesi» ve «Halk egemenliği» yani demokrasi anlayışına yönelip

---

(12) Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin en değerli öğretim üyelerinden Mümtaz Soysal'ın Askerî mahkeme kararıyle tutuklanması ve yargılanması sırasında tarafımdan hazırlanması istenen rapor, diğer bazı meslektaşlarımın raporlariyle birlikte bu arkadaşımızın daha sonra özgürlüğe kavuşmasında etkili olmuştur. Bu tarihlerde hapse atılan diğer değerli öğretim üyelerinin savunuculuğunu gazetelerde yayımladığım yazılarla yapmağa çalıştım.

13) **«Inter - University Ass.»** tarafından 1969'larda yayımlanmasına girişilen **«Constitutions of the Countries of the World»** (Dünya Ülkeleri Anayasaları) çalışmalarına Baş Danışman olarak katılmam Fakülte görevlerimi hiç aksatmayacak şekilde ayarlanmıştır. Bu çalışmalara hep bilimsel çağrı üzerine gitmişimdir.

Levent Şahverdi Arşivi

«İlâhî hukuk» (yani Egemenliğin Tanrı'dan geldiği) zihniyetini terketmiş iken gerici partilerin şeriatı geri getirme hevesleriyle giriştikleri vicdansız gayretlerden cesaret alan devlet organlarının (örneğin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın) bu alanda da topluma ihanet durumuna girmesini Fakülte Kurulu'na yansıtarak sunuşta bulunuşum[14] ve bu ihanet durumları karşısında Fakülte'nin şahlanması gerektiğini haykırışım ve fakat bu davranışımı yersiz bulanlarca tenkide uğrayışım;

Büyük umutlarla iktidara gelmesini diler olduğum ilerici bir siyâset adamının, gerici bir parti ile koalisyon kurması sonucu şeriatçı güçlerin insanlarımızı çağ gerilerinde tutma çabalarına devam etmesi, ve yine Diyânet İşleri Başkanlığı'nın akla ve müspet ahlâka aykırı esasları din diye Türk toplumuna benimsetme siyasetinde direnmesi nedeniyle Dekanlığa sunduğum bir başka bildiriye karşı Fakülte Kurulu'nun benzer duygusuzluğuna tanık oluşum[15];

Böylece kara zihniyete karşı giriştiğim savaşta giderek yalnız kalışım;

Üniversiteyi eleştiren ve yeren bir yazım vesilesiyle Profesörler Kurulu önünde sorguya çekilişim, ve vaktiyle bana alkış tutanların bu kez saldırısına uğrayışım; bilimsel çalışmalara katılmak üzere, ve

---

14) Cumhuriyetimizin 50inci yıldönümü vesilesiyle yayımlanan bu kitap hakkında **«Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları: Din Adamları ve Aydınlar»** adlı ve 1977 yılında yayınladığım kitabıma bakınız.

15) «...Üniversitelerimizin ve özellikle Hukuk Fakültelerinin topluma ve Devlet'e, ve asıl kendi kendilerine karşı vicdan sorumlulukları vardır. Oportünizmi değil fakat hukuk duygusunu her şeyin üstünde görmek ve göstermekle yükümlü olan bizler eğer iktidardaki belli bir partinin demokrasiye, lâyikliğe ve uygarlık ilkelerine aykırı davranışları nedeniyle ayaklanıp bir başka parti iktidarının daha da aşırı ve endişe yaratıcı tutumu karşısında susar ve uyarı görevimizi yerine getirmez isek, bu utanç verici bir şey olur. Atatürk sayesinde kavuştuğumuz çağdaş ve gerçek demokrasi ilkelerini ve özgür millet iradesi kavramlarını gökten inme hükümlerle sınırlamak, böylece Ortaçağ anlayışını (İlâhî Hukuku) geri getirmek isteyen devlet ve hükûmet davranışlarına karşı uyarı görevimizi yerine getirmek zorunluğundayız. Öte yandan farklı inanç ve dinlere rağbet etmenin suç ya da yerme konusu olmaktan çoktan çıktığı, din ayrılıklarının önem taşımaz olduğu ve hangi dine bağlı olursa olsun insanları İNSAN yapan unsurun insanlık duygusu bulunduğu, üstelik her insanın dilediği dine rağbet edebilmesi özgürlüğünü güvenceye bağlayan «İnsan Hakları Demeci» (Madde 18) ve **«Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi»** (Madde 9) gibi uluslararası anlaşmalara Türkiye'nin şeref imzası koyduğu bir dönemde devlet organlarımızın, sanki orta çağlar sona ermemiş zihniyetiyle halkımızı yetiştirmelerine karşı HAYIR dememiz koşuldur. Bu konunun Fakülte kuruluna ve Üniversite Senatosuna getirilmesini teklif ederim...»

Levent Şahverdi Arşivi

görevimi hiç aksatmadan, yurt dışına çıkmak için yaptığım izin isteklerimde zorluklarla karşılaşışım; Yurt dışı bilim Kurullarından vaki çağrılar vesilesiyle yaptığım seyahatler sırasında «göreve geç kaldı» durumlarında bırakılışım ve tüzük'lere aykırı şekilde «uyarma cezasına» çarpılışım[16]; Türk toplumunun fikirsel, kültürel, sosyal ve ulusal her alanda geri kalmışlığının tek nedeni olan şeriat eğitimi ve düzeni konusunda hazırladığım kitapların yayımlanmasında güçlüklere uğrayışım, Fakülte'nin gerici ve tutucu unsurlarının (hocalarının) düşmanlığı ve engellemesiyle karşılaşışım;

Beyin yapısı itibariyle farklı bir dünyanın insanları olan bazı meslektaşlarımın bana karşı gittikçe artan nefretlerine, hattâ saldırılarına muhatap oluşum; bilimsel ya da seviyeli hiçbir tartışmanın yer almadığı kurullarda çocuk ruhlu, çocuk zekâlı bazı öğretim üyelerinin çoğu kez incir çekirdeğini doldurmaz konuşmalarla mahalle kahvesine çevirdikleri toplantılara katılmayı zul bilip bunlardan uzak kalışım; adeta bir aile şirketi haline giren Profesörler Kurulunda[17] **Profe-**

16) Yukarıda söz konusu olan Komisyonunun (ki üyelerinin çoğunluğu itibariyle gerici ve tutucu elemanlardan oluşmuştu) hazırladığı rapor üzerine Fakülte Yönetim Kurulu 31 Mart 1975 tarihinde «Uyarma cezası ile cezalandırılmam» kararını verdi, fakat bu kararında hukukî hiçbir gerekçe belirtmedi. Karara karşı Dekanlığa yazdığım yazıda: «Karar, HUKUK'a bağlı olduklarını sandığım arkadaşlarım tarafından alınmamış olmakla berber hukukî yetenekten yoksundur. Çünkü HUKUK, cezlandırma kararında isnat olunan hususun ne olduğunun ve hangi mülâhazalarla ceza verildiğinin bildirilmesini âmirdir. Her hâlü kârda kararın gerekçeli olması zorunluğu vardır. Yönetim Kurulu... «Komisyon Raporunun ışığı altında» karar aldığını belirtmektedir. Temenni edilir ki, Yönetim Kurulu bu nurlu ışıktan, cezalandırdığı kişiyi de müstefit kılsın, ve böylece cezalandırılan kişi Kurul'un hangi mantıkla, kendisini cezalandırdığını anlayabilsin ve karar aleyhine üst mercilere yapacağı itirazda savunma olanağını bulabilsin... Öğretim üyelerinin varlığını adeta hiçe sayan, onlara disiplin cezası uygularken gerekçe dahi bildirmek lüzumunu duymayan zihniyetin... Dekanlığınız sırasında kökünden kazınacağına inanıyorum. Bu da ancak bizleri denetlemekle görevli kılınan Yönetim organlarının bizler tarafından denetlenmesi yolu ile sağlanabilecektir. Bu yazımın amacı da bu doğrultudadır.» Bu yazım 9 Mayıs 1975 tarihini taşır. Söylemeğe gerek yoktur ki, olumlu hiçbir yanıt verilmedi bu yazıma da. Daha sonra Üniversite Senatosuna yaptığım başvurma Senatonun adalet ve hukuk sevmez çoğunluğu tarafından geri çevrilecektir.

17) Söylemek abartmak olmayacaktır ki, bu Kurul'un çoğu üyeleri karı koca, yeğen, kardeş, bacanak, kayın birader, vb. gibi yakınlık bağlarıyla ilişkiye sahip kimselerdi. Böylesine iç içe bağlantıların egemen olduğu bir kuruldan (her ne kadar karı kocaların ya da diğer akrabaların ara sıra birbirleriyle görüş ayrılıklarına düşer göründükleri bir vakıa ise de) ciddiyet ve bilimseverlik beklemek abestir.

Levent Şahverdi Arşivi

sör unvanına lâyık bulunmayan kişilerle dirsek dirseğe oturmayı, onların gerçekten zavallı dünya anlayışına muhatap olmayı gittikçe utanç verici bulur oluşum; Fakülte'de ilim yapma olanağının yokluğundan duyduğum umutsuzluk[18]; evet bu ve bunlara benzer daha nice hususlar beni, istifa kararımın en uygun ve en son çare olduğu inancında güçlendirdi. Bu inançla istifa mektubumu hazırlayarak Dekanlığa yolladım, bir nüshasını da gazetede yayımladım, ve şunları yazdım :

«Bir süre önce Ankara Hukuk Fakültesi Dekanlığına, Fakülte'den istifa ettiğimi ve istifa nedenlerimi daha sonra açıklayacağımı bildirmiştim. O tarihten bu yana zihnimde beliren düşünceler nedeniyle bu açıklamayı sadece Fakülte kurullarına değil, fakat kamuoyuna yapmam gerektiğine inandım. Çünkü istifam kişisel nedenlerin de üstünde, Üniversite sorunları düzeyinde olup toplumu ilgilendiren nitelikler taşımaktadır. Bu nedenleri var kılan ortam ve zihniyet mutlaka ele alınmalı, eleştirilmeli ve tartışılmalıdır diye düşünürüm. Bu yapılmadıkça ne Üniversite ve ne de bu kuruluşun çoğu üyeleri olarak bizlerin seviyeli düzeyde bilim yapmamız, gerçek anlamda Üniversite öğrencisi yetiştirmemiz, ve saplı olup bir türlü kurtulamadığımız çağdışılıklardan çıkmamız, ve topluma karşı sürdüregeldiğimiz ihanet durumlarından sıyrılmamız mümkün değildir. Bizi yola getirecek yöntemlere ve yermelere muhtacız. Bana öyle geliyor ki, biz öğretim üyeleri, içimizde hiç kuşkusuz pek iyilerimiz bulunmakla beraber çoğumuz yetersiz ve bilgisiz, ve dahası Ortaçağ Üniversitelerinde hademelik yapamayacak kertede kimseleriz. Dar görüşlülüğümüz ve tutuculuğumuz her türlü tanımlamanın dışında kalır. Bizler çağdaş anlamda Üniversite öğrencisi yetiştirecek olgunluktan çok uzağız; yetiştirdiğimiz insanların ne kez düşük bilgilerle ve zihniyetle bu toplumun başına belâ olduğunu hemen her gün görmekteyiz. Sosyal ve meslekî yaşamların hemen her alanında bunun böyle olduğunu kanıtlayan kötü örnekler hergün karşımıza çıkmakta ve bizi umutsuz-

18) Müfredat programları bilimsel gereklere göre değil, fakat Fakülte üyelerinin çıkarlarına göre ayarlanan ve derse göre öğretim üyesi değil, fakat öğretim üyesine göre ders yaratılan, öğretim süresi yılda beş altı ayı aşmayan (kış dönemi Kasım'dan Ocak sonuna, yaz dönemi Mart başından Mayıs ortalarına kadardır, Zira dersler bu tarihte kesilir) bir Fakülte'de öğretim üyeleri en azından iki üç aylarını imtihan salonlarında mübassırlık yapmak, binlerce imtihan kâğıdını okumak, yılın geri kalan kısmını da tatile ayırmak suretiyle geçirirler. Ne kitap okumak, yeni yayınları izlemek ve ne de araştırma yapmak, doğru dürüst bilim insanı olmak olanakları yoktur.

Levent Şahverdi Arşivi

luğa sokmaktadır. Ülkemizi hergün biraz daha uçuruma yaklaştıranlar da işte bu bizim yetiştirdiklerimizdir. Şu muhakkak ki, bizlerin kendi kendimize çeki düzen vermemiz, kendimizi geniş görüşlülükler ve gerçek bilgilerle donatmamız yabancıdan aktarılma ve çalınma kitapları yazmaktan kaçınmamız, fikir korsanlıklarına savaş açmamız, kitap ticaretini unutmamız ve asıl önemlisi medenî cesarete sahip ve sağlam karakterli kişiler olarak topluma ve yeni kuşaklara ideal örnekleri olmamız, emsal sağlamamız ve kötü gidişin karşısında hiç çekinmeden sesimizi yükseltmemiz gerekir; anarşik olaylar bahanesiyle sadece Fakülteleri kapatmak değil ve fakat olaylara olanak yaratan eylemleri ve soysuzlukları protesto etmemiz, hiç korkmadan sorumlulara saldırmamız, gerekirse görevlerimizden ayrılmamamız ve kısacası haysiyetli aydınlara yaraşanı yapmamız, aklımızı başımıza toplamamız koşuldur. Bundan dolayıdır ki bizler, en insafsız, en sert ve hattâ en abartmalı biçimlerde yerilmeli, başkalarına çuvaldızı batırmadan önce iğnenin kendimize batırılmasını beklemeli, bizi yerenleri baş tacı etmeliyiz. Bu yermeleri, bu iğnelemeleri ve köteklenmeleri göze aldığımız ve buna müstahak olduğumuzu kabul ettiğimiz an olumlu yönelişe ilk adımı atmış sayılırız. Bundan bir süre önce yayımladığım bir yazımda, kendimi de dahil ederek «...biz öğretim üyeleri memlekete karşı ihanet içerisindeyiz» şeklinde konuştuğum zaman Fakültemizin bazı öğretim üyeleri tarafından nerede ise linç edilecektim. Tenkit özgürlüğünün okutulduğu bir Fakülte'nin tenkid'e tahammül edemeyen bu üyeleri «Üniversite'de iyi elemanlar da var» deyimini kullanmadığım için alınganlıklar ve aşağılık duyguları içinde kalıp hakkımda ihraç kararı verme hevesine kapıldılar. İçlerinde bana küfürler edeni, selâm vermekten çekineni ve küsenleri oldu. Söz konusu yazımda yermeye çalıştığım şey kuruluşlarımıza egemen olan olumsuzluklar olduğu halde çoğu meslektaşım bunu kişisel duygularla ve amaçlarla yazılmış saydılar.

Üniversite'den atılacağımı bilsem o yazıyı ben yeniden yazabilirim. Çünkü öğretim üyelerinin ve kuruluşlarının utanç verici davranışlar içinde bulunduklarını haykırmanın görev olduğunu biliyorum. Bu görevi ben, kendi gücümün olasılığında yerine getireceğim. Getirirken de kendimi bu yerdiklerimin dışında ve üstünde değil ve fakat içinde ve altında ve hattâ en kötüleri arasında göstereceğim ve bunu yaparken sahte bir alçak gönüllülük hevesine yönelik olmayacağım. Çünkü biliyorum ki ben kendim de yeteri kadar bilgili ve yürekli değilim. Eğer gerçek anlamda ben de vaktiyle yerilebilmiş ve yetersizliklerim nedeniyle herkesin önünde **kepaze** edilme durumlarında bıra-

Levent Şahverdi Arşivi

kılmış olsaydım muhakkak ki, bugün olduğumdan çok farklı ve yararlı bir hoca olurdum. Hiçbir devirde ve hiçbir ülkede görülmediği kadariyle aydın ihanetine uğramış olan ülkemizin pek çok sorunlarına cesaretle çözüm bulmak ve özellikle tabu sayılan konulara el atmak ve orta çağ kafasına ve tutuculuğa ve hele Şeriatçılığa savaş açmak gereğine inanmış insanların yapacağı tek şey bu olsa gerek. Şu muhakkak ki, toplumumuzun geri kalmışlıklarının başlıca sorunları arasında ve başında yer alanlar AYDIN diye tanımladığımız sınıflardır. Bu sınıfları yetiştiren kaynak Üniversiteler'dir. Fakülte'lerdir. Bunca yıllık izlenimlerin ve Batı ile kıyaslamalarım bana şunu öğretmiştir ki AYDIN'ın KARAAYDINLARA fikir yolu ile savaş vermesi kadar önemli başka bir görev yoktur. Batı ülkelerini ve halklarını aydınlıklara çıkartan, fikren ve ruhen geliştiren, sömürüden kurtaran güç aslında AYDIN GÜÇ olmuştur. Gerçek aydınlar, ve cesaretli ve bilgili aydınlar olmuştur. En karanlık denilen çağda bile İNSAN denilen varlığı geriliklerden, ilkeliklerden ve çağ dışı baskılardan arıtmak ve geliştirmek, akılcı kılmak isteyen ve bu azimle hayatını tehlikelere atan ve ölümü göze alan nice insanlar çıkmıştır Batı'da. Medenî cesaret örnekleriyle doludur, Batı'nın geçmişteki tarihi, tıpkı bugün olduğu gibi. Bizde ve bizim gibi geri bırakılmış ülkelerde ise pısırık, tutucu, ve dar görüşlü ve çıkarcı insanlardan oluşmuştur AYDIN diye bellediğimiz sınıflar. Batı'da ve biz'de aydın'ın öyküsünü dile getirmek, gözler önüne sermek gerek. Sanırım ki bu benim zevkle ve hırsla yapacağım işlerden biri olacaktır. **Geri Kalmışlıklarımızın Sorumluları** başlığı altında hazırlamakta olduğum kitap bu amaca dönüktür. Orada Fakülte'den ayrılış nedenlerim daha genel çizgilerle belirlemiş olacaktır. Fakat şimdilik şunu açıklamak isterim ki Hukuk Fakültesi, yukarda sözünü ettiğim zihniyetteki bazı kişilerin gerçekten tutucu ve miskin tutumları nedeniyle yıllar var ki benim için 'çatısı altında bulunmaktan gurur duyacağım' yer olmaktan çıkmıştır. Atatürk'ün büyük umutlarla temellerini attığı bu Fakülte HUKUK için savaşım vermek ya da çağdaş düşünceli ve geniş görüşlü insanlar yetiştirmek şöyle dursun ve fakat Atatürk'e ve onun devrimlerine karşı açıktan açığa girişilen insafsız saldırılar ve memleketin Şeriat bataklığına sürüklenmesi girişimleri karşısında bile duygusuzca susmuştur. Ülkemizi ve milletimizi uçurumlara götüren eylemlerin ve siyasal davranışların hiçbiri bu kişileri rahatsız etmemiştir. Bu korkunç gidişe karşı sesini yükseltmek isteyenlerimiz, belli ve gerici güçler karşısında insafsızca ve hem de alaylarla susturulmuşlardır. Bütün bunlardan gayrı bir de beni çeşitli nedenlerle kendilerine düşman bilen bir klik

Levent Şahverdi Arşivi

belirmiştir Fakülte'de şu son yıllarda. Bu düşmanlığın gerilerinde ufacık hesaplar, kıskançlıklar ve başkaca küçük düşünceler yatmıştır. Özellikle yurt dışı bilimsel çalışmalarda yer almaklığım ve örneğin **Dünya Ülkeleri Anayasaları Yayını** işlerini yürüten kuruluşun çalışmalarına **«Belçika»** ve **«Türkiye»** bölümlerini hazırlamak suretiyle katılmaklığım Fakülte bakımından memnunluk duyulacak bir şey olmak gerekirken, aksine bazı arkadaşlarımın rahatsız olmalarına yol açmıştır. Bu çalışmalarıma engel olunmak için pek ilkel yollara başvurulmuştur; gerekçe gösterilmeden hakkımda disiplin cezası tertiplerine tenezzül edilmiştir. Öte yandan çağdışı gidişe ve Şeriatçılığa karşı giriştiğim direniş bu rahatsızlığı oluşturan diğer bir neden sayılmıştır. Yayımlamak istediğim bazı kitaplar önlenmek istenmiştir; **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** başlıklı ve aydın çevrelerin kısa zamanda ilgisini uyandıran kitabım Fakülte yayın kurulunda önce reddedilmek ve sonra bir tek oy farkı ile kabul edilmek talihsizliğine uğramış ve 'Bu kitaptaki fikirlerden dolayı Fakültemiz sorumluluk taşımaz' şeklindeki bir uyarma ile yayımlanmıştır. Oysa ki, bu kitap, geçmişte ve bugün halâ Türk'ü Arap geri kalmışlığının tek sorumlusu sayan ve yine Türk'ü İslâmiyet'e en büyük kötülüğü yapmış gibi gösteren Arap yazarların haksız suçlamalarına karşı yazılmış ilk ve tek Türkçe kitaptır... Tevazu sınırlarını yoklamak ve hele aşmak benim her zaman için çekinir ve tiksinir olduğum bir davranıştır. Fakat her şeye rağmen şunu söylemekte sakınca görmemekteyim ki, aydın çevrelerimizin yavaş yavaş tanır ve benimser olduğu bu kitabım, tıpkı son yayımladığım **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet layışına** başlıklı kitabım gibi, bir gün gelecek Fakülte için yüz ağartan kitaplardan sayılacaktır. Bu kitabımın yayınlanmasına engel olmak ve beni çağdışı güçlere karşı savaşta tek başıma bırakmak isteyenlerin yüzleri ilerde kızaracak mıdır bilmiyorum; bildiğim şudur ki, bu köhne ve örümcek kafalı zihniyeti var kılanlar ayıklanmadıkça Fakülte bilimsellik kazanamayacaktır. Otuz yıla yakın bir süre boyunca ders verdiğim bir kuruluştan ve çok sevdiğim ve saydığım bazı arkadaşlarımdan ve hele bizlerden çok daha sağlam bilgi ve karakterde bulunduklarını çeşitli davranışlarıyla kanıtlayan asistan meslektaşlarımdan ayrılmak hiç kuşkusuz yürek parçalayıcı bir anlam taşır benim için. Fakat şunu da takdir ediyorum ki yukarıda kısaca özetlediğim nedenler yüzünden havası artık teneffüs edilemeyecek hale giren bir kuruluşta daha fazla kalamazdım. Bu havayı yaratan kişilerle ve onların çağ gerisi zihniyetiyle aynı binada ve aynı salonlarda bulunmak kadar azap verici başka bir şey olamazdı benim için.

Levent Şahverdi Arşivi

İstifamdan sonra tek teselliyi onlardan uzak kalabileceğimi düşünmekte bulacağım. Vaktiyle Voltaire, kendisi için yaşanmaz bir ortam yaratan çevreler yüzünden Hollanda'yı, hani o kanalları ve ördekleri ile ün salmış diyarı terkederken şöyle derdi: **Adieu canaux, adieu canards, adieu CANAİLLES...»** (Elveda kanallar, elveda ördekler ve elveda külhaniler). Buradaki **'CANAİLLES'** deyimi Türkçemize genellikle **k ü l h a n i l e r** diye çevrilir. Fakat ben onu kafamda çok daha yerici ve vurucu anlamiyle gerçek yerine yerleştirerek ve aynı düşüncelerde eriterek, bu kendilerinden ayrıldığım ve artık yabancı kalacağım kişiler ve onların zihniyeti için kullanıyor ve tekrarlıyorum; sanırım uzun bir süre de tekrarlıyacağım.»

Bu yazının oldukça ağır nitelikte olduğunu yadsıyacak değilim; ve onu yazarken kendime, belki de gereksiz şekilde, yeni bir düşman cephe yaratacağımı da bilmiyor değildim. Daha önce buna benzer fakat çok daha hafif nitelikte yazılar yazmış, Üniversitenin sorumluluklarına değinmiş ve bu yazılarım nedeniyle Üniversite çevrelerinin bana karşı zaten diş biler hale geldiğini görmüştüm. 1976 yılında (12 Mart) **Cumhuriyet** gazetesinde yayımlanan **«Halkın Aydınlardan Gördüğü»** başlıklı bir yazımdaki şu satırlar bu husumet havasını oluşturmağa yeterli gelmişti :

«Hele Üniversitelerimiz, fakültelerimiz ve bu kuruluşların 'Allâme' öğretim üyeleri... Hiç kimseler onlar kadar memlekete ihânet içerisinde sayılamaz. Evet biz öğretim üyelerinin ülke sorunları karşısındaki susmuşluğumuz, zavallılığımız, vicdansızlığımız ve ülkenin koyu karanlığa giden durumu karşısındaki nemelâzımcılığımız ve kalenderliğimiz, utanılacak bir şeydir. Halka ve millete karşı bu düşmanlık görülmüş bir şey değildir. Yüzyıllar içerisinde halkı, geliştirilmemek, fikren ve zekâca aydınlatılmamak, üstelik sürü şeklinde güdülmek ve sömürülmek gereken bir varlık olarak gören ve gösteren aydın sınıf, böylesine geri ve zavallı durumlarda tuttuğu kendi halkından, kendisi de utanır durumlara düşmüştür.»

Bu yazı üzerine Fakülte Profesörler Kurulunca sorguya çekildiğimi ve bazı kendini bilmezlerin bilinçsiz saldırılarına hedef edildiğimi hatırlamaktayım. Saldırıya geçenlerin çoğu, yazımdaki genelliğin Üniversiteyi küçülttüğünü ve örneğin «Biz öğretim üyelerinin ülke sorunları karşısındaki susmuşluğumuz... vicdansızlığımız...» şeklindeki tümcelere yer vermekle herkesi töhmet altında bıraktığımı, oysa ki, Üniversitede iyi unsurlar da bulunduğunu, bu tür istisnalara işaret

Levent Şahverdi Arşivi

etmediğimi söyleyecek kadar çocuksu görüşler belirtmekten geri kalmadı. Oturuma katılanlar adımı telaffuz etmeden ve sadece «Aramızda birinin bu yazısı» şeklinde konuştular. Tartışmaların süresi boyunca söz almadım, susmayı tercih ettim; herkesin içini boşaltmasından rahatlık doğacağını düşündüm.

Otuz kişilik bu kurulun kin ve nefret dolu bakışları arasında söz aldığım zaman sesimin titremekte olduğunu gördüm. Heyecanlandığım ve üzüldüğüm zamanlar konuşma gücümün kaybolduğu çok olmuştur; ancak hiç o günkü kadar bu gücümün düşük noktaya indiğini bilmiyorum. Fakat her şeye rağmen maksadımı yeteri kadar açıklayabildiğimi sanıyorum. Söylediğim şeyler arasında şunlar vardı. «Şimdi burada yerme konusu yaptığınız yazıyı yazan benim. Fakat bu satırları yazarken ben, her şeyden önce kendimi de suçlu sandalyesine oturtmak gerekenler arasına soktum. Öte yandan bu yazı, Üniversitede hiç iyi eleman yoktur anlamına da gelmez. Elbette ki içimizde istisna sayılabilecek olan kimseler vardır. Fakat Üniversite olarak bu kuruluşun topluma karşı görevini yerine getirmediği bir gerçektir.»

Kişisel çıkarları fazlasiyle zedelenen, bu nedenle bana diş bileyen bir meslektaşım, istifamdan sonra yayımladığı bir yazısında (ki ilerde yeri geldikçe değineceğim bu yazıya), benim bu toplantı sırasında çok nedamet duyduğumu, Kurul'dan açıkça özürler dilediğimi, bir daha buna benzer şeyler yazmayacağıma dair söz verdiğimi iddia etmiştir. Onun, ne meslekî mücâmele, ne de genel ahlâk kurallarına sığmaz bu iftirası karşısında söyleyecek şey bulamıyorum. Fakat bu tür davranışların insanı olmadığımı bilenler için bu iddianın yalandan ibaret olduğunun anlaşılacağından kuşkum yoktur. Ancak ne var ki, her şeye rağmen bu kişilerin ne o zaman, ne de ondan sonra, istifamı izleyen aylar içerisinde savunmamı düşünmemiş olmaları karşısında hayal kırıklığına uğradığımı gizleyemem[19].

İstifamdan bir ay kadar sonra Fakülte Profesörler Kurulu'nun

19) Bu toplantı sona ererken sadece bir doçent arkadaş, hem de hiç tahmin etmediğim şekilde, ayağa kalkarak: «Buna benzer hakaretlere bizler geçmişte çok uğradık. Vaktiyle bir Başbakan 'Kara cübbeliler' diye bize saldırmadı mı? Şu durumda bu konu üzerinde fazla durmağa gerek yoktu.» diye konuştu. Bu kadarcık olsun bana kanat geren bu kişiyi birkaç gün sonra bularak kendisine teşekkür ettiğimde: «Hocam, size açıkça söylemek isterim ki, o yazınızın her satırının altına ben imza koymağa hazırım. Söylediğiniz her satır kelimesi kelimesine doğrudur, ve bizler gerçekten Üniversite olmağa lâyık değiliz.» dedi.

Levent Şahverdi Arşivi

ARSEL VE GERÇEKLER başlığı altında bir açıklaması yayımlandı **Cumhuriyet** gazetesinde[20]. Özet olarak bu açıklamada; sık sık yurt dışına çıkmak için izin istediğim, her defasında görevime geç döndüğüm, başkalarını kitap ticareti yapmakla suçlarken kendi hesabıma ders kitabı basıp sattığım, Fakülteyi ülke olayları karşısında susmakla zan altında tutarken yabancı bir diyarda her şeyden habersiz yaşadığım, oysa ki o dönemlerde Fakültenin uyarı çabalarında bulunduğu, Fakülte öğretim üyelerinin çoğunun milletlerarası kongrelerde tebliğler veren ve yapıtları yabancı Üniversitelerde ders kitabı olarak okutulan değerde kimseler olduğu, bunların hepsinin görevleri başına, çağrıya gerek kalmadan döndükleri, bu görevlerini kişisel ihtiraslara kapılmadan yerine getirdikleri, tutuculuktan uzak bulundukları vb. belirtilmekteydi.

Bu yazının esas itibariyle kimin tarafından kaleme alınıp Fakülte kuruluna kolaylıkla kabul ettirildiğini kestirmem güç olmadı. Yazıdaki vurgulamaların «kitap ticareti», «göreve geç gelme», «hastalık raporu» vb. gibi uydurmalara dayatılması, yazarın kimliğini sergilemeye yeterliydi. Bu aynı kişi daha sonra, Devlet parasiyle yayımlanan Fakülte dergisinde bana karşı kişisel hınç çıkarma girişiminde bulunacak, **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımı eleştiriyormuş gibi görünüp bir yandan bilgisizliklerini, diğer yandan kötü niyetlerini ortaya vuracaktır. Onun bu çirkin davranışında ben Üniversitenin çoğu öğretim üyelerine egemen olan olumsuzlukların yansımasını bulduğum içindir ki, bu kitabımda bazı özel ve kişisel hususlara değinmek zorunluğundayım. Hemen belirtmek isterim ki, istifa yazım karşısında kendisini savunma zorunluğunda bulan Fakülte kurulunun, vaktiyle, bana olmadık iltifatlarda bulunmayı gelenek haline getirmiş, ve yayınlarımı ve yazılarımı, şeriatçıya karşı savaşımımı yüceltmiş olan, fakat davranışlarımı kendi çıkarlarına aykırı bulduğu an bana düşman kesilen bir kişiyi sözcü seçmesi ve bildiriyi ona hazırlatması pek üzücüdür. Bildiri'de : «(Fakültemiz üyelerinden) çoğu milletlerarası kongrelere tebliğler sunmuşlar, yabancı Üniversitelerde ders vermişlerdir. Hattâ bazılarının eserleri bu Üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmaktadır.» şeklinde pek abartmalı sözlerin yer alması aşağılık duygularından gelme bir ifade şeklidir. Milletlerarası kongrelere tebliğ vermenin öyle görülmemiş bir başarı sayılmayacağını, Afrika'daki nice geri kalmış ülkeler Üniversitelerine mensup nice öğretim üyelerinin bu işi yapmakta bulunduklarını, yabancı

20) 22 Ocak 1977 tarihli **Cumhuriyet** gazetesi.

Levent Şahverdi Arşivi

üniversitelerde ders verme hikâyelerinde ise politik motifler yattığını hatırlatmak gerekir. Bütün bu boyalı sözler ve övünmeler Ankara Hukuk Fakültesi'nin bilimsel bakımdan ne yazık ki çok zavallı durumda bulunduğunu gizlemeğe yeterli gelmeyecektir. Bilimsel ve akademik değer ölçeğine kondukta, komşu Fakülte'ye (Siyasal Bilgiler'e) oranla düşük kertede kalan Hukuk Fakültesi'ni Avrupa bilim çevrelerinin «yetersiz Fakültesi olarak» tanımladıklarından haberimiz yoktur. İyi denebilecek birkaç elemanla (genç arkadaşlarımı geleceğin oluşturucuları olarak ayrı tutuyorum) bir Fakültenin değer kantarına oturtulamayacağını söylemek fuzulîdir. Ne araştırma gücü ve merakı, ne de bilimsel değeri ve cesareti olmayan, opportünizmi ikinci bir tabiat haline sokmuş bulunan, ufacık bir çıkar adına olmadık ahlâk dışılıklara yanaşan ve bu yönleri itibariyle Üniversitenin genellikle düşük seviyedeki ögeleriyle aynı sepete tıkabilecek bu bazı kişileri bir yandan dogmatizma'nın, diğer yandan skolastisizm'in gerçek temsilcileri olarak yermek, kamuoyuna teşhir etmek bir görevdir. Üniversite ancak bir yermeden geçtiği takdirde kendine gelecek ve gelişme yoluna girecektir[21]. Üniversiteyi bu acınacak halde tutanlar için ben, istifa yazımda : «...biz öğretim üyeleri, içimizde hiç kuşkusuz pek iyilerimiz bulunmakla beraber, çoğumuz yetersiz, bilgisiz, dahası Ortaçağ üniversitelerinde hademelik yapamayacak kertede kimseleriz» demiştim. Fakat şimdi anlıyorum ki, bu söylediklerimde fazla insaflı davranmışım : «...hademelik yapamayacak kertede kimseleriz» demekle hatâ etmişim : «o kadarcığını yapabilir. Ortaçağ üniversitelerinde hademe olabiliriz» demeliymişim. İstifamdan sonra Fakülte'nin, yine o mahut yetersizler çoğunluğunun zorlamasiyle, takındığı olumsuz tutum bana bu sözleri rahatlıkla söyletebiliyor şimdi. Bu tutum, sadece hakkımda yayımlanan bildirideki yalan ve iftiralara katılmak, sadece bu yalanlara ve haksız davranışlar yenilerini katmak[22], sadece istifa yazımdaki suçlamaları unutturmağa dönük

21) Fakülte Dekanlığına yolladığım 5 Şubat 1977 tarihli bir yazımda şunları belirttim : «İstifamın büyük tepkiler doğuracağını ve bana, Şeriatçı'dan gayrı şimdi bir de aydın geçinen sınıfların düşmanlığını kazandıracağını biliyorum. Fakat her şeye rağmen olumlu sonuçlar yaratacağını da biliyorum; benim için önemli olan da budur. Ve ben eminim ki, bu istifa yazım üzerine ister samimi ya da isterse beni mahçup etmek hevesiyle, şimdiye dek izledikleri davranışlara farklı bir yön vereceklerdir. Şuna inanıyorum ki kuruluşlar kendi mensuplarının suçlaması ya da yermesiyle çökmez, aksine güçlenir ve kamu oyuna karşı daha büyük bir sorumluluk içine girerler.»

22) Nitekim istifamı yalan yanlış bilgilerle kamu önünde gereksiz göstermeğe çalışan Fakülte Kurulu, her şeye rağmen istifa yazımdaki iddiaların etkisi altında

Levent Şahverdi Arşivi

sahte cesaret çıkışları yapmak[23] şeklinde değil, fakat bütün bunlara karşı dilekçelerimi geri çevirmek, bana hiçbir savunma hakkı tanımamak suretiyle genel olumsuzluğun dahi dışına çıkmış ve tanımını vicdan sahibi kişilere bırakacağım boyutlara erişmiştir.

Fakat bildiri vesilesiyle Kurul'un bana karşı göz yumduğu haksız bir iki iddiaya değinmek isterim. Bildiride Fakülte'nin kanun dışı davranışlar karşısında susmayıp savaş verdiğine ve fakat bütün bunlardan «Amerika'da olmam nedeniyle benim haberim bulunmadığına» değinilmiştir. Ancak ne var ki, Üniversitenin en değerli elemanlarının, kanuna ve Anayasa'ya aykırı olarak takip edilir ve hapislere atılırken susan ve hattâ bu işlemleri olanak içi kılan kişilerin şimdi Fakülte temsilcisi görünüşüyle «en bunalımlı dönemlerde uyarı ve çabalarda bulunduk» demelerini kamu oyu ile düpedüz alay etmek sayarım. Şeriatçılığın ve Atatürk düşmanlığının güncel siyaset halinde geliştirilmesi ve Fakülteye sokulması olayları karşısında tahammül edemeyen bizlerin Fakülte bildirisinde «şahsî hesaplar peşinde» kişiler olarak gösterilmemiz, buna karşın bizi bu çabalarımızda susturan ve alaya alanların «şerefle görev yapar» diye tanıtılmaları, dikhakçılığın yadsınmasından başka bir şey değildir. Bu bildiriyi kaleme alan Profesör meslektaşım, kişisel hınç çıkarma hevesiyle olacak, aynı konuda daha sonra şunları yazmıştır hakkımda :

---

kalmıştır. Çünkü bu yazımda ben : «...kötü gidiş karşısında hiç çekinmeden sesimizi yükseltmemiz gerekir; anarşik olaylar bahanesiyle sadece Fakülteleri kapatmak değil fakat olaylara olanak yaratan eylemleri protesto etmemiz, hiç korkmadan sorumlulara saldırmamız, icabında görevlerimizden ayrılmamız, kısacası haysiyetli aydınlara yaraşanı yapmamız, aklımızı başımıza toplamamız koşuldur» diye konuşmuştum. İstifamdan hemen bir ay kadar sonra Fakülte Kurulu, o zamana dek hiç yanaşmadığı bir davranışla Hükûmeti hedef edinen ve sorumlulukları da sanki teşhir ediyormuş görünen bir bildiri yayımlandı.

23) **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımın değişikliklerle yeni baskısını yapan Remzi Kitabevi'ne ve tarafıma Fakülte tarafından 25 Nisan 1977 tarihinde gönderilen bir ihtarnamede, bu kitabın telif hakkının Fakültece satın alındığı, Fakülte deposunda bulunan nüshaların satılıp tükeneceği tarihe kadar satışların durdurulması, aksi takdirde kanun yollarına başvurulacağı belirtilmekteydi. Kitaplarımı Fakülte deposunda saklayıp çürüten, satışı için hiçbir çaba göstermeyen, satın almak isteyen kitapçılara dahi göndermekten kaçınan, böylece devleti dahi zarara sokan bir Fakülte'nin, çok farklı şekilde bastırılan bu yeni baskının satışına engel olmak istemesi kötü niyetten başka bir nedene dayanmamaktaydı. Bu aynı Fakülte, buna benzer durumlarda hiç kimseye karşı harekete geçmemiştir. Örneğin Prof. Ergun Özbudun'un Fakülte tarafından bastırdığı kitabı Fakülte deposunda dururken aynı kişinin özel olarak bastırdığı bu aynı kitap piyasada satılmakta idi. Buna karşı Fakülte sesini çıkarmamıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

«Biz burada en kritik günleri nasıl geçirdiğimizi hesaplar ve gerekli gördüğümüz önlemleri almaya çalışırken, (Arsel)... bütün bu dönemi **Amerika'da geçirdi. Acaba neden Amerika'dan hemen gelip alınması gereken önlemler için bize katılmadı?»**[24]

Satırların altını çizmekteki amacım sadece yukarıdaki soru'nun çocuksu ve kötü niyete dönük yönlerine değinmek için değildir; zira Üniversite'deki vahim olayları bastırmak hususunda benim Amerika'dan dönüp gelmekliğimin, Hükûmetçe alınmak gereken önlemler için kendilerine katılmaklığımın ne önem taşıyabileceğini düşünmek, soru'nun saçmalığını ve çocuksu niteliğini ortaya vurmağa yeterlidir. Öte yandan belli çevrelere hâkim yabancı düşmanlığı ve özellikle Amerikakan nefretlerini sömürmek amaciyle «bütün bu dönemi Amerika'da geçirdi» sözlerini sarfetmekle bu Tarih Profesörü'nün kendine özgü bir kurnazlığa yöneldiği de ortadadır. Yukarıdaki satırların altını çizmekteki asıl maksadım istifamdan önceki dönemde bana ölçüsüz bağlılıklar ve hayranlıklar gösteren Profesör ile istifamdan fazlasiyle gocunan bu aynı Profesör arasındaki farkı ortaya vurmaktır. Gerçekten de istifam üzerine bana karşı düşmanlıklarını pek ihtiyatsız bir yöntemle bilinç dışı noktalara götüren bu meslektaşım, yukarıdaki satırları yazarken, daha önceki bir tarih itibariyle bana Amerika'ya yazdıklarını tamamen unutmuştur. Beraberce okuyalım şimdi onun o zaman bana yazdıklarını :

«Bu **sene** çok huzursuz bir **yıl** geçiriyoruz.[25] Talebe her gün forum, boykot derken bize hemen ders yaptırmıyor... Mart, başında da komandolar bizim Fakülte'yi basacaklarmış... Her gece Ankara'da birkaç patlama oluyor. **Allah'ın izniyle** Meclis bahçesine bir de cami inşaasına karar verilip... devlet parasiyle **parlamentoya bir dinin** bir mezhebi için tapınak yapılıyor... **Erbakan'**ın (Parti) si müthiş ilerliyor. HANİ SENİ ÖZLEDİK GEL DİYORUM AMA KALABİLİRSEN DAHA DA KAL.»[26]

---

24) Prof. C. Üçok'un, Ankara Hukuk Fakültesi tarafından 1977 yılında yayımlanan Prof. **Dr. Osman Berki'ye Armağan** adlı kitabında **Aramızdan Ayrılanlar** başlığı altında çıkan yazının XXII ci sayfasına bakınız.

25) Yukarıdaki tümcede altını çizdiğim sözcükler bu yazıyı yazan Profesörün Türkçesinin emsalsizliğine işaret etmek içindir. Buna eklenebilecek daha pek çok örnekler vardır. Bu güzel Türkçe'ye (?) sahip Profesörümüz beni Türkçe bilmemekle suçlayacaktır ünlü Eleştiri'sinde. Bu soruna ilerde tekrar döneceğim.

26) Bu mektubu yazdığı tarihte gerici partilere ve gelişmelere çatar gibi görünen bu Profesör, ben ayrıldıktan sonra gericinin yanında yer alarak şeriatçı güçleri bana karşı kışkırtacaktır.

Levent Şahverdi Arşivi

Bilmem ki yukardaki HANİ SENİ ÖZLEDİK GEL DİYORUM AMA KALABİLİRSEN DAHA DA KAL şeklindeki satırların, ACABA NEDEN AMERİKA'DAN HEMEN GELİP... BİZE KATILMADIN? şeklindeki satırlarla karşılaştırmasını yapmak ve bu satırları yazan aynı kişinin karakteri hakkında bir sonuca varmak için, insaf sahibi okuyucuya daha fazla açıklamada bulunmam gerekir mi? Ancak hatırlatmak isterim ki yurt dışındaki kalışlarım, bir yandan **Constitutions of the Countries of the World** (Dünya Ülkeleri Anayasaları) adlı seri yayınların bilimsel çalışmalarına katılmak, ve diğer yandan başka konulardaki kitaplarım için gerekli malzemeyi toplamak nedenine dayalı idi. Bu bakımdan bana yazdığı mektuplariyle «Ama (orada) kalabilirsen daha da kal» öğütünü veren bu Profesörün sözlerini kendime davranış ölçeği yapmadığım ortadadır. Ancak bu yukardaki örnek, çeşitli nedenlerle «çıkarları» sarsılan Profesörlerimizin hangi art niyetlerde davranmağa muktedir bulunduklarını ve söylediklerine ne kadar inanmak gerektiğini göstermeğe yeterlidir.

Yayım siyaseti bakımından Fakülte'nin ne kez tutucu olduğunu anlamak için Fakülte yayınlarına göz atmak yeterlidir. Fakülte bildirisinde kitaplarımın yayımlanmasına engel olunmadığı hususunun yer alması biraz şaşırtıcıdır. Fakülte tarafından yayımlanmış kitaplar arasında benim kitaplarımın da bulunduğu doğru olmakla beraber bunlar genellikle Fakülte'nin yayımlamaktan çekinmediği konulardaki yayınlardır. **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımı 1973 yılında yayımlanmak üzere Dekanlığa verdiğim zaman iş değişmiştir. Şeriat, İslâm ve Arap ve Türk sorunlarını kapsayan bu kitabımın müsveddelerini dahi okumayan ve içine neler yazdığımı, neler koyduğumu bilmeyen kişiler, sırf tutuculuktan gelme bir ürkeklikle hemen OLMAZ'ı basmışlardır. Yayın Komisyonu, Batı'da eğitim görmüş, fakat bir türlü zihniyet değiştirememiş Başkanı'nın direnmesi üzerine önce red ve sonra bir oy farkı ile kitabımın yayımlanmasına karar vermişti.[27]

Karar'dan pek hoşlanmayan Fakülte Dekanı, bir başka tutucu Profesörün hazır bulunduğu özel bir görüşmemiz sırasında konuyu Fakülte Kurulu önüne getireceğini söylemiş ve kitabı Fakülte'de değil fakat başka yerde bastırmamı öğütlemiştir. Daha sonra bu aca-

27) Gerçekten tutucu zihniyetteki bu başkan, Profesör Akif Erginay, Fakülte ile ilgili bir yazımın gazetelerde çıkmasından sonra bana selâm vermeyenlerin ilkidir. Komisyonda kararın lehime çıkması, Komisyonun genç ve ilerici bir iki üyesinin desteğiyle mümkün olmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

yip kararından neden dönmüş olduğunu anlayamadığımı belirtmek isterim. 1973 yılında kitap Fakültece yayımlandı; ne var ki kitabımın ilk kapak sayfasının arkasına, kocaman puntolarla şu ibare konuldu : «Bu kitaptaki fikir ve görüşlerden ötürü Fakültemizin sorumluluğu yoktur.» Hemen hatırlatmam gerekir ki, buna benzer bir ibare Fakültece yayımlanmış diğer kitaplarımın hiçbirinde (ve diğer öğretim üyelerinin kitaplarında da) yer almamıştır. Bu kez buna neden gerek görüldüğünü anlamak zor değildir.[28]

Her ne kadar kitabımın 2. baskısına 1975 yılında izin verilmiş, bu kez sözü geçen «sorumsuzluk» notuna gerek görülmemiş ise de bunun nedeni aydın çevrelerden gelen baskılardır. Fakat daha sonra Yayın Kurulu kesin olarak kitaplarımın yayımlanmasına karşı vaziyet alacaktır.[29]

Hakkımda yayımlanan ve yalan ve iftiralarla dolu Fakülte bildirisinden birkaç ay sonra, 1977 ortalarında, yine Fakültece yayımlanan bir kitapta **Aramızdan Ayrılanlar** başlığıyla bir yazı çıktı.[30] Bu yazıda gerek kişiliğimle ve gerek **Arap Milliyetçiliği veTürkler** adlı kitabımla ilgili yermeler ve çirkin suçlamalar yer almıştır. Bana bu yermeleri ve suçlamaları yönelten kişi, Fakülte tarafından bastırılmış olan kitaplarım için matbaacılara ödenen baskı paralarından kanunî telif ücretlerine varıncaya kadar tüm harcamaları «kitap ticareti» yaptığım anlamına getirmiş, Fakülte Profesörler Kurulu önünde özürler dilediğim, yalvar yakar olup pişmanlıklar duyduğum uydurmalarından, öğrenci olayları sırasında korkup sınıfa girmediğim, dersleri kestiğim yalanlarına tevessül ederek «cesaretsiz» olduğum kanılarını

---

28) Böyle bir ibarenin kitaba konması, daha sonra çeşitli çevrelerin tepkisine yol açmıştır. Tanınmış bir yazarımız, Burhan Arpad, VARLIK dergisinde yazdığı bir yazının sonuna şu sözleri eklemiştir : «Türk kültürü ve Türkiye Cumhuriyeti açısından böylesine önemli... (bir kitabı) çıkaran Fakülte Dekanlığının kabın dış kapağının iç sayfasına '–Bu kitaptaki fikir ve görüşlerden ötürü, Fakültemizin sorumluluğu yoktur' notunu eklemesi ne üzücü–', VARLIK dergisi, Mart 1975, s. 14.

29) 1975 yılında Fakülte **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına** adlı kitabımı, yine yukarıda değindiğim zorluklarla yayımladı. Fakat bu iki kitabımın Şeriat'ı hedef alan tema'sı iyice anlaşıldıktan sonra iş değişmiştir. Aynı doğrultudaki diğer bir kitabım, ki **Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları : Aydınlar ve Din Adamları** başlığını taşımaktaydı, 1976 yılında «ödenek yokluğu» bahanesiyle geri çevrilmiştir. Telif ücreti istemediğime dair yapmış olduğum beyana rağmen kitabın basılmasına olanak görülmemiştir.

30) Bu yazı 1977 ortalarında Ankara Hukuk Fakültesi'nce yayımlanan **Prof. Dr. Osman Fazıl Berki'ye Armağan**'da ilk yazı olarak yayımlanmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

yaratmağa uğraşmış, görevlerimi aksattığım, ihtiraslar peşinde koştuğum, ne Türkçe ve ne de yabancı dil bilmediğim, cahil olduğum, ve bunun gibi akla gelebilecek her şeyi sıralamış, ve sanırım bu ibret verici tutum ve davranışiyle bana, Üniversiteyi eleştirmem konusunda ilham kaynaklarından biri olmuştur. Bana öyle geliyor ki şu sayfalarda portresini çizmeğe çalıştığım ve ulusal ahlâkımızın Üniversitedeki temsilcileri diye tanımlamağa uğraştığım PROFESÖR tipini görmek için bu kaynaklardan daha uygununu bulmak kolay değildi. Yukarıdaki saldırılara geçen meslektaşımın özelliği şudur ki, her nedense istifama gelinceye dek aklından geçirmediği ve hiç kuşkusuz içtenlikle hiç düşünmediği bir kadirşinaslık, yine o zamana değin umursamaz göründüğü bir bilimseverlik ve eleştiricilik hevesi içerisinde, bir yandan Fakülte'den ayrılmış hocalar hakkında (ben dahil) anılarını ortaya koyarken ve vaktiyle aleyhlerinde bulunduğu bu hocaları yüceltip beni batırırken, diğer yandan da 1973'te yani dört yıl önce yayımlanmış olup 1975'te ikinci baskısı yapılmış bulunan kitabıma dört yıl gecikme ile saldırmayı hatırlamış, bunu yaparken eski bir sınıf arkadaşı olduğumuzu belirtmeyi objektif bir tutum içerisinde imiş görünmenin kurnazlığı saymıştır. Böylece, kendisini kadirşinaslıklara ve bilim aşkına sürükler görünen nedenlerin altında çok farklı, çok bencil itişlerin yattığından hiç kimsenin haberi olamayacağını hesaplamıştır.

Beni yakından tanıyan ve yıllardır savunduğum fikirleri okuyan kimselere bu suçlamalardaki ölçüsüzlükleri açıklamanın gereksiz olduğunu biliyorum. Fakat yazarın bu kişisel ve duygusal saldırganlığına olanak yaratan nedenlere kısaca dokunmam kaçınılmaz bir koşuldur. Çünkü onun bu tutum ve davranışı, bu kurnazlıkları, bu gizli hesapları sadece ona özgü bir şey olmayıp Üniversiteyi oluşturanlarımızın çoğunluğuna egemen olan bir özelliktir. Bizim bu özelliklerimizin ortaya vurulması ilerisi için, gelecek kuşaklar için, Üniversitenin gelişmesi için yararlıdır. Kendini eleştirmeyen ve yermeyen hiçbir kuruluş gelişemez. Bu kuralı herkesten önce kendimize uygulamak adâlet gereğidir.

Bu gereği yerine getirmek herkes gibi benim de görevimdir. Ancak bunu yaparken ona onun kendi çirkin sözleriyle ve iftiralariylel ve hınç dolu tutumuyla yanıt vermemeye çalışmam gerekir. Fakat ne var ki onun birtakım alınganlıklar ve kişisel hesaplarla, hınç çıkarma amaciyle hazırladığı, devlet kesesinden ödenen telif ücretini de ihmal

Levent Şahverdi Arşivi

etmeyerek Fakültece yayımlanan ARMAĞAN'a soktuğu yazısındaki[31] yersiz ve temelsiz saldırılara ve bilgisizliklere değinmem, her hâlükârda Üniversitelerimizde örneği çok görülen Profesör tipini tanıtmam yerinde olacaktır.

Hemen belirtmeliyim ki, bu meslektaşım sadece Şeriat konularında değil, fakat Siyasî Tarih, Devrim Tarihi dallarında, Arapça, Fransızca ve Almanca gibi dillerden ve sanırım Çin imlâsında dahi kendisini büyük bir otorite bilir. Üniversitemiz aynı bilince sahip nice profesörlerle doludur.

Otuz yıla yaklaşık bir süreden beri fazla değişikliğe sokmadan yeni baskılarını yaptığı **Siyasi Tarih Dersleri** adlı kitabı, Batılı profesörlerin aynı başlıkla yayımladıkları ve okuttukları kitaplara çok benzer. Söylemeğe gerek yoktur ki bu benzerlik bizim bilginimizin Batılı profesörleri kopye etmiş olmasından değil, ve fakat aksine Batılı profesörlerin bizimkinden yararlanıp onu izlemelerinden doğmuş bir sonuçtur. Fakülte bildirisini kaleme alan bu Profesörümüz: «...(Fakültemiz öğretim üyelerinin) çoğu milletlerarası kongrelere değerli tebliğler sunmuşlar, yabancı üniversitelerde ders vermişlerdir. Hattâ bazılarının eserleri bu üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmaktadır.» sözlerini sarfederken hiç kuşkusuz bu sonuca değinmiş olmalıdır.

Hemen eklemeliyim ki, Profesörümüzün bu kitapları, bu üstün ve bilimsel niteliğine rağmen, piyasadan ziyade Fakülte'de satılır, özellikle Fakülte öğrencileri tarafından satın alınır. Öğrenciler imtihanlarda bu kitaplardan sorumludurlar. Her ne kadar bu tarih üstadımız, Fakülte'de notu bol olan ve sınıfta talebe «çaktırmayan», bu nedenle öğrencinin sevgilisi durumunda bir hoca ise de, öğrenciler için bu kitabı ezberlemek ya da hiç olmazsa gözden geçirmek söz götürmez bir koşuldur. Bu koşul pek çok hocalar bakımından kitap

---

31) Fakülte dergilerinde yayımlanan yazılar, yazı sahibinin dileğine uygun olarak ayrı baskı halinde, genel olarak 50 nüsha olarak bastırılır. Oysa ki gerici çevreleri aleyhime kışkırtmak amaciyle Prof. Üçok, bu ayrı baskıyı 500 adet olarak uygun görmüş, bunları vaktiyle kendisine düşman bildiği kişilere ve yerlere (kuruluşlara) göndermiştir. Bana karşı bu sınırsız kin gösterisinin nedenlerini yukarıda özetlemekteyim.

32) Kitabın 90'cı sayfasına bakınız. Bu kitabın yazarı hakkında Vehbi Belgil'in **Cumhuriyet** gazetesinde (3 Temmuz 1978 tarihli) yayımlanan «Bir Politikacının Bilimsel Görüşleri» başlıklı yazısına bakınız.

Levent Şahverdi Arşivi

piyasasını canlı tutan önemli bir öğedir. Biraz yukarda değindiğim gibi meslektaşım, tüzük değişikliğinden önce tıpkı bizler gibi kendi kitaplarını kendi bastırır ve kendi hesabına sattırırdı. Özel konuşmalarımızda bana kitabın her yeni baskısını oldukça kabarık sayılarda yaptırdığını söyler, bana da böyle yapmamı öğüt verirdi. Bu şekilde fazla nüsha bastırmanın kitaba karşı talep fazlalığını karşılamak, yani öğrenciyi kitapsız bırakmamak endişesiyle mi, yoksa maliyeti düşürmek amacıyla mı olduğunu, eğer maliyeti düşürmek başlıca amaç ise bundan öğrencinin yararlanıp yararlanmadığını bilemiyorum. Fakat bildiğim şudur ki bu meslektaşım, tıpkı diğer benzerleri gibi, istifa yazımdaki genel suçlamayı kendisine dönükmüş gibi yorumlamış ve bana karşı sınırsız bir hınç besler olmuştur. Hatırlatmam gerekir ki bu konuda ben, istifa mektubumda şunları yazmıştım: «Şu muhakkak ki, bizlerin (yani Üniversite öğretim üyelerinin) kendi kendimize çeki düzen vermemiz, kendimizi geniş görüşlülükler ve gerçek bilgilerle donatmamız, yabancıdan aktarma ve çalınma kitaplar yazmaktan kaçınmamız, fikir korsanlıklarına savaş açmamız, kitap ticaretini unutmamız, ve asıl önemlisi medenî cesarete sahip ve sağlam karakterli kişiler olarak topluma ve yeni kuşaklara ideal örnekleri yaratmamız gerekir».

Sanıyorum ki, istifa yazımdaki bu satırlar Üniversite öğretim üyelerinin çok büyük bir çoğunluğunu ve hattâ o zamana dek bana karşı yakınlık duyanları dahi bana düşman duruma getirmeğe yetti. Yukarıdaki satırlar arasında yer alan: «Yabancıdan aktarma ve çalınma kitaplar yazmak», «Kitap ticareti yapmak», «Medenî cesarete sahip olmak» gibi tümceler bazı kişileri özellikle rahatsız eder oldu. Profesör Üçok bu yukardaki satırlardan fazlasiyle alınanlardan biri olmalıdır ki **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımın eleştirisine girişirken bu noktalarda karşı saldırıya geçmeyi düşünmüş ve örneğin Fakülte'den büyük miktarda telif ücretleri aldığımı, baskı masrafları yüzünden devleti yüzbinlerce lira zarara soktuğumu belirterek kitap ticareti alışkanlığını bana uygun bulmuş, ayrıca Fakültedeki öğrenci olaylarından yıldığımı, derslere girmediğimi söyleyerek **cesaretsizlik** örneği verdiğimi anlatmağa çalışmıştır. Acıklıdır ki onu ciddiye alıp sözlerine inananlar bulunmuştur. Bu kişiler yukarıdaki iftira ve yalanları, yanıtlamamdan ve açıklığa kavuşturmamdan hoşlanacaklar mıdır bilemiyorum ama durum şudur: İlk baskısı 1973 yılında Fakültece yaptırılan **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabım için tarafıma ödenen telif ücreti, kanunen ödenmesi gerekenin sadece

Levent Şahverdi Arşivi

üçte ikisi miktarında olup yaklaşık on iki bin lira tutmuştur.[33] Kitabımın bazı kısımlarını daha önce Fakülte dergisinde yayınlamış olduğum için, her ne kadar bu kez değişikliğe sokmuş olmakla beraber, üçte bir telif ücretine tekabül eden miktarın ödenmemesini dilekçe ile Dekanlıktan bizzat kendim istemiştim. Bu davranışımı etik kurallarının bir gereği gibi görüp görmediğini kestiremem, fakat dürüstlük bilincinin ona bu hususları da yansıttırma zorunluğunu yüklettiğinden kuşkum yoktur. İşi lâf kalabalığına boğarak Fakülte'dn bu yayınlarım için 71 bin lira aldığımı söylerken her şeyden önce bu dürüstlüğe sırt çevirmemesi iyi olurdu. Fakat o daha da affedilemeyecek olanı yaptı. Şöyle ki : Kitabımın bu ilk baskısının kısa sürede tükenmesi nedeniyle 1975 yılında ikinci baskıya karar verildi. İlk baskısı 449 sayfadan oluşan kitabım, bu kez 697 sayfa olarak yani 1973 baskısından 200 sayfa fazla ek ve değişikliklerle basıldı. Fakat bu ikinci baskı için Fakültece tarafıma bir tek kuruş telif ücreti ödenmedi. Çünkü telif ücreti istemediğimi kendim teklif etmiştim. Oysa ki belli bir sayfa artışıyla bastırılan ikinci baskılar için yazara, Telif Kanunu gereğince, belli bir ücret ödenir. Böylece toplam 1146 sayfayı bulan bir yayın için tarafıma ödenen telif ücreti, sanıyorum ki Üniversite tarihinde en düşük bir telif ücreti olarak rekor teşkil etmektedir. Üstelik kitap, Fakültenin pek beceriksiz bir satış siyasetine rağmen, tamamen satılmış ve bu nedenle devletin zarara uğraması şöyle dursun, aksine kazancı olmuştur.[34]

Ayrıca da Türk'ü dünya kamuoyuna yüzyıllar boyunca: «Barbar, yamyam, insanlık ve uygarlık düşmanı, İslâmiyeti ve Arapları gerileten, Tanrı'nın fikren ve dinen eksik yarattığı millet» diye tanıtan, Arap geriliklerini şeriat mikrobunda arayacak yerde Türk'ün sorumluluğunda bulan Arap şovenizmine karşı ilk bilimsel kitap olarak ülkemizin aydın çevrelerince benimsenmiştir.

Bu vesile ile hatırlatmakta yine yarar vardır ki 1977 yılı ortala-

---

33) Oysa ki 449 sayfadan oluşan bu kitap için kanunen ödenmek gereken telif ücreti, eğer hatırımda yanlış kalmadı ise, 18 bin liradan fazla bir miktar tutmakta idi.

34) Fakülte deposu Fakültece bastırılıp da satılmayan kitaplarla doludur. Öğretim üyelerinin çoğu, çoğu kez sadece telif ücreti almış olmak için kitap yazarlar. Bu kitapların baskı ücretleri ayrıca servet denecek miktarları bulur. Ömründe kitap eleştirmek nedir bilmeyen sadece istifamdan sonra benim kitabımı eleştirme merakına kapılan, baskı masrafları yüzüden devleti zarara soktuğumu söyleyen Profesör Üçok, her nedense depodaki bu kitaplara el atmağı düşünmemiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

rında, yani istifamdan sonra kitabımı kötüleyen ve devleti zarara soktuğumu söyleyen, yukarıdaki iftiralara tenezzül eden bu aynı Üçok, kitabımın ne birinci (1973) ve ne de ikinci (yani 1975) baskısı vesilesiyle sesini çıkarmamış, eleştiride bulunmamış, kitabın yayımlanmasında sakınca bulunduğuna dair bir şey yazmamıştır. Aksine, eşi Doçent Dr. Bahriye Üçok ile birlikte bana yazdığı mektuplarından da anlaşılacağı üzere bu kitabımı : **«Arap emperyalizmine kucak açmış kişilerin tuzaklarına»** karşı etkili bir vesika olarak nitelendirmiştir. Ama ne var ki istifa yazımı ve hele yukarıda işâret ettiğim satırları okuduktan sonra alınganlığına engel olmamış, kitap ticareti işine beni de dahil etme yollarını aramış, Fakültece bastırılan kitaplarım için matbaa paralarından tutunuz da tarafıma ödenen (hem de çok eksik şekilde ödenen) kanunî telif ücretlerine varıncaya kadar her türlü harcamayı kitap ticareti anlamına getirmek istemiştir. Sınıfta ders olarak okuttuklarını vaktiyle kendi hesabına kitap olarak bastırıp ders kitabı şeklinde Fakülte içerisinde sattıran, bundan hiç kuşkusuz büyük kârlar sağlayan meslektaşıma, yukarıda belirttiğim gibi kanunî telif ücretleriyle kolay kolay kitap ticareti yapılamayacağını anlatmak elbette ki kolay değildir.

Kolay olmayan diğer bir husus da, kendi hesabıma bastırdığım kitaplarımı dahi fevkalâde düşük fiyatlarla öğrenciye sattırdığımı, bazan parasız olarak dağıttığımı, alçak gönüllüğü terketmeden burada belirtmektir. Bundan da haberi bulunduğu halde habersizmiş gibi görünmesi ayrıca üzerinde durulacak bir sorundur.[35]

Hakkımda pek yakışıksız iftiralar savuran bu Profesörün bana karşı hınç beslemesinin biraz daha geriye giden nedenleri var ki, bunlardan da söz etmem biz profesörlerin ne «olgun» kişiler olduğumuzu anlatabilmem bakımından önemlidir. Olay Polis Enstitüsü'nden istifamla ilgili olmak itibariyle de burada ele alınmağa değer: Polis Enstitüsü, sivil idarenin teminatı sayılan Polis gücünü saygınlığa lâyık bir kerteye yükseltmek, sağlam karakterli ve bilgili elemanlar yetiştirmek amacıyla iş gören, öğretimin ciddiyetine ve kalitesine ağırlık vermek isteyen bir kuruluş olmuştur başlangıçta. Ders programlarına Üniversite ayarında (özellikle Hukuk Fakültesi öğrenimine paralel) konular koymak ve öğretim kadrosuna Üniversiteden hocalar almak, hep bu isteğin oluşturduğu sonuçlardır. Uzun yıllar bu,

35) Beraberce ders verir olduğumuz Ankara Polis Enstitüsü öğrencilerine parasız olarak dağıttığım kitaplarım için Enstitünün «alındı» makbuzunu hâlâ saklarım.

Levent Şahverdi Arşivi

Enstitüde, kendi Fakültemden diğer bazı arkadaşlarla birlikte ders vermişizdir. Prof. Üçok da bunlardan biri olmuştur. Öğrenci yetiştirmekten ve ders vermekten çok zevk duyduğum bu Enstitüden ne yazık ki, 1975 yılı ortalarında istifa etmek zorunluğunda kaldım. İstifamın nedenlerinden biri, değerli ve idealist iki öğrencinin Okul idaresi tarafından haksız yere okuldan uzaklaştırılmaları olayına dayanır. Son sınıfın hangi dersinde geçtiğini şimdi hatırlayamadığım olay şudur: İki öğrenci, hocalariyle ülke sorunlarını tartışırlarken[36] **«Ülkemizde sosyal hizmetlerin eşit dağıtımı sağlanamıyor, hürriyet rejiminin uygulanmasında aksaklıklar oluyor»** şeklinde görüş ifade ederler. Bu tartışma okul yöneticilerinin kulağına gider, ve iki öğrenci «solcu görüşlere sahiptir» diye okuldan ihraç edilir.

Enstitü'nün son sınıfına gelmiş bu öğrencilerin durumu, benim kadar diğer meslektaşlarımı ve özellikle Üçok'u da ilgilendirmek gerekirdi.

Çünkü fikir özgürlüğüne ve demokratik eğitim ilkelerine aykın böyle bir idarî işlem karşısında bizler, hele Hukuk Fakültesi'ne bağlı kişiler olarak, tepki göstermek, Polis Enstitüsü'nün gayretkeş bazı yetkililerine hadlerini bildirmek zorunluğunda idik.

Durumu Üçok ile görüşerek istifa etmemizin iyi bir davranış olacağını belirttim. Kendisine özgü düşüncelerle o istifa yolunu ihtiyar etmedi, hattâ istifa fikrine itibar edişimden dolayı beni kınadı. Birazdan da belirteceğim gibi istifam onu her halde başkalarına karşı güç durumlarda bırakmış olmalı ki o tarihten sonra bana selâm dahi vermez oldu.

Enstitüye yolladığım istifa mektubumda, okuldan çıkarılan öğrencilere haksızlıklar yapıldığını, bu haksızlıkların giderileceği ve kendilerinin yeniden okula alınacağı zamana kadar ders veremeyeceğimi bildirerek şunları sıraladım: «...Polis, sivil idarenin temelidir. Bu kuruluşa mensup kişilerin geniş kültürlü, geniş görüşlü, tez ve antitez niteliğindeki fikirlerden sentez yapmağa yetenekli, dogmatizmden uzak, çelişmeli ve farklı eğilim ve zihniyetlere karşı hoşgörülü, bütün koşullar içerisinde olgun ve dürüst karakterli, insanlık haysiyetine inanmış kişiler olarak yetişmesi zorunludur... Polisin oto-

36) Söz konusu tartışmanın gecekondu sorunlarıyla ilgili bulunduğunu ve böylesine doğal bir sosyal sorunun dahi Enstitüde ele alınamaz nitelikte kabul edildiğini belirtmek isterim.

Levent Şahverdi Arşivi

riteye sahip olması, topluma saygı telkin etmesi ve toplumca sevilebilmesi ise, polisin elindeki maddî icbar araçlariyle örneğin tabanca ile değil, fakat kafasının içindeki bilgileri ve bu bilgiler insan denen varlığa yararlı kılabilecek yeteneklerle mümkün olur. Bu bilgilere ve yeteneğe sahip her insan kendi içinde yaşadığı toplumun ve düzenin kendisine uygun görünmeyen yönlerini ortaya vuracaktır, vurmak görevindedir. Hiç şüphesiz ki, bunu yaparken yanılmış olabilecektir.

Fakat, yanılan kimseleri doğru sayılabilecek bir düşünce rayına sokabilmek için uygulanacak metod, onları cezalandırmak ve örneğin okuldan ihraç etmek değil, onlara mantık verileri yoluyla yanılmış olduklarını anlatmak, onları ikna etmektir. Disiplin sağlama bahanesiyle polisi özgür düşünceye sahip olma alışkanlığından yoksun bırakacak olursak, mensup bulunduğumuz topluma en büyük ihaneti yapmış oluruz...»

Bunları belirttikten sonra istifa davranışımı vurgulamak, Enstitü yöneticilerini ve hocalarını uyarmak amaciyle şunları ekledim :

«...Eğer dogmatizmden ve tek yönlü düşünce usullerinden kurtulamayan, çoğunluğun gerçek diye bildiği verilere karşı direnemeyen, geleneklere körü körüne bağlanmaktan sıyrılamayan kimseler yetiştirecek isek, bu taktirde böyle bir eğitim sistemine yer veren kuruluşlarda bizlerin yeri olmamak gerekir...» Sonuç olarak da «Özgürlüğe ve demokrasi rejimine bağlı ve bu konuları okutmakla görevli bir kimse olarak» söz konusu haksızlıkların giderileceği, okuldan atılan öğrencilerin okula tekrar alınacağı tarihe kadar Enstitüdeki derslerime girmeyeceğimi açıkladım.

Aslında bu mektubum, tam anlamıyla bir istifa mektubu değil, fakat istifaya hazırlık ihtarı idi; hiç kuşkusuz okuldan çıkarılan öğrenciler geri alınmış olsalar, çok sevdiğim Polis Enstitüsündeki derslerime zevkle devama kararlı idim. Fakat ne yazık ki, Devletin iç bünyesinde gelişen ve her alanda olduğu gibi Polis mesleği konusunda da kendisini belli eden gericilik olayları ve özellikle Cephe hükümetinin şeriatçı İç İşleri Bakanlığınca hazırlanan bir yönetmelik bu içten dileğime olanak bırakmadı. Şöyle ki :

Yukarıdaki dilekçeme olumlu bir cevap beklerken Polis Koleji ve Enstitüsü kuruluşları bakımından, ve aslında Türkiye Cumhuriyeti Devleti için gerçekten utanç verici yeni bir kararın varlığını izledim. Bu karar, 7 Haziran 1975 tarihli **Resmî gazete** ile yayımlanan **«Polis**

Levent Şahverdi Arşivi

Kolejine Giriş Yönetmeliği'nin 7 nci maddesiyle ilgilidir. İç İşleri Bakanlığınca hazırlanan bu hükme göre derisinin rengi siyah olan kimseler için polis olma ve Polis Kolejine alınma hakkı yoktur.

Garip ve gülünç olan cihet şudur ki Yönetmelik, kişilerin kara cilt'li olmaları keyfiyetini bir nevi hastalık ve sakatlık olarak görmüştür. Gerçekten de **«Adayların sağlık nitelikleriyle ilgili koşullar»** başlığı altındaki 7 nci madde hükmünde «peltek», ya da «kekeme», «kel», «yüzünde çiçek bozuğu olan», ya da «yüz ve bedende bıçak, yara izi» veya diğer işaretler bulunan, ya da **«cildi siyah olan»** kişilerin polis kolejine öğrenci olarak alınamayacakları belirtilmiştir.[37]

Kısaca hatırlatmakta yarar vardır ki, bu yönetmeliği hazırlayan İç İşleri Bakanı, şeriatçızihniyetin baş temsilcilerinden olmak itibariyle kara derili insanları böylesine haysiyet kırıcı kurallara muhatap kılmakta sakınca bulmamıştır. Çünkü Şeriat, siyah derili insanların **«iğrenç»** yaratıklar olduğuna dair hükümler sevketmiştir. Örneğin Arap peygamberi Muhammed'in, Tanrı'dan geldiğini bildirdiği ve hadîs şeklinde yerleştirdiği hükümler arasında bununla ilgili olanı vardır ki şöyledir :

Günlerden bir gün Tanrı, kara derili insanların kara ruhlu olduklarını ortaya vurmak ister. Bu nedenle meleklerinden birini İsrailoğulları içinde siyah tenli birine gönderir. Melek siyah tenli adama sorar : «En çok neyi istersin?» Kara derili adam cevap verir : «Güzel ve parlak bir renge, alımlı bir cilde sahip olmak ve beni insanlara karşı iğrenç hale sokan siyahlıktan kurtulmak isterim.» Bunun üzerine melek adamı sıvazlar ve sıvazlamasiyle adamın kara rengi kaybolur. Kara tenli adam şimdi güzel bir tene kavuşmuştur. Melek kendisine mal olarak neye kavuşmak istediğini sorar ve adamcağızın «Deveyi çok severim» demesi üzerine kendisine on aylık bir de deve lütfeder ve Allah bunları senin için bereketli kılsın» diyerek ayrılır gider.

Az geçmeden deve yavrular ve adamın bir vadi dolusu devesi

---

37) **Resmi Gazete**'nin 7 Haziran 1975 tarihli (Sayı 15258) nüshasında çıkan **Polis Kolejine Giriş Yönetmeliği**'nin 7 nci maddesi;

«Madde 7 — Adayların sağlık nitelikleriyle ilgili koşullar :

a) .....

b) .....

c) Peltek, kekeme, kel ve CİLDİNİN SİYAH (Zenci) olmaması ve yüzde çiçek bozuğu, yüz ve bedende bıçak vs. yara izi ve diğer işaretler bulunmaması...»

Levent Şahverdi Arşivi

olur. Artık hem beyaz güzel bir tene ve hem de bol paraya kavuşmuştur.

Hemen hatırlatalım bütün bunlar Tanrı'nın siyah derili adama oynamak istediği bir oyundan başka bir şey değildir. Çünkü Tanrı onun iç yüzünü ve namkör tabiatını bilmektedir ve işte bu yönlerini ortaya çıkarmak için yukarıdaki planı tasarlamıştır.

Nitekim aradan biraz zaman geçince meleğini derisi güzelleşen adama tekrar gönderir. Fakat bu kez onu fakir kılıkta yollamıştır. Melek derisi güzelleşen adama şöyle der: «Ben fakir bir adamım, yoluma devam edecek gücüm kalmadı. Varmak istediğim yere önce Allah'ın sonra senin yardımınla varabilirim. Rengini böylesine güzelleştiren ve sana bunca nimet verenin hatırı için senden bir tane deve istiyorum».

Bu sözleri dinleyen adam: «Verilmesi gereken o kadar çok yer var ki...» diye karşılıkta bulunur. Bunun üzerine melek: «Ben seni bir yerdan tanır gibiyim. Sahi sen siyah tenli bir adamdın, herkes senden iğrenirdi, fakirdin, öyle değil mi?» der.

Böylece onun, hem **içi** ve hem de **dışı** itibariyle kötü bir insan olduğunu ortaya vurur.[38]

Düşününüz ki bu bir din kuralıdır; hem de Tanrı'nın sözlerini ve düşüncelerini naklettiğini söyleyen Muhammed'in ağzından çıkma bir kural'dır.

Bu böyle olunca şeriatçı bir hükûmetin, şeriâtçı bir Bakanı'nın yukarıdaki şekilde yönetmelik çıkarması kadar doğal başka ne olabilir ki? Bu görüşe saplananlar arasında sadece şeriâtçı politikacıları değil ve fakat Üniversitelerimizin nice profesörlerini de bulmak kiç kuşkusuz kolaydır. Bunlarla aynı çatı altında yer almanın ne büyük bir azab olduğunu söylemek, bilmem gerekir mi?

Fakat her ne olursa olsun, öğrenci adaylığı koşulları arasına «cildinin siyah olmaması» şeklinde haysiyet kırıcı ve utanç verici bir hüküm koyan bir kuruluşta göreve devam etmenin çok daha utanç verici olduğunu düşünerek istifa kararımı perçinleyen ikinci bir mektup hazırladım. Yazdıklarım arasında şunlar vardı:

---

38) Yukarıdaki hadîs, Doçent Dr. Yaşar Nuri Öztürk'ün yayınladığı **«Açıklamalarıyla Kırk Hadîs»** adlı kitab'da yer almıştır. Bu kitap halkımızın hayranlıkla en fazla okuduğu kitaplardan biridir. Çeşitli kuruluşlar bunu «Ramazan Hediyesi» olarak halka dağıtır.

Levent Şahverdi Arşivi

«...Bağlı bulunduğumuz milletler arası hukuk ve insanlık anlayışı, ve buna dayalı olarak uygulamakta olduğumuz anayasamız, **ırk** ve **renk** ayırımı gözetilmesine mutlak şekilde karşıdır.

Türkiye Devleti'ni yönetenlerden bazılarının hâlâ karanlık bir kafa yapısı içerisinde kalmış olarak insancıl aşamaların nerelerde bulunduğundan habersiz olmaları ve Türkiye'yi dünya kamuoyu önünde böylesine utanç verici durumlara düşürmeleri şaşkınlık yaratıcı ve üzüntü verici bir şeydir. **Elli yıllık Cumhuriyet yaşamlarımız içerisinde, Atatürk'ten bu yana, Türkiye'yi uygarlık düzeyi ölçüleri itibariyle gerilere götürmek isteyen hükümet davranışları çok olmuştur. Yine bu doğrultuda sayısız İdarî işlemler ve eylemler vardır. Fakat kanım odur ki, bunlardan hiçbiri 'derisinin rengi siyah olanlar Polis Kolejine giremezler' şeklindeki işlem kadar ülkemizi ve milletimizi küçültücü nitelikte olmamıştır.**

Adı geçen yönetmeliğin yukarıda değindiğim hükümlerini hazırlayan zihniyetin ne Anayasamızdan, ne milletlerarası andlaşmalardan, ne İnsan Haklariyle ilgili yükümlerimizden ve ne de kısacası HUKUK kavramından ve duygusundan zerrece haberi olmamak gerekir.

Bu zihniyete karşı bizler, yani siz, ben ve bütün aydın sınıflar ve zinde güçler, tepki göstermeyecek ve ses çıkarmayacak olursak **Türkiye asıl o zaman dünya kamuoyu önünde suçlu sandalyesine oturmuş olur.** İnsanlık sevgisinden yoksun ve aşiret ruhlu yöneticilerin ilkel karar ve davranışlarına yeryüzünün pek çok ülkelerinde rastlamak mümkündür. Fakat sayıları az da olsa aydın ve idealist kişilerden yükselen (ve yükselmesi gereken) bir ses vardır ki, bu gibi ülkelerin haysiyet ve şerefini korumağa yarar. Bu nedenle ben, kendime düşen görevi yerine getirmek üzere, yukarıdaki yönetmeliğin uygulanacağı Polis Enstitüsünde ders veremeyeceğimi ve işbu yazımla istifa ettiğimi bilgilerinize sunarım.»

Polis Enstitüsündeki bu olaylardan, özellikle bu Enstitünün bağlı bulunduğu İçişleri Bakanlığının insan haysiyetini çiğner nitelikteki tüzük uygulamalarından diğer mesleştaşlarımın neden rahatsız olmadıklarını, bu olaylara karşı neden tepki göstermediklerini anlamam kolay değildir. Ancak ne var ki hemen hepsi, zarurî bir istifayı göze almamaktan mütevellit bir eziklikle, bana karşı ilgisiz, küskün en azından soğuk davranmayı uygun bulmuşlardır. Fakat Üçok hariç hiçbirisi, bu olumsuzluğu, bana karşı iftira ve yalan kampanyasına

Levent Şahverdi Arşivi

girişim şekline dönüştürmedi. Kendisiyle istifa konusunu tartıştığım Üçok ise, beni kararımdan döndüremediğini anladığı andan itibaren bambaşka bir insan kesildi; yukarıda belirttiğim gibi, Hukuk Fakültesine verdiğim istifa dilekçem üzerine, biraz daha hiddetlenmiş olarak, yakışık almaz saldırılara geçti.[39]

Söylemeye gerek yoktur ki, onun bu hiddetini kırbaçlayan şey, gerek Polis Polis Enstitüsünden ve gerek daha sonra Hukuk Fakültesinden istifa etmem üzerine bu davranışımın bazı kadirşinas, ve istifamı hiç kuşkusuz kendi zihniyetindekilerden daha bilgili ve insaflı bir ölçeğe vurabilecek çevrelerce sitayiş konusu yapılmış olmasıydı. Nitekim Enstitüden istifamı izleyen günlerde, Mümtaz Soysal, **Milliyet** gazetesideki köşesinde davranışım hakkında şöyle yazmaktaydı:

«...Çok sıcak bir günde saatlerce çalıştıktan sonra bir bardak soğuk su içmenin zevki neyse, uygarca ve insanca davranışların yokluğundan kavrulan bir ülkede onurlu bir tutumu seyretmenin zevki de olur...»[40]

Bu başlangıcı yaptıktan sonra yazar istifa dilekçemden bazı kısımları okuyucusuna aktarırken şöyle ekliyordu: «...Genellikle bir yazıya başka yerlerden aktarılan alıntıların fazla uzun olmaması gerekir. Ama, tıpkı susamış adamın soğuk suya bir türlü kanamayışı gibi, Profesör Arsel'in dilekçesinden satır aktarmağa da bir türlü doyamıyor insan...»

Hukuk'tan istifam ise hemen tüm gazetelerce kamu oyuna yansıtıldı ve olumlu yorumlara olanak yarattı. Sayın Profesör Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, **Cumhuriyet** gazetesinde yayımladığı **«Namusun Kapsamı»** başlıklı bir yazısında, «...Üniversitemizin, özellikle Hukuk Fakültelerinin suskun ve pasif tutumu, değerli dostum ve meslektaşım Prof. İlhan Arsel gibi büyük bir aydını isyana ve fakültesinden ayrılmağa iteliyor. Bu da işin, hukukçular yönünden hazin bir görünümüdür...»[41]

14 Şubat 1977 tarihli **Cumhuriyet** gazetesinde de bir okuyucunun

---

39) Bu meslektaşım, o zamanlar yukarıdaki hususlar bakımından hiç sesini çıkarmaz iken, daha sonraki yıllarda, muhtemelen bazı yayımlarımdan esinlenmiş olarak, din adamlarımızın şeriât uygulamalarının Anasaya'ya ve milletlerarası hukuk esaslarına aykırı düştüğünü söylemeye başlamıştır.

40) **Milliyet** gazetesi... Haziran 1975, Yıl 26, Sayı: 9923.

41) **Cumhuriyet** gazetesi, 23 Ocak 1977 Sayı: 18852.

Levent Şahverdi Arşivi

«Öğretmenden Profesöre» başlığıyla yayınlanan yazısında şu satırlar yer almaktaydı :

«... Prof. İlhan Arsel'in **Fakülteden Ayrılırken** başlığını taşıyan bir makalesini okudum. Sayın... Arsel'in **Cumhuriyet**'e bilimsel ciddiyette ve dürüstlükte inandırıcı, doyurucu birçok yazılarını da okumuştum. Entellktüel namusluluğun gerektirdiği eleştiri ve öz eleştiri türünden böylesine somut bir örneğe her halde çok rastlanmaz sanıyorum. Dünden bugüne ve özellikle son yıllarda her gün gördüğümüz, yaşadığımız, duyduğumuz olumsuzlukları uygar özveri ile açıklayan böylesine düşünür, yazar, okur bir bilim adamına saygı duymamak nankörlüğün de ötesinde, tüm insanlık unsurlarından yoksun olmayı gerektirir.

Gerçekten, eğitim ve öğretim kurumlarımızda, özellikle özerk Üniversite kadrolarında kitap korsanları, kitap tüccarları, medrese artığı, karanlık düşünceleri ilim diye yutturmaya kalkan madrabazların yanında kıvançla çalışmak çok zor olmaktadır. Bilim yuvaları adıyla öğretim yapan bu kurumlara bu yoksul halkın sağladığı devlet bütçesinden ayrılan ödenekleri düşündükçe, yurdumuz bir müstemleke ve ulusumuz bir müstemleke ahalisi ve bu adamlar müstemleke çavuşları mıdır diye anımsamadan geçemiyoruz...»[42]

Ortaya vurmuş olduğum bir davranış vesilesiyle hakkımda yazılanları buraya almak beni sıkıyor. Hele okuyucumun zihninden : «gerek mi var bu alıntıları sıralamağa?» şeklinde bir soru'nun geçebileceği ihtimaliyle eziklik duyuyorum. Fakat ulusal ahlâkımızın diğer acıklı bir yönü olan alınganlıklarımızın, özellikle kıskançlıklarımızın biz profesörleri ne tanınmaz hallere sokabileceğini kanıtlayabilmem için buna gerek var. Aramızdan herhangi birinin sitayiş konusu bir davranışı kadar biz profesörler çoğunluğunu kıskandıran başka bir şey bulunmadığını ve istifamı kamu oyu önünde küçük düşürmek amaciyle girişilmiş saldırıların kökeninde bu tür kıskançlıkların yer aldığını belirtebilmem için bunda zorunluk buldum. Çünkü inandığım odur ki, vicdanî bir görevi yerine getirme bilincinden yoksun kişilerin, bizleri, en doğal bir davranışımız vesilesiyle «şahsî hesaplar ve ihtiraslar» peşinde koşar göstermeleri işte bu kıskançlıklarla ve değindiğim olumsuzluklarla mümkün olabilmektedir.[43]

---

42) **Cumhuriyet** gazetesi 14 Şubat 1977.

43) Fakülte'in 22 Ocak 1977'de **Cumhuriyet** gazetesine yolladığı **«Arsel ve Gerçekler»** başlıklı yazıdo yer alan : «...Fakültemizin bütün mensupları şahsi he-

Levent Şahverdi Arşivi

Biz profesörlerin, kendi aramızda, ne olmadık kıskançlıklar ve alınganlıklarla birbirimize diş bilediğimizi, ne ilkel duygularla düşman kesildiğimizi, bu düşmanlıkları ne bayağı usullerle uygulamaya dönüştürdüğümüzü anlatabilmek için biraz önce başladığım kişisel ilişkiler öyküme devam etmeliyim. Unutmadan şuna işaret etmeliyim ki Fakülte'den istifamdan önce bana olmadık iltifatlarda bulunan fakat istifamdan sonra yüz çeviren kişilerin sayısı bir hayli yüksektir. Fakat bunların büyük bir kısmı başka bir çağın insanları bulunmak hesabıyla beni şaşırtmamıştır. Beni şaşırtan şey Atatürk'çü geçinen ve Şeriatı yerer görünen ve hattâ bu çabalarını daha da ileriye götüren; örneğin, özel konuşmalarımız sırasında bana Kur'an'ın akla aykırılıklarından söz eden ya da Arap peygamberinin yaşamlarını anlatan ve bu yaşamları ahlâkîlikle bağdaştıramadığını söyleyen kimselerin birden bire zihniyet değiştirmeleri, bu kez en koyu, en ilkel ve en aşağılık seviyedeki şeriatçının safında yer alabilmeleridir. Bu kişilerin hâlâ saklamakta olduğum mektuplarını hafızamı tazelemek için, zaman zaman tekrar okurum. Her defasında kendi kendime : «Bu iltifatkâr satırları yazabilenler, şimdi bana, hem de şeriatçının yanında saf tutarak, böylesine nasıl saldırabilirler, bu dönekliği kendilerine nasıl yakıştırabilirler?» diye sorarım. 1968 yılında **Türk'ün Büyük Düşmanı : DİN ADAMI** başlığı altında yayımladığım bir yazıya aynı Fakülte'de ders vermekte olan karı koca bir çift'ten aldığım şu satırlar ne ilginç :

«Sevgili İlhan : **Cumhuriyet** gazetesinde çıkan **Türk'ün Büyük Düşmanı** yazından dolayı seni candan tebrik etmek isterim. Fikir itibariyle yüzde yüz senin yanındayım. Almanca bilseydin, Mukayeseli Hukuk Dergisinde Almanya'da bu günlerde neşredilmiş olan uzunca bir yazımın ayrı basısını sana yollardım. Bu yazıda (Şeriata)... sırt çevrilmedikçe Türkiye'de batıya yönelmenin mümkün olamadığını ve

---

saplara kapılmadan, küçülmeden veşerefli mesleklerini ileriye dönük kişisel ihtirasları için sıçrama tahtası yapmayı düşünmeden, görevlerini yerine getirme çabası içindedirler...» şeklindeki satırları okurken gülümseyenlerimize, ve yine aynı açıklamadaki : «...(Fakültemiz mensupları) çoğu milletlerarası kongrelere değerli tebliğler sunmuşlar, yabancı Üniversitelerde ders vermişlerdir. Hatta bazılarının eserleri bu Üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmaktadır. Bu meslektaşlarımızın hepsi ayrıca uyarıya, çağrıya gerek kalmaksızın –zamanında görevleri başına dönmüşlerdir...» şeklindeki sözleri gözden geçirirken başını kaşıyanlarımıza hak vermek koşuldur. Ayrıldığım bu Fakültenin mensupları arasında iftihar edeceğim kimseler olduğunu yadsımamakla beraber böylesine abartmalı bir genellemeye gidilebileceğine akıl erdirmek sanırım hiç kimse için kolay sayılmaz.

Levent Şahverdi Arşivi

(Şeriat)... fikirlerinin Batı medeniyeti ile kabili telif de olmadığını yazmıştım. Bu benim iki yıl evvelki bir Kongre tebliğim idi. Fikren tamamen yanındayım ve (Şeriatın)... bu memleketi mahvettiğine kaniyim. Yazıyı büyük bir cesaretle neşretmişsin (...eşim) benim Almanca yazımı okuduğu vakit, bunu Türkiye'de yobazlar okursa seni keserler demişti. Sen daha cesursun, burada dobra dobra neşrettin. Bilhassa tebrik ederim. Bu fikir memlekette yerleşmedikçe ilerleme olamayacağına her gün daha çok kaniyim. Gözlerinden öperim[44]».

1973 yılında, yine bir gazetede yayımladığım **Şeriat ve Kadın** başlıklı bir yazıma her ikisi de Üniversite öğretim üyesi olan Üçok çift'inden şu iltifatlar geldi :

«Sayın İlhan Bey : 11/5/1973 tarihli ... gazetesinde yayınladığınız **'Şeriât ve Kadın'** konulu yazınızı büyük bir zevkle okudum. Çok haklı yerinde, vurucu, uyarıcı, iyi işlenmiş bir yazı, sizi kutlarım... Gerçekte hiç ye ayrılmıyoruz. Siz cepheden hücuma geçiyorsunuz. Körü körüne itaate alışmış bir zümreye ben, müslihâne hulûl etmeye çalışıyorum.»[45]

Bu ayni çift, yurt dışında bulunduğum sırada da bana, mektuplarından birinde şöyle yazmışlardı : «... Hasretimizi, yurt dışından gönderdiğin yazılarını okuyarak dindiriyoruz.»

Ve işte bana bu ve buna benzer aşırı iltifatlar ve övgüler yağdırmada birbirleriyle yarış eden kişiler, Fakülte'den istifa edişimden sonra, biraz yukarıda değindiğim gocunmalar içerisinde, o eski ölçüsüz «hayranlıklarını ve bağlılıklarını», çok daha ölçüsüz bir saldırganlığa dönüştüreceklerdir. Fakat diyebilirim ki bunlar arasında, Atatürk'çü görüşlerine inandığım meslektaşlarım kadar iftira ve yalan kampanyasında ileri gidenleri olmamıştır.[46]

---

44) 15 Nisan 1968 tarihli bu mektubu buraya, iki sözcük hariç, aynen, harfi harfine aldım. İki sözcüğü almayışımın nedeni mektup sahiplerini korumak amacına dayanır. Mektubun altında, mektubu yazan Profesörün eşi Bayan Profesörün şu satırları bulunmaktadır : «Sevkili İlhan Bey, ben de yazınızı büyük ilgi ve iftiharla okudum...» Feket bu satırları yazanlar, Üniversiteyi yerer nitelikteki yazılarımın gazetelerde yayımlanmasından sonra bana düşman kesildiler.

45) Bu mektubu yazanların buna benzer diğer yazılarını ve iltifatlarını ilerdeki sayfalarda yeri geldikçe belirteceğim. Yukarıdaki yazının geri kalan kısmını da başka bir vesile ile ilerde nakledeceğim.

46) Bunlardan, çoğunun adını dahi belirtmek yersizdir, diye düşünürüm.

Levent Şahverdi Arşivi

II — MEDENİ CESARET ANLAYIŞINDAN YOKSUN BİZ PROFESÖRLER

İstifa ederek ayrıldığım Fakülte'nin bazı üyeleri, öğrenci olayları sırasında ve özellikle 1975-76 öğretim döneminde (Mart 1976'da) benim, korku ve dehşete kapılarak : «Yeni yapılan binada ben derse girmem, hayatî tehlike görüyorum» deyip sınıfa gitmediğimi ve dersleri kestiğimi söyleyecek kadar dürüstlükten ayrılabilmişlerdir.[47] Dürüstlük bir fazilet ögesidir ki, biz Profesörlerin çoğumuzda bulunmaz. Bunun örneklerini ve nedenlerini bu kitabımda belirtmeğe çalışacağım. Fakat burada şimdi açıklamak istediğim husus, dürüstlüğe kolaylıkla ve rahatlıkla sırt çevirebilen bizlerin, «Hayvan'a yaraşır» cesareti İnsana yaraşır sanacak kadar CESARET kavramından habersiz ve «medenî cesaret» davranışlarından yoksun oluşumuz ile ilgilidir.

Hemen açıklamak isterim ki, iddia edildiği şekilde derslere girmedim değil, girdim. Ancak Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden bir öğrencinin Fakülte bahçesinde öldürülmesi ile sonuçlanan olayların başlaması sırasında derse gitmek üzere kapıdan çıkarken,[48] tıpkı diğer hocalar gibi geri döndüğüm doğrudur. Bunun dışında kalan hallerde derse girmeyişim, yine tıpkı diğer hocalar için olduğu gibi, Fakülte Yönetim Kurulu kararlarına ve Fakülte'de derslerin resmen kesilmesi nedenine dayanır. Hemen her gün silâh çatışması haline dönüşen öğrenci olayları boyunca Fakülte'nin kapatılması gereğine o tarihlerde aklıbaşında herkes inanmıştı; buna inanmayan bazı kabadayı hocalar, daha sonraki haftalarda Fakülte'nin kapalı tutulması taraftarı olacaklardır. Fakat bütün bunlar bir yana, ben yine de bu yukarıdaki Profesörlerin beni korkaklık ve cesaretsizlikle suçlama eğilimlerini anlamaktan âcizim. Silâhların patladığı ve Fakülte'nin muharebe meydanına çevrildiği ve herkes için ölüm ya da yaralanma ihtimalinin bulunduğu olaylar sırasında sınıfa girmeyi, böylece öğrencileri de derse gelmek ve her tehlikeyi göze almak zorunluğunda bırakmayı, ben şahsen ne cesaret ne de kahramanlık saymışımdır; bu olsa olsa hayvanlara yaraşan bir kaba güç denemesi olurdu

47) Bu husus Fakülte bildirisinde ve daha sonra Prof. Üçok'un kaleme aldığı eleştiride belirtilmiştir. bk. Üçok agy. s : XXXII.

48) Ders vermekte olduğum Birinci sınıf, eski Fakülte binasının arka bahçesine bitişik olarak inşa edilen yeni binada bulunduğundan derse gitmek için Siyasal Bilgiler ile Hukuk Fakültesi arasındaki arsadan geçmek gerekir. Öğrenci olayları ve silâh atışları ve öldürmeler, bu arsa üzerinde olmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

ki, ben bunu cesaret değil, fakat en azından budalalık diye tanımlarım. Benim anladığım ve ötedenberi uygulamağa çalıştığım cesaret **medenî cesarettir.** Medenî cesaret ise ataleti ve betaeti kabullenmiş, tüm benliğiyle batıl itikatlar bataklığına gömülmüş bağnaz yığınlar çoğunluğunun ilkel din inanışlarına, ilkel geleneklerine ve ilkel yaşamlarına karşı savaşmaktır; toplumun geriliklerini hiç çekinmeden toplumun tüm sınıflarının yüzüne haykırmaktır; toplumu bu ilkelliklerde bırakanlara, örneğin din adamlarına ve aydın geçinen çevrelere çatmak, onlarla boğuşmak, tek başına kalmayı göze almaktır. Medenî cesarete sahip gerçek aydın kişi **insan beynini** her türlü tutsaklıktan kurtarıp özgürlük vadisine çıkarmayı kendisine amaç yapan, bu uğurda hér fedakârlığı göze alan kimsedir; böyle bir kimse için halkı pohpohlamaktan, övgülere boğmaktan kaçınmak ve acı gerçekleri onun suratına vurmak kutsal bir görevdir. Jaures'in dediği gibi, gerçek cesaret: «...galebe çalan yalan kanunlarına boyun eğmemek, budalanın alkışlarını ve bağnazlığın haykırışlarını ruhumuzda, ağzımızda ve kalemimizde yansıtmamaktır.» Bu tanımın bizim toplumumuz bakımından taşıdığı anlam ŞERİAT denilen yedi başlı yılana karşı girişilmek gereken savaşım açısından değer taşır. Daha başka bir deyimle, düşman karşısında ölümü göze alarak yurdu savunmak nasıl bir cesaret eseri sayılıyor ise, bin yıl boyunca bizi bir felâketten bir diğerine sürükleyen, insanlarımızı kul kertesine indirip insanlık haysiyeti duygusundan ve akıl özgürlüğünden yoksun eden ve akılsız milletler safına iten, yokolmağa sürükleyen ŞERİAT zihniyetine HAYIR diyebilmek, bu mikrobun oluşturduğu korkunç hastalığı eleştirmek, ondan çok daha büyük bir cesaret bilinmelidir. Asıl büyük cesaret «Gerçeklere AKIL yolu ile gidilmez, ŞERİAT yolu ile gidilir» diyen ve her ilmin ve her gerçeğin Kur'an'da ya da Muhammed sözlerinde bulunduğunu söyleyen Şeriatçıya karşı direnmek, bunun böyle olmadığını kanıtlayabilmektir. Tabu'ları yıkabilmektir. Kutsallaştırılmış kuruluşları temelinden sarsabilmektir.[49] Ancak ne var ki biz cesaretin bu biçiminden habersiz kalmışızdır. Tarihimiz din adına **Cihad'**lar ve savaş kahramanlığı örnekleriyle, fakat ne yazık ki, medenî cesaret eksiklikleriyle doludur. Savaş alanlarında hiç yılmadan ölüme koşan insanlarımıza karşın, aynı fedakârlığı fikir ve düşünce alanında yapacak insanlar çıkaramamışızdır. Bir yazımda Ali

49) İlkel insan geleneklere körü körüne bağlı insan demektir. Dedelerden kalma yaşantıları ya da kutsal saydığı kuralları «kusursuz» ve «mükemmel» bilir ve bunları hiç bir şekilde değiştirmek istemez. Aklını kullanıp daha iyiye gitmez.

Levent Şahverdi Arşivi

Kemal'in **Mesele-i Şarkiye** adlı kitabından bu yönümüze değinen satırları nakletmiştim: «Siyasî cesaret bir sosyal değerdir ki, der Ali Kemal orada, BİZDE YOKTUR.» Doğrudur; ve olmadığı içindir ki, bizim gibi toplumlar yeryüzünün en mutsuz, en zavallı ve en geri toplumları olmuş, uygar ulusların yarı kölesi durumunda kalmışlardır. Batı dünyası ise, medenî cesarete sahip, fikir uğruna ölüme gidebilen ve tüm çıkarlarını feda edebilen aydınlar sayesindedir ki geriliklerden kurtulmuş, karanlık çağ'dan çıkmış, bugünkü uygarlığına kavuşmuştur. Batı tarihinin her dönemi, insan aklını din kitaplarının, din geleneklerinin tutsaklığından kurtarmak, doğmatizmden ve skolastizmden uzaklaştırmak, bağımsızlığa ulaştırmak, adeta TANRILAŞTIRMAK, böylece insan zekâsını sınırsız bir yaratıcılığa alıştırmak isteyen aydınların medenî cesaret örnekleriyle doludur. Gerçeklere din kitaplariyle değil, fakat aksine AKIL REHBERCİLİĞİ ile gidilebileceğine inanmış bu kişiler ateşte yakılmayı, kazığa çakılmayı, ya da asılmayı hiçe saymışlardır. Batılı aydın ile bizim kendi aydınlarımızın kıyaslamalı eleştirisini yapmak hevesiyle yıllar boyu giriştiğim ve yakında kitap haline getireceğim çabalarım sırasında sayısız diyebileceğim örneklere tanık olmuşumdur.

Batının fikirsel gelişmesini incelerken karşıma çıkan bu örnekler beni daima heyecanlandırmış ve hayranlığa sürüklemiştir. Bu örneklerden fazlasiyle etkilendiğimi belirtmek benim için bir zevktir. Her ne kadar bu örneklere benzer cesareti yeteri kadar gösteremediğim için daima utanç duyar olmuş isem de, bana cesaretsizlik yamamaya kalkışacak kendi meslektaşlarıma oranla oldukça ileri noktalara eriştiğimi yadsıyacak değilim. Tüm yayınlarım bunu kanıtlamaya yeterlidir. Ancak ne var ki yıllar boyu susup oturan ve etliye sütlüye karışmayan, bu nedenle şimşekleri üzerine çekmeyen, çıkarlarını usulca gerçekleştirmede kurnazlığı elden bırakmayan, bu arada cesaret özleminden kendilerini kurtaramayanlarımız, hem cesaret davranışına girişemezler, hem de girişen bizleri, haset duyguları içerisinde, iftiralarla hırpalamağa yönelirler. Özel görüşmelerimizde yazılarımı ve fikirlerimi desteklediğini söyleyen ve bu konuda eşi ile birlikte bana «hayranlık» beslediğini belirten Profesörümüzün, istifamdan sonra bir anda görüş değiştirip beni korkak kişi kılığında göstermesi hazindir. Fakülte'de sık sık yanıma gelip Şeriât'ın akla ve ahlâka ters düşen yönlerini ve Arap peygamberi Muhammed'in tutum ve davranışlarını yerecek kadar ileri gidebilen bir kimsenin, kamu oyu önünde bambaşka bir hüviyetle bütün söylediklerine ters düşercesine tavır takınmasını şimdi anlamakta güçlük çekmiyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Açıkça belirtmek zorunluğundayım ki, CESARET anlayışı bakımından bizim Üniversitelerimiz hep bu zihniyetteki Profesörlerle doludur. Şeriat'ın gözle görülebilen ya da görülmeyen tahribatına, insan varlığını ilkelleştiren olumsuz etkilerine karşı dikilmenin koşul olduğu yadsınamayacak bir gerçek iken bu gerçeğe inananlar seslerini çıkaramazlar, çünkü cesaretten yoksundurlar. Gerici ve şeriatçı çevrelerin saldırısına uğramaktan korkarlar; fakat asıl korktukları şey yapayalnız kalmak, zındık sayılmak, toplumun bu bakımdan itibar etmediği insan durumuna atılmaktır. Bazıları Şeriat'ın akla ve ahlâka ters düşen esaslarını, örneğin «köleliği» ya da «müşrikleri nerede görürseniz öldürün» şeklindeki emirlerini ya da «ölü ve hayvanla cinsi münasebette bulunanın orucu bozulur, kazayı gerektirir.» niteliğindeki hükümleri, buna benzer binlerceyi, sanki bunlar aslında İslâmın ortaya koyduğu esaslar değilmiş gibi gösterip Şeriat'ın aslının mükemmel ve ideal olduğunu, fakat bozguncular ve bilgisizler elinde bu tür değişikliklere yöneltildiğini söylerler. Fakat kalkıp da, aslında Kur'an ve Hadîs hükümleri olarak iş gören bu esasları yermezler, insanlarımızın beynini kutsal diye bilinen bu düzenin tutsaklığından kurtarmak istemezler. Çünkü dediğim gibi medenî cesaret nedir bilmezler. Mazeret olarak da halkın din duygularını kurcalamamak, inançları yıkmamak gerektiğini ileri sürerler. Şeriat'ın ahlâk dışı bazı emirlerini, sanki bunlar uydurulmuş şeylermiş gibi gösterip yazı ve konuşma konusu yapan bir meslektaşıma serzenişte bulunduğum zaman kendisinden şu yanıtı aldığımı yine bir örnek olsun için hatırlayım.

«Sayın İlhan Bey[50].

8.5.1973 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınladığınız **«Şeriat ve Kadın»** konulu yazınızı büyük bir zevkle okudum. Çok haklı, yerinde, vurucu, uyarıcı iyi işlenmiş bir yazı; sizi kutlarım. Coşkun'la konuşmuşsunuz[51]. Benimle bir noktada ayrıldığınızı söylemişsiniz[52]. Gerçekte hiç de ayrılmıyoruz. Siz cepheden hücuma geçiyorsunuz. Körü

50) Doçent Dr. Bahriye Üçok'un bana yazdığı 9.5.1973 tarihli mektup.

51) Coşkun diye söz ettiği kişi, eşi Prof. Üçok'tur. O tarihlerde benim tüm yazılarımı yücelten bu kişi ile sık sık Şeriat'ın ve gericiliğin şahlanması sorunlarını görüşür, büyüyen tehlikenin sonuçlarını tartışırdık. Bu aynı kişi istifamdan dolayı en faz alınganlık gösteren ve bana karşı bu nedenle beslediği hınç yüzünden şeriatçı çevrelerin yanında yer alan kimse olacaktır.

52) Ayrıldığımı söylediğim husus Şeriatçıya karşı girişir göründüğü savaşımında kaypak davranması ve Seriat esaslarına cepheden saldırmaması idi.

Levent Şahverdi Arşivi

körüne itaate alışmış bir zümreye ben, muslihane hulûl etmeğe çalışıyorum. Tabiri caizse, savaşımızı ayrı metotlarla yapıyoruz. Daima bir mürşide itaat etmeğe alışmış kişilerin pek yadırgayacakları ve bu nedenle de gerçeklerin okunmaları halinde benimsenmesi adeta bir günah sayılacak ve psikolojik bir huzursuzluk yaratacak yazılarınıza uyma ve uyanma oranı belki çok olmayabilir düşüncesindeyim. Bu nedenle ben onlara karşı çıktıkları, tutucu davrandıkları müzik, dans, resim, gary-i müslimlerin hukukuna saygı, Hacda kurban kesmeden de hacı olunabileceği, Devlete verilen vergilerin zekât sayılabileceği, kadınların siyasal hakları ve bunun gibi konuları yadırgatmadan, gene onların silâhı olan –sizin de kullandığınız– dinsel kaynakları zikrederek sunuyorum. Onları yönetenler bana sonsuz bir kinle diş biliyorlarsa da ağız açamıyorlar. Cahil olanlar şaşırıp kalıyor... Amaç bir ve aynı. Ben önce koyu bir şeriat ve gericilik özeni ve Atatürk düşmanlığı ile beslenmiş yüzbinleri hatta milyonları bulan kütleleri Atatürk'ün Hz. Muhammede ters düşmediğine, ürkütmeden inandırmağa çaba sarf ediyorum. Böylece geri dönüşü durdurmağı belki biraz da devrimleri İslâmiyetin yardımı ile korumayı hayal ediyorum. Bu alanda 100 kişiye gerçekleri anlatabilsem kâr sayıyorum. Bu alanda hukukçulara pek çok görev düşüyor ama sesleri çıkan hukukçuların sayısı bir elin parmakları kadar az. Ne yazık ki tehlike gittikçe büyüyor. M. Eğitim Bakanlığı, Üniversitelerimiz bu hastalığa yabancı değiller artık. Devrimlerin sahipleri daha ne kadar süre susacaklar, birleşmeyi düşünmeyecekler bilmiyorum. Derin saygı ve selâmlarımı sunar...»[53].

İmlâ ve gramer yanlışlarıyla aynen aldığım yukardaki satırlardan anlaşılıyor ki yazar benimle her noktada beraber olduğunu belirtmekte, haklı olduğumu söylemekte, yazım dolayısiyle tüm görüşlerimi paylaşmakta, fakat ben «cepheden hücuma» geçiyor isem kendisinin yandan vuruş yapmakta, olduğunu açıklamaktadır. Ancak ne var ki bu açıklamayı yaparken Şeriatçıya taviz verdiğini unutmaktadır. Atatürk'ün Muhammed'e ters düşmediğini söyleyebilmek ya da devrimleri İslâmiyetin yardımiyle korumayı «hayal ediyorum» diyebilmek için hiç kuşkusuz tavizci olmak gerekir. Tavizcilik ise cesaret kavramı ile ters düşen bir davranıştır. Cesaret sahibi kişi akla ve akıl ürünü olan çağdaş bir uygarlığa yabancı bir düzene, karşı taviz vermez, fakat açıkça savaşır. İnsan aklını yaratıcı olmaktan yoksun tutan, layikliği yadsıyan, farklı din ve inanç saliklerine karşı

53) Yukardaki mektup yazıldığı şekilde aynen buraya alınmıştır. Türkçe yanlışlar ve cümle düşüklükleri yazara aittir.

Levent Şahverdi Arşivi

«Cihad» ve öldürme yolunu Tanrı yolu tanıyan, köleliği Tanrı kuruluşu sayan, kadını «dinen ve fikren eksik yaratık» şeklinde tanımlayan, daha buna benzer nice hükümleri yaşam kuralı yapan Şeriat düzeni ortada iken ve hükümler Tanrı ve Muhammed emirleri olarak bilinirken, «halk yığınları»nı «Atatürk'ün Muhammed'e ters düşmediğine inandırmağa çaba sarfediyorum» demek, birazdan yine belirteceğim gibi tavizcilikten de ileri, bilim haysiyetiyle ve dürüstlükle bağdaşmayan ortaçağ zihniyetini aşamayan bir davranıştır. Şeriat'ın akla ve ahlâka yatkın düşmeyen kuruluşlarını, müspet akıl ve müspet ahlâk temeline dayalı Atatürk devrimleriyle uzlaştırmaya uğraşmak, bu devrimleri Şeriat'ın yardımı ile korumaya çalışmak medenî cesarete sahip insanların yapacağı şeylerden değildir. Batı toplumlarının gelişme tarihini inceleyecek olursak görürüz ki yüzyıllar boyu süren karanlık çağ, ki Tanrı ve peygamber emirlerinin (İncil'in) her şeye üstün sayıldığı, gerçeklerin (ilmin ve ahlâkın) tek kaynağı sanıldığı, AKLIN ve AKILCILIĞIN yabana atıldığı dönemdir, medenî cesarete sahip insanların hiç çekinmeden din kitaplarına saldırmaları ve «Gerçeklere din kitaplariyle (Tanrı-Peygamber emirleriyle) erişilmez AKIL yolu ile erişilir» formülüne sarılmaları, kutsal diye bilinen dinsel hükümlerin akla ve ahlâka ters yönlerini ortaya vurmaları, peygamber diye baş tacı edilen kimselerin tutum ve davranışlarını yadırgamaları suretiyle sona ermiştir. Ancak bu suretledir ki bin beş yüz yıl süren «iman çağı'nı» yenebilmiş ve «akıl çağı'nı» getirebilmiş ve çağdaş uygarlığı oluşturabilmişlerdir. Bütün bunları yaparlarken: «Aman din kuruluşunu yermeyelim, halkın dinsel duygularını zedelemeyelim, din inanışları sarsılırsa her şey sona erer bu nedenle –körü körüne itaate alışmış zümreye mûslihane hulûl edelim–, –günah sayılacak ve huzursuzluk yaratacak yazılar yazmayalım–,» dememişlerdir. Aksine «cepheden hücuma» geçmişler, dinin (genellikle kendi dinleri olan Hıristiyanlığın) akla aykırı temel ilkelerini halkın önünde, halkın da anlayacağı dilde yerden yere vurmuşlar ve aklın üstünlüğü inancını oluşturmuşlardır. Bunu yapmakla ne dini yok etmişler, ne de halkı dinin gerisine itmişlerdir. Onların bu çabaları sayesindedir ki DİN denilen kuruluş AKIL süzgecinden geçmiş, böylece ilkellikten kurtulmuş ve gelişmiş ve kendisiyle birlikte toplumun da gelişmesini sağlamıştır. Evvelce dinin gerisinde sefilâne sürünen halk, akılcı yaşamlara erişmekle ilkel din anlayışının önüne geçmiş, şekilcilikten uzak ve insan haysiyetine yatkın, yepyeni bir din uygulamasına, yepyeni bir din inanışına kavuşmuştur. Ve işte bugün yeryüzünün en uygar, en ileri, en akıllı, en zengin, en mutlu milletleri bu milletlerdir. Ken-

Levent Şahverdi Arşivi

dini «En son ve en mükemmel bir dinin» salikleri bilen, bu nedenle dinde reform getirmeyi düşünmeyen, dini akıl süzgecinden geçirmeyen, geçirmediği için ilkelliği terkedemeyen bizim gibi milletler bu akıllı ve zengin milletlere el açmış dilenmekteyiz. Batı'yı «kör iman» çağından yani karanlıklardan çıkarıp «akıl çağına» oturtan şey Batılı aydının o emsalsiz medenî cesaretidir. Bu cesaret Batı'nın hemen her döneminde kendisini belli etmiştir. Bırakınız XVII. ve XVIII. yüzyıllarda AKLI Tanrılaştıran ve AKIL ÇAĞI zenginliklerini yaratanların cesaretini– (Voltaire'ler, Bayle'ler, vb.) ve fakat çok daha önceleri, örneğin III. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar olan o karanlık dönemde bile kutsal kitapların (İncil'in) ya da Tanrı ve Peygamber sözleri diye öne sürülen emirlerin akla ve vicdana ters düştüğünü, bunların ilâhi bir yönü olmadığını, bilimsel ve ahlâksal gerçeklerin kaynağının bu kökende değil fakat akıl temelinde aranması gerektiğini söyleyen ve bu uğurda ölüme göğüs gerenleri düşünmek yeter. Köhne inançlara, insan aklı için zülolmak gereken inanışlara ve kaderciliğe saplı çevrelere karşı hiç yılmadan savaşmış olan bu emsalsiz ideal örneklerine sınırsız bir hayranlık beslememek mümkün değildir. Milad'ın daha III. yüzyılı başlarında, yani Ortaçağ karanlıklarının yoğunlaştığı ve doğmatizma egemenliğinin yerleştiği yıllarda «... Mükemmel olmaktan uzak, mutsuzluklar, yolsuzluklar, kötülükler ve miskinliklerle dolu bu dünya İYİLİK kaynağı olmak gereken bir Tanrı'nın değil, fakat olsa olsa keyfî ve gaddar niteliklerle tanıtılmış bir Tanrı anlayışına yatkın bir zihniyetin oluşturduğu bir dünyadır; din kitaplarını AKILCI temele dayatıp SEVGİ'yi tüm insanlararası ilişkiler ve kurallar kaynağı yapmadıkça bu yeryüzü yaşanmağa değmez», diyen MARCİON gibi din adamları; ve yine o dönemde: «...Din kitaplarını akla ve vicdana aykırı verilerden ayırıp akılcı felsefeye göre yorumlamak koşuldur...» diyen ORIGEN; daha sonra, V. yüzyılda: «...Eğer kişi kendi davranışlarını kendi özgür iradesiyle değil de din kitaplarındaki emirlere göre ayarlıyorsa ve eğer kendisini kaderin kölesi gibi görüyorsa İNSAN değil fakat sadece HAYVAN'dan ibaret'tir» diyerek İncil'in akla ve ahlâka aykırı hükümlerini giderme çarelerini arayen PELAGIOUS gibi düşünürler; XII. yüzyılda «...Tüm insanlar arasında SEVGİ duygusunu yerleştirebilmek ve toplumu fikren ve ahlâken geliştirebilmek için din kitaplarındaki korkutucu, keyfîlik yaratıcı, kader çizici Tanrı fikri yerine ÖZGÜR İRADE'ye saygılı ve insanları SEVGİ duygusunda birleştiren Tanrı anlayışına yönelmek gerekir; gerçeklere din kitaplariyle gidilmez, AKIL yolu ile gidilir...» diyen ABELARD gibi insanlık aşığı ilâhiyatçılar; XIII. yüzyılda: «Tanrı ve peygamber kitaplariyle ilim

Levent Şahverdi Arşivi

yapılamaz...» diye açıkça konuşmakten çekinmeyen ve bu yüzden ömrünün 28 yılını zindanlarda geçiren ROGER BACON gibi bilim adamları; XIV. yüzyılda : «Dinsel otoritelere ve din kitaplarına körü körüne itaat, insan haysiyetiyle ve insan aklının yüceliğiyle bağdaşmayan bir davranıştır» diyebilen WYKLIFF ve HUSS ve JEROM (Praglı) gibi din adamları ve bunlara eklenebilecek daha niceleri insanlığın ebediyetler boyunca saygıyla anacağı örneklerdendir. Bunların çoğu sırf bu güzel fikirleri ve emsalsiz savaşımları yüzünden zindanlara atılmış, ateşlerde yakılmışlardır.

XVI. Yüzyıl ile başlayan ve **akıl çağını** içine alan **dönemin** (ki 17. ve asıl 18. yüzyılları kapsar ve daha sonraki gelişimlerin temelini oluşturur) ayni zenginlikte medenî cesaret örnekleriyle dolu olduğunu belirtmek gerekir. İnsan aklını yaratıcı güce kavuşturmak amacıyla bir yandan din kitaplarındaki (İncil'deki) korkutucu Tanrı anlayışına ve diğer yandan bilim otoritelerinin (Aristo, Eflatun, vb.) yanılmazlığı inanışlarına karşı savaşan ve insanlar arası düşmanlıkları kışkırtıcı din hükümlerine karşı isyan eden, bu yüzden ders verdiği Üniversitelerden atılan, açlıkla baş başa kalan KEPLER; din kitaplariyle ilim yapılamayacağını ortaya vurduğu için Kilise tarafından afaroz edilen GALILEO; Galileo'nun görüşlerini savundu ve gerçekleri din kitapları dışında aradı diye ömrünün 27 yılını zindanlarda geçiren CAMPANELLA; aklı özgürlüğe kavuşturmak ve din kitaplarının tutsaklığından kurtarmak için giriştiği uğraşılar yüzünden Paris Üniversitesinden atılan DESCARTES; din kitaplarının Tanrı sözleri olarak benimsenmemesini ve akıl kıstasına vurulmasını, aklın din hükümlerine boyun eğmemesini isteyen, bu nedenle kendi mensup bulunduğu din çevrelerince lânetlenen SPINOZA; din kitaplarındaki (İncil'deki) akla ve ahlâka aykırı gördüğü esasları yeren, peygamberlerin (örneğin Davut'un) yaşamlarındaki ahlâk dışlıkları gözler önüne seren BAYLE; «Akılcı temele dayalı olmayan ve dayatılmayan dinler ergeç çöker» dediği için kilisenin ve, çevresinin ve siyasal güçlerin zülmüne uğrayan TOLAND; insanlar arası sevgi ve kardeşliği yokeder nitelikteki din esaslarına, hıristiyanlığa ve kiliseye karşı amansız savaş açan VOLTAİRE; din kitaplarındaki çelişmelerle, akıl dışılıklarla ve ahlâka aykırı hükümlerle alay eden, peygamberlerin (örneğin İbrahim, Davud vb) özel yaşamlarındaki ahlâk ve vicdana aykırı tutum ve davranışları en ağır bir dil ile yeren PAİNE; Kilise'yi ve din adamlarını akıl rayına oturtma çabalarına girişen LAMENNAİS; DİN KİTAPLARININ ilme ve ahlâk gelişmesine çelme taktığını söylemekten geri kalmayan WHITE, aynı inançla **Why I Am Not A Christian** (Neden Hıristiyan De-

Levent Şahverdi Arşivi

ğilim) adıyle kitap yazan ve Üniversiteden atılan RUSSEL, hiç kuşkusuz daha sayfalarca adlarını belirtebileceğimiz aydınlar hep birer cesaret timsalî olarak bizi imrendirmektedir. Batı tarihi bu asil örneklerle dolup taşmaktadır. **Asil örnekler** diyoruz, çünkü ister Ortaçağda olsun ister daha sonra, her dönem itibariyle din kitaplarına, din emirlerine ve din adamlarına karşı gelmek, bunlara karşı direnmek demek, gerçekten de son derece büyük bir cesaret sorunu demektir. Çok yakın tarihlere gelinceye dek din kitaplarını eleştirmek, yermek, akıl kıstasına vurmak, örneğin «Din/Tanrı kitaplariyle ilim yapılamaz, ahlâk kurulamaz» şeklinde konuşmak ya da peygamberlerin yaşamlarını ahlâk kurallarına aykırı bulmak bu konularda en ufak bir saygısızlığa olanak yaratmak kişiyi diri diri yakılarak ölüme götürmeğe, en azından sefalete sürüklemeğe yeterdi.

Ve işte bu tür medenî cesarete sahip aydınlar, bu aydınları yetiştiren çevreler (Üniversiteler) sayesindedir ki Batı dünyası uygarlıklara erişmiş, bugünkü imrenilecek noktaya gelmiştir.

Çok ilginçtir ki Batı'da karanlık çağ dahil her dönemde, her türlü olumsuzluğa rağmen, aydını savunan, ona destek olan güçler (kuruluşlar) arasında halktan insanlar da bulunmuştur.

Ne hazindir ki Türkiyemizde, hem de yirminci yüzyılın bitmek üzere bulunduğu şu dönemde, Türk insanını şeriat'ın akla, ahlâka ve vicdana ve insanlığa aykırı emirlerinden, uygulamasından, «... Gerçeklere akıl yolu ile gidilmez, şeriat yolu ile gidilir, her ilim Kur'ân'dadır, kurtuluş yolu İslâm'dır...» zihniyetinden, korkutucu ve gaddar ve insanlar arasında din farkı nedeniyle savaşlar yaptırtan Tanrı anlayışından, kadercilikten, hele kul olma haysiyetsizliğinden, daha saymakla bitmeyecek dinsel olumsuzluklardan kurtarmak isteyen, ya da bu cesareti gösteren çıkamamaktadır.

«...Bu cesareti gösteren çıkamamaktadır...» diyorum çünkü din anlayışı ve sorunları bakımından Ortaçağ kertesini henüz aşamamış olan toplumumuz için Kur'ân hükümlerini ele alıp eleştirmek, bunların gerçeğe ve akla aykırı yönlerini ortaya sermek, müspet ahlâk anlayışiyle bağdaşmayan esaslarını temizlemek, ya da Muhammed'in sözlerini (hadîs'leri) ve davranışlarını (sünnet esaslarını) tenkid süzgecinden geçirmek, bu davranışlardaki olumsuzlukları belirtmek başlı başına bir cesaret işidir ve bu cesareti göze alan yoktur.

Sadece bizde değil, fakat tüm İslâm ülkelerinde, sadece günümüzde değil, fakat İslâm'ın yerleştiği tarihten bu yana yani bindört-

Levent Şahverdi Arşivi

yüz yıl boyunca bunu göze alan görülmemiştir. Bir Suriyeli Yüzbaşı'nın bundan onbeş yıl kadar önce «Arap milleti için İslâm'dan gayrı bir düzen, bir din denemesi gerekir, İslâm Arap'ı uyuşuk, miskin, sefil yapmıştır» şeklindeki sözleri kapsayan kitabı hariç, bin dörtyüz yıl boyunca İslâm'ı yeren, Kur'an'ı tenkidçi gözle eleştiren, bilim ve ahlâk gelişmesi için bu kaynakları kenara atmak gerektiğini açıkça söyleyebilen bir tek yazar, bir tek düşünür, bir tek aydın çıkmamıştır.

Biz sanırız ki hükümeti tenkid etmek ya da Meclis'e küfürler yöneltmek, devlet sorumlularını yerden yere vurmak bir cesaret işidir, bundan büyük cesaret ve fazilet yoktur. Şu son otuz yıl boyunca, daha doğrusu demokrasi uygulamasına giriştiğimiz 1946 yılından bu yana toplumumuzun kahraman diye bağrına bastığı insanların çoğu muhalefet safında yer alanlardan çıkmıştır. Oysa ki bu çok yanlış bir kanıdır. Bizim gibi toplumlar için bu tür davranışlar gerçek anlamda cesaret kategorisine sokulamaz. Çünkü, her ne kadar hükümeti tenkid eden, devlete karşı gelen kişilerin bazı dönemlerde hapislere atılıp maddî sıkıntılarda bırakıldığı bir vakıa ise de bunun ötesinde başkaca bir tehlikeye maruz kalmadıkları, hattâ kalmak şöyle dursun, toplum tarafından baştacı edilip yüceltildikleri çok görülmüştür. Bu uğurda hapsi göze alanlar çok olmuştur. Bu nedenle hükümeti tenkid davranışlarını görülmemiş bir cesaret olarak nitelendirmek yanlıştır. Asıl cesaret, bu milletin varlığını en büyük felaket mikrobu şeklinde kemiren şeriata ve onun tüm kaynaklarına karşı savaşabilmektir, çünkü bu savaşa girişebilmek demek toplumun dışına atılmayı, halk yığınları ya da devlet güçleri tarafından «kâfir», «dinsiz», «zındık», «Allahsız» sayılıp suçlandırılmayı, «katli caizdir» diye damgalanmayı, göze almak demektir.

Diğer bir vesile ile de belirtmeğe çalıştığım gibi bizim toplumumuz için gerçekten tabu sayılan iki kuruluş vardır ki hiçbir suretle tenkid edlimeğe gelmez : bunlardan biri **ORDU**, diğeri ise **DİN**'dir, İslâm'dır. Bu ikincisi, birinciden de daha salt bir «lâyuhti»lik içerisindedir, kendisine karşı gelenleri, ses çıkaranları yok edecek olanaklara sahiptir. Çünkü arkasında, ona her bakımdan destek muazzam bir güç, o korkunç bağnazlığı ile, «...islâma dil uzatacakları» susturmağa, toplumdan silip atmağa yeterlidir; «saldırganlara» karşı kendisini korumak ve kabul ettirmek için devlet güçlerine bile ihtiyacı pek yoktur. Din adamının elinde gözü dönmüş bir canavar haline gelebilen cahil halk, kendisini yüzyıllar boyunca sömürmüş ve sömürmekte olan din örgütünün hizmetinde bu işi görmeğe yeterlidir. Geçmiş dönemler

Levent Şahverdi Arşivi

boyunca her türlü yeniliğe karşı dikilen, «din elden gidiyor» yaygaralariyle her türlü gelişmeye karşı direnen, toplumu ilkelliklerden kurtarmağa uğraşanları kazığa diken, hep bu güçtür ve tarihimiz bunun acı örnekleriyle süslüdür. Bu aynı güç bugün de yedi başlı bir ejderhal gibi gerçek AYDIN'ın karşısındadır. Bundan dolayıdır ki kişi'yi ve toplumu şeriat mikrobundan kurtarmaya yeltenen; buna cesaret eden yoktur. Yok denebilecek kadar az sayıdaki aydın ise sinmiştir; Üniversite suskundur; suskunluk bir yana, fakat şeriatçıya taviz verenlerle doludur. Bu konularda karınca kararınca bir şeyler yapmak isteyen bizim gibi **«budalalara»** insafsızca saldırmayı fazilet sananlar el üstündedir, ve olmadık itibarı görmektedir. İlerici geçinen çevreler bile bizlere savaşım fırsatı yaratmaktan kaçınmanın yollarını arar; Üniversiteler, Fakülteler bizleri yalan ve iftiralara boğmanın mutluluğu içerisindedir. En geniş görüşlü, en bilgin, en dürüst öğretim üyelerinden bazılarının zaman zaman şeriatı eleştirici yazıları vesilesiyle şahlanan yobaz çevreleri Üniversitenin çeşitli Fakülteleri besler. Oysa ki bu kişilerin şeriatı yerer nitelikteki yazıları, aslında, İslâm'a karşıt bile değildir. Örneğin Ord. Profesör Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Şeriat'ı «Din kurallarına dayalı hukuk» şeklinde tanımlayan ve Kur'ân'daki bütün kuralların din kuralı kategorisine sokulamayacağını, bunlardan bazılarının hukuk kuralı olduğunu savunan bir kimsedir. Ve işte bu tez'e bağlı olarak şeriat'ın çağ dışı yönlerini sık sık eleştiri konusu yapar, örneğin bu kurallar içerisinde kadın haklarına ya da sosyal hukuka aykırı gördüğü hususları ortaya koyar. Tüm amacı halk yığınlarını eğitmek ve çağdaş zihniyete eriştirmek, çöl düzeni yaşamlarından uzaklaştırmaktır. Kur'ân'ın bazı hükümlerinin (örneğin Nisa Suresi'nin 11. âyetinin) din kuralı değil, hukuk kuralı olduğunu belirtmek ve Şeriat ile Kur'an'daki din kuralları arasında yukardaki ayırımı yapmak suretiyle eleştirilerinin İslâm'a karşıt olmadığını anlatmak, şu durumda şimşekleri üzerine çekmemek istediği halde yine de «din düşmanı», «kâfir» «mason» şeklindeki suçlamalardan kurtulamaz; Ankara dahil, Anadolu'nun türlü camilerinde imamlar onun hakkında hakaretlerle dolu, halkı kışkırtıcı vaazlar verir. Ona karşı geliştirilen bu düşmanlık kampanyasının Üniversitede destekleyicileri vardır. Üniversite öğretim üyelerinden olduğu kadar öğrencilerinden de ona bu nedenle diş bileyenler çoktur.

Tıpkı bana karşı diş bileyenler, beni de «zındık», «İslâm düşmanı», «dinsiz» diye tehdit edenler olduğu gibi. Bu milleti bin yıl boyunca akılcılıktan yoksun kılan, fikirsel gelişme olanaklarından uzaklaştıran, uygarlığa yabancı yapan, sahip bulunduğu niteliklerden sıyıran

Levent Şahverdi Arşivi

şeriat düzeninin kökenlerine karşı giriştiğim savaş, sanırım ki bana, aynı safta savaşanlardan çok daha fazla düşman cephe yaratmıştır. «Çok daha fazla...» diyorum, çünkü, ben köhne ve temelden çürük, insan beyni için kanser niteliğindeki bu düzenin «uzlaşma» kabul etmez bir düşmanıyım. Ben şahsen şeriatın sadece din kurallarına dayalı hukuk olduğu, Kur'ân'ın hem din hem de hukuk kurallarından oluştuğu, şu durumda bu sonuncuları, toplumun gelişmesine yarar biçimlere sokmanın mümkün bulunduğu görüşlerine katılamıyorum. Şeriat ve «Din» konusunda yukardaki ayırımın olasılığına ve gereğine inanmıyorum. Benim inandığım şey bu konudaki her türlü ödünü bir kenara atıp açık açık konuşmak, «Gerçeklere şeriat yolu ile değil AKIL yolu ile gidilir, şeriat akıl yolunu kapayan, akılcılığa olanak tanımayan en büyük engeldir» görüşünü savunmaktır. Kur'âan'ın bazı hükümlerini «Din hükmü», bazılarını ise «hukuk kuralı» diye iki kategoriye ayırmanın, bir an için böyle bir ayırım benimsenmiş olsa bile, yararlı bir sonuç doğuracağını düşünmek, kanımca fazla iyimser bir davranış olur. Çünkü ister «Din» isterse «Hukuk kuralı» diye ayrılabilir olsun Kur'ân'ın tüm âyetleri Tanrı'dan inmiş sözler olarak kabul edildikçe, yine Kur'ân'a göre bu sözlerin tümünün aynı kutsallığa, aynı güce, aynı yaptırıcılığa, aynı değişmezliğe, aynı lâyuhti'liğe, aynı dokunulmazlığa sahip bulunduğu benimsendikçe kişi ve toplum yaşamlarını hiçbir gelişmeye oturtmak mümkün değildir. Çünkü bu hükümler Tanrı iradesi, Tanrı emirleri olarak insanlarca değiştirilemez, tartışılamaz, yorumlanamaz olarak yerleşmiştir. Sadece Kur'ân hükümleri değil, fakat peygamber emirleri de (Hadîs ve Sünnet esasları) böyledir, «vahy» niteliğindedir.

İster bilim ister ibadetle ilgili bulunsun ya da hukuk kuralı niteliğinde bulunsun bütün bu hükümler DİN olarak tanımlanmıştır[53].

---

53) DİN deyimi Kur'an'da 94 kez gecer ve bu sözcük Mekkî surelerde 48 kez, Medine surelerinde 46 kez kullanılmıştır. Mekke döneminde (yani İslâm'ın daha ilk ortaya çıkışı anlarında), kullanıldığı şekliyle ibadet anlamında olmak üzere ve «yevm al-din» biçiminde kullanıldığı kadar kişinin Tanrı'ya karşı sorumlulukları ya da Tanrı yolu olarak da kullanılmıştır. Bir fikir edinmek için 107. Sure'nin ilk, 95. surenin 7, 82. surenin 9, 109. surenin 6, 51. surenin 6, 16. surenin 52, 30. surenin 30, 10. surenin 105, 12. surenin 40, 6. surenin 161, 39. surenin 3, 42. surenin 13 ve 21, 7. surenin 51, 6. surenin 70 ve 161. âyetlerine göz atmak yeterlidir. DİN deyimi, Kişinin tüm davranışlarını düzenleyen, Tanrı'nın izlemek gereken yolunu belirleyen, Tanrı'nın verdiği Tanrı'nın temiz kıldığı, Tanrı'nın güçlendirdiği hükümler olarak da kullanılmıştır. Örneğin: 13:27; 76:3; 2:198; 7:43; 39:57; 76:3; 2:132,

Levent Şahverdi Arşivi

Böyle tanımlandığı içindir ki bunlara aynen uymak, bunlar dışına çıkmamak zorunluğu konmuştur. Kur'ân'ın **Ahzab Sûresi'nin** 2. âyetinde: «... Vahyedilene uy...», 36. âyetinde : «... Allah ve Rasulu bir işe hükmetti mi... hiç bir inananın o işi istediği gibi yapmakta muhayyer olmasına imkân yoktur...», **Mâide Suresi'nin** 44. âyetinde : «... Allah'ın hükmüne uygun hüküm vermeyen (kâfirdir)...», **Ar'af Suresi'nin** 171. âyetinde «... kitabda ne varsa ona göre hareket edin...» **En'am Suresi'nin** 38. âyetinde «... Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık...», **Hucurat Suresi'nin** 12. âyetinde «... şüphe etmek yasaktır» şeklinde ve bunlara eklenebliecek nice hükümler vardır[54]. Muhammed, böylesine geniş kapsam taşıyan DİN deyimini, her alanda her türlü yenilikleri ve değişiklikleri yasaklamak için şu formüle sokmuş ve hadîs hükmü olarak yerleştirmiştir : «... Peygamberin ölümünden sonra DİN'de bid'atlar icad eden hiçbir ümmet yoktur ki Allah onların icad ettiği miktar kadar dinin esaslarından zayi etmesin... Kim bizim bu dinimizde bir şey icade ederse o merduttur...[55].

Bu ve buna benzer hükümleri sıralamağa devam edebiliriz. Konuyu diğer yayınlarımda örneğin **Teokratik Devlet Anlayışından...** başlıklı kitabımda incelediğim için burada fazla yayılmaya gerek görmüyorum. Fakat söylemek istediğim şudur ki şeriatı sadece dine dayalı hukuk kuralları şeklinde tanımlamanın, yine Kur'ân'ın bazı hükümlerinin hukuk, bazılarının din kuralı olduğunu savunmanın, çağdışı bir düzeni değiştirmek, ilkel zihniyeti çökertmek bakımından yararlı ve olumlu hiçbir yönü yoktur; bu tür uğraşlara yönelmek demek, herşeyden önce, akıl dışı verilerin, örneğin vahy şeklinde inmiş hükümlerin üstünlüğünü kabul etmek, aklı bunlara uydurmak demektir ki böyle bir yöntemle gerçek anlamda aydın yetiştirmek hayaldir Böyle bir usul esasen önceden kaybedilmiş bir davaya girişmekten başka bir sonuç da yaratmaz, şeriatçının karşıt silahları sayesinde kolaylıkla iş göremez hale getirilebilir. Yüzlerceden bir örnek olmak üzere kölelik kuruluşlarını alalım. Bilindiği üzere Kur'ân'ın çeşitli âyetleriyle (**al-Nahl suresi** 75. **al-An'am** suresi 165, **al-Rûm** suresi 28, vb.) kölelik İslâm'da doğal bir kuruluş olarak yerleşmiş, müslü-

---

3 : 57; 4 : 173; 24 : 25; 35 : 30; 133; 29 : 59; 39 : 4; 37 : 15; 3 : 42; 2 : 247; 7 : 144; 35 : 32; 12 : 21; 12 : 56; 42 : 13; 4 : 146; 9 : 29; 6 : 137 vb.

Bundan başka DİN deyimi Kur'an'da **ilim** karşılığı olarak kullanılmıştır.

Bu hususlar için bk. Arsel, **Teokratik Devlet Anlayışında...** s : 362 ve d; s : 141.

54) Arsel, ibid. 141 ve d.

55) İmâm-ı Gazâli, **İlâhi Nizam** (Mukâşefet-ül Kulub), Arapça'dan Türkçeye çeviri Yaman Arıkan tarafından, İstanbul 1971, s. 674, 675.

Levent Şahverdi Arşivi

man'ın değeri de sahip bulunduğu köle sayısına göre biçilmiştir[56]. Köleliğin doğal bir kuruluş olduğu hakkında Tanrı ve peygamber sözleri müslüman kişinin kafasında, yüzyıllar boyunca kökleşmiştir; aydın diye bilinen çevreler yüzyıllar boyunca bu kuruluşu doğal bir kuruluş olarak yüceltmiştir[57]. **al-Şifa** adlı yapıtının son bölümünde İnb Sina ideal müslüman devletinin esaslarını belirtirken «köle olanlarla» «köle olmayanlar» arasındaki ayırımı Tanrı'nın yerleştirdiği bir ayrılık olarak olağan bulduğunu söyler. Buna benzer görüşler İslâm tarihi boyunca tüm müslüman bilginlerince bu şekilde işlenmiştir. Her ne kadar çağımızda müslüman devletlerinde kölelik kaldırılmış ise de bu durum Kur'ân hükümlerinin yukardakine benzer bir uygulamaya sokulmasından değil, fakat uygar devletlerin baskısiyle ortaya çıkmıştır. «Kur'ân'ın bazı hükümleri hukuk kuralı niteliğindedir, örneğin kölelik kuruluşu ile ilgili emri böyledir, şu hale göre bunları çağdaş gelişmeye göre ele almak gerekir» şeklinde konuşmaya kalktığımız an, karşımıza, o sırıtan suratıyla şeriatçının dikilip bize, yukarıya birkaç örnek olsun için aktardığımız hükümleri dizerek: «Olmaz öyle şey; ister ibadetle ilgili olsun ister hukuk kuralı niteliğinde bulunsun, Kur'ân'daki tüm hükümler din hükümleridir, Tanrı sözleridir, bu nedenle bunları harfiyen benimsemek gerekir; bunları farklı şekilde benimsemek ve değiştirmek Tanrı'nın iradesini reddetmek olur, dinsizlik olur» diye ders vermeğe kalkacağından kuşkumuz olmamalıdır.

Yine aynı şekilde Kur'ân'ın miras ile ilgili hükümlerinin, örneğin kadının payının erkeğin payının yarısı olduğu emrinin hukuk kuralı niteliğinde bulunduğunu iddia edenlerimizin karşısına aynı sırıtkan ve ilkel şeriatçının aynı çöl zihniyetiyle çıkarak: «Kur'ân demek Tanrı sözleri demektir, hepsi de aynı güçtedir; bu sözlerin ve emirlerin hiçbir suretle değiştirilemeyeceğini, ebediyetler boyunca böylece uygulanacağını bizzat Tanrı emretmiştir»« diyeceğinden, Üniversite gençliği dahil tüm halkı da buna inandıracağından kuşkumuz olmamalıdır. Şeriatçı'ya karşı şeriatçı'nın malzemesiyle değil, ancak AKIL silahı ile korunmak gerekir. Fakat korunabilmek için, birazdan belirteceğim gibi, insanlarımızın beynini şeriat mikrobundan kurtarmak, akıl verilerinin şeriat verilerinden üstün olduğuna, gerçeklerin ancak akılcı yollarla bulunabileceğine inandırmak koşuldur. İnsan düşününü gökten indiği söylenen hükümlerin «üstünlüğü» inanışlarından kurtarmadıkça şeriatçı'ya (yani dinciye) karşı savaşmak boştur. Çünkü

56) Arsel, ibid. s: 286 ve d.
57) Arsel, ibid. 288.

Levent Şahverdi Arşivi

akılcı kerteye erişmemiş kişi «uhrevî verilerle» «akılcı veriler» arasında tercih yapmak zorunluğunda kaldığında mutlaka birincileri seçecektir. Şunu unutmamak gerekir ki ne kadar okumuş, hatta bilgi sahibi olursa olsun kendi düşün gücünü din kitaplarının etkisinden ve baskısından uzaklaştıramamış, akılcı yolu bulamamış olan kişi fikirsel değer ölçeğinde henüz «barbarlık» safhasını aşamamış kimsedir. Oysa ki Rivarol'un vaktiyle dediği gibi: «... Tarih bize şunu hatırlatır ki barbarlığın DİN ile birlikte bulunduğu her yerde din galip gelir ve felsefe (mantık ile) birlikte bulunduğunu her yerde ise barbarlık muzaffer olur.»[58] Bu sözün doğruluğunu anlamak için şeriat hükümlerini akıl süzgecinden geçirme yeteneğine sahip bulunmayan bir kimseyi şeriatçı ile tartışmaya çağırınız. Yarım saatlik bir konuşmadan sonra birincinin ikinciye teslim olduğunu görürsünüz. Belki buna da gerek yok. Bilgin sayılan, büyük unvanlar taşıyan profesörlerimizin davranışlarına göz atmak fazlasiyle yeterli. Bunlardan bazı örneklere değindik, ileride daha da değineceğiz. Bunlar arasında, akıl ve mantığa meydan okuyanlar yanında ders saatlerini bile şeriat hükümlerine göre ayarlayanlar bulunduğuna tanık oldukça insanın dehşete düşmemesi ne mümkün![59] Bütün bunları belirtirken söylemek is-

---

58) Toplumun siyasî birliğinin ve düzeninin Tanrı korkusu ile sağlanabileceğini anlatmak amaciyle Rivarol, bu sözleri henüz fikren gelişmemiş, akılcı düzeye erişmemiş sınıflar ve toplumlar için söylemekteydi. Yukarıya aldığımız sözlerine şöyle devam eder: «... felsefe insanları fikir yolunda ayırır, din ise aynı noktada birleştirir. Demek oluyor ki din ile siyaset arasında ebedî bir anlaşma mevcuttur. Eğer tabir caiz ise denilebilir ki her devlet çapasını semaya fırlatmış esrarengiz bir gemidir... Felsefenin (akılcılığın) en büyük kusuru doğrudan doğruya duygulara hitap edemeyişidir. İmdi, mantık insanın bir yönü ise kalp tümüdür. Bundan dolayı değil midir ki, din en kötü ve ilkel şekliyle dahi siyasal düzenin oluşumuna, felsefeden daha etkilidir, genellikle insan tab'ına daha yatkındır: çünkü din insana tüm mantığıyle değil, fakat bütün kalbiyle Tanrı'yı sevmesini emreder, yani bizi akıl yönümüzle (düşünen yönümüzle) ve daha doğrusu sınırlı ve birbirimize eşit olmayan yeteneklerimizle değil, fakat bütün insanlar için aşağı yukarı aynı olan hassas ve sınırsız (yani duygusal) yönümüzle ele alır.» Duygusallığın haysiyet yıkıcı köleliğinden kurtulamamış kişiler ve toplumlar çin bundan daha isabetli bir görüş olamaz. Gerçek anlamda akılcı kerteye erişmemiş biz profesörlerle bizlerin yetiştirdiği öğrenci kitlesi (ve genellikle aydın saydığımız sınıf) bakımından yukardaki sözlerin doğruluğunu yadsımak kolay değil.

Rivarol'un bu sözleri için bk.: Robert Bridges, **The Spirit of Man,** Paragraf 323, 324. Ve bu konuda bk.: Arsel, **Amerikan Anayasası ve Federal Yüksek Mahkeme,** Ank. Üniv. Hukuk Fak. Yayınları, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1958, s: 217.

59) 1978 yılında Türkiye'de layiklik ilkesinin benimsenmesinin 55. yılında İstanbul Tıp Fakültesi kürsülerinden bazıları, seminer saatlerinde değişiklikler yapa-

Levent Şahverdi Arşivi

tediğim şudur ki şeriatı çağdaş gelişmeye engel değilmiş gibi göstermek ya da özünün «mükemmel» olup değişikliklere ve yeniliklere yakın bulunduğunu söylemek, böylece akılcılıkla şeriatı uzlaşır göstermek yersizdir. Gerçek anlamda aydın kuşak yetiştirme olanağı yoktur bu çabalarda. Aydın kuşak, ancak, şeriatın akılcılıkla asla uzlaşamayacağını kanıtlamak, onun akıl ve vicdan ters yönlerini ortaya vurmak, hatâ ve yanlışları açıklamak ve hiç çekinmeden ona karşı savaşmak bu usulleri eğitim ilkesi yapmak suretiyle yetiştirilebilir. Batı dünyası da vaktiyle buna benzer uğraşılara özenmiş, örneğin hıristiyanlığın özünün iyi ve mükemmel olduğunu, fikirsel ve bilimsel gelişmeye olanak tanıdığını, bu nedenle din ile ilmi uzaklaştırmak gerektiğini söylemiş, bu usulleri denemiştir. Ancak ne var ki asıl büyük aşamayı «... gökten indiği söylenen Tanrı ve peygamber emirleriyle, din kitaplariyle bilim ve ahlâk gelişmesi sağlanamaz; insan zekâsını ve insan düşününü bu kitapların tutsaklığından ve etkisinden kurtarmak koşuldur; insan aklı ve zekâsı için sınırsız gelişmeye ve yaratıcılığa kavuşmak ancak bu yoldan ile mümkündür...» zihniyetine yönelmekle başarmıştır.

XVIII. yüzyıl ve sonrası itibariyle oluşan ve insanlığın tüm kaderini değiştiren ve AKIL ÇAĞ'ı (Age de Raison/Enlightenment) diye bilinen dönem aklın Tanrı ve Tanrı'nın akıl yerine geçirildiği dönemdir. Din kitaplarının yetersizliklerinin tescil edildiği, din kuruluşlarının tahtan indirildiği, kilisenin ve din adamlarının nerede ise yok edilmek tehlkesyle başbaşa bırakıldıkları, akılcılığın mutlak egemenliğinin kurulduğu dönemdir. Bizim, toplum olarak, ihtiyacını duyduğumuz şey böyle bir dönemi başlatacak gayretler, bu gayretlere sarılacak zinde güçler ve bu güçleri oluşturacak olan üniversitelerdir. Oysaki biz profesörler, en aydın sayılanlarımız dahil, yukardaki ayırımdan daha ileriye geçebilecek cesarette bile değiliz. Hatırlatalım ki bu ayırım, yani Kur'ân'ın bazı hükümlerinin din hükmü ve diğer bazılarının hukuk kuralı sayılması fikri, bir de şu bakımdan sakıncalıdır ki, bu takdirde hukuk kuralı diye tanımlanan hükümler eleştirilebilir olduğu halde din hükümleri tartışılmaz, tenkit edilemez ve değiştirile-

---

rak bu saatleri namaz saatlerine göre ayarlamıştır. Çapa Çocuk Hastalıkları Kliniği'nde layiklik ilkesine aykırı bu uygulamaya karşı bazı öğrencilerin şaşkınlık göstermesi karşısında kürsü profesörü, kararın kürsü kurulunca alındığını, zaten gerçek layikliğin de bu olduğunu söylemiştir. Sanırım ki bu zihniyet sahibinin davranışı yukarda açıklamağa çalıştığım hususları somut olarak kanıtlamağa yeterlidir. Bu karar ile ilgili olarak bir grup öğrencinin ortak mektubu hk. bk. Oktay Akbal, **«Üç Mektup»**, Cumhuriyet gazetesi 29 Ocak 1979.

Levent Şahverdi Arşivi

mez nitelikleriyle kişinin ve toplumun yaşamlarını, o eski ve ilkel yönleriyle ayarlama gücünü korur. Oysa ki kişinin ve toplumun maddî ve manevî yaşamında bu hükümler tıpkı diğer hükümler gibi hatta daha da fazlasiyle etkili ve önemlidir, bu nedenle bunların da ele alınabilmesi, tartışılabilmesi, yerilmesi, değiştirilmesi, akıl tabanına oturtulması gerekir. Örneğin Kur'ân'daki Tanrı anlayışı, ya da kişi anlayışı, kader anlayışı, ibadet usulleri, vb. hepsi kişinin kafa ve ruh yapısında etkili olan şeylerdir. Kur'ân kişi'yi KUL niteliğinden ileri görmemiştir. Kur'ân'a göre Tanrı, insanları birbirleriyle savaştıran, korku ve kin salan, dilediğinin gönlünü açıp dilediğininkini kapayan, keyfine göre rızk dağıtan, kimini kiminden aşağı yani eşitlikten uzak kılan, dilediğini cennete dilediğini cehennemlere sokan, kişinin kaderini daha doğumdan önce çizip mezara kadar çizmekte devam eden, edep ve ahlâk inanışlarını ayarlayan, örneğin «Karılarınız tarlalarınızdır, tarlalarınıza dilediğiniz gibi girin» diyerek kişinin seks davranışını saptayan, «kısasa kısas var, dişe diş, kulağa kulak» diyerek kin ve intikam duygularını sağlamlaştıran, «müşrikleri nerede görürsen öldür» diyerek farklı inançlar arasında düşmanlıklar oluşturan, daha buna benzer nice olumsuz sonuçlara olasılık tanıyan bir varlıktır [59a]. Batı dünyası da vaktiyle bu tür Tanrı anlayışına saplı kalmış, fakat aydının cesur savaşımı ile bundan kurtularak insancıl Tanrı anlayışına yönelmiştir. Batılı aydın ve Ortaçağ Batı üniversiteleri vaktiyle bu tür din hükmleriyle uğraşmışlar, insan denilen varlığın bu hükümler aracılığiyle ne fikren ne de ahlâken gelişemeyeceği tezini işlemişlerdir.

Benim de inancım budur: Şeriat'ın tüm kaynaklarını oluşturan hükümleri (yani ister Kur'ân sureleri ve âyetleri, ister peygamber hükümleri ister icma-ı ümmet ve isterse kıyas-ı fukaha hükümleri olsun) teker teker ele alıp eleştirmedikçe, yermedikçe, akıl süzgecinden geçirmedikçe Türk insanını uygar kerteye eriştirme yolu bulunamaz. Yıllar var ki tüm yazılarımda bu konuları işlerim ve yaymaya gayret ederim. Bu yüzden düşmanlarım çoktur. Bu düşmanlarım arasında yobaz imamlar bir yana, fakat Üniversitenin tutucu ve gerici hocaları bulunur; tutucu olmayanlar dahi, sırf çeşitli çıkarlar nedeniyle, aleyhimde sürdürülen kampanyaya katkıda bulunurlar. Bunun en sön örneği şudur ki istifa ederek ayrıldığım kendi Fakültemin bazı mensup-

59a) Şeriât'ın bu olumsuz yönlerini, Kur'ân âyet'lerine ve hadîs hükümlerine dayalı olarak gerek **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına,** başlıklı kitabımda ve gerek **Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları: Din Adamları** adlı kitabımda ele aldım.

Levent Şahverdi Arşivi

ları, iki yüzlü adi insanlara yaraşır bir tutumda birleşebilmişler, hakkımda olmadık suçlamalar uydurabilmişlerdir. Camilerde : «İlhan Arsel'in katli caizdir» diye halkı kışkırtan din adamlarının vaazlarından beni vaktiyle haberdar edenler, özel görüşmelerimiz sırasında beni o zamanlar savunur görünenler, zedelenen çıkarları yüzünden, şimdi bana düşmandırlar ve şeriatçı çevrelerin yanında, onlara destek ve çoğu kez onlara rehberlik eder roldedirler. Medenî cesaretten yoksun olmanın yarattığı aşağılık duyguları içerisinde benden öç almanın bana da cesaretsizlik yamamanın çarelerini izlemektedirler. Aralarında otuz yıllık arkadaşlarım bulunan bu Fakülteden şimdiye dek dikhakçı bir sesleniş görmediğimi söylemek üzücüdür. Yıllarca beraber bulunduğum, aynı çatı altında dirsek dirseğe ders verdiğim, aynı kafa yapısında olduğumu, aynı değer ölçülerine sahip bulunduğumu sandığım kişiler susmuşlardır. Yanımda asistanlık yapmış olan, doçentliğe ve profesörlüğe yükselmekle bana zevk ve gurur sağlayan, kendi anlatışlarına göre «ilgimden ve hoşgörümden» çok yararlandıklarını her daim tekrarlayan kişiler bana yabancı kesilmişlerdir; Fakülteye ve tutucu hocalara şirin görünmek için olacak, istifamdan sonra mektuplarıma, bazı ricalarıma yanıt dahi verme gereğini hissetmemişlerdir. Dekanlık mevkiini işgal eden zat, özel görüşmelerimizde daima iltifatkâr, fakat resmî ilişkilerde daima ihtiyatkâr ve her halükârda maslahatkâr bir taktikle dilekçelerimi hasır altı etmesini bilmiştir[60]. Bir iki asistan arkadaşım, ve öğretim üyeleri kadrosuna dahil bulunmayan, fakat dürüstlüğü ve kadirşinaslığı emsalsiz olan Fakülte görevlisi bir dostum hariç, Fakültemden beni arayan, soran olmamıştır. Sadece Fakülte dışındaki çevrelerden, aslında toplumumuzu, çeşitli yetenekleriyle, en fazla etkiliyebilecek kişilerden yakınlık gördüğümü söylemk isterim; onlardan[61] gelen sıcak ilgiye mazhar olmasa idim hiç kuşkusuz üzüntüm beni fazlasiyle hırpalar, tam bir umutsuzluğa sokardı.

---

60) İstifamdan sonra Fakültece yayımlanan ve hakkımda olmadık suçlamalar ve iftiralarla dolu bulunan bildiriye karşı Dekanlığa gönderdiğim ve bazı hususlara yanıt verilmesini istediğim dilekçelerimin hiçbirine Dekanlık yanıt vermedi. Fakülte yetkilileri «Suçluya ancak suçlu tecazüp gösterir» formülüne uygun bir davranışla, kamu oyuna hakkımda yalan yanlış bilgi veren kişileri koruma yolunu seçmişlerdir.

61) İstanbul Hukuk Fakültesinden Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ile birlikte parmakla sayılabilecek birkaç yazar (örneğin Sami N. Özerdim, Melih Cevdet Anday, İlhan Selçuk, Vedat Nedim Tör, Ş. Galip Erker beni istifam vesilesiyle savunma cesaretini göstermişlerdir. Bunlardan birçoğu, hakkımdaki iltifatkâr yazıları dolayısiyle gerici çevrelerin hiddet ve lânetlemesine uğramışlardır.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu satırları yazarken anlatmak istediğim şey maruz kaldığım haksızlıklar değil, fakat Ortaçağ ruhlu insanlarla dolu bir Üniversitede, az da olsa, cesaret sahibi olmanın güçlüğüdür.

«Medenî cesaret» olgunluğundan nasibini alamamış biz profesörlerin diğer bir özelliğimiz de, farklı zihniyet ve inanış ortamlarını, hoşgörü nedeniyle değil fakat bu ortamların güçlülüğü nedeniyle benimser ve destekler oluşumuzdur. Bu bizim iki yüzlülükten doğma bir geleneğimizdir. Verilecek nice örnekler arasında şimdi aklıma, şeriatçının melâneti yüzünden yaygınlaşan ve biz profesörlerin ihaneti sayesinde «olgunlaşan» Atatürk düşmanlığı sorunu geliyor. Profesörlerimiz arasında şeriatçı kafa yapısında olanlarımızın, o dapdaracık ve kapkaranlık beyinleriyle Atatürk'e diş bilemeleri, Atatürk'ü küçük düşürtüp unutturmağa uğraşmaları, diyelim ki saplandıkları «inanç», ve hiç kuşkusuz «bağnazlık» nedeniyle doğaldır. Bu ülkeyi çöl zihniyetinden uzaklaştıran, aşiret devleti olmaktan çıkaran bu büyük devlet adamını takdir edebilecek idrak ve yeterliliği onlardan beklemek elbette ki insafsızlık olur.

Fakat şeriatçı olmayıp da ilerici görüşleri savunanlar arasında Atatürk alerjisi besleyenlere tanık olmak insanı kahrediyor; ve asıl acı olan şey şudur ki bu alerji, bu düşmanlık, bilimsellikten ziyade «snobizm'den», ya da şeriatçının moda haline getirdiği Atatürk düşmanlığı ortamına şirin görünmek heveslerinden, ya da kurnazlıktan doğma nedenler yanında bir de «cesaret yoksunluğu»ndan gelmektedir. Hattâ denilebilir ki giderek artan Atatürk düşmanlığının gerçek nedeni budur, medenî cesaret yoksunluğumuzdur. Çünkü birazdan da belirtmeye çalışacağım gibi Atatürk'ü, onun Batıcılığını ve devrimlerini savunmak, tam bir cesaret işi olmuştur artık.. Bu cesaretten yoksun olanlarımız, diğerleriyle birlikte, biz Atatürkçü'lere saldırmaktan yarar umarlar: Atatürk'ü tabulaştırdığımızı, oysa ki buna gerek bulunmadığını, Atatürk Batıcılığının sakıncalı olduğunu, Atatürk'ün yaptıklarını abarttığımızı oysa ki yaptıklarının çoğunun ona özgü olmayıp ondan önce zaten başlamış şeyler olduğunu, örneğin **cumhuriyet**'in toplumsal düzeltimlerinin (sosyal reformların) Selim III, Mahmud II ve daha sonra Abdülmecid, Abdülhamid II zamanlarında başlayan zincirin halkalarından bulunduğunu, Türkiye Cumhuriyetinin Osmanlı İmparatorluğunun içinden çıkma olup İttihat ve Terakki dönemlerinin doğrudan bir devamı olduğunu, Atatürk devrimlerinin biçimsel, yapmacık, yersiz, zorlayıcı, çağdaşlıkla bağdaşmaz, özgürlükçülük ve örgütçülükle anlaşmaz olduğunu, Atatürk'ün yetersiz

Levent Şahverdi Arşivi

ve yalan yanlış bilgilere sahip bulunduğunu (örneğin «kuvvetler ayrılığı» görüşünden habersiz ve bu nedenle «kuvvetler birrliği» görüşüne yönelik olduğunu, Montesquieu ile Rousseau'nun görüşlerini birbirine karıştırdığını), Atatürk'ü tabulaştırmanın gereği bulunmadığını, bu nedenlerle 10 Kasım'larda Atatürk'ü anma törenlerinin gereksiz kaçtığını savunurlar[62].

Türk demokrasisinin ve Türk devrimlerinin kökünü XIX. yüzyıla bağlayan, «halkçılık», «millet egemenliği» gibi kavramların meşrutiyet döneminden (yeni Osmanlılardan) gelme olduğuna kanan, cumhuriyeti zorlayıcılıkla ve örgütçü olmamakla suçlayan[63], Atatürk'ü «siyaseti bazı amaçlara araç yapmak», «kitlelerle ilişki kurmamak», «siyasal bilimin temel esaslarını bilmemek», ya da «Fransız ihtilâlini hazırladığı söylenen düşünürleri (?) anlamamak» iddialariyle ya da buna benzer saçmalıklarla kınayan meslektaşlarımın çoğu Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültelerinde ders veren, ve «ilerici, çağdaş kafalı, bilgili, vb.» diye tanınan kimselerdir. Bu kişilrin yapıtlarını ve bu konulardaki iddialarını gözden geçirip de uzun uzun düşünmemek, üzülmemek ve belki de umutsuzluğa düşmemek mümkün değildir[64].

Ünivresitelerimizin çeşitli fakültelerinde hocalık yapan ve kendi alanlarında ün salan meslektaşlarımın Atatürk'ü «küçük düşürme ve unutturma» modasına uyacağım ya da devrimleri yadsıyan güçlere yaranacağım ya da «özgür düşünceli kahramanlardan» olacağım diye giriştikleri davranışın bilimserlikle ilgisi yoktur. Fakat şunu da kabul etmek gerekir ki Batı'nın fikirsel, sosyal ve siyasal gelişmesini bilir görünen fakat gerçekte bilmeyen ve hele bu gelişmenin kökenlerine inemeyen Üniversite profesörlerimizden, Türk'ün aklını ve zekâsını dinsel etkiden ve Kur'ân'ın köleliğin den kurtarmak ve Türk'ü KUL'luk duygusundan sıyırıp özgür insan kertesine ulaştırmak ve kendi kendisinin efendisi yapmak isteyen ve bu amaçla ömrünü tüketen Atatürk'ü takdir etmelerini beklemek abestir. Batı'lı aydın'ın yüzyıl-

---

62) Siyasal Bilgiler Fakültesi hocalarından Mete Tunçay'ın **Toplum ve Bilim** dergisinin 1978 tarihli 4 no.lu sayısındaki yazısı ve Prof. N. Berkes'e **Cumhuriyet'te** verdiği yanıt (16 Şubat 1979) birer örnektir.

63) 1978 yılında Cumhuriyet'in 55 ci yıl dönümü vesilesiyle TV'de yapılan açık oturuma katılanların iddialarından.

64) Mete Tunçay'ın yazısını eleştiren Prof. Niyazi Berkes bu konuda şöyle diyor: «... Bunu söyleyenin (Doçent M. Tuncay'ın) siyasal bilim hocası olduğunu düşününce gülmekten kendimi alamadım...» bk. «Atatürk'ün Yöntemi ve Yönetimi», **Cumhuriyet** gazetesi, 26 Ocak 1979.

Levent Şahverdi Arşivi

larca önce, örneğin Abélard döneminden (XII. yüzyıl) sonra giriştiği akılcılık savaşımını eleştirmeyen, öte yandan İslâm dünyasının tüm tarihi içerisinde akılcılığa yönelik girişim olmadığından haberi bulunmayan, ve yine aynı şekilde KİŞİ'yi doğal haklara/özgürlüklere sahip ve Tanrı kutsallığında varlık durumuna getirmek ve İRADE ÖZGÜRLÜĞÜNE ve İNSANLIK HAYSİYETİNE kavuşturmak isteyen Batılı AYDIN ile, İNSAN'ı sadece KUL diye tanımlayıp küçültmekle Tanrı'ya hizmet soytarılıklarına kalkışan şeriatçıyı kıyaslayamayan bizim büyük üstadlarımıza Batı'lının insan varlığı ve zekâsı adına yaptıklarını belli ölçülerde de olsa yapmış olan Atatürk'ü sevdirmenin, onun devrimlerini takdir ettirmenin zorluğu ortadadır.

Hemen her yazımda ve yayınımda, ve özellikle **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına** adlı kitabımda bu konulara yer verdiğim için burada daha fazla durmayacağım. Fakat şu hatırlatmayı yapmadan da geçemeyeceğim : Selim III ve Mahmud II, Abdülmecid ya da Abdülhamid II ve İttihat ve Terakki dönemlerindeki bazı gelişmeleri, örneğin ordu'da ve maarifte «ıslahata» girişme, Kanunu Esasi'yi geçirme ve hattâ meşrutiyeti oluşturma çabalarını hiç kuşkusuz önemsiz saymak mümkün değildir. Fakat bu çabalar Türk'ün kafa yapısını ve dünya görüşünü değiştirme ve onu uygar ve demokratik bir zihin yapısına oturtma bakımından bir başlangıç zinciri sayılamaz. Türkiye Cumhuriyetini, Türk demokrasisini ve devrimlerini, halkçılık ve millet egemenliği geleneğini XIX. yüzyıla, Osmanlı İmparatorluğuna, Tanzimat ve meşrutiyet dönemlerine bağlamağa çalışmak yanlıştır. Türkiye Cumhuriyetini **CUMHURİYET** ve Atatürk devrimlerini **DEVRİM** yapan şey ordu'da ya da «maarif'te» ya da adliyede «ıslahat» yapmak, Anayasa geçirmek değildir : Atatürk'ün insan varlığına tanıdığı DEĞER, ve insan AKLINA VE ZEKÂSINA kazandırdığı ÖZGÜR YER'dir. Bu DEĞER ve bu YER daha önceki dönemlerin bilmediği şeylerdir. Bu dönemlerin başlıca simaları arasında göze çarpan kişilerin örneğin Şinasî'lerin, Namık Kemâl'lerin Mustafa Fazıl Paşa'ların, Ali Suavi'lerin, Ziya Paşa'ların ve diğerlerinin fikirlerinde ve tutum ve davranışlarında özgürlüğün, halkçılığın, doğal haklar ilkesinin, millet iradesi üstünlüğünün, eşitlik düşencesinin izlerini aramak, ve onlara demokrasi «havariyunu» ya da «devrimci» gözüyle bakmak düpe düz bilgisizliktir. Batı dünyasının akıl çağı öncülerinin ve temsilcilerinin kitaplarını okumuş ve onlara (örneğin Rousseau, Voltaire, vb. gibi) hayran görünen ve ağızlarından «özgürülk», «eşitlik», «millet», «demokrasi» sözcüklerini eksik etmeyen bu kişiler akılcılığın, özgürlüğün, eşitliğin halkçılığın, millet egemenliğinin ,insan hakları-

Levent Şahverdi Arşivi

nın (özellikle doğal hakların) ne olduğunu bilmedikten başka gerçek anlamda AYDIN dahi sayılamazlardı. Çoğu ne sağlam bir karaktere ve ne de medenî cesarete sahipti. Birçok hususlarda farklı görüşe ve davranışa sahip olmakla beraber istisnasız tümü şeriatçı idi : «ne millet iradesi, ne insan hakları, ne kanun-u esasî.» ne hiçbir şey onlar için önemli sayılırdı; önemli sayılan tek şey ŞERİAT idi, Kur'ân idi, Hadîs ve sünnet idi.Onlara göre şeriat'ın üstünde hiçbir şey olamazdı. Akıl verileri, akıl kanunları ve daha doğrusu akılcılıkla ilgili ne varsa her şey şeriata uygun ve yatkın olduğu takdirde değer taşıyabilir, aksi takdirde yadsınmak gerekirdi. Oysa ki şeriatın üstün kılındığı hiçbir toplumda, hiçbir düzende bu yukarda birkaç örnek olsun için saydığımız ilkelerin yeri yoktu. Fakat onlar bunu kavrayabilecek kertede değillerdi.

Şunu unutmamak gerekir ki AKLIN yüceliğini, gerçeklere şeriat ile değil akıl yolu ile erişilebileceğini, egemenliğin Tanrı'dan değil halktan gelmişliğini, millet iradesi demek olan «insan yapısı kanunların», ilâhî sayılan kanunlara (örneğin Kur'ân'a) üstünlüğünü Atatürk'e gelinceye dek hiç kimse söylememiş, aklından geçirmemiş, geçirmiş olsa dahi bunu açık bir dil ile belirtmeğe cesaret edememiştir. Yeni Osmanlılar dahi, Batı eğitimiyle yetişmiş görünmelerine, Batı dillerini bilmelerine ve Batılı düşünürleri izlemelerine rağmen akıl verilerini yermişler ve insan yapısı kanunları küçümsemişler, millet iradesini şeriat'ın dûn'unda görmüşlerdir. En aydın sanılanı bile gerçek anlamda akılcılıktan yoksun kalmıştır. Örneğin Şinasî : bilindiği üzere Şinasî yeni Osmanlılar arasında akılcılığa en fazla dönük ve akılcılığın değerini kapalı bir dille de olsa, ilk kez belirtmeğe çalışan kimsedir. AKIL denilen şeyi o, kişi yaşamlarına rehberlik etsin için verilmiş gibi göstermeğe heveslenmiştir. Nitekim **Nef'iye Nazire** adlı şiirinde şöyle der : «... Tanrı yolunu (şeriatı) aramak aklın görevidir; şayet (Tanrı) sana önem vermek isterse aklı sana rehber kılar», Fakat bunu söylerken bile Şinasî, özgür düşün insanı olmadığını ortaya vurmaktadır, çünkü aklın görevi, ona göre, şeriat (örneğin Kur'ân) yolunda gitmektir. Batılı düşünürlerin, yani kendisine ilham kaynağı yaptığı kimselerin (örneğin Voltaire, Rousseau, vb.) yazdıkları gibi aklı kutsallaştırmak ve din kitaplarının etkisinden ve köleliğinden kurtarmak, bağımsızlığa kavuşturmak fikrini aklından geçirmez. Olsa olsa din verilerini akıl yardamiyle uygulama sevdasındadır. Fakat din sorunlarına el atmak, bunları eleştirmek, örneğin akla ve vicdana aykırı nitelikteki şeriat emirlerini (örneğin **kölelik, cihad, hülle, kadının aşağılık durumu,** gibi) yermek ya da tartışmak istemez. Halk yığınları şöyle dursun fakat aydın sınıf-

Levent Şahverdi Arşivi

ları bile bu konularda eğitmek ve geliştirmek düşüncesine yönelmez. **Tasvir-i Efkâr**'da yayımladığı «Roma Meselesi» ya da «Avrupa» başlıklı yazılarında Papalık ile İtalyan hükümeti arasındaki olaylara, laiklik konularına, başkalarının anlayamayacağı bir tarzda değinmiştir. Yapabildiği tek şey Batı'daki bazı gelişmeleri, örneğin siyasal haklar konusunu, işlemektir. Oysa ki Batılı aydın bu işi o en karanlık orta çağ döneminde ondan daha iyi yapardı.

Şinasî, tıpkı Namık Kemal ve diğerleri gibi, etik ve ahlâk normalarını akıl ürünü değil, fakat gökten inme şeyler olarak görürdü. Bütün devrimciliğine karşın insan yapısı kanun kavramına pek yanaşmazdı. Tıpkı diğerleri gibi o da kanun denilen şeyi Tarı ve peygamber emirleri olarak kutsal ve üstün görür, bunlara (örneğin Kurîân'a) ters düşen hiçbir şeyi kabul etmezdi. Şinasî'nin yapmak istediği tek yenilik Padişah'ın sorumluluğu konusundaki bazı görüşlerdir. Şinasî'ye göre Padişah, Tanrı'ya karşı sorumludur, bu sorumluluk sadece gelecek dünyada değil, fakat aynı zamanda bu dünyadadır. Oysa ki şeriatçı zihniyet padişah'ın yer yüzü sorumluluğuna yer vermemiştir. Her ne kadar Padişah'tan gayrı organların, örneğin Sadrazam'ın dahi kanun gücünde hükümler koyabileceğini öngörmüş ise de bu hükümlerin Kur'ân ve peygamber emirlerine aykırı düşmesine yer vermemiştir.

Halk'ın bilgisinin arttırılmasını ilk kez öngören kişi olmakla beraber gerçek anlamda HALK kavramından habersiz, halk egemenliği fikrine yabancı kalmıştır. **Tercüman-ı Ahval** gazetesinin ilk sayısında(8 Ekim 1860) **Mukaddeme** başlığiyle yayımladığı yazısında halka yönelik bir dil kullandığını ve halkın cehaletten kurtarılması gereğini öngördüğünü «halkın yararına iş görmek», «halkın temsilciliğinde bulunmak» gibi deyim ve kavramları işlediğini görmekteyiz. Fakat bunu yaparken dahi şeriat sınırlarını aşmamağa dikkat etmiştir. Reşit Paşa'yı «halk yararına iş gören temsilci» niteliğinde tanımlarken onu halk iradesinin temsilcisi gibi değil, fakat Tanrı'nın yer yüzündeki temsilcisi olan Halife tarafından atanmış, Tanrı ve peygamber emirleriyle sınırlandırılmış bir görevli kılığında göstermiştir. Fakat yine de Şinasî'yi halkın hakları, eğitimi konularında ilk kez yazan, hiç kuşkusuz yeni Osmanlıların en aydın görüşlü olanı şeklinde belirtmek gerekir.

Mustafa Fazıl Paşa, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi, vb. gibi diğer tanınmış simalara gelince, bunların hiçbirinde «demokrasi» ya da «devrim» anlayışının kökenlerini bulmak olanağı yoktur. Ziya Paşa Rousseau'nun **Emile** ya da **Discour Sur l'Origine de l'İnégalité Parmi Les Hommes** adlı kitaplarını Osmanlıca'ya çevirmiş olduğu ve bu ara-

Levent Şahverdi Arşivi

da halk egemenliği kavramlarını incelemiş bulunduğu halde, yine de «ilâhî hukuk» alışkanlığından ve «şeriat dışında gerçek olamaz» inanışlarından, yani bağnazlıktan ve dar görüşlülükten kurtulamamıştır. Üstelik şeriat'ın İNSAN anlayışındaki kötümserliğine saplanmıştır. Halkın ve onu oluşturan kişilerin ancak şeriat uygulaması yolu ile gelişebileceğini sanmıştır. Osmanlı devletinin geri kalmışlığı nedenlerini Osmanlı hanedanının «dejenere» olmasında bulmuştur; asıl gerçek nedenin şeriat bataklığına saplanmış olmak olduğunu, şeriat'ın özgür akıl, insan hakları (doğal haklar), eşitlik, halk iradesi gibi ögelere yer vermez düzeninden gelme olduğunu düşünmemiştir. Namık Kemal'e gelince, Batı dünyasını biraz olsun tanır bulunmakla beraber, tıpkı diğer meşrutiyet aydınları gibi, şeriat budalası idi. İhata yeteneği şeriat dışına tazmazdı. Bilindiği gibi Meşrutiyet döneminin aydın geçinenleri, yani yeni Osmanlılar, Fransız ihtilâlinin fikriyatını ve akıl çağı düşünürlerinin görüşlerini bilir görünürlerdi. Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Volney, Robespierre, Danton gibi ve daha başkalarının adlarını ağızlarından eksik etmezlerdi. Batı'yı «Renaissance» aşamasına kavuşturan etkileri ve muhtemelen Aristo'yu, Eflatun'u, Stoisyen'leri, Bacon'u, Descartes'ı gözden geçirmişlerdi. Bunların çoğunun fikirlerini kopye etmek, bazılarının görüşlerini yermek hususunda usta kesilmişlerdi. Batı'nın bazı ülkelerinin düzenine hayran, bazılarınınkine düşman kalmışlardı. Fakat ne var ki bütün bu hayranlık ya da düşmanlıkları, bütün bu övgü ya da yermeleri, bilgili ve bilinçli bir temele dayalı değildi, şeriatçılığa dayalı idi. Batı'yı BATI yapan fikir gelişmesini ve akıl üstünlüğü ögesini anlayabilecek kültürden pek uzak kalmışlardı. Bilgisizlikleri ancak karaktersizlikleriyle boy ölçülebilirdi. Namık Kemal bunlardan biriydi. Biraz yukarıda belirttiğimiz düşünürleri okumuş görünür, onları yüceltir ve çoğunun görüşlerini kendi görüşü imiş gibi dile getirir, örneğin Montesquieu'nün «kuvvetler ayrılığı» tezini ağzında geviştirir. J. J. Rousseau'nun «halk egemenliği» fikirlerini Volney'in «Devletlerin Çöküşü Nedenleri» konusundaki kuramlarını yinelerdi. Gerek **Hürriyet**'teki yazılarında ve gerek **Osmanlı Tarihi** adlı kitabında bu görüşleri savunurdu. Hemen bütün yayınlarında «Anayasa», «Temsili sistem», «Usul-i meşveret», «Hukuk-ı şahsiye», «Hukuk-ı siyasiye» vb. gibi kavramlara değinir, büyük laflar ederdi; örneğin 29 Haziran 1868 tarihli **Hürriyet**'de yayımladığı **El-Hak Ya'lü** başlıklı, ve yine 20 Temmuz 1868 tarihli **Va-sav-irhum fi'l-'anır** adlı yazılarında bu sorunları işlemişti. Ama Osmanlı Anayasa'sına konacak her bir madde'nin, her bir hükmün Kur'ân esaslariyle uygunluk içerisinde bulunması koşulunu öne sür-

Levent Şahverdi Arşivi

mekten geri kalmazdı. Bilmezdi ki bu iki şey ayni zamanda sağlanabilecek şeylerden değildir. Özgürlük, adalet, eşitlik gibi sözcükleri kullanırken ciğerleri görünürcesine haykırırdı ama bu kavramların şeriat dışında uygulanmasına yanaşmazdı. Şeriat'ın «müslümanlar» ile «kâfirler» (örneğin hıristiyanlar ya da yahudiler) arasında ayırım ve eşitsizlik yaratan ve birincileri ikincilere üstün kılan ve «cihad»e zorlayan emirleri, köleliği doğal sayan hükümleri, kadını ikinci sınıf yaratık yapan verileri ve daha buna benzer vicdan sızlatan ve akla sığmayan ilkeleri onu rahatsız etmezdi. Çünkü şeriat'ın öngördüğü her şey, velev ki bunlar müspet akla ve müspet ahlâka aykırı düşsün, ona göre yerinde ve gerekli şeylerdi. Onun için bir tek gerçek, bir tek kanun, bir tek anayasa vardı ve o da şeriat'tı. Voltaire'i, Montesquieu'yü, Volney'i ve diğerlerini okumuştu ama şeriat bataklığından çıkaramadığı kendi beyin yapısı ile bu büyük düşünürler arasında uçurumlar olduğunu anlayamamıştı, anlamasına da olanak yoktu. Sayısız örneklerden biri olarak belirtmek gerekirse : Voltaire'in ahlâk kavramı konusunda söylediği sözlerdeki inceliği ve örneğin «... eğer Tanrı olmamış olsaydı onu yaratmak gerekirdi» tümcesindeki iğnelemeyi ya da onun akıl denen şeyi bir bakıma Tanrı kertesine yükselten düşüncelerindeki derinliği sezemediği halde (çünkü anlayacak kertede değildi) büyük bir saflıkla kalkar : «... Voltaire de benim gibi düşünüyor, din olmadan ahlâk olmaz diyor» derdi. Voltaire'in tıpkı diğer çağdaş düşünürler gibi, Tanrı'yı tahtından indirip yerine AKLI yerleştirdiğinden, ve din kitaplarındaki Tanrı tanımını hakarete layık gördüğünden, bütün bunlar yanında Kur'ânı yerdiğinden, Muhammed'e sahte peygamber diye sövdüğünden haberi olmuş olsa bizim bu «Hürriyetçi» şairimiz ne yapardı diye düşünmek gerekiyor. Maahaza bazı düşünürlerin görüşlerini, örneğin Rousseau'nun **genel irade** (la volonté generale) tezini yerdiğini ve cerhetmek istediğini söyleyelim. Bildiğinden değil, fakat bunu şeriat düzenine ters gördüğü için yaptığını da ekleyelim. Rousseau'ya göre genel irade denen şey, toplumu oluşturan kişilerin iradelerinin toplamı ve bu şeyliyle büyük güç olduğundan, ve Namık Kemal efendiye göre de Tanrı iradesi demek olan Kur'ân'ın dışında ve üstünde irade olamayacağından Rousseau ile özdeş fikre sahip olmak elbette ki doğru olamazdı. «Benim gibi düşünüyor» dediği Voltaire'in dahi ilâhî iradeyi reddedip toplum yaşamında beşeri iradeyi öngörmüşlüğünün farkında değildi. Hayran göründüğü ve yararlanmak istediği, daha doğrusu görüşlerini kopye ettiği düşünürlerin fikirlerini kendi akıl gücüne vurarak, bu yoldan değerlendirerek değil, fakat bunları şeriata uygun sanarak benim-

Levent Şahverdi Arşivi

serdi. Namık Kemal'in özgürlük, eşitlik, millî'lik ve insanlık anlayışı, tıpkı diğer yeni Osmanlılar gibi ilkel denebilecek nitelikte idi.

Çünkü tek değer ölçüsü şeriat idi : Şeriata uygun her şey İYİ, ona aykırı her şey KÖTÜ sayılırdı. Hukuk anlayışı da bu değişmez değer ölçüsüne oturtmuştu. Onu bilgisiz ve ilkel yapan şey de bu yönü idi. Över olduğu Batılı düşünürler, hukuk anlayışını, ahlâk anlayışını DİN'-den ayırıp AKIL temeline dayattıkları halde o bunlardan habersizdi, şeriat dışında (Kur'ân dışında) doğal hak diye bir şey tanımazdı. Kur'ânda (ve tüm şeriat düzeninde) doğal hak diye bir şey olmadığı, üstelik kölelik gibi kuruluşlar doğal nitelikte benimsendiği halde o şeriat'ın üstünlüğünden, emsalsizliğinden söz ederdi. Özgürlük sözcüğünü ağzından düşürmez, kişi özgürlüğünden söz etmediği an görülmezdi. Ancak ne var ki onun anladığı özgürlük ile Batı'daki özgürlük anlayışı arasında dağlar kadar fark vardır. Akıl çağı (XVIII. yüzyıl) düşünürlerinin savunduğu özgürlük kişi için irade serbestliği, toplum için «milli irade» (ya da «Halk iradesi», «Genel irade» vb.) yani irade bağımsızlığı, daha doğrusu ilâhiyatla ilgisi olmayan, din tutsaklığından uzak bir nesne olduğu halde Namık Kemal (ve diğerleri) için özgürlük şeriat'a (Kur'an'a) uygun şekilde düşünmek, Tanrı ve peygamber emirlerini izlemek, bunlara aykırı iş görmemekti. Şeriat'ın kişi bakımından öngördüğü kısıtlamalar, yasaklar, kişi ve toplum davranışlarını en ince noktasına varıncaya dek ayarlamalar, akla hiçbir özgürlük bırakmayan sınırlamalar, akıl yolu ile hiçbir şekilde değiştirilemeyecek düzenlemeler (örneğin kölelik, eşitsizlik, vb.) Namık Kemal ve onun gibi kafadaki Yeni Osmanlılar için özgürlüğe aykırı bir şey sayılmazdı. Madem ki Batı ülkelerinde Anayasa denen kanun üstün ve kolaylıkla değişmez nitelikte bir kanun idi, o halde Kur'-an'ın da Anayasa olarak iş görmesi kadar doğal bir şey olamazdı. Ama Batı'da Anayasa'yı hazırlayan insan aklı imiş, insan yapısı bu kanun yine insan aklının gereklerine ve gelişmeye göre değiştirilmiş, oysa ki Kur'ân ilâhi olup insan aklına göre değişmez imiş, bu önemli sayılmazdı. Tanrı ve peygamber emirleri diye benimsediği ve Anayasa niteliğinde saydığı hükümlerin halk ya da millet iradesiyle değiştirilemeyeceğini söyler, fakat yine de Rousseau'ları, Montesquieu'-leri, Voltaire'leri izler görünürdü. Meşveret usulünün demokrasi demek olduğunu iddia eder, bu usulün hayranı olduğunu söyler, fakat bu usul ile insan yapısı kanunların üstünlüğünün sağlanamayacağını, dolayısiyle demokrasiye, hatta uygarlığa aykırı şeriat hükümlerinin (örneğin köleliğin, eşitsizliğin, vb). değiştirilemeyeceğini düşünmezdi. Esasen bunlara ses de çıkarmazdı.

Levent Şahverdi Arşivi

İstibdat rejimine karşı düşmanmış gibi görünürdü ama onun anladığı istibdat şeriat esasları dışına çıkmak, İslâm'ın özüne aykırı davranmaktı. Şeriat'a uygun yönetimin aslında istibdat demek olduğunu bilmezdi. Abdülhamit gibi müstebit bir padişaha hayranlığı görülmemiş bir şeydi. Batı'dan aldığı paralarla saraylar yaptıran, sefahata dalan, borç için yeniden borç alan ve milleti safelette tutan, «Hürriyet» sözcüğünü lûgat kitaplarından silip attıracak kadar özgürlüğe düşman olan bu padişah için Namık Kemal, en büyük bir saygınlıkla : «Bugüne kadar millet için yapılması gereken hiçbir fedakârlığı yapmaktan kaçınmamıştır» diye konuşabilirdi. Bu kafa yapısındaki, bu tıynetteki bir insanı AYDIN ya da özgürlükçü diye tanımlamak ve Devrim'in kökünü ona ve diğerlerine dayatmak çılgınlıktır.

Mustafa Fazıl Paşa, Ali Suavi ve diğerleri için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Osmanlı devletinin anayasalcı bir temele oturtulması konusunda Abdülaziz'e 1867 yılında yazmış olduğu mektubunda Mustafa Fazıl Paşa'nın liberal görüşler öne sürdüğü doğrudur. Ülkenin gerilemesi nedenlerini din duygularının zayıflamasında bulmadığını, ayni şekilde İmparatorluğun kurulması ve büyümesi olaylarının din sayesinde erişilmiş başarılar olarak görmediğini belirttiği de doğrudur. Toplumdaki manevî ve ahlâkî çöküntünün kötü ve adaletsiz bir yönetimden doğduğunu açıklaması, Türk'ün eski güzel niteliklerinden örneğin bağımsızlığa düşkünlüğünden söz etmesi, bu niteliklerin yitirilmiş olmasında gerileme nedenlerinin yattığını belirtmesi çok ilginçtir. Halkı devlet vesayeti altında tutan bir sistemden ve kişinin tüm davranışlarına karışan bir düzenden yarar gelemeyeceğini, ancak özgürlük düzeyine kavuşturulan halkların gelişebileceğini söylemesi, dinin siyasete araç yapılmamasını istemesi İslâmiyetin Türklük karakterine uygun düşecek şekilde ele alınmasını öğütlemesi, liberal bir milliyetçiliği öngörmesi hep sitayişle belirtilmek gereken düşüncelerdendir[65].

Fakat her şeye rağmen Fazıl Paşayı, gerçek anlamda akılcı ve

65) Söylendiğine göre yukarda sözü geçen mektubu hazırlayan Mustafa Fazıl Paşa değil fakat Ganesco adındaki bir Romanyalıdır. Bunun böyle olduğunu Ali Suavi'den öğrenmekteyiz. Mektubun Fransızca metni için bk.: **Lettre Adressée au Feu Sultan Abdulaziz par le Feu M. Fazil Pacha.** 1866 Le Caire, A. Costagliola 1879. Mektubun Türkçe metni için bk. **Paris'ten bir Mektup. Sultan Abdülaziz Han'a Paris'te Cemiyeti Ahrar Reisi Mısırlı M. Fazıl Paşa tarafından gönderilen mektubun tercemesidir,** Dersaadet, Artin Asadoryan Matbaası, 1326/1908.

Levent Şahverdi Arşivi

özgürlükçü ve medenî cesarete sahip bir kimse olarak tanımlamak mümkün değildir. Şeriatı siyasal ve sosyal düzenin tabanı olmaktan çıkarmak, insan yapısı kanunları(Millet iradesini) her şeyin üstünde kılmak, toplumu akılcı raya oturtmak konularında yaptığı pek bir şey yoktur.

Ali Suavi'de, tıpkı diğer Yeni Osmanlılar gibi XVII/XVIII. yüzyıl düşünürlerini örneğin Montesquieu'leri, Rousseau'ları, Voltaire'leri, vb. okumuştu. Onların görüşlerini benimser görünürdü. Fakat ona göre bütün bu görüşler İslâm'ın özünde esasen var olan şeylerdi. Örneğin Montesquieu'nün «Kuvvetler ayırımı» teorisi şeriat'ın öngördüğü bir sistemdi, ne var ki uygulanmamaktaydı.

Ali Suavi'ye göre İslâm hukuku modern çağ koşullarına ve ekonomik sosyal sorunların çözümüne yatkındı. Örneğin; 1 Ağustos 1869 tarihli **Ulûm**'da yayınladığı **al-Hâkim Huvvullah** adlı yazısında onun bu fikirlerini v gelişen dünya koşullarına uyulmak gerektiği yolundaki özlemini bulmak mümkündür.

Yeni Osmanlılardan bazıları gibi Ali Suavi de halkçı geçinirdi; fakat halkçılığı, tıpkı diğerleri gibi, sadece iktidardakilerin ayrıcalıklarına kafa tutmak, yazı ve konuşma dil'inin sadeleşştirilmesini istemek, halkın eğitilmesini dilemek, halktaki siyasal duyguya güvenilmesini öngörmek şeklinde kendisini belli ederdi. Zulme karşı isyan fikrinin İslâmiyet'in temelinde yattığını söylerdi. Bütün bu söylediklerinin ve belirttiklerinin şeriat yolu ile gerçekleşebileceğini sanır, oysa ki şeriat özünün gerçek anlamda akılcılıkla, demokratik düzen olasılığıyla ilgisi bulunmadığını bilmezdi. Şeriat'ın tam bir totaliter sisteme olanak yarattığını ve istibdat rejimini dahi yaşattığını, örneğin Arap peygamberinin yerleştirdiği esaslara ve Kur'an hükümlerine göre halife'ye itaat etmenin Tanrı'ya itaat ve ona karşı gelmenin Tanrı'ya isyan demek olduğunu, altmış yıllık istibdatın bir saatlik «itaatsizlikten» daha «evlâ» bulunduğunu, Tanrı ve peygamber emirlerine göre hareket etmeyen yöneticilerin zulüm yapar olduklarını ve şu durumda örneğin Kur'ân emri olan kölelik kuruluşunu sürdürmeyen bir hükümdarın zalim sayılabileceğini düşünmezdi[66].

İslâm'ın öngördüğü adâletsizliklere karşı gelmek ve bunları değiştirmek hususunda herhangi bir davranışa girişmeyi aklının kena-

66) Bu konuda bk. Arsel, **Teokratik Devlet Anlayışından...**, s : 527 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

rından geçirmezdi[67]. «Meşveret» usulü ile yönetim sisteminin Şeriat'ın temel ilkelerinden olduğunu söyler ve peygamberin danışma yolu ile iş gördüğünü belirtir ya da Ömer'in davranışlarından örnekler verirdi ama bu usulün demokratik yöntemle ilgisi bulunmadığını düşünmezdi. Kur'andaki ya da hadîs'lerdeki (sünnet hükümlerindeki) temel esasları, örneğin insan haklarına aykırı hükümleri (kölelik gibi, kadını fikren ve dinen dûn sayan hükümler gibi, eşitsizlik gibi, farklı dindekilere karşı düşmanca davranmak ve cihad açmak gibi, vb.) meşveret usulü ile değiştirmenin ve yerlerine uygar kuruluşlar getirmenin mümkün olmadığını bilmezdi. «Meşveret» ögesinin demokratik kuruluşlara örneğin «Parlamento» ya da «Anayasa» gibi yeniliklere karşı silah olarak kullanılabileceğini hesaplamazdı. Nitekim Mithat Paşa'yı «meşveret» sistemi konusunda destekleyenlerin kendilerine kaynak olmak üzere seçtikleri Kur'ân esasları, Abdülhamid'in mutlakiyet yöntemini ve zulmünü meşru kılmak isteyenlerce uygulanan şeyler olmuştur.

Bütün bu konuları diğer yayınlarımda ele aldığım için fazla uzatmayacağım. Kısaca söylemek istediğim şudur ki Türk demokrasisinin ve Atatürk devrimlerinin kökünü XIX. yüzyıla, Meşrutiyet dönemlerine bağlamağa çalışmamız ve Atatürk'ü küçümsemeğe, onun halkçılık ve demokrasi ilkelerini «eskisinin bir devamı» gibi göstermeğe uğraşmamız, düpedüz bilgisizliktir.

Hele Atatürk'ü bizi doğululuktan ve ilkel kafalılıktan kurtarıp Batılı yapmağa çalıştığı için yermemiz vicdan sızlatıcı bir harekettir. Ama ne var ki BATI sözcüğüne yamadığımız çeşitli tanımlamalar yüzünden Atatürk'ün Batıcılığı her nedense bazılarımıza giderek çok batar olmaktadır: şeriat yanlısı profesörlerimiz kadar ilerici görünenlerimizi, sağ eğilimli olanlarımız kadar sol eğilimlilerimiz de bun-

67) Ali Suavi devlet yöneticilerinin ayrıcalıkları konusuna el atmamış değildir. Halife'nin ve yöneticilerin keyfî ve sorumsuz tutum ve davranışlarına karşı da direnmemiş sayılmaz. F. R. Atay'ın 1954'te yayınladığı **Başveren Bir İnkılabçı** adlı kitapta onun lehinde söylenenlerin çoğuna da katılmak mümkündür. Fakat her şeye rağmen Ali Suavi'yi insan haklarının savunucusu, demokratik rejimin özlemcisi olarak kabul olanağı yoktur. İktidara karşı küskün davranışlarının temelinde, memurlyeti sırasında uğramış olduğu haksızlıklardan doğma tepkiler yattığı kuşkusuzdur. Şerlat'ın insanı vicdanını isyana sürükleyen kuruluşları karşısında duvar gibi susmuşluğu ortadadır. Batılı din adamlarının yüzyıllar boyunca ve hem de karanlık çağlarda bile demokrasi ve insan hakları konusunda giriştikleri çabaları düşündükçe bizim aydın diye yücelttiğimiz bu din hocasının yaptıkları sıfır kertesinde kalır.

Levent Şahverdi Arşivi

dan çok yakınır bulunmaktadırlar. «... Atatürk gibi Batı'cılardan değilim» diyerek gurur duyan ve bu sözleriyle sanki Atatürk'ü yuhalayanlarımız vardır[68].

Denilebilir ki Batı düşmanlığı, **«Batı»** sözcüğünün sağcılar bakımından **«gâvur»** (ya da «kâfir») ve solcular bakımından da **«kapitalizm/emperyalizm»** dışında anlam ve önem ifâde etmemesi nedeniyle, Atatürk'ün ölümünden sonra çığ gibi büyür ve en sonunda «somut ve sürekli bir bunalım şeklinde» güncel yaşamlarımıza sızar olmuştur. Çoğu yazarlar toplumumuzun tüm sınıflariyle böyle bir bunalıma «heyecan ve gerilim dolu bir gelişim» gözüyle bakmakta olduklarını açıklamışlardır. Oysa ki bu bir gelişim değil fakat tam bir gerilemedir. Çünkü Batı düşmanlığının bizi götüreceği nokta akılsızlık ve özgürsüzlük noktasıdır. Bakınız neden:

Eskiden kalma bir miras olarak **«Batı»** sözcüğü, şeriâtçı'nın anladığı kavram doğrultusunda, «gâvur dünyası» olarak kullanılır. Osmanlı yazarlarının kaleminde «gâvur» sözcüğü, Batı'yı hâkir görmek için iş görürdü. Aşık Paşa Zade ya da Naima gibi ünlü geçinen tarihçilerin kitapları hep bu sözcüklerle doludur. Şairler şiirlerini hep bunlarla donatmışlardır. Ve işte vaktiyle **«gâvur»** sözcüğü, yazarlar, tarihçiler ya da şairler tarafından nasıl «Batı» dünyasına eş tutulmuş idiyse bugün de sağcıların ağzında aynı işi görür olmuştur. Çünkü Kur'âna göre yeryüzü müslümanların yaşadığı yer (yani **Dar-ül İslâm**) ile müslüman olmayanların (Hıristiyanların, Yahudilerin, vb. yani «Gâvur»ların) yaşadığı yer (yani **Dar-ül Harb**) olarak iki bölümden ibaret sayılmıştır. Ve yine Kur'ân'a göre müslümanların (Dar-ül İslâm'ın), müslüman olmayanları (Dar-ül Harb'i) düşman bilip «din İslâm oluncaya değin» onlara karşı savaş (cihad) halinde bulunması koşuldur; Tanrı ve peygamber bunu böyle emretmiştir. **al-Tavba sûresi'**nin **29'cu** âyetinde «...Kendilerine kitap verilenlerden... hak dinini kabul etmeyenlere savaşın, cizye vermeye râzı olup bizzat kendi elleriyle alçalarak gelip verinceyedek onlar» diye yazılıdır. Burada söz konusu olanlar Hıristiyanlarla Yahudilerdir. Yani «Kendilerine kitap verilenlerdir», onlar düşman bilinmek ve savaşılmak gereken kimselerdir; savaş yolu ile onları altedip İslâm'a çağırmak, eğer kabul eder ve müslüman olurlarsa canlarını bağışlamak ve fakat cizye vermiye

68) **Türkiye'de Sol Akımlar, 1908-1925** (Bilgi Yayın Evi 1978) adlı kitabın yazarı Mete Tuncaç, Cumhuriyet gazetesi'nin 16 Şubat 1979 tarihli nüshasında Niyazi Berkes'e bu şekilde yanıt vermiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

(hem de alçalarak gelip verinceye dek) zorlamak, yok eğer İslâm'ı kabul etmez ve cizye de ödemez iseler onları öldürmek koşuldur.

Yine Kur'ân'ın **Mâide Sûresi**'nin **51'ci** âyetinde: «... Ey inananlar, Yahudilerle Nasranîleri dost edinmeyin... sizden kim onları dost edinirse şüphe yok ki o da, onlardandır...» diye yazılıdır. **Bakara** sûresi'nin 79'cu, ya da **al-Anfâl** sûresi'nin **12'ci,** 40 ve 41'inci, âyetleri de böyledir. Bunlara benzer daha yüzlerce âyet ve hâdis (ve sünnet) hükmünü şurada hemencecik sıralamak kolaydır. Bütün bu hükümler, ve bunlardan daha önemli olarak Muhammed'in bizzat örnek olduğu davranışlar müslüman kişi'nin beynine ve ruhuna, tüm yaşamları boyunca kurtulamayacağı ve kendisine âdeta gıda sayacağı bir «gâvur düşmanlığı» duygusu yerleşmiştir. Müslüman kişinin hamuru 1400 yıl boyunca bu düşmanlık duygusu ile yoğurulmuştur. Dinsel kaynaktan beslenen Batı düşmanlığının 1400 yıllık bu geleneksel geçmişini iyice bilmek ve eleştirmek gerek. Hiç kuşkusuz Batı dünyasının da vaktiyle, ve özellikle Kilisenin kışkırtmasiyle İslâm dünyasına karşı olumsuz tutumu olmamış değildir. Fakat hiç olmazsa bu düşmanlığı kökünden kazımak ve SEVGİ ve ANLAYIŞ ögesine dönüştürmek ve tüm insanlararası kardeşlik fikrini yerleştirmek isteyen cesaret sahibi nice bilginler ve düşünürler görülmüştür. Şeriat dünyasında bunu yapan çıkmamıştır. Aksine «gâvur» düşmanlığını canlı tutmak hususunda birbiriyle yarışanlar her dönem itibariyle yeni kuşaklara «kin» ve «adâvet» örneği olmuşlardır. Abbasî halifelerinin şeriat çemberini zorlayarak oluşturdukları yarı hoşgörü ortamı içerisinde eski Yunan bilim kaynaklarının değerlendirilmesi ve bu sayede İslâm'da kısa süren bir bilim uygarlığı döneminin yerleşmesi sonucu söz konusu düşmanlık, özellikle al-Gazzâlî ve İbn Teymiyye ile birlikte, çok daha güçlü bir şekilde şahlanmıştır, ki Yunan bilginlerinden örneğin Aristo'dan, Eflatun'dan, Galen'den Hippokrat'tan ve diğerlerinden yararlanan ve onların yapıtlarını yorumlayanlar dahi «dinsizlik» ve «bilgisizlik»le damgalanmışlardır. ar-Razı, al-Farabî, İbn Sina, İbn Rüşt ve daha nice düşünür ve bilginler Batıyı taklitçilikle, zındıklıkla suçlandırılmışlardır. İslâm dünyasının Muhammed'ten sonra en önemli siması olarak kabul edilen ve **Hüccet-ül İslâm** diye bilinen Gazzâli Batı düşmanlığının âdeta ikinci peygamberliğini yapmıştır. Onun bütün yapıtlarında müslüman kişi'nin «Gâvur'lara» karşı kin ve nefret beslemesi gereğinin dinsel felsefesi yatar; **Mutluluğun Kimyası** ya da **Giybet** adlı kitaplarına şöyle bir göz atmak bile yeterlidir; bunlara benzer bir yapıtın binlerce yazarının yüzyıllar boyunca şeriat mikro-

Levent Şahverdi Arşivi

bu ile yetiştirdiği halkların Batı düşmanlığı ikinci bir tabiat olarak kuşaktan kuşağa geçer gider.

Osmanlı devletinin beşyüz yıl boyunca Batı'ya karşı giriştiği sayısız savaşların gerçek nedeni «gâvur» düşmanlığıdır. Osmanlı toplumunun Batı ile ilgili her şeye yabancı kalmasının, her yeniliği yadırgamasının, fikir ve kültür gelişmesinden yoksun kalmasının nedeni bundandır. Biz ilk kez Atatürk sayesinde Batı'yı «düşman» olarak değil fakat insanlık âleminin bir parçası olarak kabul eder olmuşuzdur. Onun ölümünden sonradır ki Batı'yı yine eski alışkanlıklarımızla görür olmaya başlamışızdır.

Din adamının ve din kuruluşlarının gâvur düşmanlığı duygulariyle beslediği halk ile 1950'den bu yana mantar gibi çoğalan din okullarının ayni duygularla yetiştirdiği yeni kuşaklar yanında, bir de BATI sözcüğünü **kapitalist/emperyalist dünya** olarak kullananlarımızın eğittiği kuşaklar yer almıştır.

Bizlere kızmak değil fakat Atatürk'ün batıcılığını tekrar ve tekrar anlatmaktan başka çare yoktur. Fakat anlatırken bizleri, ayni zamanda, Batı'nın fikirsel ve sosyal ve siyasal gelişme tarihi konusunda özel bir seminere sokmak gerekir. Batı'nın hıristiyanlık ile birlikte (daha doğrusu bu dinin devlet dini oluşundan, yani III. yüzyıldan itibaren) karanlık çağa gömülüşünü, akılcılığı unutup dinsel düşün yörüngesine girişini, bilim ve ahlâk ne varsa her şeyi din kitaplarında (Ahd-ı Atik, Ahd-i Cedid, gibi) arayışını, dogmatizma ve skolastik düşün vadilerine yönelişini, fakat bu karanlık çağda bile akılcı çevrelere yer verişini, ve nihayet yavaş yavaş akıl ve zekâyı din tutsaklığından kurtarıp Renaissance/Hümanizma yolu ile akıl çağına varışını, ve bu sayede sosyal, siyasal, ekonomik düzeltimler (reformlar) ve emsalsiz aşamalar yapışını, oysa ki Atatürk'e değin hiçbir dönem itibariyle hiçbir İslâm ülkesinde ve hiç kuşkusuz bizde akıl çağı ufuklarına doğrulmak diye bir şey olmadığını, şeriat'ın (özellikle Kur'an) dışında hiçbir değer hiçbir gerçek arama gereği duyulmadığını, Yunan bilimlerinden ve bilginlerinden (Aristo, Eflatun, Galen, vb. gibi) yararlanmak ve onların yapıtlarını yorumlamak sayesinde erişilen ve İslâm uygarlığı diye bilinen dönemde dahi akılcı usullere göre davranmaktan kaçınıldığını ve sanki tüm bu bilimler Kur'ân'da varmış iddialarına sarılındığını, aklı rehber kılmak ve kutsallaştırmak olanağı bulunamadığı ve Yunan kaynaklarını da bırakmak gerektiği için yeniden fikir yoksulluğuna dalındığını, Yunan kaynaklarına İslâm bil-

Levent Şahverdi Arşivi

ginleri sayesinde kavuşan Batı dünyası akılcı usullerin nimetlerinden yararlanırken İslâm dünyasının akılsızlığı fazilet sandığını, uzun uzun anlatmak koşuldur.

Bunu yaptıktan sonra Atatürk'ün Batıcılığını ve Atatürk gibi Batıcıların amaçlarını anlatmak kolaylaşır. **Teokratik Devlet...** başlıklı kitabımda bu konuya değinmiş olmakla beraber kısaca şunu özetlemeliyim :

Atatürk'e gelinceye dek bizim için AKIL denen nesne, gerçekleri arama aracı olarak hiçbir zaman anlam ve değer taşımamıştır. İslâma girdiğimiz tarihten itibaren biz gerçekleri akıl yolu ile arama geleneğini bırakmış ve bin yıl boyunca bu gereği duymamışızdır. Çünkü gerçeklerin akıl yolu ile değil şeriat yolu ile bulunabileceğine, gerçek diye ne varsa her şeyin Tanrı emirleri olarak **Kur'an** ile ve Peygamber kuralları olarak **hâdis** ve **sünnet** hükümleriyle yerleştirildiğine ve bunları körü körüne belleme gereğine inandırılmışızdır.

Bu inanç bizi bir ilkellikten bir diğerine, bir felâketten bir diğer felâkete sürükleyegelmiştir. Ne Tanzimat ve ne de Meşrutiyet dönemlerinde, bizi bu ilkellikten, bu beyinsizlikten kurtarmayı düşünen olmamıştır. Biraz önce meşrutiyet aydınlarının şeriat duvarını aşamayan zihniyetine değinmiş ve şeriat (özellikle Kur'an) dışında gerçek tanımayan yönlerine yer vermiştim. Oysa ki Batı dünyası bu tür ilkelliğe daha VIII. yüzyılda Pelagius ile, XII. yüzyılda Abélard ile, daha sonra «Renaissance» ile ve asıl XVII/XVIII. yüzyıllarda **«Akıl çağı»** düşünürleriyle sırt çevirmesini öğrenmiş, **insan aklını** ve **zekâsını** Tanrı ve peygamber hükümlerinden, din kitaplarından ve din adamının tasalludundan azad edebilmiş, gerçekleri arama aracı haline getirmiştir. Batı'yı BATI yapan işte bu akılcılıktır. Atatürk'ün **Batıcılığı** da işte bu anlamda bir **akılcılıktır.**

Gerçek denen şeyin ancak ve ancak akıl aracı ile bulunabileceğine dair inancın doğması Batın'nın kurtuluşu olmuştur. XVIII. yüzyıl bilginlerinden Lessing'in şu sözleri ne ilginçtir : «... Şayet karşıma Tanrı çıksa da, sağ elinde **tüm gerçekleri** tutarak ve sol elinde de **gerçeklere götüren aracı bulundurarak** bana –«Seç bakalım bunlardan birini»– demiş olsa, büyük bir meclubiyetle O'nun sol elindekini seçer ve : –«Ey... Tanrım, sen bana sadece bu aracı ver ve gerçeklerin tümünü kendine sakla diye yanıt verirdim». Lessing'in bu sözleri Tanrı'nın elindeki **«hazır gerçekleri»** körü körüne benimsemektense gerçeği akıl yolu ile araştırıp bulmak isteyen Batılının akıllılı-

Levent Şahverdi Arşivi

ğını ortaya vurur. Batı dünyasını bilim aşamasında üstün ve ahlâk gelişmesinde ileri yapan şey işte bu akıllı davranıştır. Tanrı'dan geldiği söylenen gerçeklerden ziyade kendisini gerçeklere götürecek olan araç'a ve usullere sarılmak suretiyle Batılı, kendi dünyasını karanlıklardan kurtarıp aydınlıklara çıkarabilmiştir. Söylemeğe gerek yoktur ki bu araç ve bu usuller Batılı kafa'yı sadece din hükümlerinin (kitaplarının) köleliğinden değil fakat ayni zamanda yanılmaz diye bilinen ve ayni kutsallıkta sayılan bilim otoritelerinin (örneğin Aristo'nun) egemenliğinden kurtarıp özgürlüğe, yani yaratıcılığa kavuşturmuştur. Alkını varlığını kabul etmekle yetinmemiş fakat aklı işler hale getirmiştir. Oysa ki şeriatçı, her ne kadar «İnsan akıl sahibi varlıktır, insanı hayvandan ayıran şey akıldır» diyerek sanki akıl ögesine önem veriyormuş gibi görünmüş ise de aklı gerçekleri arayıp bulma aracı olarak değerlendirmemiştir. Sadece Tanrı'dan geldiği sanılan gerçekleri olduğu gibi belleme aracı olarak benimsemiştir. Tanrının her türlü gerçeği, indirdiğini ve daha doğrusu kişi'nin (ve toplumun) yaşamlariyle ilgili her kuralı, en ince noktasına varıncaya dek yerleştirdiğini kabul ederek ve örneğin **al-Naba sûresinin 29.** âyetindeki : «... ve BİZ her şeyi bir bir sayıp yazdık» şeklindeki (ve buna benzer yüzlerce) hükümlere yer vererek kişi ve toplum bakımından **aklın** kural koyma görevi bulunmadığını öngörmüştür. Buna benzer bir zihniyet Batı'da da, Ortaçağ boyunca, egemen olmuştur; fakat Batılı aydın bu geleneğe karşı savaşmış ve aklı özgürlüğe kavuşturma yolunu aramıştır. Batılı için akıl denen şeyin sadece var olması yeterli değildir; ona göre eğer akıl, kendi ürünü olmayan şeyleri (örneğin Tanrı emirlerini ya da belli bir bilim otoritesinin yetiştirdiği şeyleri) öğrenmek ve bellemekten başka bir iş göremez durumda ise aklın varlığı ile yokluğu arasında hiçbir fark yoktur. İnsanı insan yapan şey aklın özgürlüğüdür, yani **gerçekleri** ararken din kitabına ya da belli bir otoriteye tutsak olmadan iş görebilmesidir. Daha başka bir deyimle BATILILIK demek AKILCILIK demektir.

Ancak ne var ki Batıcılığı biz bu anlamda hiçbir zaman almamışızdır; bizim Batıcılıktan anladığımız şey, biraz yukarıda da belirttiğim gibi, ya «gâvurluk», ya «ahlâksızlık», ya «taklitçilik», ya «sömürücülük», ya «dinsizlik», ya da bunların hepsidir. Sağcımız, müslümanlık dışında gerçek din tanımadığı ve Islâm'dan gayrı dinlere rağbet edenleri sapık ve Kur'ân'a göre bunlara «kâfir» gözüyle bakmayı koşul saydığı için Batıcılığın baş düşmanıdır. Solcularımıza göre ise Batı «emperyalist» ve dolayısiyle yeryüzünün kanını emen sömürücü dünyadır.

Levent Şahverdi Arşivi

Ve işte bu kısır anlayış içerisinde sağcısı da, solcusu da Atatürk'e bizi Batılı yapmak istedi diye, saldırır olmuştur. Oysa ki **Atatürk Batıcılığı** demek AKILCILIK demektir; Atatürk'ün Batılılaşmak'tan anladığı şey AKIL denen ögeyi şeriat cenderesinden kurtarıp özgürlüğe kavuşturmaktır. Nasıl ki BATI dünyası XVII. XVIII. yüzyıl düşünürlerinin itişiyle akıl çağına girdi ise, kişi ve toplum yaşamlarını din etkisinden arıyıp akıl rehberliğine soktu ise, biz de Atatürk sayesinde dünya yaşamlarımızda **aklı** rehber bilir duruma girmişizdir. Bu bakımdan Atatürk devrimleri dediğimiz şey, aslında, TÜRK'ün bin yıllık bir ara vermeden sonra yeniden akılcı yola girmesi demektir; İslâm'dan önce sahip bulunduğu niteliğine kavuşması demektir. Atatürk'ün başlıca amacı Türk'ün aklını ve düşün tarzını bin yıl boyunca işlemez hale getiren bir düzenden uzaklaştırıp özgür ve yaratıcı güç haline sokmak olmuştur. Türk'ü şeriata göre değil fakat her alanda akıl verilerine göre yaşar duruma ulaştırmıştır. «Kendi aklımı hiç kullanmadım» (yani şeriat emirlerine uydum) diyerek övünen şeriatçı zihniyete son verip **«İnsanı insan yapan akılcılıktır»** zihniyetine alıştırmıştır. Kader denilen şeyi bile o akılcı bir düzene yabancı saymış ve bizi kaderin oyuncağı olma durumlarına HAYIR diyebilecek noktaya yaklaştırmıştır. 1930 yılında yaptığı bir konuşmada **«... Kaza ve kader, talih ve tesadüf deyimleri Arapça'dır, Türkleri ilgilendirmez...»** derken anlatmak istediği şey bu olmuştur. İnsan kaderinin sorumluluğunu yine İNSAN'a bağlamakla kişi'yi kaderin kuklası olmaktan (daha doğrusu kaderciliği Tanrı emri gibi gösterip insanları sömüren düzenden) kurtarıp, «sirk hayvanı» durumundan sosyal, siyasal-ekonomik atâletten uzaklaştırmak ve akıl sahibi bir varlık yapmak istemiştir. Uygarlık ve gelişmenin ancak bu nitelikteki kişilerden oluşan bir toplumda yer edebileceğine inanmıştır. Oysa ki ona gelinceye değin egemen olan köhne zhniyet kişi ve toplum yaşamlarının gökten inme hükümlere, Tanrı ve peygamber emirlerine göre ayarlanması gereğine dayalı idi; her şeyin kader işi olduğunu öngörmekte, yoksulluğu fazilet, ve yöneticiye körü körüne itaati dinsel görev bilmekteydi. Bu nedenle ekonomik ve siyasal yaşamlarında ataâlet ve ilkellikler içerisindeydi. Şeriat düzenini ve zihniyetini eleştirmek bunun böyle olduğunu anlamağa yeterlidir. Şeriat sistemi aklı işlemez hale sokmak suretiyle kişi'yi ve toplumu yoksulluk felsefesiyle yoğurmuş, ekonomik bakımdan uyanma ve yaşamdan zevk alma ve dolayısiyle insan gibi yaşam duygularından yoksun kılmıştır. Kur'ân ve hadîs hükümleri arasında dünya yaşamlarının değersiz olduğunu, rızkın Tanrı'dan gelme bulunduğunu, Tanrı'nın dilediği kimselere

Levent Şahverdi Arşivi

dilediği şekilde rızk dağıttığını, bir kısım insanları yüceltip bir kısmını alçalttığını ve bunun bir sınama olduğunu, yoksulları kendi katında yücelttiğini ve varlıklı olanlardan beşyüz yıl önce cennetlere aldığını öngören ve daha bunlara benzer sayısız hükümler vardır[68a]. Bu tür hükümleri akılcı eğitimden geçmiş ve düşün gücüne erişmiş kimselere benimsetmek olanağı hiç kuşkusuz yoktur. Şeriat'ın oluşturduğu ekonomik atâlet ortamını Atatürk Türk'ün kafa yapısını değiştirmek suretiyle gidermeğe çalışmıştır. Şeriat sistemi kişiyi, her türlü sosyal adaletsizliğe boyun eğen, her türlü eşitsizliği doğal bilen, iktidarın kötü, adaletsiz ve keyfî ve mutlak her şekline katlanan yaratık haline getirmiş iken Atatürk, aklı işler hale getirmekle bu durumlara «hayır» diyebilecek bir toplum yaratmıştır. Daha başka bir deyimle öncelik verdiği şey akılcılık olmuştur. Akılcılığın ne demek olduğunu bilenler için Atatürk'ü «Neden toprak reformuna öncelik vermedi?» diye kınamak mümkün değildir. Kafa yapısını değiştirmeden kişiye toprak vermenin ne önemi olabilir? Eline toprak verdiğiniz kişi, şeriat hastalığına tutulmuş olarak bu toprağı ne yapar? Birazdan tekrar belirteceğim gibi bu gerçeği bizim Üniversite profesörlerimizin çoğuna anlatmak kolay değildir. Onlar sanırlar ki Türkiyemizde toprak ya da sanayi sorunu çözümlendiği ve feodal düzen yıkıldığı ya da Cezayir usulü sosyalizm uygulandığı an her şey güllük-gülistanlık olacak, din siyasal ve sosyal önemini yitirecek, Tanrı ile kul arasında özel bir bağ durumuna inecektir. Yine onlara göre eğer Atatürk toprak reformunu yapmış olsaydı her şey düzelmiş olurdu[69].

HAYIR, hiçbir şey düzelmiş olamazdı. Diğer bir kitabında da belirttiğim gibi ekonomik gelişme ancak ekonomik atâletten kurtulmuş olmakla, yeryüzü yaşamlarına öncelik tanımakla, şeriat kafasını tırpanlamakla mümkündü. Ekonomik canlılık yaratılmadan, bunu sağlayacak zihniyet değişikliğini sağlamadan ekonomik-sosyal hiçbir gelişmeye adım atılmış olamazdı. Türk'ün beyninin içerisine çöreklen-

---

68a) Kur'ân'ın **An'am** suresinin 165, **Bakara** suresinin 155 ve 273. âyetleri hemen şuracıkta göz atılabilecek yüzlerceden sadece bir kaçıdır. Bu konuda daha geniş bilgi için bk.: Arsel, **Teokratik Devlet...**, s: 300 ve d.; Arsel, **Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları**, s: 155 ve d.

69) M. Tunçay, «Atatürk'ün Yöntemi ve Yönetimi Üzerine». (Prof. N. Berkes'e Yanıt), **Cumhuriyet** gazetesi, 16 Şubat 1979; Bir başka Üniversite Doçenti'nin benzer görüşleri için bk. Ahmet N. Yücekök, **Türkiye'de Örgütlenmiş Dinin Sosyo-Ekonomik Tabanı, 1964-1968**, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1971, s: 237 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

miş olan «yoksulluk fazilettir» inanışını ortadan çıkarmadıkça, iliklerine kadar işlemiş olan «yoksulluk Tanrı'dandır, rızkı veren, azaltan ve çoğaltan Tanrı'dır, yoksullar cennetlere zenginlerden beşyüz yıl önce girer» inançlarını söküp atmadıkça ekonomik gelişme sözkonusu değildi. İnsanlarımızı her şeyden önce bu ilkel düşünlerden kurtarmak gerekirdi; bunu yapmadıkça, onlara yoksulluğun Tanrı'dan değil insanların sömürüsünden geldiğini, fazilet değil utanç verici şey olduğunu, rızk'ın Tanrı inayeti değil emek ürünü şey bulunduğunu yeryüzü eşitsizliklerinin hep **insan**'ın sömürmesinden doğduğunu, bu sömürüye araç işini gören ilkel din anlayışını değiştirmenin koşul bulunduğunu anlatmadıkça ve anlatabilmek için KİŞİ'yi şeriat verilerine göre değil AKIL verilerine göre düşün yoluna sokmadıkça havanda su döğmekten başka bir şey yapılmış olamazdı; kişi'nin kafa yapısını değiştirmekle, inançlarını kökünden sökmekle, çalışmayı din haline getirmekle, daha doğrusu AKLI üstün kılmak, gerçeklere götüren tek yol olarak tanımakla ekonomik ve sosyal canlılığı sağlamıştır Atatürk.

Unutmamak gerekir ki Batı'nın da yoksulluğu fazilet, Tanrı vergisi sayan, yeryüzü yaşamlarını küçümseyen bir dönemi olmuştur ve bu dönemde Batı'da da miskinliğin ve ekonomik/sosyal atâletin egemen olduğu görülmüştür. Fakat Batı gerçek anlamda aydın kafalı düşünürler, yazarlar, devlet adamları ya da din adamları sayesinde bu döneme son vermesini bilmiştir. Bunda din adamlarının dahi rolü ve etkisi olmuştur. Örneğin Luther ya da Calvin ve daha niceleri yoksulluğu fazilet ve adaletsiz düzeni Tanrı emri gibi gösteren din hükümlerini değiştirmişler, eskisinden farklı yorumlarla Tanrı'nın hoş görmez olduğu niteliklere sokmuşlar, ve «çalışmayı» ve «emeği», en kutsal bir değer olarak ibadetin ve dua'nın önüne geçirmişler, çalışarak fazla varlık edinmeyi Tanrı'ya en büyük hizmet olarak tanımlamışlar ve «Yoksullar Tanrı'nın yücelttiği ve cennetlere öncelikle kabul ettiği kimselerdir» inanışlarını yıkmışlar, varlıklı olmanın cennet kapılarını açacağını dinsel inanış şeklinde yerleştirmişlerdir. Akıl çağı mimarları ise kişiyi, sınırsız şekilde gelişmeye müstait bir insan zekâsı ve akıl rehberliği ile donatarak sonsuz bir gelişme yoluna sokmuşlardır[70]. Atatürk'ün yapmak istediği buydu : Türk'ü miskinlikten, cansızlıktan, batıl itikadlerden kurtarıp Batılılaştırmak yani akılcı kılmaktı. Eğer aydın geçinen bizler, daha doğrusu BİZ PROFESÖRLER biraz bilgi ve biraz cesaret ile Atatürk Batıcılığını kökleştirebilseydik

70) Bu konuda bk. Arsel, **Toplumsal Geriliklerimizin...**, s : 155 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

hem kendi toplumumuza ve hem de insanlığa hizmet etmiş olurduk. Kökleştirmek şöyle dursun, aksine AKILCILIK demek olan ATATÜRK BATICILIĞINI yermekte birbirimizle yarış haline girmişizdir.

Atatürk BATICILIĞINI batırmakla ve **Batı düşmanlığını** yeniden hortlatmakla **Batı Bunalımı** ortamını oluşturmakla AKILCILIĞA karşı savaş açtığımızın farkında değiliz. Batıcılığın «gâvurluk» ya da «Emperyalizm» tanımlamalarından önce esas itibariyle AKILCILIK anlamına geldiğini unutarak ve unutturarak Türk'ü yine akılsızlığa yöneltiğimizi, ve daha doğrusu yine ekonomik - sosyal - siyasal cansızlığa yani «İslâmî değerler» tuzağına sürüklediğimizi hesaplamayız. Üniversitelerimizin genç sayılan öğretim kadrosu içerisinde «İslâm'ın antiemperyalist bir kültür olarak kullanılmasını» onaylayanlarımız, ya da şeriat sosyalizmi hevesiyle Cezayir modelini uyarlamamızı savunanlarımız, ve hele ulusçuluğumuzu geliştirmek için «tıpkı Araplar gibi» şeriata sarılmamızı önerenlerimiz[71], her şeyden önce «emperyalizmin» sadece Batı'ya özgü olmayıp kendisini güçlü bilen her toplumun hastalığı olduğunu, bizim dahi vaktiyle hem de şeriat'ı kendimize bayrak yaparak emperyalist devletlerden olduğumuzu, tıpkı diğer dinler gibi İslâm'ın da anti-emperyalist bir yönü bulunmadığını hattâ aksine yayılmalara olanak yarattığını, ve öte yandan şeriat ile sosyalizm denen düzenin, birazdan kısaca belirteceğim gibi yanyana ve içiçe olamayacağını, Cezayir sosyalizminin **sosyalizm** ile ilgisi bulunmadığını, ve nihayet şeriata sarılmakla (biz Türkler için) ulusçuluğu geliştirmek değil ve fakat benliğimizi terkedip, eskiden olduğu gibi, Arap niteliklerine bürünmek sonucunun doğacağını anlamalıdırlar. Anlamak için de Atatürk Batıcılığını tanımalıdırlar. İslâm ülkeleri içerisinde akıl yolunun şeriat yolundan üstün olduğunu ve gelişmenin ancak akılcılıkla mümkün bulunduğunu Atatürk sayesinde öğrenen biz olmuştuk. Bu sayededir ki kısa denebilecek bir sürede diğer Şeriat ülkeleriyle kıyaslanmayacak bir ilerleme kaydetmiştik; her alanda gelişmiştik. **İlmin** din demek olmadığını ilk biz öğrenmiş ve müspet ilim yoluna biz girmiştik. Anımsayalım ki «Hayatta en hâkiki mürşid ilimdir» derken Atatürk «ilim» sözcüğünü Kur'ân anlamında değil akıl verileri anlamında kullanmış ve bizi Kur'ân ilminin gereği diye

71) Hacettepe Üniversitesinden Doçent Emre Kongar'ın şeriat devleti düzenine dönmemizi, Cezayir modelini uygulamamızı, İslâm'ı antiemperyalist bir kültür olarak kullanmamızı, uluşçuluğumuzu geliştirmek için Cezayirliler gibi İslâm'a sarılmamızı öngören yazıları için bk. **Milliyet** gazetesi, 22 Haziran 1977, 30 Temmuz 1978, 12 Ekim 1978 sayıları.

Levent Şahverdi Arşivi

benimsenen şeriat kuruluşlarını terkedip yaratıcı aklın ortaya vurduğu çağdaş ve uygar kuruluşları benimseme yoluna sokmuştu.

Yine aynı şekilde İslâm ülkeleri içerisinde akılcı yola girmek suretiyle siyasal gelişmesini akıl verilerine göre yürüten, örneğin egemenliğin kaynağının ilâhi değil beşerî olduğunu ve «millet iradesinin» üstünde bir başka irade bulunmadığını öngören ülke Atatürk Türkiye'si olmuştur. Atatürk'ten önce hiç kimse hiçbir müslüman düşünür, hiçbir devlet adamı egemenlik denen nesneyi toplumun «her şeye üstün olan» iradesi şeklinde tanımlamamıştır.

İlk kez Atatürk'tür ki: «...Toplum, kendisini var kılan kişilerin güçlerinden oluşur ve işte irade, egemenlik denilen güç, bu güçten ibarettir; işte bu güç, toplumun gücüdür; millet egemenliği demek olan bu güç her şeye üstündür ve onun üstünde bir başka güç yoktur,» diyerek[72] demokratik temele dayalı bir devletin kuruluşunu mümkün kılmış ve egemenliğin Tanrı'dan geldiği, Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi olan halife tarafından Tanrı iradesin uygulamak için kullanıldığı, bu irade üstünde başka güç bulunmadığı şeklindeki bin dört yüz yıllık inançları yıkmıştır. Bu hususları **Türk Anayasa Hukuku** adlı kitabımda incelediğim için burada daha fazla durmayacağım[73].

Fakat Atatürk'ün «yetkiler ayırımı» (tefrik-i kuva) görüşünü bilmediğini ve bu görüşü savunanlara karşı «yetkilerin birleştirilmesi» (tevhid-i kuva) tezine sarıldığını, halkla ilişki kuramadığını söyleyen, böylesine yalan yanlış iddialarla Üniversite öğrencisi yetiştiren Üniversite Profesörlerimizin (örneğin Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde siyasal bilim hocalığı yapan ilerici bir doçentin) gerici çevrelere yaranmak amaciyle giriştikleri davranışlara kısaca değinmem gerekiyor. Yukardaki iddialar karşısında isyan eden bir meslektaşım, Prof. Niyazi Berkes, «Atatürk Yöntemi ve Yönetimi» başlıklı seri yazısının bibirinde (**Cumhuriyet** gazetesi, 31 Ocak 1979) şöyle diyor: «...Mustafa Kemal bir siyasal bilim profesörü olmamakla beraber, büsbütün de kapkara cahil bir adam değildi, koşullara bakmadan «fikir»lerin yürürlük ya da olanaksızlık yanlarını seçemeden kitaplardan öğrenilmiş doktrinlere soyut ukâlalıklar eden siyasalbilimcileri aşağı görmemek gibi bir kusuru vardı.»

---

72) Şöyle der: «... bu cemiyet kendisini teşkil eden efradın kuvvetlerinin içtimaından hasıl olur. Ve işte irade, hakimiyet denilen kuvvet, bu kuvvet cemiyeti teşkil eden her ferdin ayrı ayrı kuvvetine faiktir».

73) Ankara, Mars Matbaası, 1959, s: 44, 288 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu sözlerin, biz siyasalbilimcilere dokunan son cümlelerine katılırım; fakat «...Mustafa Kemal ...**büsbütün de kapkara cahil** bir adam değildi» tümcesinin beni tedirgin ettiğini belirtmek isterim; sanki «cahildi ama o kadar cahil değildi» anlamına gelebilecek sözleri Atatürk için gereksiz sayarım.

Yetkiler ayrılığı görüşünü bilmemek şöyle dursun, fakat sanırım Üniversitede hiçbir hocanın şimdiye dek beceremediği bir açıklık ve başarı ile iyice eleştirdiği, milletvekilleri önünde tartıştığı, o zamanki koşullar içerisinde bu tezin sakıncalarını belirttiği, bu nedenle yetkilerin birleştirilmesi (yani halk/millet iradesi demek olan egemenliğin, hiç bölünmeden, hiçbir kişi ve organ ile paylaşılmadan, Millet Meclis'inde toplanması) gereğini öngördüğü tarihî bir gerçektir. Onun Birinci Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmaları gözden geçirmek[74] bu konuda fikir edinmek için yeterlidir. Bu yapılacak olursa görülecektir ki Atatürk egemenlik denen gücü, milleti oluşturan kişilerin iradelerinin toplamı olarak tanımlamış ve bunun, yine milletin tek ve yegâne temsilcisi olan Millet Meclisi tarafından, kullanılmasını sağlamak, Meşrutiyet anayasasını ve padişahlığı hukuk dışı kılmak amaciyle öngörmüştür. Bilindiği gibi İkinci Meşrutiyetin ilânı ile birlikte, değiştirilerek yeniden yürürlüğe giren 1293 Kanunu Esasi'si egemenliğin kökenini millette değil, fakat Tanrı'da (dolayısiyle Padişah'ta) göstermekte, «Tefrik-i kuva» ilkesini getirmekte ve yasama gücünün Meclis-i Umumiye (ki bunun biri Meclisi Âyan diğeri Meb'usan ve fakat her ikisi de gerçekte temsilî olmaktan uzak kuruluşlardı) ve yürütme yetkisinin de Padişah'a ait olduğunu belirtmekteydi.

İşte bu siyasal temele dayalı sistemi yepyeni bir zihniyet ile kurulmakta olan Türkiye devleti için sakıncalı bulmakla yetkilerin birleştirilmesi tezini uygun görmüştür. «Tefrik-i kuva»nın ne demek olduğunu, ne maksatla ortaya konduğunu ve ne iş gördüğünü, ne sakıncalar taşıdığını, ve buna karşın «tevhid-i kuva»nın (tüm yetkilerin Millet Meclisinde toplanması kaydiyle) ne anlam taşıdığını, neden gerekli bulunduğunu çeşitli konuşmalariyle anlatmağa çalışmıştır. Bu görüşünü benimsettikten ve Meclis hükümeti sistemini yerleştirdikten sonra, gelişen ihtiyaçlara uygun olarak bu sisteme ne esneklikler getirdiği de ortadadır.

---

74) Bu konuşmalar için bk. **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,** (1919-1938), Türk İnkılap Tarihi Enst. Yayınları, 1, İstanbul 1945, Cilt I, s : 206 ve d.; ayrıca bk. Arsel, **Teokratik Devlet Anlayışından,** s : 288 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

Bütün bu hususları, biraz önce belirttiğim gibi çeşitli tarihlerde yayımladığım kitaplarımda, özellikle **Türk Anayasa Hukuku** adlı kitabımda ele aldım. Bu konuya ilgi duyanların gerek söz konusu konuşmaları, gerek bununla ilgili yayınları incelemeleri iyi olacaktır.

İnsan beynini yüzyıllar boyu kemirmiş olan, **teokratik devlet** anlayışından, insanları kendi öz iradelerine ve insanlık haysiyetine kavuşturan, kendi kendilerinin efendisi yapan **demokratik devlet** anlayışına geçebilmek için Atatürk'ün ne kerte bilimsel görüşlere yöneldiğini anlamak ancak bu suretle mümkündür. Ve ancak bu suretledir ki Atatürk'ü siyasal bilim verilerinden habersizmiş gibi göstermeğe çalışan ve örneğin **«tefrik-i kuva»** kuramını bilmemekle ve bilmediği için «tevhid-i kuva» yanlısı olmakla suçlayan ve onun bu tutumunda kusur arayan üstadlarımızın insafsızlıklarını ortaya vurmak kolaylaşır. Ancak bu suretledir ki Üniversitelerimizde **demagoji**'nin **bilim** ilkesine ve **medenî cesaret**'ten yoksunluğun da **fazilet ölçüsüne** hangi rahatlıkla tercih edildiği anlaşılır. Yıllar var ki bir çığ gibi büyüyen ve yeni kuşakları da girdabına sürükleyen şeriatçı gelişmeye karşı direnecek yerde ona çanak tutanlarımızın foyaları ancak bu yoldan meydana çıkarılabilir.

Atatürk'ün «biçimsel» nitelikte sanılan ve küçümsenmeğe çalışılan düzeltimlerine (reformlarına) gelince, bu konuda da biz profesörler toplumu yanılgı içerisinde tutmaktan geri kalmamaktayız. Aramızda «ilerici» sayılanlarımız bile Atatürk'ün bir takım «biçimsel Batılı değerleri halka rağmen benimsetme çabalarına» giriştiğini, ve fakat bunların bir aydın azınlığı dışında başarılı olmadığını ve esasen bunlara öncelik vermekle hata edildiğini iddia ederler. Örneğin Siyasal Bilgiler Fakültesi Doçentlerinden Mete Tunçay'a göre şapka «ihdas» ettirmek, giyim-kuşam değiştirmek, çarşaf yasağı koymak biçimsel düzeltimlerden olup «bugün tutmuş olsalar da bunlar, vaktiyle öncelik tanınması yanlış ve toplumsal maliyeti, kazandırdıklarına galebe değmeyecek kadar yüksek devrimlerdir»[75]. Yine ona (ve temsil ettiği zihniyete) göre toplumsal bir düzende belirleyici ögeler biçimsel ögelerden daha önemlidir ve devrime layik bir harekette «toprak reformu» gibi temel ve belirleyici etkenlere öncelik vermek gere-

75) Demokrasi denen rejimin sadece «tefrik-i kuva» ile değil fakat «tevhid-i kuva» ile de sağlanabileceğini, «tevhid-i kuva» sisteminin mutlaka diktatorya rejimine özgü olmadığını, Batı demokrasilerinin bir çoğunda bu sisteme dayalı «Meclis hükûmeti» uygulamasının yer aldığını (örneğin İsviçre) anımsamak gerek.

Levent Şahverdi Arşivi

kir. Meşrutiyet ve cumhuriyet dönemlerinde böyle düzeltimler gerçekleştirilmediği içindir ki «bizim burjuva devrimlerimiz eksik kalmıştır»[76].

Daha başka bir deyimle bizim bilim üstadlarımıza göre Atatürk biçimsel devrimler yerine toprak reformu gibi belirleyici işlere girişmeliydi; bunu yapmış olsaydı hem halkı yönetimden yabancılaştırmamış olur ve yanında bulurdu ve hem de çağdaşlaşma yönünden dolaysız bir yol seçmiş olurdu[77].

Atatürk'ün hataları olduğu muhakkak fakat bu hatalar, onu yerenlerimizin iddia ettikleri gibi biçimsel sanılan düzeltimlere (reformlara) girişmek değil, aksine bunları çok daha radikal yollardan yapmamak ve şeriatın biçimselliklerini **biçimsel düzeltimlerle** kökünden söküp atamamaktır. Ondan beklenen şey Türk'ün beynini cansız ve yaşamlarının anlamsız kılan şeriat mikrobunu, bir daha hiç dirilmemecesine, yok etmekti. Bizim üstadlarımızın «biçimsel» diye tanımladıkları ve küçümsedikleri «düzeltimler» (reformlar) aslında kişinin düşün gücüyle ve özgürlükleri ve yaşam haklariyle ilgili şeylerdir.

Çünkü şeriat düzeninin özelliği biçimsel yöntemlerle kişiyi «düşünemez», «özgürleşemez», ve haysiyetli kerteye yükselemez halde tutmak olmuştur. Şeriat uygulaması döneminde bizler, sabahleyin yataktan kalkarken hangi ayağımızla terlik giyeceğimizden tutunuz da, ne renkte ve ne uzunlukta elbise giyeceğimize, hangi elimizle taharetleneceğimize, hangi parmakla yemek yiyebileceğimize, suyu kaç yudumda içebileceğimize, sokağa çıkarken hangi adımımızla hareket edeceğimize, kimlere ne şekilde selâm verip kimlere veremeyeceğimize, neler okuyup neler öğreneceğimize, kimleri dost, kimleri düşman bileceğimize, neler düşünüp neler düşünemeyeceğimize, cima ederken hangi pozisyonlara girebileceğimize, ölü ve hayvan ile cinsi münasebette bulundukta ne tür oruç tutacağımıza, ve daha buna benzer yüzlerce ve binlerce davranışımıza yön veren Tanrı ve peygamkurallarına tabiydik; bu kuralları kendi özgür irademizle değiştiremezdik. Bu sınırsız biçimselliğin kölesiydik. Kendimizi bu biçimselliğe, bu köleliğe terkederek ve özgürlük nedir bilmeyerek bin yıl boyunca yaşayıp gelmiştik. Biçimsellik dışında hiçbir şey bilmezdik. Atatürk bizi biçimsellikler dünyasından kurtarıp özgürlükler dünyasına sokmuştur. Çarşaf yasağı ya da giyim-kuşam değişikliği bunlardan nihayet

76) 16 Şubat 1979 tarihli **Cumhuriyet** gazetesindeki yazısından.

77) **İbid.**

Levent Şahverdi Arşivi

bir ikisidir. Atatürk'e bu vesile ile saldıran profesör ve doçentlerimize somak gerek : Erkeğin hodgâmlığını doyurmak, egoizmasını okşamak ve kıskançlığını yatıştırmak için ve daha doğrusu onun ilkelliğini korumak amaciyle kadını kara çarşafa tıkan şeriat hükümleriyle mi özgürlük sağlanabilecekti? Kadını umacı kıyafetinde dolaşmağa zorlamak mı özgürlük olacaktı? Nice kadın bu haysiyet kırıcı kılıkta dolaşmayı utanç bilmiş, ve kendi zevkine ve özgürlüğüne uygun giyimlere özlem duymuş olmakla beraber şeriatçının o ilkel «namus» anlayışiyle uyguladığı dinsel hükümlere boyun eğerek zavallı bir yaratık olarak mutsuzca yaşayıp gitmiştir. Çarşaftan kurtulmanın bir özgürlük işi olduğunu İslâm dünyası 1979 yılı Şubat/Mart ayında İran'da oluşan olaylar vesilesiyle birazcık anlamağa başlamıştır. Halkı inleten faşist Şah rejimini yıktıktan sonra İslâm Cumhuriyeti hazırlıkları içerisinde KADIN'ı yine çarşafa ve şeriat uygulamasına sokmak isteyen Ayetullah Humeyni'ye karşı onbinlerce İranlı kadının sokaklara taşıp «Biz erkeklerle birlikte özgürlük için savaştık; özgürlüğün klepçelerle birlikte geleceğini düşünmedik; Humeyni'ye HAYIR, her türlü diktatoryaya HAYIR»[78] diye günlerce süren yürütüşler yapması çok ilginçtir. Oysa ki çarşaftan kurtulmanın bir özgürlük işi olduğunu bize Atatürk, elli yıl önce anlatmıştı. Çarşaf denen uğursuzluklara son vermekle sadece kadına özgürlük kazandırmış değil ve fakat erkeğe de saygınlık duyacağı bir eş ve fikren gelişebileceği uygar bir ortam yaratmıştır. Erkeğin zekâ gücünün oluşmasında kadının rolünü bilen ve takdir eden Atatürk'ün bu devriminin bizim büyük üstadlarımız tarafından «önemsiz ve biçimsel düzeltim» olarak değerlendirilmesi şaşırtıcıdır; onlara göre bunu yapmakla Atatürk hem yanlış hareket etmiş ve hem de halkı yönetimden yabancılaştırmıştır,«Halkı» derken bu üstadlarımız her halde erkek nüfusunu kastediyor olmalıdırlar. Çünkü kadına özgürlük ve insanlık haysiyeti ve uygarlık duygusu sağlayabilecek böyle bir düzeltim, kadını değil olsa olsa cahil ve ilkel erkeği yönetimden soğutur ve yönetime yabancılaştırır. Zira kadının kara çuval içerisinde dolaşması erkeğin sadece hodgâmlığını ve kıskançlığını karşılamaz fakat aynı zamanda ona caka satma, kadını aşağılık duyguları içerisinde, tutma vesilesi yaratır.

Kendisine bu cakayı lâyik gören erkek, kadını eşitliğe yükselten yönetime elbette ki yabancılaşır. Aslında bu yabancılaşmayı önlemek değil fakat yaratmak gerekir; ilkel bir zihniyeti giderebilmek için bu tür bir tedavi koşuldur.

78) Ne yazık ki bu yürüyüşler Hümeyni'nin insafsız saldırıları ile önlenmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

Giyim-kuşam değiştirme düzeltimi konusunda da aynı şeyler söylenebilir. Şeriat'ın KUL olmaktan ileri kertede görmediği ve yoksulluk felsefesiyle yoğurduğu kişi, yeryüzü toplumlarının pek azında görüldüğü kadariyle, sefil ve pejmürde kılıkta dolaşmayı, o şekilde yaşamayı asıl saymıştır. Bu kılık içerisinde kendi kendisini insan olarak da göremez olmuş ve açıkça söylemek gerekirse kendini insandan saymadığı için insan gibi giyinmeyi kendine çok bulmuştur. Türk'ü çöl Arap'ının özendiği sefil giysilerden kurtarıp uygar kılığa sokmak suretiyle Atatürk, psikolojik bakımdan onu insan gibi yaşar, insan gibi düşünür, kendi kendine saygı besler doğrultuda bilinçlendirmek istemiştir. Eğer : «Düşündüğümüz tarzda yaşamaz, yaşadığımız tarzda düşünürüz, fikit yaşamlarımızı ve düşüncelerimizi oluşturan şey, maddî yaşam koşullarıdır» formülünün temsil ettiği bir gerçek var ise bu gerçeği Atatürk, hiç kuşkusuz bu biçimsel sanılan düzeltimlerle önceleştirmeğe çalışmıştır. Ancak ne var ki Marx/Engels düşününün temel ilkelerinden olan bu formülü bizim siyasal bilimcilerimiz, ve ekonomi üstadlarımız toprak reformu dışında uygulayacak alan bulamazlar ve «temel ve belirleyici» saydıkları toprak dağıtımına öncelik vermedi diye Atatürk'ü yerden yere vururlar. Onlara göre toprağı ağaların elinden alıp köylü arasında paylaştırmak Türkiye'de her şeyin, mucize misali, çözümlenmesi için yeterlidir. Bir an için düşünmek istemezler ki beyni kadar felsefesiyle yoğurulmuş, topraktaki bereketin Tanrı'dan geldiğine bol nimetin ve tüm rızkın Allah'ın elinde olduğuna ve «Allah»tan geldiğine kanmış[79], zengin eden'in ve sermaye verenin Tanrı olduğuna ve ektiği ekinin ve tohumun dahi Tanrı'nın dileğine göre «bittiğine kanmış[80], yoksulluğu fazilet sanmış insanlara toprak dağıtmanın zerre kadar önemi ve yararı yoktur.

Bir an için insafa gelip kabul etmezler ki toprak reformu kadar hattâ ondan da önemli olan şey insan'ın İNSANLIK değeridir ve şeriat kanserine yakalanmış olarak bu değer ölçüsünü yitirmiş olan Türk'ü bu alanda da bilinçlendiren Atatürk olmuştur. Çünkü Şeriat düzeni hiçbir zaman İNSAN'I bir DEĞER olarak ele almamıştır; aksine değer ögesinden yoksun, sadece KUL ve hem de tüm görevi Tanrı'ya tapmak ve ibadet etmek olan bir KUL şeklinde tanımlamıştır[81]. Kur'ân âyetleri arasında Tanrı'nın insan varlığına karşı pek olumsuz davran-

---

79) Bu konudaki âyetler için bk. Arsel, **Teokratik Devlet...**, s. 300 ve d.

80) İbid. s : 300 ve d.

81) İbid. 300 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

dığı, onu balçıktan, yaratıp et haline getirdiği, sonra kemiklere sardığı, ona özgürlük tanımadığı ve daha doğuştan önce kaderini çizdiği, tüm yaşamlarını değişmez kurallara bağladığı ve doğal hak diye bir şey tanımadığı hususlariyle ilgili olanları çoktur. İslâm tarihi boyunca Kur'ân'ın ve benzeri şeriat hükümlerinin İNSAN konusundaki bu olumsuz tanımına karşı sesini çıkaran, insan varlığını KUTSAL DEĞER haline ulaştırmağa, doğal haklarla donatmağa ve özgür yaratık yapmağa çalışan olmamıştır.

Bundan dolayıdır ki İslâm dünyası gerçek anlamda uygarlık yaratamamıştır. Çünkü uygarlık denen şey insan varlığının değeri fikrine dayandığı ve bu fikrin oluşması şeklinde geliştiği takdirde üstünlük taşır. Batı uygarlığının özelliğinin ve üstünlüğünün nedeni budur. Her ne kadar Batı'da insan varlığının değersiz sayıldığı bir dönem görülmüş ve genellikle Kilise bu dönemin sürdürücüsü olmuş ise de, bir yandan hıristiyanlığın özü içerisinde insan varlığının kul değil fakat Tanrı'nın evladı sayılması ve diğer yandan Batılı aydının akılcı uğraşıları sayesinde insan değeri her şeyin ölçeği yapılmış ve sonuç olarak emsalsiz bir gelişme kendini göstermiştir. Değer bilincine sahip olarak Batılı insan, ve Batı toplumları, kişi haklarını ve özgürlüklerini zedeleyici her tür davranışı «zulüm» bilerek bir yandan uhrevi iktidara (örneğin kiliseye ve din kuruluşuna) ve diğer yandan da dünyevî iktidara (örneğin krallık ve diktatorya rejimine) karşı direnmekten ve ayaklanmaktan geri kalmamışlardır. Batı'da ihtilâller hep bu amaçla yapılmış, bu nedenlere dayanmıştır. Oysa ki İslâm tarihinde kişi hakları ve özgürlükleri adına girişilmiş bir ihtilâl söz konusu değildir. İhtilâl diye görülen şeyler sadece «din elden gidiyor» bağnazlıklariyle girişilen ayaklanmalardan ibarettir.

Batı'da orta çağlar boyunca görülen idealist örneklere, örneğin insan varlığının kutsallığı ve değeri adına ölümü göze alan düşünürlere, bilginlere İslâm dünyasında rastlanmaz, İslâm dünyasında genellikle rastlanan düşünür ve bilgin tipi, Tanrı'ya kul olmakla övünen, insan varlığını gerçekten küçük ve zavallı gören, ve en azından: «Köpeğini (kişi'yi) aç tut ki senin arkandan gelsin» ya da «Reayamız (halk) bizim sürümüzdür, halk ile başa çıkmanın yolu akıl ve mantık ile davranmak değil, şiddet kullanmaktır» şeklinde öğüt verenlerdir[82].

Türk'e insanlığının değerini öğreten, ve daha doğrusu insan olma bilincini veren ilk insan Atatürk'tür Meşrutiyet döneminin o gök-

82) bid. s. 386 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

lere çıkarılan aydınlarının hiçbiri insan varlığını kul ve şeriat'ın ve kader'in kölesi olma kertesinden ileri bir değere lâyik görmemiştir. Oysa ki Atatürk, «**Kaza** ve **kader, Talih** ve **Tesadüf** deyimleri arapça'dır. ... Türkleri ilgilendirmez», ya da : «Bir millete şerefin, haysiyetin, namusun ve İNSANLIĞIN varlığı ve sürerliliği mutlaka o milletin özgürlüğe... sahip olmasiyle kaimdir» diyerek ve derken de kişiyi (ve toplumu) akılcı kerteye yükselterek, insan hakları bilincine eriştirerek Türk'e yapılabilecek en büyük hizmeti yerine getirmiştir.

Bu değer ölçeğine kavuşabildiği içindir ki Atatürk Türkiyesi 27 Mayıs (1960) ihtilâlini yapabilmiştir : bu ihtilâl sadece dikta rejimine ve keyfiliğe özenen bir iktidara karşı değil fakat insan değeri bilincine yüz çeviren ve şeriatçılığa ve gericiliğe özenen bir zihniyete karşı direniştir. Diğer İslâm ülkelerinde buna benzer bir girişim görülmemiştir. 1979 yılı başlarında İran'da oluşan ihtilâl bile gerçek anlamda özgürlük ya da insan değeri adına yapılan bir ayaklanma değildir. İran ihtilâli Şah'ın sömürüsüne, kötü yönetimine ve asıl hırsızlıklarına karşı tepkiden ibarettir ve din adamının kışkırtmalariyle belirlenmiştir. Din adamının uğraşısı özgürlük hevesiyle değil fakat Şah döneminde yoksun kaldığı özel çıkarlarının yeniden elde edilmesi[83], dinsel otoritenin ve her halûkârda şeriat düzeninin yeniden yerleştirilmesi hevesine dayanmıştır.

Ihtilâli yapanlar Şah'ın istibdadı yerine Humeyni'nin istibdadına teslim olmakta sakınca görmemişlerdir. Humeyni'nin yerleştirmek istediği İslâm Cumhuriyeti'nin insan varlığına, ve haklarına, yer ve değer vermeyen bir rejim olduğunu düşünmemişlerdir. Nitekim ihtilâli izleyen ilk günlerde şeriat hazırlıklarına girişilmesi, İslâm adâlet sisteminin yerleştirilmesi, İslâm hukuk kurallarının (örneğin kadını ikinci sınıf yurttaş sayan, erkeğin kölesi yapan hükümlerin) benimsenmesi ve işlerliğe geçirilmesi üzerine Şah'ın köleliğinden Humeyni'nin (daha doğrusu Şeriat'ın) köleliğine sürüklendiklerini farketmişlerdir.

Oysa ki bizde, 1920 ya da 1960 ihtilâllerini yapan zihniyet, Padişah istibdadını ya da Meclis diktatoryasını (oligarşik rejimi) insan değeri tanımayan bir şeriat düzenine geçmek amaciyle değil aksine **insanı kutsal sayan** bir rejime atlamak için iş görmüştür. Atatürk'ü nasıl saygıyla anmayalım.

---

83) Şah zamanında mollaların elindeki topraklar alınmış, bunların birçok ayrıcalıkları yokedilmişti.

Levent Şahverdi Arşivi

Onu saygıyla anmak tabulaştırmak mıdır? Her nedense ilericilerimiz ve özellikle Üniversitedeki profesör efendilerimiz, tıpkı gericilerimiz gibi, Atatürk'ü tabulaştırdığımız ve devrimlerini kutsallaştırdığımız bahanelerine sarılarak bizlere saldırırlar. Eğer insanı İNSAN yapan ve bizi «beyinsizlikten» kurtarıp akılcı kılan devrimleri savunmak ve saygıyla anmak Atatürk'ü tabulaştırmak ise tabulaştırmakta yarar var demektir.

Fakat gerçeği açıklamak gerekir ise bu saldırganlar tabulaştırmanın ne olduğunu bilmezler; ve onlara şunu belirtmek gerekir : Atatürk'ün fikirlerini, görüşlerini, davranışlarını eleştirmek, yermek, tartışmak ve yadsımak biz aydınların başlıca görevimizdir. Bunu belirtmek bile gereksizdir. Fakat bu görevi yerine getireceğiz diye bilim ve etik ölçülerini bir kenara atıp şeriatçının yanında yer almamız koşul değildir. Şeriatçı, o ilkel beyin yapısiyle : «Atatürk'ü tabulaştırmayın» diye yaygarayı basar ve etrafına kafadar toplar ve biz aydınları ve Üniversite profesörlerini de bu kafadarlardan yapar ama, kendisi insan varlığına insan aklına, insan haysiyetine aykırı hükümleri ve özellikle Türk'ün çölinsanı haline gelmesinde etkili ögeleri ve bunları yerleştirenleri tabulaştırmaktan, kutsallaştırmaktan kaçınmaz. Atatürk'ün çabaları ve açtığı yol ile Türk gerilememiş, aksine uygarlığa yönelmiştir ama şeriatçının tabulaştırdığı kişiler ve değerler yüzünden yüzyıllar boyu insanlığını yitirmiş benliğini, dilini, niteliklerini ve her şeyini bitirmiştir, üstelik de bir yandan insanlığın düşmanı durumuna girmiş diğer yandan Arap'ın iftiralariyle ezilmiştir. İlerde göreceğiz ki Arap ırkının tarihi Türk düşmanlığını yaratan, oluşturan bu tabu'lar; Tanrı ve Peygamber sözleri sanılan hükümler aracılığı ile, (örneğin Kur'ân'daki Ye'cûc ve Me'cûc öyküsü) dünya kamu oyu'na, yüzyıllar boyunca süren ve belki de silinmesi mümkün olmayan Türk düşmanlığı tohumları ekilmiştir. Ve işte TÜRK, kendisini bu zavallı durumlara sokan ve bu durumlarda tutan tabu'lara, Türk şeriatçısının ihâneti ve melâneti yüzünden, bağlıdır, hayrandır. Ne hazindir ki asıl savaşılmak gereken tabu'ların bunlar ve bunları kutsallaştırmaktan bıkmayanlar olduğunu biz, bin yıllık bir geçmiş içerisind, bir türlü anlayamamışızdır.

Bunu anlayabilecek bir aydın sınıf oluşturamamışızdır. Atatürk bu sınıfı oluşturmanın ilk çabalarını harcamıştı. Ama ömrü vefa etmedi ve yapmak istediklerini başarıya ulaştıracak çapta bir kuşak yetiştiremeden gözlerini dünyaya yumdu. Şeriatçı ise onun başladığını kökünden kurutmak için harekete geçmekte kusur etmedi ve

Levent Şahverdi Arşivi

çabuk güçlendi; tarihimizin hiçbir döneminde görülmediği kadar geniş olanaklara sahip olarak halkımızı ve yeni kuşakları bu tabu'ların kulu haline yeniden soktu. Ona bu ihanetinde tüm aydınlar ve örneğin biz Üniversite hocaları yardımcıyızdır şimdi. Kimimiz çıkarlarımız ve fakat büyük çoğunluğumuz **medenî cesaret**'ten yoksunluğumuz nedeniyle... Çünkü daha yukarda da belirttiğim gibi Atatürk devrimlerini, Atatürk Batıcılığını savunmak demek, AKLIN üstünlüğünü ve kutsallığını savunmak demktir; «gerçek» diye kafamıza çöreklenmiş ya da yerleştirilmiş şeyleri akıl kıstasına vurmak ve gerektiğinde yadsımak demektir; «Gerçeklerin kendisini mi istersin yoksa gerçeklere götüren araçları mı?» sorusunu yanıtlarken «Gerçekler senin olsun, bana sadece araçları ver» diyebilecek kertede olmak demektir. Bu da **medenî cesaret**le olur ki bizde yoktur. Olmadığı için ne kendimizi ve ne de eğittiğimiz kimseleri uygar düşün yoluna doğrultamayız.

III — FİKİR KERTESİ BAKIMINDAN ORTAÇAĞ DÖNEMİNİ AŞAMAMIŞ BİZ PROFESÖRLER:

Şeriat'ın insan beynini kemirici, aklı ve mantığı yok edici, düşün gücünü yitirici, yaratıcı zekâ'yı körletici, ve bütün bunlar dışında insan varlığını kul kertesine indirici ve tek bir tümce ile kişi'yi uygar gelişmeden önleyici bir felâket kaynağı olduğunu anladığım, ve şeriat ile beslenen yığınların insanlığa düşman kesildiğini[84] izlediğim andan bu yana[85], Şeriat zihniyetiyle savaşmayı ve Türk'ün kafasını ve ruhunu şeriat mikrobundan arımayı kendime yaşam amacı bilmişimdir. Hemen belirtmek isterim ki bu savaşımımda bana en az destek güç, yukarda da işaret ettiğim gibi, kendi öz çevrem sayılan Üniversite olmuştur. Üniversite dışından, ve özellikle Anadolu'nun çeşitli köşelerinden, çeşitli Kent'lerinden ve halk sınıflarından gelen umutvar yazılar mutluluğumu ve şevkimi ne kez arttırdı ise gerici mihrakların Üniversite çevreleriyle, Profesör unvanını taşıyan kişilerle işbirliği yaparcasına karşıma dikilmeleri, yalan ve iftira yöntemleriyle saldırıya geçmeleri beni o ölçüde üzmüştür.

Çünkü uzun yıllar düşündüğüm o olmuştur ki Üniversite, genellikle Batı ülkelerinde eğitim gören, Batı Üniversitelerinde yetişen ve

84) bk. Arsel, **Teokratik Devlet...**, s. 700 ve d.

85) Ne yazık ki bunu çok geç anlamışımdır. İçinde yaşadığım ortamın etkisiyle Şeriatın özünün iyi fakat uygulanışının kötü olduğunu sanırdım.

Levent Şahverdi Arşivi

bu nedenle gökten inme emirlere, «bilimlere» değil, fakat AKIL ürünü verilere (müspet ilme, müspet ahlâka) yönelik kafa yapısındaki elemanlara sahip kuruluş olarak bu toplumu çağdışılıklardan kurtarabilecek tek güç'tür.

Batılı aydın'ın fikir tarihini ve Ortaçağdan çıkış savaşımını kendim için araştırı konusu yaptığım yıllarda dikkatimi en fazla çeken hususlardan biri de, çeşitli Üniversitelerin ve örneğin Padua, Paris, vb. gibi bilim yuvalarının, daha XII. yüzyılda, akılcılığa dönük çabaları olmuştur : İnsan beynini din etkisinden ve din kitaplarından (örneğin İncil'den), dogmatizma'dan, daha sonra skolastik düşün alışkanlığından uzaklaştırıp akılcı ray'a oturtmak ve deney yöntemleriyle iş görebilir ve yaratıcı güç olabilir hale getirmek hususunda Üniversite'nin oynadığı rol beni daima duygulandırmıştır. Baskı rejimleri altında dahi kültürel yaşamların canlılığını sağlayabilen ve bir yandan geniş aydın kadrolarının oluşumuna diğer yandan halkın fikren kalkınmasına hizmet edebilen Batı üniversiteleri bana uzun yıllar boyunca araştırma konusu olmuştur. Fikirsel gelişme aşamasında Batılı aydının savaşımını eleştirirken Üniversite kuruluşunun insan şahsiyetinin haysiyetine, asıl insan aklının kutsallığına bağlılığı, insan zekâsını din kitaplarının köleliğinden ve biçimsel din uygulamasının tutsaklığından kurtarma çabaları beni daima heyecanlandırmıştır[86].

Hayalimde kendimi hep bu tür bir değer ölçüsüne sahip ve insan aklını şeriat kanserinden kurtarıp sınırsız gelişme denizine çıkarabilecek bir Üniversitenin mensubu olarak görmek ve gerçekten ilkel bırakılmış Türk toplumunu insanlık ailesine yararlı kerteye getirmede görev almış meslektaşlar arasında bulmak isterdim.

Ancak ne varki Batı'nın fikirsel gelişme tarihini eleştirdikçe biz profesörlerin sadece medenî cesaret bakımından değil fakat zihniyet zavallılığı bakımından da Ortaçağ dönemini aşamadığımızı öğrendim.

Şu bir gerçektir ki modern uygarlığın düşünce disiplini, Batı'da, Ortaçağ üniversiteleri tarafından oluşturulmuştur. Bu oluşum XI. yüzyıl sonlariyle XII. yüzyıl başlarında kendisini gösteren entellektüel yaşam kıpırdanmaları sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu döneme gelinceye dek Batı'da kültür aşaması diye bir şey yoktur. Din kitapları-

86) Batı Üniversitelerinin Ortaçağdaki çabalarını aydınlarla ilgili olarak yakında yayınlayacağım kitabımda ele almaktyım.

Levent Şahverdi Arşivi

nın ezbere öğrenilmesi sisteminden başka bir eğitim faaliyeti görülmez. İlk kez XII. yüzyıl başlarında, 1215'te Paris Üniversitesi, kendi mensuplarının entellektüel sorumluluklarını ve görevlerini özgür bir kurala bağlar, ders programlarını belli otoritelerin (genellikle Kilisenin) egemenliğinden uzaklaştırmağa çalışır. Ayni çabaların Monpellier, Bologna, Prag ve diğer Batı Üniversitelerinde sarfedildiği görülür. Bilim verilerinin din kitaplarında (İncil'de) ya da Tanrı ve Peygamber sözlerinde değil, fakat akıl yolunda ve akılcı araştırmalarda olduğu, doğa'yı eleştirmek ve anlamağa çalışmak suretiyle bilimsel gerçekleri ortaya vurmak gerektiği hususları hep bu üniversitelerce anlaşılır olmuştur. Batı dünyasının, karanlıklardan kurtulup aydınlıklara kavuşmasında üniversitenin katkısı, bu bakımdan, sınırsızdır. Bir yandan Kilise'nin, diğer yandan dünyevî iktidarın (Kral'ın, Feodal beylerin, vb.) baskısı ve mezalimi sürerken bu Üniversiteler düşün özgürlüğü ortamını yaratmakla meşguldur. Her türlü gerçeğin, her türlü ilmin, her türlü ahlâk kuralının İncil'de bulunduğu iddiasıyla bilim tekelini elinde tutan din otoritelerine (Kilise'ye, Papalığa) karşı Üniversitelerin savaşım halinde bulunduğu görülür. Özellikle Paris Üniversitesi Kilise'nin ve Kral'ın baskılarına karşı HAYIR diyebilen, ilim haysiyetini korumağa uğraşan, bilimsel ahlâksal gerçekleri Tanrı ya da Peygamber sözlerinde değil, fakat AKIL ve DENEY verilerinde rehberliğinde arayan bir ilim yuvası olmuştur.

Paris gibi Fransa'nın diğer Üniversitelerinde (örneğin Orléan, Toulouse, Avignon gibi), İtalya'da Padua ve başka Üniversitelerde din otoritelerince ya da Kraliyet hükümetince yasaklanmış kitaplar okutulabilmekteydi. Üniversite kurulları ve öğretim üyeleri ve öğrencileri ile bu otoritler arasında devamlı çatışmalar, sürtüşmeler görülürdü; akılcı bilim gerçeklerinin dinsel gerçekler karşısında değersiz olduğunu söyleyerek bilim özgürlüğünü baskı altında tutmak isteyen din kuruluşlarına karşı Üniversite direnir, isyan eder ve sesini yükseltirdi. Üniversitelerde din kitapları dışında gerçekler olduğu inanışlarının gelişmesi kilise bakımından son derece tehlikeli sayıldığından bu tür araştırmalara karşı sık sık yasaklar konmağa çalışılırdı. Fakat her şeye rağmenakılcı bilimler (örneğin Aristo, Galen, vb. gibi bilginlerin yorumlanması) ağır basardı. Din kitaplarında yazılı olan esaslar yerine akıl verileri gerçek sayılırdı. Örneğin yeryüzünün düz olduğunu ya da hastalığın Tanrı'dan gelme olduğunu söyleyen din hükümleri yerine dünyanın yuvarlak olduğunu, hastalığın mikroptan (pislikten) gelme bulunduğunu öngören akılcı veriler GERÇEĞİN ta kandisi olarak benimsenirdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Renaissance döneminde Batı kültür uygarlığının gelişme nüvesi olarak önemli bir rol oynamış olan Padua Üniversitesi müspet ilmi ve müspet ahlâk verilerini din kitapları dışında aramakla ve din etkisini yok etmeğe çalışmakla büyük bir bilim merkezi olmuştur. Öğretim sistemine lâyık esaslar egemendi. Tıp Fakültelerinin öğretim programlarında Aristo en geniş şekilde yer alırdı. Oysaki Aristo'yu Batı'ya tanıtan İslâm düşünürleriydi: Örneğin Al-Farabîler, İbn Sina'lar, daha sonra İbn Rüşt'ler vb... Batı dünyası, o zamanlar İslâm bilginlerinden yararlanmak suretiyle eski Yunan bilim kaynaklarına kavuşmuş ve kavuştuğu andan itibaren ilim verilerini din kitaplarında değil, fakat akıl yolunda aramağa başlamıştır. İslâm dünyası ise bu akılcı yola hiç girememiştir. Sadece eski Yunan kaynaklarından ve bilginlerinden (örneğin Eflâtun, Aristo, Galen, vb. gibi) yararlanmış fakat yararlanırken dahi her ilmin Kur'ân'da bulunduğu inanışlarını sürdürmekten kurtulamamıştır. Farabî, İbn Rüşt ve daha niceleri Aristo'yu dinsel kılığa bürüyerek ve sanki görüşleri İslâm ile bağdaşırmış gibi göstererek ele almışlardır. Kendilerini geleneksel düşün sisteminden ve Kur'ân dışında bilim olabileceği inanışlarından uzaklaştırmamışlardır. Oysa ki Batı Üniversitelerinde daha XII. yüzyılda «gelenekselliğe» karşı direnen hocalar vardı: Abélard'lar, Marsile de Padua'lar (Paduali Marsile), Guillâume d'Ockhamlar, saymakla bitmeyecek nice adlar, XII. yüzyıldan itibaren başlayan akılcı Şahlanmanın zincirlerini oluşturacaklardır. XII. yüzyılın en büyük hocalarından Pierre Abélard (1079-1142): «Bilimsel ve ahlâksal gerçeklere din kitaplarıyla değil fakat AKIL yolu ile erişilebilir; dini AKIL temeline oturtmak gerekir; ancak bu suretledir ki din kitaplarında akla ve vicdana ters düşen hükümler giderilebilir; tüm insanlar arası sevgi ve kardeşliği sağlamak gerekir, bunun için KORKUTUCU ve KEYFİ **TANRI** inanışı yerine İYİLİK TANRISI fikrini yerleştirmek koşuldur» diyerek dersler verirdi. Her ilmin din kitabında (İncil'de) olduğuna inanmış çevrelerin hışmına uğrayarak hapislerde çürüyen bu büyük insan gerçek aydın tipini temsil eden ilk profesör olarak kabul edilir.

Paris Üniversitesinde daha XIII. yüzyılda «Panthéist» düşüncelerin işlendiği görülür. Amalric de Béne adındaki bir bilim adamı'nın öğrencilerine bu konuları açıkladığı ve John Scotus'un yapıtlarını ders kitabı olarak kullandığı, insan aklının Tanrısal ve üstün olduğunu belletiği, din kitaplarının yanlışlar ve çelişmelerle dolu bulunduğunu söylediği gerçektir.

Bu örnekleri sayısız şekilde çoğaltmak kolaydır. Fakat anlatmak

Levent Şahverdi Arşivi

istediğim şey şudur ki Ortaçağ döneminde Batı Üniversitelerinde ele alınabilen konulara, insan aklının gerçekleri bulabilecek tek kaynak olduğunu kanıtlamak için başvurulan yollara bizim Üniversitelerimiz bugün dahi yanaşabilecek yeterlikte ve cesarette değildir. Üniversite profesörlerimizin pek çoğu bugün hâlâ : «Bilimsel ve ahlâksal gerçeklere AKIL yolu ile değil, şeriat ile erişilir» formülüne sarılmışlardır. Her ilmin Kur'ân'da yattığına inanmışlardır. İnanmayanlar ise görüşlerini ortaya vuracak yeterlikte ve cesarette değildir. İçimizde, tıpkı Ortaçağ döneminin bilginleri gibi «Zelzele Tanrı'nın günahkâr uluslara verdiği ceza'dır» şeklinde düşünen ve konuşan profesörler çoktur; Atatürk sayesinde eğitim sistemimizin AKILCI tabana oturtulmuş olmasından fazlasiyle rahatsız olanlar, yeni kuşakları Kur'ân (şeriat) esaslariyle yetiştirmek heveslisi bulunanlar vardır.

Ortaçağ zihniyetli Üniversite profesörlerimizin bu milletin gençliğini nasıl ortaçağ kafası ile ve nasıl uygarlığa ve insanlığa düşman şekilde yetiştirmekte oldukları hakkında kısa bir fikir edinmek için okul kitaplarına göz atmak yeterlidir. Sağcı partilerin iktidarı zamanında Ortaokul ve Liselerde okutulmakta olan Tarih, Ahlâk ve Din dersleriyle ilgili kitapları hazırlayan Üniversite öğretim üyelerinin bütün çabası ilim ve ahlâkı şeriat temeline oturtma yörüngesinde yoğunlaşmıştır.

Bu kitapları şöyle gelişi güzel gözden geçirenlerimizin yeni kuşaklar adına dehşete düşmemesi mümkün değildir. Bir iki örnekle yetinecek olursak : Doçent Süleyman Ateş (ve iki arkadaşı) tarafından hazırlanan Lise din bilgisi kitabında (ki 1976-77 ders yılında geniş tepkiler yaratmıştır) : orucu bozup hem kazayı hem de kefareti ya da sadece kazayı gerektiren şeyler arasında : «...Karnında ve başındabulunan yaraya döktüğü ilâcın mideye gitmesi», ya da «...Lezzet aldığı birinin tükürdüğünü lezzet ile yutmak» halleri öngörülmüştür. Hemen hatırlatalım ki bunlar, tıpkı diğer benzerleri ve örneğin : «...Ölü ve hayvanla yapılan cinsi münasebet orucu bozar, kazayı gerektirir» şeklindekiler gibi Muhammed'in sözleri olarak (yani hadîs emri olarak) Türk toplumunun ruh ve beyin oluşmasında iş gören «kutsal» hükümlerdendir. Aynı doçent arkadaşımız Lise öğrencisine, «Kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızdan... Öz oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi bir arada almak haram kılınmıştır» şeklindeki din hükmünü yüce bir hüküm gibi belirtip birden fazla kadınla evlenme olasılığını meşru göstermekten geri kalmaz.

Ankara Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Profesörlerinden Mubahat

Levent Şahverdi Arşivi

Küyel'in öncülüğüyle hazırlanan **Felsefeye Başlangıç** adlı kitapta, ki Lise 3. sınıflarında okutulmaktadır, gökten indiği kabul edilen hükümlerin yüceliği ve doğruluğu kanıtlanarak kişi yaşamlarında «insan aklının yetersizliği» anlatılmak ve böylece gerçekleri aramada doğmatizmanın (şeriat'ın) egemenliği sağlanmak yanında, insanlar arası eşitsizliğin esasları bilim olarak tanımlanmakta, ve asıl acıklısı, Türk toplumunun oldukça büyük bir bölümünün örneğin Alevî'lerin sırf inanç farkı nedeniyle «dinsizliği, bozgunculuğu» ortaya vurulmaktadır[87].

Millî Eğitim Bakanlığınca Üniversite öğretim üyelerine hazırlatılan diğer okul kitaplarında: «...insan olarak herkesin, ayni izzeti nefse sahip olması gerekmekle beraber, ayni şerefe sahip olmadığı ve toplumda yeri yüksek olanlar bulunduğu ve bunların başkalarından fazla şerefe sahip oldukları örneğin bir işçiyle bir doktorun şerefinin ayni sayılamayacağı...»; «...insanın bütün iyilikleri Allah'ın nimeti olarak görmesi»gerektiği ve ancak bu suretle olgunluğa erişebileceği;» «...çok kadınla evlenmenin Türklerin eskidenberi sahip oldukları bir âdet olduğunun bilinmesi gerektiği...» «...İslâm dini'nin kadınlara yargıçlık, imamlık ve hükümdarlık gibi mevkileri yasaklamış olduğunu»; Abdülhamid'in bir dâhi ve özgürlük âşığı ve Mithat paşa'nın ise «Avenesi ile birlikte» meşrutiyet diktatörlüğüne kalkışan bir vatan haini olduğu...»; ve buna benzer akla ve ahlâka aykırı nice hususlar yer almıştır; bu ayni kitaplarda Oğuz Han'lar, Alparslan'lar, Osman Gazi'ler, Mehmet Akif'ler ve benzerleri Türk milletine en büyük hizmet edenler arasında gösterilirken Atatürk'ün adı dahi anılmayarak sadece bir yerde, o da küçültmek amaciyle; «Yunan bayrağını çiğnemek **ISTEMEYEN**...» «Mustafa Kemâl»den söz edilmiştir[87a].

Ve hele 1977 yılında Cephe Hükûmeti zamanında İlâhiyat Fakültesi'nin başına Dekan olarak getirilen Prof. Dr. Hikmet Tanyu'nun **Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler** adlı bir kitabı vardır ki ibretle okunmağa değer. Şeriatçı gençliği fazlasiyle etkileyen bu kitabın insanlar ve inançlar arasında kin ve âdevet duygularını kışkırtıcı satırlarını okuyup dehşete düşmemek ve yirminci yüzyılın bitimine yakın bir dönemde bir Üniversite profesörünün bunları nasıl yazmış olabileceğine

87) Bu husust bk.: İlhan Selçuk, «Okul Kitabı mı Bu?», **Cumhuriyet Gazetesi** 24 Aralık 1976 ve «Ölçü», **Cumhuriyet**, 4 Şubat 1977.

87a) bk. Sami Gürtürk, «Bu Gençlik Medreseli Olamaz», **Cumhuriyet**, 24 Ocak 1977.

Levent Şahverdi Arşivi

şaşmamak mümkün değildir. 1979 yılının Şubat ayı ortalarında sağcı eğilimli bir genç tarafından sokak ortasında gübe gündüz[88] hunharca öldürülen ünlü gazeteci Abdi İpekçi hakkında bu kitapta yazılanlarla öldürme olayını karşılaştıranlar biz Üniversite profesörlerinin hangi kafa ve ruh yapısında olduğumuzu ve ne gibi cinayetlere yol açtığımızı kolaylıkla anlayacaklardır.

Bulunduğu mevki itibariyle ve demagojik araçlarla tüm toplumu etkileme olanağındaki gerici bir başka profesörümüzün şu sözlerine, yine yüzlerceden biri olmak üzere, eğilelim. «...Psikoloji kitabında '—Akıl var, zekâ var, dikkat var, işte maneviyat bunlardan ibarettir, bitti her şey—' deniyor. Bunları okuyan çocuk da '—Akıl varsa demek ki ben Bankayı soyarken yakalanmamak için dikkatli olacağım—' diyor. Neden böyle diyor bu mekteplerde okuyan ve yetişen evlatlarımız, çünkü bizim mekteplerimizde akıl var, zekâ var, dikkat var (?)...»[89]

Bu aşırı sağcı profesör, ki müspet bilim verileriyle yetişmiş bir mühendistir, tıpkı diğer benzerleri gibi, ilmin Kur'ân'da bulunduğuna ve ahlâksal gerçeklere akıl yolu ile değil, şeriat yolu ile gidilebileceğine inanan çağdışı zihniyetin günümüzdeki temsilcilerinden biridir. O «emsalsiz» mantığıyla her türlü kötülüğün akıl özgürlüğünden geldiğini, aklı olanın banka soyarken becerikli olacağını düşünebilen bir kimsedir ve gerçek akılcılığın bu türlü ahlâksızlıklara olanak bırakmadığını düşünemeyecek kertededir.

Bırakınız gerici profesörlerin çok büyük çoğunlukta bulunduğu diğer Fakülteleri, fakat memlekete yönetici kadrosu yetiştiren Hukuk Fakültelerimizde dahi «Her ilim Kur'ân'da yatar» inanışına saplanmış olanlar, bu inanışı akılcı ilim dallarında, örneğin «Felsefe», «Medenî Hukuk» «Toprak Hukuku», «Devrim Tarihi» gibi hukuk kollarında uygulamağa uğraşanlar vardır. Şeriatı benimsemekle uygar mil-

---

88) Kitabın 740-741 inci sayfalarında Abdi İpekçi'nin aslen Yahudi ailesinden gelme bir dönme olduğu, Merkezi Zurich'te bulunan «Milletlerarası Basın Enstitüsü»nün Yönetim kuruluna seçildiği, bu kurulun Yahudi etkisini belirten bir kurul olduğu, tanınmış bir gazeteci olan İpekçi'nin «Sosyalist Enternasyonali reklam etmekte, bu gibileri desteklemeyi benimser...» göründüğü, ve gerici olarak belirttiğinin göze çarptığı yazılıdır.

Bunlar, bir bilim adamımızın araştırmaları, fikirleri ve öğütleridir. Üniversite gençliğine...

89) Hem Profesör, hem de siyaset adamı olan bu kişinin adını vermek gereksizdir.

Levent Şahverdi Arşivi

letler arasında yer alacağımızı söyleyerek Suudi Arabistan'ı örnek verenler; orada olduğu gibi hırsızlık yapanların bileklerinin kesilmesini ceza hukukunun temel ilkesi yapmak isteyenler bulunur.

Kişi'ye «akıl ve idraki» fazla ya da gereksiz görüp örneğin «sineğin idrâk sahibi» olduğunu «Hadîs ilmi» gereğince benimseyen ve bu tür hadîsleri benimsetenlerimiz vardır. Kadın'ın, biraz ilerde tekrar göreceğimiz gibi, «fikren ve dinen dûn» olduğu ve genellikle «köpek ve karga» kertesinde tutulduğu, Kur'ân ve Hadîs hükümleriyle ortada iken, bu durum gerek okul kitaplariyle, gerek camilerde yeni kuşaklara ve halk yığınlarına Tanrı ve Peygamber emirleri olarak belirtilirken, İslâm'ın kadın hakları konusunda çağlar boyunca erişilmez emsalsizlikte düzen getirdiğini savunanlarımız vardır. Şeriat'ın köleliği doğal kuruluş bilen ve farklı inançtakilere (ve müşriklere) karşı **«cihad»**ı koşul gören ve «kâfirlerin öldürülmesini emreden» ve saymakla bitmez buna benzer hükümlerini akılcılıkla ve ahlâkilikle bağdaştıranlarımız nerede ise çoğunluktadır.

İslâm dinini sadece siyasal ve sosyal alanlarda en ileri, en demokratik düzeni getiren değil, fakat ekonomik alanda da en ideal, en adaletli sisteme yer veren bir din olarak gösteren ünlü ekonomistlerimiz bu çoğunluğun önemli bir bölümünü oluşturur. 1979 yılının Ocak ayında İran olaylarını eleştirirken emperyalizm tema'sını işleyenlerimizin görüşlerini izleyenler, Üniversitelerimizdeki «ilerici» geçinen öğretim üyelerinin dahi dinsel kafa yapısından uzaklaşamadıklarını görmüş olmalıdırlar. Türkiye'nin ekonomisini İslâmi esasların yardımiyle düzeltmeye kararlı bu kişilerin Ortaçağ kertesini aşamayan düşünceleri hakkında kısa bir fikir edinmek için bu örnek üzerinde birazcık durmakta yarar vardır.

Üniversite'de okuttuğu incilerden halkımızı da yararlandırmak amaciyle olacak günlük gazetelerde «Emperyalizm ve Din Sömürüsü» başlığiyle ayzan bir öğretim üyesine göre: «... Müslümanlık, hıristiyanlığın aksine olarak, emperyalizm metropollerinde yaşayan insanların dini olmadığı için, emperyalizm ile ilişkilerinin çözümlenmesinde gözönünde bulundurulması gerken özellikler ortaya çıkmıştır... Müslümanlığın siyasal güç olarak çöküşü ile emperyalizmin doğuşu tarihsel olarak çakışır. Bu ve buna benzer nedenlerle emperyalizmin Müslümanlığı istismarının, Hıristiyanlığı istismarında olduğu gibi açık ve dolaysız yollarla gerçekleştiği pek söylenemez...»

Yukarıya aynen aldığım bu satırlar biraz karışık, biraz muğlak

Levent Şahverdi Arşivi

biraz da yavan tümceler halinde görünüyorsa da maksadı anlatmağa yetiyor : bu bilim adamımızın demek istediği şudur ki Hıristiyanlık yoksulluğu doğal bir düzen olarak inanç şeklinde kabul ettirmiş, burjuvazinin imtiyazlarını sağlayan ve emperyalizme olanak yaratan bir araç olmuştur, oysa ki Müslümanlık emperyalizmin istismarına araç olmamıştır.

Sosyal ve ekonomik gelişme tarihinden böylesine habersiz, olanlarımızın sayısı çoğunlukta bulunduğu için yukardaki iddiaları elbette ki şaşkınlıkla karşılamağa mahal yoktur. Üniversitelerimizden mezun olan ve sonra doktora yapan, hattâ Batı ülkelerine giderek orada daha da parlak diplomalarla yurda dönen Üniversite öğretim üyesi olarak öğrencinin başına belâ kesilenlerimizin yeni baştan çağdaş bilgilerle ve **akılcı yöntemlerle** eğitilmeleri, yeni baştan ilkokuldan ve Lise'den geçirilmeleri, yeniden Üniversite sıralarına sokulmaları gerektiğini her zaman tekrarlamışımdır. Kendimi istisna ederek değil, hayır onların arasına katarak konuştuğumu söylemek isterim. Çünkü her ne kadar doğmatik ve skolastik baskılardan kendimi kurtararak akılcılığın nimetlerine yöneltebilmiş isem de, içinde yetiştiğim ortamın etkisiyle bu işe geç başlayabildiğim için yeniden «tornaya» girmemde yarar olduğunu yadsıyacak değilim. Fakat her şeye rağmen gerçeklere şeriatçının usulleriyle erişilemeyeceği konusundaki inancım sayesinde biraz daha özgür düşün olanağını bulabilmekte, yukardakine benzer görüşlerin bilimsel gerçeklere aykırı saçmalıklardan ibaret bulunduğunu anlayabilmekteyim. Anlayabildiğim için şunu söylemek isterim. Hıristiyanlığın yeryüzü yoksulluklarını Tanrı emri gibi gösterdiği, yoksulluğu fazilet bildiği, böylece belli sınıfların diğer belli sınıfları kolaylıkla sömürebilmesine araç olduğu bilinen bir gerçektir, ve bu gerçeği sanki ilk kez ortaya vuruyormuş gibi konuşmak abestir. Arkadaşımızın yapacağı şey dinler tarihini yeni baştan eleştirmektir. Bunu yapacak olursa emperyalizmin, sadece hıristiyanlığa değil ve fakat İslâmiyet dahil semâvî dinlerin hepsine özgü bulunduğunu anlayacak ve ayni zamanda Batılı aydınların, lâik düşünceye sahip olarak, her dönem itibariyle insan sömürüsüne karşı seslerini yükselttiklerine, dinsel yalanlara karşı savaştıklarına tanık olacak ve duygulanacaktır. Fakat bunu yaparken aynı zamanda, o çok bildiğini sandığı şeriat düzenini de iyice eleştirmelidir. Çünkü o zaman görecektir ki her din gibi Müslümanlık da, yoksulluğu Tanrı emri olarak doğal bir kuruluş halinde iman konusu yapan, fazilet şeklinde göstern, kaderciliği bu düzenin temeli kılan, emperyalizmin aracılığı ve tüm koşullarını sağlayan bir dindir. Hıristıyanlığın uygulanmasında

Levent Şahverdi Arşivi

toplumsal adaletsizlikler, yoksulluklar nasıl Tanrı emri olarak inanç şeklinde kabul ettirilmiş ise Müslümanlıkta da, hatta daha da köklü şekliyle öyle kabul ettirilmiştir. Bir başka kitabımda da belirttiğim gibi yeryüzünün pek az ülkesi vardır ki yoksulluk ve miskinlik denen musibeti Islâm dünyasında olduğu kadar **fazilet** niteliğinde saymış olsun. Başta Kur'ân olmak üzere şeriat'ın tümü (özellikle Peygamber hükümleri/Hadîsler, Sünnet hükümleri) hiçbir şeyin «insanın kendi ürünü olmadığı», ya da «rızkın doğrudan doğruya Tanrı vergisi» bulunduğu, Tanrı'nın bazi insanları bol rızık ile bazılarını ise az rızıkla donattığı, buna benzer Tanrı emirleriyle doludur. Kur'ân'ın Âl-i İmran Suresinin 73. âyetindeki : «...bol nimet Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir»; İbrahim suresinin 11. âyetindeki : «Allah dilediğine lûtfeder, ihsanda bulunur»; Nûr süresinin 38. âyetinde : «Tanrı dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırır»; al-Nahl suresinin 71. âyetindeki : «Allah rızık bakımından bir kısmınızı bir kısmınızdan üstün etmiştir»; al-An'am suresinin 53. âyetinde : «...ve biz Allah'ın aramızdan seçip lûtfettiği bunlar mı demeleri için halkın bir kısmını bir kısmiyle sınarız...»; Bakara suresinin 153-156 âyetlerinde : «Andolsun ki sizi birazcık korkuyla, açlıkla, mal ve can ve meyve noksaniyle sınayacağız, müjdele sabredenleri»; al-Dahr suresinin 12. âyetinde : «Sabretmelerine karşılık da mükafâtları cennettir» şeklindeki hükümler verilebilecek nice örneklerden birkaçıdır. Bunlara Nisa suresinin 77. âyetindeki : «Dünyanın zevki azdır, Ahiretse sakınanlar için daha hayırlıdır», Rad suresinin 26. âyetindeki : «dünya yaşayışı âhirete nispetle değersizdir...» şeklindeki hükümleri ve hele peygamberin yoksulluğu yüceltici ve fazilet gösterici sözlerini (örneğin : «Yoksullar cennetlere zenginlerden beş yüz yıl erken gideceklerdir» gibi), nice benzerleriyle sergilerken öte yandan varlıklı sınıfları sömürülerinde koruyucu emirlerini (örneğin : «Tanrı dilediğine bol dilediğine az rızık verir») eklemek ve daha buna benzer yüzlerceyi belirtmek mümkündür. Söylemeye gerek yoktur ki bu hükümlerle sosyal adalet değil olsa olsa kapitalist, emperyalist rejimler sağlanabilir. İslâm'ın emperyalist ve kapitalist bir düzene olanak yarattığı görüşünün ilk destekleyic kanıtını daha ilk anlarda oluşan Arap emperyalizminde aramak gerekir. İslâm'ın ilk yayıcılarının, bu arada Arap peygamberinin kendisine, yakınlarına ve kendisini destekleyenlere cennet güvenliği, girişilen savaşlar sonucu sınırsız varlıklar sağladığı Arap kaynaklarından öğrenmek kolaydır.

Iktisadî ve siyasî imtiyazların mahdut ve belli ellerde toplanmasına, bu suretle halk yığınlarının koyun misali sömürülüp yöneltilme-

Levent Şahverdi Arşivi

sine olanak sağlayan Tanrı ve Peygamber emirleri sayesinde şeriat düzeni İslâm ülkeleri halklarının tam bir emperyalist ruh ve zihniyetle sömürülmesi olanağını yaratmıştır ve bu olanak bugün dahi bu şekliyle sürüp girmektedir : Suudi Arabistan, Yemen, İran ve benzeri ülkeler bunun günümüzdeki en yakın örnekleridir. Durum bu olduğu halde ilerici geçinen doçent arkadaşımız ve benzerî zihniyettekiler şeriatı adalet v eşitlik düzeni olarak göstermekten geri kalmazlar. Dediğim gibi sağcısı ve solcusu ile Üniversitelerimiz bu kafa yapısındaki insanlar çoğunluğundan ibarettir.

Bu çoğunluk dışında kalanlar cesaretsizlik, ya da umutsuzluk ve muhtemelen nemelâzımcılık nedeniyle köşesine çekilmiş susmaktadırlar. Şeriat'ın gerçekten ilkel, akla-ahlâka ve insanlığa aykırı esaslariyle boğuşmak, kurtuluş yoluna şeriat ile değil fakat şeriatı yadsımakla girilebileceğini haykırmak onların yapabilecekleri şey değildir. Oysa ki; Üniversite öğrencisinin beynini dogmatizma'dan arımak ve akılcılığa alıştırmak için yapılacak ilk iş bilimsel ve ahlâksal gerçeklerin din kitaplarında (şeriat kaynağında) yatmadığını, bu kitaplarla eğitim sağlanamayacağını, Tanrı ve Peygamber sözleri diye öne sürülen şeylerin aslında akıl verilerine ters bulunduğunu, bunları akıl süzgecinden geçirmedikçe aydınlıklara çıkılamayacağını, her halükârda müspet düşün ve akıl aracılığıyla yaşam kurallarını yerleştirmekten ve insan yapısı kanunların üstünlüğüne sarılmaktan başka yol olmadığını belletmektir. Batı Üniversitelerinin ünlü hocalarının bundan yüzyıllarca önce yaptıkları şey bu olmuştur. İşte onların bu çabaları sonucundadır ki Batı dünyası karanlıklardan kurtulmuş ve hümanizma, Rönesans, Reformasyon, rasyonalizm, liberalism, naturalism, sosyalizm ve benzeri aşamalarla bugünlere ulaşmıştır. Ne acıdır ki onların o karanlık dönemlerde, her tehlikeyi göze alırcasına yaptıklarının binde birini bizim Üniversite profesörlerinden beklemek bir hayaldir. Yüzlerceden bir örnek olmak üzere Abélard'ın, bundan sekiz yüz yıl önce, o kapkaranlık dönemde, söyleyebildiklerini ve Üniversite öğrencilerine hümanist düşünce olarak aşıladıklarını, örneğin : «İncil'in (Tanrı sözlerinin) akla ve vicdana ters düşen yönlerini akıl yolu ile gidermek gerekir» şeklindeki görüşlerini şeriat esaslarına (Kur'ân ve hadîs hükümlerine) uygulayarak anlatabilecek bir tek insanımız, bir tek profesörümüz yoktur. Bırakını Abélard'ı fakat daha da önce, örneğin Milad'ın beşinci yüzyılında, yani bundan binaltı yüz yıl önce : «Kişi kendi yaşamlarını (Tanrı sözleri) diye bilinen kitaplara uydurur ve kendi özgür aklı ile ayarlamaz ise, ve kendisini kaderin (din kitaplarının) kölesi kabul ederse insan değil, sadece hayvandan

Levent Şahverdi Arşivi

ibaret demektir» diyebilen Pelagius ile boy ölçüşebilecek, onun akılcı tutumunu şeriat ögelerine uygulayabilecek bir kişiyi Üniversitelerimizin binlerce öğretim üyeleri arasından bulup çıkarmak olanağı yoktur. Bu örnekleri ve Batı Üniversitelerinin fikirsel gelişim tarihini eleştirenler, Batılı aydının insan varlığının ve düşününün kutsallığı adına giriştiği savaşımı izleynler var mıdır bilemiyorum. Fakat var ise bunlar istifa mektubumdaki: «Biz Üniversite öğretim üyeleri, aramızda çok iyiler bulunmakla beraber, çoğunluğumuz itibariyle Ortaçağ Üniversitelerinde hademelik yapamayacak kimseleriz» şeklindeki sözlerimde abartma bulunmadığını anlamakta güçlük çekmemelidirler.

Ne acıdır ki Türk'ün kafasını ve inançlarını şeriat hastalığından kurtarmak, dinçliğe kavuşturmak gerektiği konularında yazdığım yazılar, Üniversitelerimizi bu konularda harekete geçirmek, örneğin kendi Fakültemi bu hususlarda öncü kılmak için giriştiğim çabalar, biraz yukarda belirttiğim gibi, bana sadece husumetler, küskünlükler ve düşmanlıklar kazandırmıştır. Halkımızı «cinlerin, perilerin, iblislerin ve şeytanların gayb bilgileri» ile yetiştiren, ya da: «erkek kadının dört şubesi (bacakları ve kolları) arasına oturup da dokundurdu mu her ikisine gusul vacip olur», ya da «ölü insan ve hayvanla cinsi münasebette bulunanın kaza orucu tutması gerekir», ya da «sizden biriniz bevlederken sağ eliyle tenasül âletine tutmasın» ya da «müşrikleri nerede görürsen öldür» şeklindeki, hiç kuşkusuz daha buna benzer binlerce hükümlerle ve şeriat ahlâkı ile şekillendiren, bütün bunların Tanrı'dan ve peygamberden gelme emirler olmak itibariyle değişmez ve bağlayıcı olduğunu söyleyen; öte yandan Anayasayı güçten düşürmek, yerine Kur'âan'ı yerleştirmek amaciyle: «...Millî hâkimiyet, kitabımızın ve peygamberimizin gösterdiği yoldur» diye resmî yayınlar yapan; yine insan denilen varlığa aklını kullandırmamak, onun tüm davranışlarını, taharetlenmesinden cima etmesine, su içmesinden nefes almasına varıncaya dek, şeriat emirleriyle düzenleme çağını hortlatan, ya da: «İslâm'dan başka dine rağbet eden sapıktır, kâfirlere karşı cihada girişmek Tanrı emridir, fazilettir» şeklindeki insanlığa aykırı eğitim ile beyin yıkamasından geçiren Diyanet İşleri Başkanlığının tutum ve davranışlarına karşı Hukuk Fakültesinin tepki göstermesi, HAYIR demesi için Dekanlığa yaptığım çeşitli başvurular Profesörler Kurulu çoğunluğunca geri çevrilmiştir. Kurulun genç sayılabilecek, aydın görünüşlü ve doktoralarını büyük başarı ile Batı ülkelerinde hazırlamış bulunan elemanları dahi girişimimle alay etmekten geri kalmamışlardır. Bu genç meslektaşlarımdan birinin, bir toplantı sırasında, bu tür önerilerimin garip kaçtığını belirterek: «Biz Üniversi-

Levent Şahverdi Arşivi

te olarak bunlarla mı uğraşmalıyız? Batı Üniversiteleri bu sorunlarla mı meşguldur?» diye beni iğnelemeye çalıştığını hatırlarım. Doktorasını İsviçre'de tamamlamış olan, ve kendi alanında hiç kuşkusuz bilgili sayılablien, ve fakat ne yazık ki fikir tarihi gelişmelerinden ve Batı Üniversitelerinin akılcı savaşım verilerinden habersiz bu genç arkadaşı, ve onu destekleyenleri, hemen oracıkta aydınlatma olanağım elbette ki yoktu. Fakat yine de kendisine şu kısacık yanıtı vermem gerekliydi: «Eğer Batı'da halk yığınlarının, bizde olduğu gibi çağdışı ve insanlığa aykırı inanışlarla yetiştirilmesi söz konusu olsa, ve örneğin Kilise'lerde ve okullar'da **«müşrikleri nerede görürseniz öldürün»**, ya da **«Başka din'dekiler sapıktırlar, onlara karşı cihad farzdır»**, ya da **«farklı inançta iseler babalarınızla, kardeşlerinizle ilginizi kesin»**, ya da **«kadın'lar aklen ve dinen dün yaratılmışlardır»**, ya da **«Yemeğinizin içine sinek düşecek olursa dışarda kalan kanadını iyice batırın, çünkü sinek idrak sahibidir, önce günah kanadını yemeğe daldırır, siz onun dışarda kalan kanadını yemeğe daldıracak olursanız sevap günahı götürmüş olur»** şeklinde ve daha nice buna benzer akla, mantığa, insafa, ahlâka ve insanlığa aykırı inanışlar belletilecek olsa, başta Üniversite, haysiyetli bir bilim kuruluşu olarak ayaklanır, ve tüm aydın kuruluşlar ve zinde güçler Üniversite'nin yanında yer alarak şahlanır, ve toplumu bu ilkelliklerde tutan örgütlere karşı amansız bir savaşım açar. Tıpkı Ortaçağ boyunca açmış olduğu gibi».

Bu kısacık yanıtımın etkisizliğini, kurulun diğer bazı genç ve aydın görünüşlü elemanlarının dudak bükmelerinden anlamam güç olmadı. Meslektaşlarımdan birçoğu bu tür davranışlarımı ve şeriat aleyhtarlığımı tasvip etmekle beraber şekil bakımından sakıncalı gördüklerini, çünkü din sorunlarını eleştirici, yerici ve şeriatı küçültücü nitelikteki yazıların din ve iman duygularını zayıflatacağını «psikolojik huzursuzluk» yaratacağını, toplumda anarşi ve huzursuzluk ortamı oluşturacağını belirtmişlerdir. Onların mantığına göre bağnaz ve «körü körüne itaate alışmış bir zümreye muslihane hulûl» etmek yani şeriatın özünün iyi ve fakat uygulamasının kötü olduğunu, bunun sorumunun uygulayanlarda olduğunu anlatmak gerekir. Bu görüşü savunan bir meslektaşım birkaç yıl önce bana gönderdiği bir mektubunda, benimle her bakımdan ayni fikirde olduğunu, gerçekte hiçbir noktada ayrılmadığını, fakat benim «cepheden hucuma» geçtiğimi oysa ki kendisinin «dinsel kaynakları zikrederek», bu yoldan müzik, dans, resim, gayrı müslimlerin hukukuna saygı, kadınların siyasal hakları ve bunun gibi konuları, yadırgatmadan benimsetmeğe çalı-

Levent Şahverdi Arşivi

şarak iş gördüğünü belirken şöyle diyordu : «... Amaç bir ve aynı. Ben önce şeriat ve gericilik özeni ve Atatürk düşmanlığı ile beslenmiş yüzbinleri hatta milyonları bulan kütleleri Atatürkün Muhammede ters düşmediğine, ürkütmeden inandırmağa çaba sarf ediyorum. Böylece geri dönüşü durdurmayı, belki biraz da devrimleri İslâmiyetin yardımı ile korumayı hayal ediyorum... Daima bir mürşide itaat etmeğe alışmış kişilerin pek yadırgayacakları ve bu nedenle de gerçeklerin okunmaları halinde benimsenmesi âdeta bir günah sayılacak ve psikolojik bir huzurluluk yaratacak YAZILARINIZA uyma ve uyanma oranı belki çok olmayablir düşüncesindeyim».

Bu görüş, şeriat'ın gerek öz'ünün ve gerek uygulanış tarzının kötü ve tüm felâketlerimizin nedeni olduğuna inanıpta şeriata karşı açıkca savaş cesareti gösteremeyenlerimizin sığındıkları bir mazeret tir ki temelden yanlıştır. Bu görüşe sarılanlar ayni zamanda bilim dürüstlüğü ile de bağdaşmayan bir davranışın temsilcileridir. Atatürk'ün «Muhammede ters düşmediğini» söyleyebilmek, «devrimleri Islâmiyetin yardımı ile korumayı hayal» ediyor görünebilmek, çağdışı şeriat hükümlerini gelişme kanunlarına olanak verirmiş gibi gösterebilmek için insanın akıl ve zekâ ile alay etmesi gerekir. Atatürk'ün : «...Menşelerimizi hatırlayınız : Tarihimizin en mutlu dönemi, hükümdarlarımızın halife olmadıkları zamandır» (29 Ekim 1923); ya da «Kaza ve KADER ve Tesadüf deyimleri Arapçadır... Türkleri ilgilendirmez...» ya da «...Baylar bütün insanlığın görgü, bilgi ve düşünüşte yükselip olgunlaşması, **Hıristiyanlıktan, Müslümanlıktan, Budizmden** vazgeçerek yalınlaştırılmış ve herkes için anlaşılacak bir duruma getirilmiş, katkısız ve lekesiz bir dünya dininin kurulması ve insanların şimdiye değin.. bir bataklıkta yaşadıklarını kabul ederek Birleşik Dünya Devleti kurma düşününün tatlı olduğunu yadsıyacak değiliz...[90]» şeklindeki sözleri ortada iken, ve bu sözler onun akılcı ve insancıl felsefesinin sadece bir yönü olarak İslâm'ın temel ilkelerine, örneğin kaderciliğe, ilâhî egemenliğe, dinsel savaş (cihad) fikrine, vs... açıkça karşıt iken, ve öte yandan yerleştirdiği devrimler Kur'ân ve hadîs emirlerini kökten terkedici nitelikteyken, Atatürk devrimlerini şeriat aracılığiyle korumağa çalışmanın gülünçlüğü ortadadır. Bırakınız okumuşları fakat okumamış yığınları dahi buna inandırmak olanaksız ve hiç çekinmeden söylemek gerekirse yararsızdır. Bilim adamının yapması gereken şey, bir takım laf cambazlığiyle Atatürk'ün fikirlerini ve devrimlerini İslâm ile bağdaşır ve uzlaşır göstermek değildir; örne-

90) Bu konuda bk. Arsel, **Teokratik Devlet Anlayışından...**, s : 786 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

ğin : «Mustafa Kemâl'in layikliği İslâmiyete değil, İslâmi devlet ilkesine karşıdır» iddiasını ileri sürmek (Prof. Niyazi Berkes'in yaptığı gibi) gereksizdir. Bilim adamının yapması gereken şey, cesaretle ortaya çıkıp, Atatürk'ün **layiklik** anlayışının, «layikliğe» yer vermeyen İslâm'a karşıt olduğunu anlatmak, devrimlerinin her birinin akıl ve vicdana uygun ve bu nedenle şeriata üstün bulunduğunu ve İslâm ile uzlaşmazlığını ortaya vurmak, ve uygarlık yoluna koyuluşumuzun bundan doğduğunu tanımlamaktır.

Öte yandan şeriat'ın çöl yaşamlarına, çöl ahlâkına dayalı hükümleri, ve çağdaş zihniyete ve müspet ahlâka aykırı emirleri ortada iken biz aydınların ve hele Üniversite profesörlerinin kalkıpta, «...dinsel kaynakları zikredelim ve topluma ve milyonlarca kütlelere müzik, dans, resim, gayrımüslimlerin hukukuna saygı, kadınların siyasal hakları ve bunun gibi konuları yadırgatmadan benimsetmeğe çalışalım» şeklinde konuşmamız ne bilim haysiyetiyle ve ne de insan (ve toplum) sevgisi duygulariyle bağdaşmaz. Biraz önce değindiğim gibi meslektaşlarım arasında Atatürkçü görünen ve Atatürk devrimlerinin nimetlerinden söz eden kişiler dahi şeriat'ın **özünün** mükemmel olduğunu ve çağdaş her türlü gelişmeye yatkın bulunduğunu söylemekten geri kalmazlar. Verilecek sayısız örneklerden biri olarak Doçent Bahriye Üçok, sık sık yayınladığı yazılarında İslâm'ın kadına seçme özgürlüğü tanıdığını, Muhammed'in kadınlara oy hakkını sağladığını, ancak bu temel hakların daha sonra uygulanmadığını ve Muhammed'in bu hareketinin «bir kez daha ardgelenleri tarafından izlenmediğini[91], İslâma göre müslüman erkeklerle evlenen kadınların dinlerini koruyabildiklerini, ya da İslâm'da müzik, çalgı, dans gibi şeylerin yasak edilmediğini[92] iddia eder. Bir başka Doçent Kur'ân'daki kadın hakları ile ilgili kısıtlayıcı tüm âyetleri kimsenin haberi olmadığını sanarak İslâm'ın kadın-erkek eşitliği getirdiğini belirtir[93]. Belirtirken başında bulunduğu Diyanet İşleri Başkanlığınca yayınlanan hadîsler

91) Bahriye Üçok, «Şaşıp Kaldım», **Cumhuriyet,** 19 Aralık 1976.

92) B. Üçok, «Bir Fetva Üzerine», **Cumhuriyet,** 7 Ağustos 1977 ve yine ayrıca bk.: «İslâmda Musiki Üzerine», **İlâhiyat Fakültesi Dergisi,** Yıl 1966, Cilt XIV, s : 83-93. Yazarın sandığı gibi İslâm'ın musiki, dans, vs. gibi şeylere izin vermediğini, olsa olsa sadece askeri ve savaş duygularını kabartıcı nitelikteki musikiye olanak tanıdığını, oysa ki bu musiki türü ile insan ruhunun incelmesine, insanileşmesine yer bulunmadığını **AYDIN** ve **HALK** adlı kitabımda eleştirdim ve bununla ilgili şeriat hükümlerini sıraladım.

93) Doçent Süleyman Ateş, **Din Bilgisi Kitabı,** (Lise II), Ankara 1976, s : 123 verilebilecek örneklerden sadece biridir.

Levent Şahverdi Arşivi

arasında «Kadının fikren ve dinen dûn olduğuna» dair hükümler bulunması onu tedirgin etmez. Bir başka öğretim üyesi ise İslâm'ın kadına tanıdığı hakların ve İslâm ahlâkının yirminci yüzyılda bile erişilemeyen bir yücelikte bulunduğunu Batı dünyasının ise pornografi, evlilik dışı cinsel ilişkiler, çocukça çılgınlıklar içerisinde çırpındığını öğrencilerine ders konusu yapar, fakat İslâm'ın «hülle», ya da «dört kadın ve ayrıca cariyelerle birlikte yaşam». ya da «Muta», «kadının dört şubesi arasına oturupta dokundurdunmu gusul vacip olur», «Oğullarınızın boşadığı eşleriyle evlenmek caizdir size» şeklindeki ya da bunlara benzer nice Tanrı ve peygamber sözleri (âyet ve hadîs hükümleri) ortada ve geçerlikte iken bu yukardaki kıyaslamayı hangi akla göre yapabildiğini düşünmez.

Üniversitelerimiz, daha önce de belirttiğim gibi, ister ilerici isterse gerici kılıkta olsun, hep bu kafa yapısına sahip öğretim üyeleriyle doludur. Üniversite gençliği bu ellerde yoğurulmaktadır. Atatürk devrimlerini «İslâmî esaslar aracılığiyle» savunduğunu sananlarımızla, bu devrimlere düşman olanlarımız arasında, düşün ve mantık gücünden yoksun öğrenci yetiştirmek bakımından hemen hiç bir fark yoktur. Şeriata saplı olarak devrimleri yıkmağa çalışanlarla İslâm'ın özünün iyi fakat uygulamasının kötü olduğunu söyleyerek devrimleri koruyanlar, ayni sakıncalı sonuca yönelmekte ve ayni beyin yıkamasiyle yeni kuşakları mâhv'etmektedirler. AKIL yolu ile düşünmek yerine din hükümleri aracılığiyle düşünme geleneğini kökleştirmenin felâket doğurucu sonuçlarını bilmez görünmektedirler. Sayısız örneklerden biri olmak üzere yine meslektaşım Doçent Bahriye Üçok'un tutumuna değinmem, bu konuda kısa bir fikir vermiş olmak itibariyle yararlıdır. Bahriye Üçok, ki İslâmi esaslar yardımı ile Atatürk devrimlerinin savunucusu olmak ister, İslâm'ın kadına seçme hakkını tanıdığını, özellikle Muhammed'in kadınlara oy hakkını verdiğini söylerken bu iddiasını, Muhammed'in Mekke fethi sırasında kadınların da biatını almış olması davranışına dayanak yapar. Muhammed'ten sonra bu davranışın unutulmasını da İslâm'da kadın haklarının (örneğin oy hakkının) yok olması sonucuna bağlar. Oysa ki aslında, ne Muhammed kadınlara böyle bir hak tanımış ya da tanımak istemiştir, ne de olmayan bir hakkın daha sonra unutulması ve uygulanmamış olması söz konusudur. Arap peygamberinin kadınları iktidar sahibi olmaktan ve devlet işlerine karışmaktan yasakladığı, öte yandan kadını hakaret edilmek gereken bir yaratık olarak kabul ettiği en sağlam Arap kaynaklariyle ortadadır. Sayısız örneklerden biri

Levent Şahverdi Arşivi

olmak üzere Abu'l Mihnal'a Abu'l Aziz'den, ona İbn Bakara'dan, İbn Bakara'ya da babasından naklen gelen hadîs'e göre Muhammed kadınların devlet yönetiminde iş göremiyeceklerini, iktidar ve yetki sahibi olamayacaklarını, devlet işlerine hiçbir şekilde karışamayacaklarını, öngörmüştür. Bu hususta İbn Kuteybe'nin **Uyun al-Ekber** adlı ünlü yapıtında geniş bilgi vardır.

Öte yandan Ebu Said-i Hudrî'den naklen gelen bir hadîs'e göre Muhammed kadınların «akıllarının eksik ve dinen dahi eksik» olduklarını, kadının sözü ile iş gören toplumlarda fitneler doğacağını bu tür toplumların felâkete sürükleneceğini söylediği, Diyanet İşleri Başkanlığınca yayımlanan resmî yayınlarla sabittir. Başkanlığın **Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi** adlı yayınlarının Ankara 1970, 3. baskı, cilt I.'in 223-25'ci sayfalarını, yine aynı başkanlığın yayınladığı **Riyazü's Sâlihîn** (Cilt I, Ankara 1972, s : 70) kitabı okuyanlar bu yukarıya aldığımız hadîsleri bulurlar. Yine aynı resmî yayınlarda Muhammed'in kadınlar hakkında çok aşağılatıcı sözler söylediği ve hükümler bıraktığı, örneğin : «...Benden sonra erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım» dediği[94], buna benzer nitelikte olmak üzere Kur'an'ın Yûsuf Suresinin (Sure no. XII) 28. âyetiyle Tanrı'yı : «... gerçekten de ey kadınlar düzenleriniz pek büyüktür sizin...» diye konuşturduğu; yine Kur'ân'ın Nisa Suresinin 34. âyetiyle : «...Erkekler kadınlardan üstündür. Çünkü Allah onları birçok şeylerde kadınlardan üstün etmiştir... itaatsizliğinden yıldığınız kadınlara öğüt verin, sonra yataklarında yalnız bırakın, dövün...» diye hüküm koyduğu; ve yine «...Ben cehennemin kapısında durdum, oraya girenlerin çoğu kadınlardır...»[95] diye hadîs bıraktığı açıkça yazılıdır. Bunlara daha nicelerini eklemek mümkündür. Şeriat'ın kadını nasıl aşağılık bir yaratık haline getirdiğini, bu konuda ne gibi Kur'an ve hadîs (sünne) hükümlerini kapsadığını anlamak için, İslâm dünyasında Muhemmed'den sonra en önemli kişi olarak kabul edlen ve Hüccet-ül İslâm diye bilinen İmam-ı Gazzâli'nin kitaplarını, örneğin **Mutluluğun Kimyası,** ve **Nasihat-ül Mülk** ayrıca **Evliliğin İyi Kuralları** yapıtlarını gözden geçirmek yeterlidir. Muhammed'in kadınlar aleyhinde söylediklerini ve Kur'ân'da kadını küçülten âyetlerinin tümünü bu kitaplarda bulmak kolaydır. Bütün bu hükümleri burada tek-

---

94) **Riyazü's Sâlihîn Tercemesi,** Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ankara 1972, Cilt I, s : 327.

95) İbid. s : 256; benzeri hadis için bk. **Sahih-i Buhari Muhtasarı,** Tecrid-i Sarih Tercemesi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ankara 1971, Cilt IX, s : 40.

Levent Şahverdi Arşivi

rarlamağa yer yoktur. Fakat bir fikir edinmek için **Evliliğin İyi Kuralları** adlı kitabına şöyle bir göz atacak olursak göürüz ki Gazzâlî denen bu büyük bilgin, Kur'ân'ın IV ve XII ci Surelerinin çeşitli âyetlerine, Arap peygamberinin sözlerine (hadîs'lere) ve davranışlarına (sünnet hükümlerine) dayanarak, İslâm'a göre kadının esas itibariyle kötü bir yaratık olduğunu zekâca geri bulunduğunu, bundan dolayı kadına sert, haşin ve hattâ hakaret edercesine davranmak onları daima terslemek gerektiğini, zira bunun bir hayırlı iş olduğunu, onlara danışmak, fakat daima söylediklerinin aksini yapmak gerektiğini, kadınların (erkekler için) sadece köle değil, fakat hakir görülmesi koşul olan birer yaratık olarak yaratıldıklarını, çünkü Tanrı'nın üç yaratığı (yani Kadın-Hizmetçi ve Fellah) sırf bu maksatla (yani hakaret edilmek üzere) var ettiğini bu yaratıkları erkek ne kerte saygın görecek olursa onlardan o kerte kötülük ve hakir karşılık göreceğini, buna karşılık kadınların asla faziletli olamayacaklarını, nitekim Muhammed'in bu konuda «...Başkalarının arasında faziletli kadın, yüzlerce karga arasında karnı beyaz bir karga gibidir» diye konuştuğunu; kadında kötülük ve acz'dan başka bir şey olmadığını, bu nedenle onlara karşı sert ve kaba muamele etmenin onları kötülüklerine karşı en iyi ilâç olduğunu, bu çarelerin başında dayak geldiğini belirtir. **Nasihat-ül Mülk** adlı kitabında Gazzâli yine Kur'ân ve hadîs hükümlerine dayanarak kadınları on tipe ayırır ve her birisini hayvanların en aşağılık olanlarına (köpek, akrep, fare, domuz, maymun, vb.). benzetir, en makbul kadın tipinin koyuna benzeyen olarak gösterir; çünkü koyun itaatkâr, munis bir hayvandır, çünkü onun her şeyinden (sütünden, etinden, derisinden, vb.). yararlanmak mümkündür. Bu benzetmeleri yaparken Arap peygamberi'nin Ebu Hureyre'den naklen gelen (Buharî ve Müslim'de yer alan) hadîs'lerine dayanır ve Muhammed'in şu sözlerini hatırlatır: «...namaz kılarken önünüzden eşek, köpek ya da kadın geçecek olursa namazınız bozulmuş sayılır...».

Bayan meslektaşımın her zaman saygıyle adını andığı ve fazlasiyle yücelttiği Prof. A. Gölpınarlı üstadımızın Türkçeye çevirip yayınladığı hadîsler arasında Arap peygamberinin: «...işleriniz kadınların sözü ile görülüyor ise yerin dibi yeryüzünün üstünden daha hayırlıdır sizlere...», ve yine «...kadınların en iyisi, emredince itaat eden kadındır» şeklindeki sözlerini de, yüzlerceden bir kaçı olmak üzere belirtebiliriz. Ünlü kişilerden sayılan Tekirdağ Müftüsü Ali Arslan'ın derlediği hadîsler arasında kadınları erkeğin şehvet aracı kertesine

Levent Şahverdi Arşivi

indiren şu hükmü : «...Deve'nin üstünde de olsa(yani yolda giderken) eğer kocası kendisiyle sevişmek istemişse derhal inip erkeğin şehvetini giderecek»[95a], Kur'ân'daki «Kadınlar tarlalarınızdır, tarlalarınıza dilediğiniz gibi girin» âyetiyle (Bakara, 223) birlikte; yine sayısız örnekler arasında olmak üzere, gözler önüne serebiliriz.

Bütün bu ve buna benzer hükümler ortada iken, Şeriat'ın kadına saygılı olduğunu, kadın haklarında öncülük yaptığını söylemek gülünçtür.

Yazı ve yayın yaşamlarım boyunca beni gerçekten rahatsız eden durumların başında Üniversitenin ve özellikle kendi Fakülte'min Bayan öğretim üyelerinin kadın hakları, kadın haysiyeti, kadın eşitliği konularındaki duygusuzluğa varan susmuşlukları ve ilgisizlikleri olmuştur.

Şeriat'ın kadını aşağılık ve hayvana yaklaşık, hakâret edilmeğe lâyik yaratık şeklinde tanımlayan yukardaki hükümlerini Tanrı ve peygamber emirleri olarak Türk halkının beynine yerleştirmekle meşgul din kuruluşlarının ,devlet organlarının ve özellikle Diyanet İşleri Başkanlığının çabaları karşısında Bayan meslektaşlarımın umursamazlığı beni daima düşündürmüştür. Zaman zaman gazetelerde **«Şeriat ve kadın»** konusuna eğilerek Türk'ün şeriat bataklığına saplanmadan önce emsalsiz nitelikleri olduğunu, özellikle kadını devletin başına getirecek kadar kadına değer ve önem verdiğini, fakat Şeriat benimsediği andan itibaren bu güzel geleneklerini ve değer ölçülerini yitirdiğini ve Şeriat'ın kadını köle ya da köpek kertesine indiren dehlizleri arasında kaybolduğunu dile getirmeye çalışmışımdır. Bu yazılarımda daima Kur'ân ve hadîs/sünnet hükümlerini, ve bunları resmî yayın şeklinde sunan kaynakları ortaya koyarak konuşmuşumdur.

Bu yazılarımı dudak bükerek karşılayan ya da bu konulara neden bu kadar ısrarla eğildiğimi soran, bana sitemler yağdıranlar arasında bayan meslektaşlarımın bulunması beni daima üzmüştür. Karakterine ve bilgisine güvendiğim bir arkadaşımın, hemen her yazımdan sonra : «...İlhan bey, nedir sizin bu Şeriatçılardan istediğiniz? Neden bu kadar uğraşırsınız Şeriat sorunlariyle?» diye bana serzenişte bulunduğunu, yine karakter bakımından değilse bile giyim ve kuşam bakımından onun kadar Batılı görünen diğer bir bayan Pro-

95a) **Kadınlara Hitap - Hadisi Şerifler,** Arapça'dan derleyen Tekirdağ Müftüsü Ali Arslan, Arslan Yayınları, 1971 (2nci baskı), s : 30.

Levent Şahverdi Arşivi

fesör arkadaşımın bana selam vermemek için çaba harcadığını hatırlarım. Felsefe ve sosyoloji dallarında uzun yıllar ders veren ve özel konuşmalarımızda savunduğu fikirleri nedeniyle kendisine saygı duyduğu mbir başka bayan meslektaşımın yukarda kısaca değindiğim çeşitli Şeriât sorunları karşısında susmuşluğu beni daima hayal kırıklığında bırakmıştır. İslâm felsefesine fazlasiyle bağlanan, bu felsefenin Mutasavvıfların oluşturduğu felsefi düşünden ibaret sanan, ve tasavvufî düşünün esas itibariyle eski Yunan felsefesiyle (örneğin Aristo ve özellikle Eflatun kaynağiyle) beslenmiş olduğunu, özünün Islâmi ilkelere aykırı bulunduğunu unutan bu saygıdeğer arkadaşımın, Tanrı'yı korkutucu, keyfî ve insanlar arasında kin salıcı nitelikte tanımlayan ya da köleliği ve kadının aşağılık durumunu doğal bir kuruluş olarak Tanrı emridir diye tanıtan Kur'ân ve hadîs hükümlerini unutur görünmesini bir türlü anlayamamışımdır. Yazılarımı devamlı şekilde okuyan ve beğendiğini söylemekten geri kalmayan meslektaşımı ben, o sahip bulunduğu yetenekleriyle, Türkiye'de Şeriât hastalığına karşı savaşanların başında görmek isterdim. Fakültenin genç bayan elemanlarına gelince, söz konusu bu sorunlar vesilesiyle hiçbir gün kendilerinden yakınlık, ya da ilgi görmemişimdir. Hiç kuşkusuz kendilerinden beklediğim şey ne teşekkür, hattâ ne de destektir; bütün istediğim, insan haysiyetini yok eden, özellikle kadını eşya ve hayvan mertebesine indiren, toplumu bu zihniyetle şekillendiren dinsel hükümlere karşı bayan arkadaşlarımın biraz olsun tepki göstermeleri, hele hukuk bilgisi ve duygusu ile mücehhez olmanın verdiği bir sorumluluk ve zorunluk içerisinde kendilerine düşen sosyal ve ahlâksal görevi yerine getirmeleridir.

Bu görevi yerine getirmek şöyle dursun, fakat getirmek isteyenlere karşı düşman kesilenlerin umut kırıcı olduğunu belirtmek isterim.

Özel konuşmalarımız ve yazışmalarımız sırasında yazılarımı ve yayınlarımı beğendiklerini söyleyen, beni yücelten bazı bayan meslektaşlarım, daha sonraları, özellikle istifam ile birlikte, profesör eşleriyle bana diş bileyenlerin başında geleceklerdir. Bunlar arasında beni gizliden destekler görünüp kamu'ya hitaben yazdıkları zaman farklı görüş savunanlar da vardır. Örneğin İlâhiyat Fakültesi Doçentlerinden Bahriye Üçok'un yukarda belirttiğim gibi, bir yandan yazılarımı beğendiğini, hele Şeriât'ın kadını küçültücü hükümleriyle ilgili isyanlarıma katıldığını, benimle aynı görüşte olduğunu özel olarak bana bildirirken, gazetelere yolladığı yazılarında Şeriât'ın özünün ka-

Levent Şahverdi Arşivi

dına saygılı olduğunu Muhammed'in kadına oy hakkı dahi tanıdığını belirtmekte ısrar etmesi beni daha çok şaşkınlığa atmıştır.

«...Islâm Hukuku kadına çağına göre çok ileri haklar tanımıştır. Ancak bunu bugünkü ölçülerle değerlendirmemiz olanaksızdır. Çünkü İslâm Hukuku birçok alanlarda kadınla erkeği eşit tutmamıştır» diye yazarken[96] yani Şeriâtçıya çatar görünürken bile cesaret ve samimiyetten yoksun kalması beni rahatsız etmiştir. Diyanet İşleri Başkanı olan bir Doçent tarafından hazırlanmış okul kitaplarında : «İslâm'da kadın-erkek eşitliği vardır» şeklindeki bilgiler bulunmasını ele alan, peygamberin kadına tanıdığı hakların «...Bir kez daha ardagelenleri tarafından izlenmemiştir» diyerek Başkanı töhmet altında bırakan, onu «lise öğrencilerini yanlış bilgilerle donatıyor» diye suçlayan bayan meslektaşımın Şeriât'ı yermekten kaçınan tutumu ibret vericidir[97]. Bu ibret verici tutuma daha yukardaki sayfalarda olduğu gibi daha ilerdeki sayfalarda da yeri geldikçe değinmekte, genel konu bakımından, yarar bulunduğu kanısındayım.

Fakat her ne olursa olsun kısaca yinelemek isterim ki biraz yukarıya birkaç örnek olsun için aldığım ve diğer yayınlarımda pek çoğunu sıraladığım ve hiç kuşkusuz ilerdeki yayınlarımda da ele alacağım bu konudaki hükümlerin uygulanması sonucu olarak KADIN'ın, toplumumuzda, pek zavallı ve pek ezik durumlara sokulması, sokaklarımızda erkeğin peşinde köpek misalı yürümesi, evde dövülmesi ve sömürülmesi, insanlığından yoksun edilmesi gibi hususlar karşısında Üniversite öğretim üyesi bayan meslektaşlarımın vurdumduymazlıkları, tepki göstermemeleri, ya da İslâm'ın kadına saygılı olup uygulamanın yanlışlığından söz etmeleri, tavizci yollara tenezzül etmeleri ya da bu sorunlara hiç eğilmemeleri, eğilenlere de kem gözle gülmeleri içler acısı bir olaydır.

Bu vesile ile ve çok hassas bulunduğum «Kadın ve Şeriât» soru-

---

96) Doçent Bahriye Üçok, «Şaşıp Kaldım», **Cumhuriyet**, 19 Aralık 1976, s : 2.

97) Bu yazısiyle yazar, esas itibariyle İslâm'ın kadın-erkek eşitsizliğini yermek değil belirtmek amacında görünmektedir. Çünkü bu taktik ona şeriatçının husumetini celbetmeyecek niteliktedir. Şeriatçı aslında kadının erkeğe eşit olmadığını Tanrı emri olarak Kur'ânda bulduğu için bu eşitsizliğin hukuk ve ahlâk kurallarını çiğnemediği inancındadır. Bu itibarla söz konusu eşitsizliği belirtmenin sakıncalı olmadığını düşünür. Kaldı ki Bayan meslektaşımız, yukarda görüldüğü gibi, yazısında ihtiyatı tam anlamı ile elden çıkarmayarak, Mukammed'in kadına haklar tanıdığını, oysa ki bu hakların daha sonra unutulup gittiğini, yani İslâm'ın özünün kadın haklarına saygılı ve fakat uygulanmasının özünden farklı olduğunu söylemektedir. Tıpkı şeriatçılardan çoğunun yaptığı gibi.

Levent Şahverdi Arşivi

nu konusunda bir iki noktaya daha değinmekten kendimi alamayacağım. Hukuk Fakültesi'nde otuz yıla yaklaşık hocalık hayatımın en kazançlı yönü, kız öğrencilerim sayesinde, eğitim görmüş Türk kadını'nın fikren ve ahlâken üstünlüğünü yakinen izlemek, ve eğer imkân yaratılmış olsa, daha da üstün durumlara erişeceğine inanmak olmuştur.

Gerek sınıftaki tartışmalar ve gerek imtihanlar sırasında kız öğrencinin, erkek öğrencilere oranla çalışkanlığı, görüşlerini açıklamadaki özgürlüğü, düşün gücüne sahip olma bakımından yeterliliği, çeşitli konulara yaklaşımdaki bilimsel dürüstlüğü, sorunlara çözüm buluşundaki titizliği, ve hele tutuculuktan uzak kalma özelliği beni daima şaşırtmış, çoğu kez hayran bırakmış ve saplı bulunduğum önyargılarla çatışmaya zorlamıştır.

«Saplı bulunduğum önyargılar» diyorum, çünkü itiraf etmek isterim ki, nispeten ilerlemiş denecek bir yaşıma gelene kadar ben, çevrili bulunduğum ortamın kafama yerleştirdiği bilinç altı veriler ve değerler nedeniyle, kadın denilen varlığı, uygar ölçülere göre ele almamış, ve onu «seks objesi» dışında bir değerlemeye oturtmamıştım. Her ne kadar Üniversite eğitimimin son kısmını Batı'da yapmış olmama rağmen, kendimi bu önyargılardan uzun yıllar kurtaramamıştım: ta ki kültürümü geliştirene ve Üniversite'de ders vermeğe başlayana kadar.

Diyebilirim ki Şeriât'ın kadını aşağılatan hükümlerini keşfettikçe ve örneğin «Kadınlar aklen ve dînen dûn yaratılmışlardır», ya da «Kadınlarla iyi geçinmek akıllarının noksan olduğunu düşünüp onlara acıyarak eziyetlerine katlanmaktır», ya da «Nikâh kadınlar için cariyeliktir, köleliktir», ya da «Tanrı erkekleri kadınlara üstün kılmıştır, kadınlara 'tâbi' ve erkeklere 'seyyid' adını vermiştir», ya da «Kadınların faziletlisi olmaz, kadınlar arasında saliha kadın yüz tane siyah karga arasında karnı alaca bir karga gibidir», şeklindeki ya da buna benzer daha nice Şeriât emirlerini öğrenir oldukça bunların nasıl bir yalan sistemindendoğar, olduğunu, ve nasıl erkeğin çıkarlarını sağlama amaciyle uydurulduğunu ben ancak kız öğrencilerimde Türk kadınını tanır oldukca anlamağa başlamışımdır.

Hocalık yıllarımın, kız öğrenciler sayesinde, bana kazandırdığı diğer bir gerçek de erkeğin fikirsel ve ahlâksal gelişmesinin ancak kadının etkisiyle olabileceği inancıdır.

Bertrand Russell, erkeğin zekâ ve karakter gelişmesi üzerinde kadının oynadığı olumlu rolü kendi yaşam tecrübeleriyle ortaya vurur-

Levent Şahverdi Arşivi

ken şöyle der: «Erkeklerin çoğu kadının etkisi altında kalmaktan korkar; oysa ki kendi şahsî tecrübelerimin ışığı altında söyleyebilirim ki bu pek budalaca bir korkudur. Bana öyle geliyor ki fizikî bakımdan olduğu kadar fikirsel bakımdan da erkek kadına ve kadın erkeğe muhtaçtır. Ben kendi yaşamlarım açısından, sevdiğim kadınlara çok şey borçluyum, ve (şunu söyleyebilirim ki onlar olmasaydı son derece dar görüşlü bir insan olabilirim»[97a]. Geçen yüz yılın dehalarından sayılan bir başka yazar, insanlık tarihini konuştururcasına şöyle der: «Biraz olsun tarihten haberi olan herkesin bildiği o'dur ki hiç bir büyük sosyal değişiklik kadın mayası olmadan oluşamaz. Sosyal gelişmenin varlığı güzel cinsin (çirkinleri de dahil olmak üzere) toplumdaki yerine ve değerinebağlıdır»[97b].

Bu yukardaki görüşleri yansıtan sözlerin ve benzerlerinin beni bu konuda fazlasiyle etkilediğini söylemek isterim. Fakat itiraf etmeliyim ki hiç bir şey bana, kız öğrencilerim sayesinde edindiğim inancı sağlayamamıştır. Ders verdiğim Ankara Hukuk Fakültesi, sayıları pek fazla olmayan Kent'li öğrenciler'den ziyâdé genellikle Orta ve Doğu Anadolu liselerinden gelme gençlerle doluydu. Bu gençler, daha pek küçük yaşlardan itibaren kız erkek ayırımına alışık olduklarından ve kadının örtünmesi ve erkekten ayrı durması inançlariyle yoğurulmuş bulunduklarından, Fakülte'nin ilk sınıfına başladıklarında kendilerini birden bire kızlarla bir arada ve yanyana oturma huzursuzluğunda (ya da belki de şansında) bulurlardı. Ders yılının ilk günlerinde kız öğrencilerin (ve özellikle Kent'te yetişmişlerin) sade fakat temiz giyinişleri, nezâket ve incelikleri, soru sormak ve tartışmaya katılmak hususundaki gayretleri yanında erkek öğrencinin üstüne başına pek itina etmeyen, saçı sakalı birbirine karışmış kılığı, kendine önem ve ve değer vermezliği, laübaliliği, ve hele ders ve tartışmalara karşı ilgisizliği dikkatimi çekerdi. Fakat aradan az zaman geçmekle bu ayni erkek öğrencinin, kendine çeki düzen verir ve saçını sakalını keser olduğunu, kızlar arasına karışıp onlarla şakalaştığını, ve fakat daha da önemlisi, derslere muntazam devam eder olduğunu, tartışmalara karıştığını ve hiç kuşkusuz kız arkadaşının ilgi ve dikkatini celbedebilmek kurnazlığiyle soru sorar olduğunu görürdüm. Soru sorabilmek için bir şeyler okumak ve öğrenmek zorunluğunda kaldığını düşünerek sevinç duyardım. Erkek öğrencinin bu gayretlerinin ders

97a) B. Russell, **Autobiography**, (N.Y. 1967, sh. 205).

97b) Saul K. Padover, **The Letters of Kari Marx**, (Prentice-Hall, Inc., New Jersey, 1979, sh. 259).

Levent Şahverdi Arşivi

yılı boyunca geliştiğini ve geliştikçe onu başarıya eriştirdiğini izler ve sevincim giderek artardı.

Hemen belirtmeliyim ki, erkek öğrencinin, dört yıllık öğremini bitiripte diploma aldığı an, kız öğrencinin bu hayırlı etkisi sayesinde, fikren olduğu kadar karakter bakımından da bambaşka bir insan kılığına girdiğine tanık olmak bana tam bir mutluluk sağlardı.

Ve işte kadın sınıfının, erkeğin gelişmesi üzerindeki tılsımlı gücüne tanık oldukca kendimi, tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi, bir de bu alanda, Şeriât sisteminin kararlı düşmanı saymışımdır.

Sadece Şeriât sisteminin değil ve fakat bu sisteme karşı savaşmayan herkese karşı aynı duyguyu duymuşumdur.

Islâm'ın, müslüman erkeğine avantajlar sağlamak üzere kadını arka plana atan ve erkeğin hizmetinde ve sömürüsünde kılan hükümlerine karşı erkek neslinin ses çıkarmamasını belki olağan sayanlar çıkabilir. Her ne kadar bu davranış müspet ahlâk adına utanç verici bir şey olmakla beraber, kişisel çıkarları nedeniyle bu yola yönelen erkeğin tutumunda pek şaşılacak bir şey olmayabilir.

Fakat kendisini dövülmeğe, sövülmeğe ve sömürülmeğe lâyik yaratık durumuna sokan Şeriât esaslarına karşı KADIN'ın susması, ve hattâ susmak şöyle dursun ve fakat alkış tutması, gerçekten acıdır. İşte Üniversitedeki kadın meslektaşlarımın bu tür davranışlarına rastladığım her defasında kendimi büyük bir üzüntü içerisinde hissetmiş ve onların suratına Suriyeli Arap şairi Nizar Kabbanî'nin sözlerini haykırmak istemişimdir. Bu şair'in adı memleketimizde pek duyulmamıştır. Oysa ki şu son otuz yıl boyunca, arap kadınının acınacak ve zavallı durumu vesilesiyle, sesini yükseltenler arasında Nizar Kabbanî'nin özel bir yeri vardır. Çok genç yaşlarından itibaren yazdığı şiirlerinde hep arap kadınının yanında yer almış, onu köle hale getiren ve sömüren erkek sınıfına ve buna karşı susan topluma çatmıştır. 1956 ve asıl 1961'den sonra yayınladığı yapıtlarında İslâm dünyasının kadına mübah saydığı haksızlıkları, kabalıkları yermiş, kadının köle durumuna karşı isyankâr tutumunu dile getirmiştir. İlginç olan şudur ki şiirlerinin çoğunda erkeğin hodgamlıklarına, çıkarcılığına, kadına karşı son bulmayan insafsızlıklarına, yalancılıklarına karşı beslediği nefretlerini kadın ağziyle açıklamış, bu arada kadını aşağılatıcı kuruluşları (örneğin çok karılı evlilik sistemini) kınamıştır.

1969 yılında yayıladığı **Yevmiyât İmra'a lâ-Mubaliya** adlı kitabın-

Levent Şahverdi Arşivi

da arap kadınının Şeriât'dan gelme haksızlıklara isyan edemeyişini yerer ve kalemini kadın ağziyle konuşturarak erkeklere çatar. Bunun nedenini de şöyle açıklar:

«Bu kitap, cahil ve budala Orta Doğu'nun (Şeriât dünyasının), daha ağzını açma fırsatını vermeden suçladığı ve mahkûm kıldığı her kadının kitabıdır. Bundan dolayıdır ki Orta Doğu (İslâm ülkeleri), benim gibi kendisini kadın kılığına sokup, kadın bileziklerini takıp, kadın kirpiklerini ariyet alıp, kadın hakkında konuşabilecek birine muhtaçtır. Kaderin ne acı tecellisidir ki KADIN, kendi öz sesi ile konuşma olanağından yoksun kalırken, ben (onun adına) kadın sesiyle haykırayım.

Bir erkekler, (her fırsatta) uygar olduğumuzu iddia ederiz, oysaki Sibiryadaki ayılardan[97c] da daha yabanı (ve vahşiyizdir). Avrupa Üniversitelerine giderek öğrenim görmüşüzdür ama, döndüğümüzde Mau Mau'lardan da daha ilkel'izdir. Sevgililerimize çiçekler takdim ederiz ama, (birisiyle seviştiğine tanık olduğumuz kız kardeşimizin) kellesini uçurmasını maarifet biliriz.

Benim kadınlar bakımından dilediğim bir özgürlük vardır ki «sevme özgürlüğüdür»; (daha başka bir deyimle) bir kadının, bir erkeğe «seni seviyorum» diyebilmesi, ve derken de kafasının kesilip çöp tenekesine atılmayacağını bilmesidir. Bizim ihtiyacını duyduğumuz şey, seks konularındaki batıl itikadlerimizi yıkmak, ve (seks sorununu) uygar ve bilimsel açıdan ele almaktır. Sizleri ben **«insan varlığı»** kertesine yükselmeğe çağırıyorum»[97d].

Nizar Kabbanî'nin bu güzel satırları, kız öğrencilerine ithaf eitiği yukardaki kitabından alınmıştır.

Kadının yüzünde Tanrı'yı gördüğünü söyleyecek kadar coşabilen bu şair, kadın hakları davası yüzünden toplumun hışmına uğramış,

---

97c) Şairin kullandığı sözcük **Sibirya sırtlanı**'dır. Fakat Sibirya'da sırtlandan ziyâde **«ayı»** yaşadığından ve maksadı açıklamağa daha yatkın bulunduğundan bu tür çeviriyi uygun gördüm. İ. A.

97d) 1923 yılında Şam'da doğan Kabbanî, arap milliyetçiliği davasına büyük katkıları bulunan bir arap'ın oğludur. Suriye Üniversitesinden mezun olmuş ve hayatını kadın hakları davasına adamıştır. Bu şiirlerinin çoğunu 1971 yılı Mart'ında **al-Adâb**'ta yayınlamıştır. Şiirlerinin İngilizce çevirileri için bk.: Arieh Loya, **»Poetry As A Social Document: The Social Position of the Arab Womean As Reflected in the Poetry of Nizar Qabbani»**, **(The Moslim World,** vol. LXIII, no. 1, January, 1973, sh. 39-52).

Levent Şahverdi Arşivi

din çevrelerinin ve Şeriâtcının saldırılarına maruz kalmış, ve nihayet babası tarafından evlatlıktan çıkarılmıştır.

Yukardaki şekilde konuşmakla ayni akibete uğrayacağım ihtimallerinden hiç bir zaman uzak kalmamışımdır. Fakat beni ürküten şey bu olmamıştır. Beni ürküten ve umutsuzluğa götüren şey, değişmez kafa yapısına sahip kimselere terkettiğimiz yeni kuşakların ilkel zihniyetidir. Düşündüğüm daima o olmuştur ki Ortaçağ zihniyetli bu ellerde eğitilen Üniversiteli gençlerimizin gerçekten son derece ilkel bir dünya görüşüyle yetişmeleri, örneğin «Kadının fikren ve dinen eksik» bulunduğu inancına saplanmak yanında : **«Peygamberimiz kadının çalışmasını yasaklamıştır, kadının çalışması züldür diye buyurmuşlardır; çalışan kadın... Kocasını beğenmez, ondan nefret eder, başka erkeklerle kocasını mukayese etme imkânını bulur, kocasından soğur...»** şeklindeki Taş devri dönemine yaraşır bir zihniyet ve benzeri fikirleri savunmaları pek olağandır. Bu şimdi altını çizdiğim satırlar 1977 yılında Üniversiteli gençler arasında yapılan bir ankete verilen yanıtlardan alınmıştır[98]. Sanırım iftihar edilecek bir gençlik yarattığımızı yadsıyamayız biz ünlü profesörler...

Oysa ki Batı'da, hem de Ortaçağlarda, bırakınız Üniversite çevrelerini, fakat sıradan ve halktan sayılabilecek kadınların dahi kendi mensup bulundukları din ve mezhebin kadın haklariyle bağdaşmaz esaslarına karşı giriştikleri savaşım ibretle eleştirilmeğe değer. Değil o zamanki gelişmelerden, fakat kadın haysiyetini korumak ve kadını salt eşitlik düzeyine yükseltmek için Batılı kadının giriştiği ve büyük başarı ile günümüzde yürüttüğü çabalardan dahi bizim Üniversite Profesörlerimizin ve Bayan meslektaşlarımızın haberi yoktur. Türk kadınının oy hakkını ve siyasal katkısını savunanlarımız, Batılının uygar aşamaya kadını sadece siyasal varlık olarak değil, fakat asıl İNSAN olarak tanımak suretiyle erişebildiğinden de habersizdirler. Oysaki Atatürk Türkiye'sinin müspet kafa yapısına soktuğu insan hak ve haysiyeti duygusu ile yoğurduğu, Üniversite öğretim üyeliği kertesine yükselttiği meslektaşlarımızın (özellikle Bayan arkadaşlarımızın) tüm ülkeye, tüm kadınlarımıza örnek bir davranış içerisinde bulunmalarını beklemek hakkımızdır. Eğer onlar, hem de kendileriyle yakından

(98) İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okuyan ve 1956 doğumlu olan bir öğrencinin bu ve buna benzer konulardaki görüşleri için bk. Işıl Özgentürk, «Üniversiteliler», **Cumhuriyet**, 27 Nisan 1977.

Levent Şahverdi Arşivi

ilgili bir konuda böylesine duygusuz davranışlarsa bu toplumdan nasıl umut beklenir?

Kadın sorununu bir kenara bırakalım, fakat diğer önemli her alanda da durumun böyle olduğu ortadadır. Hele çoğu profesörlerimizin ve doçentlerimizin, hiç bıkmadan ve usanmadan İslâm'ı en demokratik ve en cumhuriyetçi devlet ve hükûmet rejimlerine yer verir göstermeleri ve öğrenciyi de bu inançlarla yerleştirmeleri ve hiç kuşkusuz çöl zihniyetine sürüklemeleri, ve örneğin İran'da, Şah'ın istibdadından kurtulmak için, sanki başkaca bir çare ve daha haysiyetli bir reji myokmuş gibi, çöl kafalı Hümeynî'nin ön gördüğü Şeriât totalitarizmine özenen İran gençliğine benzetmeleri tüyler ürpertici bir ihanettir.

Şeriât ile ne demokrasi, ne cumhuriyet, ne insan hakları ve haysiyeti, ne kadın hakları, ve ne de hiçbir şey yaratılamayacağını sadece ve sadece totaliter bir rejim oluşturulacağı hususlarını **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına** (Ankara 1975) adlı kitabımda ele aldığım için burada bu ve buna benzer sorunları yeniden ele almamda gerek yoktur. Fakat söylemek istediğim şudur ki bütün bu gerçekler ortada iken, ve İslâm'ın özünü oluşturan bu esaslar akılcılığa ve çağdaş gelişmeye ters düşerken, Atatürk devrimlerini korumak ve bu toplumu uygar yaşamlara doğrultmak isteyen meslektaşlarımın, örneğin Bahriye Üçok'un ya da onun gibilerin kalkıpta : «...Muhammed kadınlara hak tanımıştı, oy hakkını bile sağlamıştı, demokratik ve cumhuriyetçi bir devletin temellerini atmıştı. insan haklarını tanımıştı, ama bunlar sonradan uygulanmadı» şeklinde konuşmaları ya habersizlikten, ya da bu saydığım esaslar ve hükümler gözler önüne serili bulunduğuna göre, samimiyetsizlik ve hiç kuşkusuz cesaretsizliktendir. Söylemeğe gerek yoktur ki bütün bu olumsuzluklar Orta Çağ kafalı olmak talihsizliğindendir.

Aydın olarak bizlerin hepimize düşen en büyük görev insan aklını ve düşün tarzını Şeriât'ın ve özellikle Kur'ân'ın (ya da peygamber emirlerinin) tutsaklığından kurtarıp özgürlüğe kavuşturmak, akıl çağına ulaştırmaktır. Tavizcilikle fikir gelişmesinin sağlanamayacağını kesin olarak anlamak ve gökten indiği iddia edilen hükümleri akıl için rehber kılmaktan kaçınmaktır. Asıl önemlisi, din sorunlarını tartışma ve yerme konusu yapmanın, velev ki bu tür uğraşılar din duygularını sarsacak nitelikte de olsa, gelişme kanununun ilk koşulu olduğunu saptamak, örneğin Kur'ân'ın yanılmaz bir kitap olmadığını, çelişmelerle dolu bulunduğunu, gerçekler kaynağı sayılamayacağını or-

Levent Şahverdi Arşivi

taya vurmanın bu toplumun akılcı gelişmesi bakımından en büyük hizmet olduğunda karar kılmaktır. Tıpkı Batılı aydının yüzyıllar boyunca kendi toplumu için yaptığı gibi. Anımsamakta yarar vardır ki Batı'da, geçmiş yüzyıllar boyunca hıristiyanlığın temel ve kutsal saydığı, Tanrı sözleri diye kabul ettirdiği **Ahd-i atik** ve **Ahd-i cedid**'in akla ve ahlâka aykırı esaslarla dolu olduğunu bu kitaplarla ilim yapılamayacağını ve ahlaksal gelişmeye ulaşılamayacağını söyleyen, yine peygamber diye bilinen kişilerin (örneğin İbrahim, Davud, vb...) yaşam ve davranışlarında olumsuzluklar ve ahlâkdışılıklar bulunduğunu gözler önüne seren aydınlar, düşünürler hemen her devir itibariyle çok olmuştur. İnsanlığa en büyük hizmette bulunduğu kabul edilen bu düşünürler, din kuruluşunu, din kitaplarını ve peygamberlerin davranışlarını eleştiri konusu yaparlarken, bu uğraşılarının din ve imanda şüphecilik duygularını doğurtacağını, Hıristiyanlığın temellerini sarsacağını, her halükârda dinsel inançlar bakımından sakıncalı sonuçlar yaratacağını bilmiyor değillerdi; din kitaplarındaki tutarsızlıkları, hataları, çelişmeleri ve akla aykırılıkları gören, peygamberlerin ahlâka aykırı yaşamlarını öğrenen din saliklerinin, din ve iman duyguları bakımından bir bocalama, bir güvensizlik dönemine gireceklerini de düşünmüyor değillerdi. Fakat sınırsız şekilde gelişme yeteneğine sahip bulunduğunu bildikleri insan aklını her türlü baskıdan, her türlü kısıtlamalardan, her türlü tutsaklıktan kurtarmak bakımından doğmatizmaya karşı savaşmaktan ve din kuruluşunu didik didik eleştirip yermekten başka yol olmadığını da biliyorlardı. Bu usullerin hesaplanamayacak kadar yararlı ve insanlık bakımından uzun vade itibariyle çok olumlu sonuçlar doğuracağından kuşkuları yoktu. Tanrı ve peygamber hükümleri diye insanlara kabul ettirilmiş şeylerin ve din kuruluşunun, ancak bu suretle akıl ve ahlâk temeline oturtulabileceğine ve zararlı olmaktan çıkarılacağına inanıyorlardı. Zaman onlara hak vermiştir. Hıristiyanlığın bin beş yüz yıla yakın bir süre boyunca en açık, en insafsız ve çetin şekillerde eleştiriden geçirilmiş, yadsınmış olması, kilisenin ve din adamlarının ikinci plana atılması, söylendiği ve sanıldığı gibi Batı'da din duygularının sarsılmasına, iman ve inançların yok olmasına, din kuruluşunun batmasına, toplumun çökmesine neden olmamış, aksine Ortaçağın son bulmasına ve hümanizma, renaissance, reformasyon, akıl çağı gibi birbirinden parlak dönemlerin doğmasına, üstün bir uygarlığın oluşmasına yol açmış, öte yandan Hıristiyan dininin akıl temeline oturtulması, akıl kıstasına vurulması, batıl itikadler ve inançlardan arınması, insancıl doğrultuda gelişmesi olanaklarını sağlamıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Şeriâtı örneğin Kur'ân'ı en ufak bir eleştiriden ve akıl rayına sürüklemekten kaçınan, ve bin dört yüz yıl boyunca bu tutum ve davranışı sürdürdüğü için İslâm ülkelerinin tümünün Ortaçağ karanlıklarında kalmasına neden olan Şeriâtçı düşünürlerin bugünkü izleyicilerinin, ve kendi toplumunu aynı nedenle bu zavallılıklarda tutan, bugün dahi tutmakta ısrar eden aydınlarımızın (özellikle Üniversite profesörlerimizin) Batı'nın fikir tarihi gelişmesini iyice etüt etmeleri sanırım ki millî bir görevdir.

Fakat ne yazık ki bizler bu görevin bilincinden dahi yoksunuzdur. İçimizde bir avuç aydın görüşlülerimiz hariç, çoğumuz hâlâ Ortaçağ kafalı, Ortaçağ ruhlu insanlarızdır. Aslında yeni baştan fakat yeni yöntemlerle eğitilmek, aydınlatılmak ve insanlaştırılmak gereken bir kadroyuzdur. Bugünkü şekliyle bu kadro, bilgili, karakterli, dünya görüşlü, insancıl, akılcı Üniversite öğrencisi yetiştirmekten âcizdir; bu kadro'dan uygar yeni kuşaklar yetiştirmesini beklemek hayaldir. Nitekim yetiştirdiklerimiz yâ da yetiştirmeğe çalıştıklarımız ortadadır.

Başka ülkelerin gençliği insanlığın geleceğini engelleyen her şeye karşı şahlanırken, insanlar arası düşmanlıkları gidermeğe uğraşırken, örneğin haksız bir savaşın sorumlusu diye kendi öz hükûmetinin davranışlarını yererken, Vietnamda savaşı durdursun ve insan öldürmesin için kendi öz devletinin bayrağını sokaklarda çiğnerken bizim gençliğimiz «Allah için savaşa» yaygaralarıyle kendi kanındakilere saldırmaktan, kendi insanlarını öldürmekten kutsal bir zevk duymakta; bu satırları yazarken Maraş olaylariyle dolu gazeteler önümde; Masamın diğer ucunda duran diğer gazetelerde ise okullarımızın duvarlarındaki «Kutsal Cihad» sözcüklerini sergileyen resimler yer almış. Gözlerime inanmak istemiyorum, fakat sonucun bu olacağını düşünmüyordum da diyemiyorum. Bin yıl boyunca Şeriât'ın **«cihad»** felsefesiyle beslenen, yine Şeriâttan doğma inançla «öldürtücü», «insanlar arasında kan döktürücü», inanç farkı nedeniyle «kin ve nefret saçtırıcı» örneğin «müşrikleri nerede görürsen öldür; Ey müslümanlar kâfirliği severlerse ve küfrü imana tercih ederlerse babalarınızı ve kardeşlerinizi de dost edinmeyin» şeklindeki (daha buna benzer yüzlerce) emirlere sarılıp Tanrı'yı yücelten yığınların ve onlara destek gençliğin «Allah için savaşa...» naralariyle bu tür vahşete girişmesi kadar olağan ne var ki? Gazetelerdeki resimlere bakıyorum, sanki Kur'ândan alınmış âyetlerin pankartlarda sıralandığını görüyorum Bakara suresinin 216 cı, ya da Maide Suresinin 33-35, ve Tevbe suresinin 5 - 12, 13, 14, 28 - 9, 36 - 44. âyetlerine şöyle bir göz atınız yeter. Daha yüzlerceyi burada sıralamak mümkün. Eskiden ol-

Levent Şahverdi Arşivi

duğu gibi bugün de halkımız, yeni kuşaklarımız bu tür emirlerle yetiştirilmektedir[99].

Bütün bunlara biz profesörler ses çıkarmaz iken gençlikten ne bekleyebiliriz? Başka ülkelerin idealist gençliği ırk ayırımı yasaklarına riayet etmeyen kendi siyasetçisinin ve yöneticisinin karşısına dikilip nümayişler yaparken, bizim yüksek okul gençliğimizin, insanlık haysiyetini çiğner nitelikteki hükümleri yerleştiren bir ortamda sessiz ve bu hükümleri uygulayan otoritelere karşı itaatkâr kalması doğal sayılmaz mı? Biz profesörler bu hükümlerin uygulandığı okullarda ders verdikçe, istifa edenleri yerdikçe gençlikten ne ümit edebiliriz?

Başka ülkelerin gençliği kadın hakları konusunda çırpınırken, kadını beşeriyetin şimdiye dek tanık olmadığı bir eşitliğe kavuşturucu esasları desteklerken, kadının gelişmesi ve bu gelişme içerisinde toplumun mutlu yarınlara kavuşması yönünden çabalar sarfederken bizim gençliğimiz, biraz yukarda verdiğim örnekte olduğu gibi, kadını daha da aşağılaştırmanın yeni çarelerini aramakta, kadını kocasına dövdürmeyi özgürlü kılmakta, tavuk kafesine sokarcasına çarşafa boğmakta ve «çalışan kadın başka erkeklerle kocasını mukayese etme imkânını bulur, kocasından soğur, hatta tefret eder, aile yıkılır» şeklinde yobazlıklara kalkmaktadır. Bu konuda biraz yukarda verdiğim bazı hükümler ortada iken, devlet kendi halkını ve yeni kuşakları bu hükümlerle eğitirken, bütün bunları biz profesörler doğal ya da din gereği görürken, yetiştirdiğimiz öğrenciden ne isteyebiliriz?

Başka ülkelerin gençliği yeryüzü yaşamlarını dinsel yasakların son kalıntılarından kurtarırken bizim gençliğimiz Şeriât yasaklarına bekçilik yapmaktadır. Örneğin kadınların kısa kolla dolaşmalarından tutunuz da içki satan bakkallara varıncaya kadar toplumu tehdide kalkmaktadır.

Başka ülkelerin gençliği akılcı gelişmenin sınırsız nimetlerinden yararlanırken, gerçekleri din kitaplarında arama geleneğini insan zekâsı adına utanç verisi bir girişim olarak tanımlarken, bu sayede özgür düşün olanaklarına ve sentez gücünü erişirken, bizim gençliğimizin, örneğin Hukuk Fakülte'sinin son sınıfına gelmiş öğrencilerimizin hem de hukuk felsefesi derslerinde büyük düşünürlerin görüşlerini

99) Bu konuda bk. Arsel, **Teokratik Devlet Anlayışından...**, s. 700-715; Arsel, **Toplumsal Geriliklerimizin...**, s : 124 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

anlatan hacalarını tehdit edercesine : «...Hocam, sen ne söylüyorsun, Kur'ân'da böyle şey yok; Kur'ân dışında hiçbir görüşe inanmayız...» şeklinde tutum takınmayı marifet bilmektedir[100]. Ve işte bu zavallı kafada Üniversite öğrencisi yetiştirmek için biz, bu fakir milletin verdiği paraları sokağa atar her bir öğrenci için milyonlar harcarız. Onların bu bağnaz zihniyeti, bu çağ dışı inanışları karşısında biz profesörler sustukça, boyun eğdikçe ya da onlara hak verir oldukça Türkiyenin geleceğinden kim ne bekleyebilir? Bu listeyi böylece sonsuz şekilde uzatmak kolay, fakat gereksiz. Gerekli olan şey bizlerin, Üniversite öğretim üyeleri olarak bu sorunlara eğilmemiz ve kendi kendimize «...NEDEN BİZ DÜŞÜN GÜCÜNE sahip öğrenci yetiştiremiyoruz» diye sorup bu sorunun yanıtlarını aramamızdır. Hukuk Fakültesinde otuz yıllık hocalığımın bana öğrettiği şudur ki bizler yaratıcı zekâ'da ve düşünme yeteneğine sahip, sentez yapabilen öğrenci yetiştiremiyoruz. Bizlerin yetiştirdiği öğrenci en iyi şekliyle, ezber makinesi olmaktan ileri gidemiyor. Hiç kuşkusuz istisnaların bu görüşümle ilgilisi yoktur; fakat istisna niteliğindeki öğrenciyle iyimserliğe kavuşmak olanağı da yoktur.

Yıllar boyu gerek ders ve gerek imtihan vesilesiyle elimden geçen binlerce öğrencinin zekâ, düşün ve çalışma gücünü ölçme olanağını bulmuşumdur. Batı Üniversitelerindeki faaliyetlerim dolayısiyle Batılı öğrenci hakkında fikrim olmuştur. Kıyaslama yaptıkta, diyebilirim ki her ne kadar bizimkiler çalışkanlık, sabır, hatta azim açısından aşağı kalmazlarsada bilimsel verilere göre sentez yapma, bu verileri değerlendirme ve akılcı bir sonuca varma yeteneği açısından genellikle geridirler. Günlerce, haftalarca hiç bıkmadan, usanmadan belli bir konuyu ve ders kitabını arka arkaya okumayı, kendi deyimleriyle «yutmayı» bilim sanan bu gençlerin, çoğu kez hiç bir şey anlamadan kafacıklarına yığdıkları bilim malzemesiyle bunalmaları beni daima rahatsız etmiş, düşündürmüştür.

Şeriâtçılığın her yönüne ve her etkisine karşı sınırsız bir tiksinti besleyişimin nedenlerinden biri da Ortaçağ niteliğindeki eğitim dışında yaratıcı öğrenime, «işleyen beyinler» sistemine olarak vermemesidir.

---

100) Bu olaya tanık olan Profesör arkadaşımın, tıpkı müspet düşünceli diğer bir kaç arkadaşım gibi, kahır içerisinde kaldığını ve bana : «İlhan bey, bu inançlara saplı öğrencilere hocalık etmek kadar azab verici bir şey düşünemiyorum; fakat her an bize saldırmağa ve çağ dışı bu inançlarını kabul ettirmeğe hazır kişiler karşısında yapılacak bir şey de bulamıyorum» diye yakındığını hatırlarım.

Levent Şahverdi Arşivi

Ortaçağ niteliğindeki kafa yapımızın bir özelliği de birbirine zıt değerleri ve birbiriyle çatışan fikirleri ayni zamanda benimseyebilmemizdir. Bundan dolayıdır ki «mutlak gerçek» olmak üzere sarıldığımız bir görüşün, «kutsal gerçek» diye savunmak istediğimiz bir başka görüşü temelinden yıkar olduğunu farketmeyiz. Bir yandan «Şeriât hoşgörü dini'dir» deriz ve örneğin Kur'ân'ın «Dinde zorlama yoktur» hükmünü gösteririz, diğer yandan buna tamamen ters olan hükümleri ve örneğin «İslâm'dan başka bir dine yönelenler sapıktırlar» şeklindeki âyet'leri rehber edinerek «müşrikleri nerede görürseniz öldürün» ya da «kâfirlere karşı cihad» va daha buna benzer nice âyelerini benimseriz[100a].

Yine bunun gibi bir yandan «Şeriât kadını yüceltmiştir» deriz ve bunu kanıtlar sandığımız hükümlere sarılırız ve fakat ayni zamanda «Kadınlar aklen, fikren ve dinen dûn yaratılmışlardır», şeklindeki hükümlerden tutunuz da «Namazı kat'eden şeyler eşek, köpek ve KADIN'dır» ya da «faziletli kadın beyaz göğüslü kargaya benzer» şeklindeki ya da bu ayarda daha nice hükümlere dayanarak kadını erkeğin hizmetinde ve köleliğinde tutmanın gereğine inanırız.

Bir yandan Şeriât dini «eşitlik, insanlar arası haysiyetlilik» dini'dir deriz ve hükümler zikrederiz, ve fakat ayni zamanda köleliğin doğal bir kuruluş olduğuna ya da siyah derili olmanın tiksinti yaratıcı bir şey sayıldığına dair Kur'ân ve hadîs hükümlerini ve uygulamasını kutsal sayarız.

Bu listeyi sınırsız şekilde uzatmak kolaydır.

Fakat bütün bunlardan gayrı bir de, bu çelişmeli kafa yapımızın

---

100a) Her ne kadar şeriâtcı üstadlarımız, bazı âyet'lerin diğer bazı âyet'lerle değiştirilmiş olduğuna dair Kur'ân hükmünü öne sürerlerse de bunu yaparken kendilerini daha da güç durumlara soktuklarını düşünmezler. Çünkü eğer yukarda belirttiğimiz çelişmeli âyet'lerden biri (örneğin Bakara suresi'nin 256 ncı âyeti olan ve Mekke döneminde konan «din'de zorlama olmaz» şeklindeki âyet) diğerleriyle (örneğin al-Tevbe sûresi'nin 5 ya da 29 ncu âyetleriyle, örneğin farklı inançtakilerin öldürülmesini ya da cizye vermeğe zorlanmalarını öngören hükümlerle yer değiştirdi denecek olursa bu takdirde «Dinde zorlama olmaz» şeklindeki hoşgörü âyet'lerinin ilgâ edilmiş olması gerekir; çünkü bu üyet Muhammed'in daha Mekke'de bulunduğu ve henüz güçsüz olduğu için hoşgörü'ye başvurduğu dönemde konmuştur; oysa ki farklı inançta ve dinde olanlara karşı saldırıyı ve cihad'ı öngören âyet'ler, Muhammed'in Mekke'den Medine'ye geçisinden sonra ve daha doğrusu Hicret'in 2 nci yılından itibaren yerleşmiş ve arap peygamberinin ölüm döşeğine kadar uyguladığı bir kural olmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

ne olumsuz boyutlara eriştiğini ve örneğin Tanrı fikrini dahi zedelediğini hesaplamayız. Din adamları bir yana fakat Biz Profesörler, bu konudaki Şeriât hükümlerini belletirken Tanrı ve Peygamber anlayışında ya da insanlık sevgisi alanında geçikler açtığımızı düşünmeyiz.

Daha önceki bölümlerde Yaşar N. Öztürk adındaki bir Doçent'in yayınladığı «Kırk Hadîs»'lere ve bu hadîs'ler vesilesiyle siyah tenli insanları küçültücü hükümlere temas etmiştik. Derisinin rengi kara olan insan Tanrı'nın meleklerini «... Sahi sen siyah tenli bir adamdın, herkes senden iğrenirdi... Öyle değil mi?» şeklinde konuşturan böyle bir kutsallığına inanmış bu doçentimizin (ve tabiî benzerlerinin) bu saplandıkları inanç nedeniyle, yeryüzü nüfusu'nun büyük çoğunluğunu oluşturanların (ve örneğin koca bir Afrika kıt'asının) siyah derili olduklarını ve bu nedenle böyle bir din hükmünün bu insanlara hakaret niteliği taşıyabileceğini düşünmemeleri hazindir; ve kutsal bildiği bir hükmün böyle bir sonucu doğuracağını hesaplamaması acıdır. Sadece insanlar arası sevgi ya da insan haysiyeti bakımından değil ve fakat Tanrı anlayışını sarsıcı olmak bakımından da bu tür olumsuz sonuçlara varan nice hükümler vardır ki pek büyük üne sahip Profesörlerimizin kaleminde baş yeri işgâl eder.

Yine sayısız örneklerden biri olmak üzere Kur'ân'ın **Necm** suresi'nin Mirac'a ve Muhammed'in Mirac'da Cebrail'i gördüğüne ve elli vakit namaz farzını nasıl beş vakit namaza çevirttiğine dair olay'ı, ülkemizin en büyük otoritelerinden sayılan Profesör Abdülbâki Gölpınarlı'nın **Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli** adlı kitabında (İstanbul, Remzi Kitabevi, 1958) bildirilen şekliyle nakledelim:

«...Mirac hakkında Sa'saa oğlu Malik'ten gelen hadîs'in meâli şudur :

— Hatim'de yatmıştım. Cebrail geldi. Göğsümü yardı, kalbimi çıkardı, içi imanla dolu bir altın kapta yıkadı, yerine koydu. Sonra eşekten büyük, katırdan küçük bembeyaz bir binek getirdi (Burak). Üstüne bindim, göz yumup açıncaya dek Mescid-i Aksâ'ya vardık. Oradan dünya göğüne çıktık. Cebrail kapıyı açmalarını söyledi. Kimdir dendi. Cebrail'im dedi. Yanındaki kim dediler. Muhammed, dedi. Peygamber olarak gönderildi mi? diye sordular, evet dedi. Merhaba, kutlu olsun gelişin, deyip kapıyı açtılar. Âdem oradaydı. Cebrail : Bu baban Âdemdir, selâm ver dedi. Selâm verdim, selâmımı alıp, merhaba ey temiz oğul, temiz Peygamber, dedi. Sonra ikinci kat göğe çıktık. Gene kapısının açılmasını istedi. Kimsin diye sordular. Cebra-

Levent Şahverdi Arşivi

il'im dedi. Yanındaki kim dediler. Muhammed dedi... Peygamber oldu mu? diye sordular, oldu dedi. Merhaba kutlu olsun gelişin deyip kapıyı açtılar. Bir de gördüm kü Yahya ile İsa orada; onlar teyze oğullarıydı. Cebrail, bu Yahya bu da İsa, selâm ver onlara dedi. Selâm verdim, aldılar ve merhaba ey temiz kardeş... dediler. Baktım ki Yusuf da orada... Sonra 5 inci kat göğe yükseldik. Kapıyı açın dedi, kimsin dediler. Cebrail dedi. Yanındaki kim dediler. Muhammed, Tanrı... esenliği ona dedi. Gönderildi mi, dediler. Evet dedi. Açtılar... Baktım ki Harun orada... Sonra 6 ncı göğe vardık... Gördüm ki Musa orada. Cebrail, bu Musa'dır, dedi, selâm ver. Selâm verdim, aldı, merhaba temiz kardeş... dedi. Sonra 7 nci kat göğe aldık... Bir de baktım ki Ibrahim orda. Cebrail. bu, dedi, baban İbrahim, selâm ver. Selâm verdim, aldı, merhaba temiz oğul, temiz Peygamber dedi... Sonra Sidret-ül Müntahâ'ya (sınır ağacına) varlık. Yemişleri iri iriydi, dağ gibiydi, yaprakları fil kulağına benziyordu... Derken dört ırmak gördüm... Yâ Cebrail bunlar ne (dedim)? Cebrail, alttan akan ırmaklar cennetteki iki ırmak, açıktan akanlarsa Nil'le Fırat dedi. Sonra beni Beyt-i Ma'mûr'a yüceltti. Oraya her gün yetmiş bin melek girip çıkmada... Sonra bana bir tas şarap, bir tas süt, bir tas bal sunuldu... Ben sütü içtim. Cebrail, o içtiğin, dedi... yaratılıştaki selâmettir ve sen de ona tâbisin, ümmetin de. Sonra bana her gün elli vakit namaz farzedildi. Döndüm, Musa'nın yanından geçerken bana, ne emredildi sana, diye sordu. Günde elli vakit namaz, dedim. Dayanamaz, ümmetin bu ellı vakte, andolsun Allah'a, ben insanları senden önce sınadım ve İsrail oğullariyle şiddetle savaştım, dön rabbine, ümmetin için bu emri hafifletmesini iste, dedi. Döndüm, istedim, on vaktini bağışladı. Geriye dönüp Musa'nın yanından geçerken bunu söyledim. Musa, gene ayni sözü söyledi. Döndüm, (Tanrı) on vaktini daha bağışladı. Gene Musa'nın yanından geçerken ayni sözü söyledi. Gide gele beş vakit kaldı. Musa, ümmetin dayanamaz dedi, ... dön, rabbinden bunu da hafifletmesini iste «...İstedim, artık utanırım, razıyım buna, dedim. Ordan dönüp geçerken, bir münâdînin bana, namazı farzettim ve kullarımın yükünü hafiflettim diye nidâ etti».

Yukardaki hikâyeyi Profesör Gölpınarlı oldukça kısaltarak almıştır. Tamamını okumak isteyenler Diyanet İşleti Başkanlığının yayınlarından olan **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı**..., külliyatının 9 uncu baskısının 2 nci cildinin 260 ve sonraki sayfalarına göz atmaları gerekir.

Profesör Gölpınarlı'nın, Kur'ândaki **Necm** suresi'nin beşinci (ve sonraki) âyetleri açıklayan hadîs'in yukardaki özetini ya da tamamını

Levent Şahverdi Arşivi

dikkatle okuyacak ve mantık süzgecinden geçirecek olursanız görürsünüz ki bütün bunların kapsamında Tanrı'yı güç durumlarda kılıcı sonuçlar yatmaktadır. Çünkü Şeriâtcının kutsal niteliklerle sunduğu bu hükümlere göre Tanrı, elli vakit namaz emretmekle, kendi yarattığı insanların neye mütehammil olup neye olmadıklarından haberli değildir. Oysa ki, yine Şeriâtcı'nın sunduğu Kur'ân ve hadîs hükümlerine göre Tanrı her şeyi bilen'dir, her şeyi gören'dir, en iyi taktir eden'dir, yarattığı bütün varlıkların kaderini (daha ana karnından, canı çıkana kadar) çizen'dir, ve daima onların kolayına gelecek olan şeyleri emredendir, ve örneğin Kur'ân'ı bile onların anlayacağı şekilde kolaylaştırdığını söyleyendir, ve kararlarında, kendi kendisini başkalarının tavsiye ve yardımından müstağni görendir. Fakat ne var ki, Şeriâtcı'nın «kutsal»dır diye tanıttığı hükümlere göre kullarının elli vakit namaza mütehammil olup olmadıklarını taktirden âciz'dir ve bu konuda verdiği kararını Musa'nın ikâz'ları üzerine değiştirmiş ve elli vakit namaz emrini beş vakit namaza çevirmiştir.

Öte yandan Muhammed, kendisi de, yine Şeriâtcı'nınyukardaki verilerine göre, kendi ümmeti'nin (yani arapların) niteliklerinden habersiz olduğunu açığa vurmuştur. Çünkü kendisine elli vakit namaz emredildiğinde «Hayır benim ümmetimin buna takati yoktur» demeyip de Musa'nın kendisini ikâz etmesi üzerine, Cebrail'den yalvara yakara beş vakit namaz emrini çıkartabilmiştir.

Yani Şeriâtcı'nın kutsal olarak tanıttığı bu hükümlerden anlaşılan o'dur ki elli vakit namaz emrinin Muhammed ümmetine uygun olmadığını ne Tanrı düşünebilmiş, ne Muhammed akıl edebilmiştir; fakat sadece Musa keşfedebilmiştir.

Yukardakine benzer daha nice örnekler vermek mümkündür, ve söylemeye gerek yoktur bunlar olacak şeylerden değildir.

Belirtmek istediğimiz şudur ki kendini aydın kabul eden kişilere düşen görev, Tanrı'nın yüceliği fikrini zedeleyici, ya da insan varlığını ve haysiyetini küçültücü, her girişimi eleştirmek ve gözler önüne sermektir, velev ki bunlar Kur'ân âyet'leri ya da hadîs ve sünnet hükümleri olsun.

Batı dünyasının aydınlarının daha Ortaçağ döneminde yaptıkları bu olmuştur. Onların akılcı bu uğraşıları sonucudur ki «keyfî, korkutucu, insanları birbirlerine saldırtıcı, kaderin oyuncağı haline getirici, vs» bir Tanrı anlayışından, insanları sevgi kaynağında birleştirici, ve

Levent Şahverdi Arşivi

inanç farkı ne olursa olsun kardeşlikte birleştirici bir Tanrı anlayışına geçme şansı doğmuştur. Söylemeye gerek yoktur ki bu şans, insan varlığını sonsuz gelişmeye doğrultacak olan bir fırsattır. Batı dünyası, bu idealden henüz çok uzak olmakla beraber, akıl çağının mimarları sayesinde yöneldiği yola girmekle olumlu sonuçlara ulaşma şansına sahiptir.

Bizim mensup bulunduğumuz Şeriât dünyası ise, daha henüz akıl çağı'nın eşiğine adımını atmamıştır ve öyle görünüyor ki Ortaçağ kafa yapısını terketmemekte kararlı Biz Profesörler yüzünden daha uzun zaman atamayacaktır.

IV — BİLİMSEL DÜRÜSTLÜK SORUNU VE BİZ PROFESÖRLER

Kilise de vaaz veren yaşlı bir Papaz, kendisini dinleyen dindaşlarına şöyle diyormuş : «...Bizi kötülüklere sürükleyen birtakım kuduz köpekler vardır ki ta içimizde tüner ve engel olmadığımız sürece bizlere hükmeder. Bunlar KISKANÇLIK, HASET, ŞEHVET gibi şeylerdir ve her biri en azılı şeytandan da beterdir. İçimizdeki bu kuduz köpekleri teker teker öldürmedikçe selâmete çıkmamız ve cennetlik olmamız mümkün değildir. Örneğin, ben kendim, uzun yıllar uğraştım ve bunda başarılı oldum; kıskançlık denen o kuduz köpeği boğdum; hele o şehvet denen en azılı köpeğe gelince onu da ezdim, yok ettim, işte şimdi rahata eriştim». Konuşmasının tam bu noktasına gelince, arka sıralarda oturan birisi dayanamamış kalkmış Papaz efendiye şöyle haykırmış : «...Muhterem peder, bana öyle geliyor ki o sonuncu köpeği siz kendi ellerinizle öldürmediniz, fakat o kendi eceliyle öldü.»

Arap Milliyetçiliği ve Türkler adlı kitabımın eleştirisine girişen, kendisini kaptırdığı ölçüsüz alınganlık ve haset duyguları içerisinde bana yanlışlar izafe eden, bir meslektaşımın satırlarını okurken ister istemez Papaz efendinin yukardaki hikâyesi geldi aklıma. Ve bir kez daha düşündüm ki biz Üniversite Profesörleri, bütün bilginliğimize, saygınlığımıza, sınırsız unvanlarımıza, «çarşaf» misali diplomalarımıza rağmen içimizdeki kuduz köpekleri öldürecek yeterlikte kişiler değiliz.

Bundan dolayıdır ki birbirimizi bilim adına değil fakat içimizde yatan o kuduz köpekler (özellikle «hased ve kıskançlık» denen köpek) adına eleştirir, yereriz. Bu duygusallık içerisinde öylesine bilmemiz gerekenleri unuturuz ki, bir yandan konu hakkında ve genel ola-

Levent Şahverdi Arşivi

rak bilgisizliklerimizi sergilerken diğer yandan da, düzelttiğimizi sandığımız yanlışlardan çok daha büyük yanlışlara saplanırız. Böylece bilgi dağarcığımızın ne kerte boş olduğunu ortaya vururuz, farkında olmadan.

Arap Milliyetçiliği ve Türkler adlı kitabım, bu yönümüzü doğrulamaya vesile olmuştur. Daha yukardaki sayfalarda da belirttiğim gibi vaktiyle bana hayran görünen, her vesile ile beni öven dört yıl boyunca söz konusu kitabı mhakkında eleştiri yapmayı düşünmeyen, ve fakat Fakülte'den istifam üzerine ve yukarda belirttiğim nedenlerle kaleme sarılan meslektaşım, **biz Profesörlerin** «Duygu bolluğu ve bilgi kıtlığı» içerisinde ne imrenilecek kimselerden olduğumuza yeni bir örnek katmıştır.

Söylemeğe gerek yoktur ki her kitapta yazılış ve gramer, hatta fikir ve görüş hataları olabileceği gibi hiç kuşkusuz benim kitabımda da olmaması gereken yanlışlar olmuştur. İnsanlığın yetiştirdiği en büyük dehaların kitaplarında bile en olmadık yanlışlar yer almıştır. Aristo'nun bin beş yüz yıl boyunca salt gerçek diye kabul edilen görüşlerinin günün birinde yanlış olduğu anlaşılmıştır. İslâm dünyasının sının yanılmaz bir düşünür diye bildiği, Peygamber'den sonra en önemli ve değerli kişi diye yücelttiği İmam Gazzâli hakkında İslâm Ansiklopedisi'nde şunlar yazılıdır : «... Gazzâli'nin İsa'ya atfettiği sözler hemen kâmilen yanlıştır...»

Bırakınız kişileri ve fakat Şeriâtcının Tanrı Elçisi olarak bildiği Muhammed'in söylediklerinde ve Tanrı sözleri olarak kabul ettiği Kur'ân'da bile yanlışlar vardır. Muhammed Kur'ân âyet'lerini yerleştirirken İmran'ın kızı Miriam'ı İsa'nın annesi Meryem ile karıştırmıştır. (bk. **İmrân** 36 ve d.) Yine bunun gibi Kur'ân'ın **Kasas** (28:8, 38) ve **Ankebut** (29 : 39) ve Mü'minun (40 : 23 - 24) surelerinde Musa oiayları ile ilgili olarak adı geçen Haman'ı, Mısır Firavun'unun Bakan'larından birinin adı olarak kullanmıştır. Oysa ki Haman, Musa'dan çok sonra yaşadığı kabul edilen Acem hükümdarlarından Ahassuerus'un yakın adamlarından birinin adıdır.

Yanlış ve hatâ yapmanın insana özgü bir nitelik olduğu gerçek ise benim bu kural dışında kalmam için elbette ki doğal bir neden olamaz. Fakat hataları ortaya vururken iyi niyetlerle, bilimsel dürüstlüklü ve samimiyetle davranmak bir ahlâk koşuludur.

Arap Milliyetçiliği ve Türkler adlı kitabım, Türk'ün geri kalmışlığı

Levent Şahverdi Arşivi

nedenlerinden bazılarına değinen, Türk'e karşı girişilmiş iftira ve yalanlara, haksızlıklara objektif ve akılcı yöntemlerle, yanıt veren ilk denemedir. Türk'ün kendi benliğini, niteliklerini, geleneklerini yitirmesi, bu yüzden gelişememesi, insanlık âlemine kendisinden beklenen katkılarda bulunamaması konusunu tartışma alanına sokan ilk girişimdir. Kişisel kırgınlıkları ve hınç çıkarmaları böyle bir kitabı araç yaparak, bilimsel eleştiri kılığına bürünerek ortaya vurmak gerçekten üzücüdür. Bununla beraber ben, bana saldıran meslektaşımın ve benzerlerinin, asıl kendi alanları sayılan hususlarda hiç araştırma yapmayıp, yapmak isteyenlere karşı kıskançlıklar ve hırçınlıklar göstermelerine fazla şaşmıyorum. Çünkü biliyorum ki kendleri, her ne kadar Batı üniversitelerinde ve Batı eğitimiyle yetişmiş ve Batı düşününe hayran görünürlerse de Batılı AYDIN'ın, Aristo'dan bu yana müspet akıl ve müspet ahlâk adına giriştiği savaşımdan habersizdirler, bu nedenle «rakiplerinde» yanlış diye buldukları şeyleri Gazzâlî vâri yiğitliklerle ortaya vurmayı marifet bilir ve çoğu kez GAZZÂLÎ'LEŞİRLER.

«Gazzâlî'leşirler derken şunu anlatmak isterim. Bilindiğ gibi İmam Gazzâlî İslâm dünyasına «içtihad» kapılarını kapatan sorumluların başında gelir. Gerici çevreleri beslemek, cehaleti fazilet kılmak, halk yığınlarını fikren gerilikler içerisinde tutmak için her şeyi yapabilen örneğin ilmi ve akıl verilerini rahatlıkla feda edebilen şöhretlerdendir. Her ne kadar İslâm dünyasının yetiştirdiği en büyük bilgin ve bu nedenle **Hüccet-ül İslâm** diye ünsalmış bir kimse ise de akılcılığa (ve aklın özgürlüğü ile ilgili her şeye) düşman kesilmek bakımından tam anlamiyle Ortaçağ kafalı bir softadır. Bu düşmanlığının nedeni Şeriât'ın akılcı felsefe karşısında tutunamayacağını bilmesindedir. Tıpkı kendisinden önceki gericiler gibi o da akılcılıkla Şeriâtçılığın aynı ipte oynayamayacağını ve akılcı düşünün var olduğu yerde Şeriât'ın silinip yok olacağını düşünürdü. Bundan dolayıdır ki akılcılığın temsilcisi sayılan Aristo'ya (ve genellikle eski Yunan düşünürlerine) ve ondan yararlananlara karşı sınırsız bir kin besler, bu kinini açığa vurmaktan geri durmazdı. Örneğin al-Farabî ve İbn Sina'yı «dinsiz ve cahil» diye suçlandıranların başında gelirdi. Her ikisini de eski Yunan feylezoflarından ve özellikle Aristo'dan etkilendiler, Kur'ân dışında ilim yaptılar diye İslâm'ın düşmanları olarak ilân etmişti. Farabî'nin ve İbn Sina'nın, tıpkı daha niceleri gibi, Aristo'dan yararlandıkları, Onun kitaplarını yüzlerce kez okuyup ezberledikleri, ondan etkinlenmekle iftihar ettikleri doğrudur. Fakat hemen ekleyelim ki Gaz-

Levent Şahverdi Arşivi

zâlî'nin dinsizlikle ve cahillikle küçültmeğe çalıştığı Aristo, insanlığa ve uygarlık gelişmesine en fazla hizmet eden düşünürlerdendir; denilebilir ki bilim tarihi şimdiye dek onun ağırlığında bir başka bilgin pek yetiştirmemiştir. Sadece Farabî ve İbn Sina değil, fakat sayısız denebilecek kadar çok müslüman bilgini onu bilim Tanrısı kertesine yükseltmiştir. Batı uygarlığı, bir bakıma, Aristo temeline dayalıdır. Böylesine büyük bir düşünüre **«cahil»** damgasını vurmaktan sıkılmayan Gazzâli efendi ise su bardağına ya da yemek kabına düşen sineğin iyice suya ve yemeğe batırılmasını, çünkü sineğin bir kanadında sevap diğerinde günah bulunduğunu, böylece sevabın günahı götüreceğini, ya da ölü insan ve hayvanla yapılan cinsî münasebetten sonra kaza orucu tutmak gerektiğini ya da buna benzer akıl ve havsala dışı şeylerle uğraşmayı marifet sanırdı. Farabî'ye ve İnb Sina'ya, eski Yunan bilimlerinden yararlandılar diye çatarken, kendisi, bu aynı bilim kaynaklarına musallat olur ve örneğin PLOTİNUS'tan fikir hırsızlıkları yapardı[101]. Bu kafa ve bu ahlâk düzeyindeki bir kişiyi bugün dahi bilim ve fazilet timsali bilen ve Türk halkına da bu şekilde tanıtan kimselerin bizlere «cahil» damgasını yakıştırmaları kadar olağan ne vardır ki! Üniversitelerimiz «Gazzâlî'leşmeyi» onur ve gurur vesilesi yapan Profesörlerle doldukça Türkiye'nin bilimsel gelişmesine hangi umutla bakabiliriz?

Yine hatırlatmakta yarar vardır ki böylesine kurnazlıklarla Gazzâlîleşebilen biz Profesörler, miskinliğe varan bir gevşeklikle ne kitap okur, ne kendi alanımızdaki yayınları izler, ne doğru dürüst kitap yazar, ne araştırma yapar, ne de ciddi bilimsel eleştirilere girişir, fakat sadece titrimize güvenerek bilim adamı kılığında görünmeğe çalışırız. Yaldızlı bir duvarı tırnakla şöyle kazımağa kalksak altından nasıl kireçli kaba yüz belirirse bizler, çoğumuz itibariyle, öyleyizdir. Bilim dağarcığımız genellikle boş olmakla beraber kendimizi satmasını bilir, bu alanda kimselerin rekabetinden çekinmeyiz. Bununla beraber fikren ve ilmen ne zavallı kertede olduğumuzun bilincine sahip olarak aşağılık duygularından kurtulamayız; bu nedenle foyamızı ortaya vuracak olanlara diş biler, kin besler, ve onlardan öç almakta kusur etmeyiz. Öç almanın pek çeşitli yolları ve usulleri vardır; fakat hepsinin amacı birdir : bizi yereni itibardan düşürmek. Bu amaçta hayret edilecek bir ustalıkla birleşir, olmadık çamur atmalara girişi-

101) Gazâlî'nin, Plotinus'tan aşırdığı fikirleri araştırmak isteyenler **al-Risalat al-Laduniyya** adlı kitabı, Plotinus'un **Enneads** adlı yapıtının VI. bölümü ile karıştırmalıdırlar.

Levent Şahverdi Arşivi

riz : biraz yukarda bana karşı uygulanan yöntemlerden söz ettim, ve «görev savsaklamak, aşırı telif ücreti almak, sahte doktor raporları düzenlemek» konularında başvurulan yalan ve iftiralara değindim. Fakat bu arada bilimsel araçlara sarılmaya ve hasmımızın «cehaletini» ortaya vurmaya özenip örneğin eleştiri yollarını da denediğimiz olur. Her ne kadar araştırma ya da eleştiri yapma geleneğimiz yoksa da, biraz önce dediğim gibi birbirimizden hınç çıkarma hevesiyle gülünç olmayı dahi göze alarak bu işe girişiriz; örneğin, yine benim olayımda ve bana uygulanan bir davranışta olduğu gibi, yıllarca önce yayınlanmış bir kitabı ele alır, karşımızdakinin yanlışlarını bulmaya uğraşırız. Bunu yaparken yeteneklerimiz buna elverişli mi, değil mi bunu düşünmez, hiç kuşkusuz başkasının cehaletini açığa vuracağım diye kendi cehaletimizi sergileriz. Biz profesörlerin nasıl bilimsel sorumsuzluk içerisinde birbirimizi eleştirmeğe kalkıştığımız hakkında kısa bir fikir edinmek için, **Arap Milliyetciliği ve Türkler** adlı kitabıma saldıran bir meslektaşımla ilgili örneği sergilemem yararlı olacaktır. Bu örnek, Üniversite öğrencisi yetiştirenlere bazı bilimsel gerçekleri ve genel kültür ilkelerini belletebilirse ne mutlu bana.

Bu kitabımın 3üncü baskısının yapıldığı tarihlerde Hukuk Fakültesi'nden yeni istifa etmiş bulunuyordum. Hatırlanacağı gibi, daha yukardaki bölümlerde metnini açıkladığım istifa mektubumda «Biz Profesörler Ortaçağ Üniversitelerinde hademelik yapamayacak kertede insanlarız» diyerek, kendim de dahil olmak üzere biz öğretim üyelerinin yetersizliklerimizi ve özgür düşünceden nasipsizliğimizi ortaya vurmuştum. Bu satırları kendisine de yönelik sayan ve bu nedenle fazlasiyle alınan bir meslektaşım, ömrü boyunca belki de hiç kitap eleştirme işine girişmediği halde oturmuş, kitabımın eski baskılarını alelacele okumuş ve kendisince yanlış bulduğu şeyleri Fakülte Dergisi'nde yayınlamıştır. İbretle okunmak gereken bu eleştirisinde, bir yandan dizgi hatalarını dahi büyük bir gayretkeşlikle ortaya vururken, muhteva yanlışıdır diye kendisine yakışmaz bir mantıksızlığa ve dar görüşlülüğe saplanmıştır. O kadar ki **Abû Hanife** adı'nın bazı sayfalarda **Hanefî** olarak **dizilmesinden ya da «İbn Havkal»** yerine «İbn Haykal», ya da «Camberdî» yerine «Gamberdi» şeklindeki yazılıştan tutunuz da, arap ırkı'nın tarihî Türk düşmanlığını dile getiren ve kökeni Muhammed'e inen arap ata sözlerini, Türkçe'deki arap aleyhtarı sözlerle (örneğin «Arap kedi», ya da «Ne arap'ın yüzü...» vs. gibi) kıyaslamış ve sanki bunlar ayni ağırlıkta ve ayni sonucu doğuran şeylermiş gibi benzetme yapmış ve bütün bunları bana sataşma fırsatı saymıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Hemen belirtmek isterim ki beni düzeltmeye yeltenirken çoğu kez kendi kötü niyetlerinin kurbanı olmuş ve «keskin sirke» misali kendi kendini güç durumlara sokmuştur[102].

Kitabımdaki yazılış hatalarını dizgi ve baskı hatâsı kabul etmeyip insafsız bir art niyete konu yapan meslektaşımın (ve tabiî onun gibilerin) bilimsel bir eleştiride «bilimserlik öğesi»ni duygusallığın üstüne çıkarma gereğini öğrenmelerini dilerim[103].

Yine tekrar etmem gerekir ki kitabımda baskı, dizgi ve fikir hatâları olmamış değildir, Arapça kitap ve yazar adlarını Arap'ın söyleyiş biçimine göre mi, yoksa bunların yabancı kitaplıklarda aranışına göre mi yazmak gerektiğini kararlaştırmakta güçlük çektiğim bir gerçektir. Bu arada matbaa ile haberleşme olanaksızlıklarını ve tashihlerin başkaları tarafından yapılmış olması hususunu da belirtmem gerekir.

---

102) Örneğin en sağlam arap kaynaklarında yer alan Türk aleyhtarı hadîs'ler ortada iken «içinde Türk sözcüğü bulunan hadîs'ler uydurmadır» diye şeriâtcıya yaranmak istemiştir. İlerdeki sayfalarda bununla ilgili hususlar ele alınacaktır. Öte yandan kitabımda hatalı bulduğu yazılışlara da dokunmuş, bazı ad'ları yanlış kullandığımı ve örneğin MELİK'leri MALİK, yaptığımı, Abbasî halifelerinden al-MU'TASIM'ın adının yazılış şeklini bilmeyecek kadar cahil olduğumu, Fransızca «île» sözcüğünü «ada» yerine **diyar** diye çevirecek kadar dil bilgisinden yoksun bulunduğumu belirtmiş, ne yazık ki beni düzeltmeğe kalkarken kendi kendisini gerçekten gülünç durumlara sokmuştur. Biraz zahmet edip İslâm Ansiklopedi'sini karıştırmış olsa **MELİK** ad'ının **MALİK** şeklinde yazılabilir ve gerçekten de yazılır olduğunu, örneğin **Melik Amber Habeşi** karşılığında **MALİK AMBAR HABAŞİ,** ya da **Melikşah** (1055-1092) yerine **MALİKŞAH,** ve **Melik-ül-Muazzam** karşılığında **AL-MALİK-ŞALİH,** ya da **MELİK-ÜZ-ZÂHİR** adı karşılığında ve ona eş olmak üzere **AL-MALİK AL-ZÂHir** diye yazılı olduğunu görür, (e), (üz) ve (s) harflerinin (a), (al) ve (ş) şeklini alabilir olduğunu, bu adların ve benzerlerinin her iki tür'de de yazılabileceğini; (**İslâm Ansiklopedisi**'nin, Cilt 7, İstanbul 1957, sayfa: 664, 665, 673, 674, 678, 683 bakınız). Yine aynı şekilde **Cüveynî** ad'ının **AL-CUVAYNİ** ve **Mervan** ad'ının **MARVAN** yazılabileceğini öğrenirdi.

103) Öte yandan Abbasî halifelerinden **al-Mu'tasım**'ın adını yanlış yazdığımı ve doğrusunun **al-Mutasım Bil'lah** olması gerektiğini söylerken (Eleştirisinin XXV. sayfına bakınız), İslâm Ansiklopedisi'nde bu adın kendi yazdığı şekilde değil, fakat **al-Mu'taşım Bl'llah** şeklinde yazıldığını hesaplamamıştır. İslâm Ansiklopedisi'nin Cüz 85 (İstanbul 1959), sayfa 748'de aynen şöyle yazılıdır: **Mûtasım. AL-MU'TAŞİM Bİ'LLAH.** Görülüyor ki gerek **Mû'tasım** ve gerek **Mu'taşim ve Bi'llah** adları beni yeren tarih profesörümüzün yazdığından farklı olarak yazılmış ve **Mu'tasım'**daki (s) harfi yerine (ş), (u) harfi yerine (û) harfi, yine **Bll'llah** yerine, (i) harfinden sonraki (ı) harfi kullanılmayarak sadece ('llah) olarak **Bl'llah** yazılmıştır. Yine aynı şekilde beni düzeltmek amaciyle **Belâzuri** diye, yazdığı ad, İslâm Ansiklopedisi'nde **al-BALAZURİ** diye, ya da hiç olmazsa **û** yerine **ü** kullanılarak yazılıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Bütün bunlar kitabımın art niyetli bir eleştiriye konu olmaması gereklerini izaha yeter olmalıdır diye düşünürüm. Ne hazindir ki eleştirici, kitabımın her üç baskısında yer alan : «Bundan dolayıdır ki kitabımıza kaynak teşkil eden kitap ve yazar adlarını genellikle Batı dillerinde araştırma yapma geleneğine sahip kimselerin kolayına gelecek şekilde belirttik» şeklindeki açıklamamı bile göz önünde tutmaktan kaçınmıştır. Bana karşı beslediği hiddet kendisini o noktaya götürmüştür ki kitabımın 1973 baskısında (ki eleştiri için bu baskıyı göz önünde tutmuştur) **Broquiere** diye yer alan sözcükteki (r) den önceki (e) harfinin (è) şeklinde yazılmasına işaret ederken ve yine **Ebu Ishak** ad'ının yanlış olup **al-İstahri** şeklinde yazılması gerektiğini belirtirken, kitabın 2. baskısının 121 inci sayfasında **Broquière** şeklindeki doğru yazılışın ve 87. sayfasındaki **al-İstahri** ad'ının bulunduğunu görememiştir. Bilimsellikten ve tarafsızlıktan o kez uzak kalabilmiştir ki, yine verilebilecek pek çok örneklerden biri olmak üzere, **Şirazlı Hafız** konusundaki yermelerini sadece birinci baskıya göre yapmış ve kitabın 2. baskısına bakmamıştır. Her ne kadar birinci baskıdaki kaynakları iyice eleştirmekle yanılgısını anlayabilir idiyse de sonraki baskılara göz atmakla daha geniş bilgi edineblir ve örneğin Saadi'nin Hafız üzerindeki etkisini kapsayan bölümü okumakla belki bir şeyler öğrenebilir, gerek Saadi'nin ve gerek Şirazlı Hafız'ın Türk aleyhtarı satırlarından bazı dersler alabilirdi. Arap asıllı olmamakla beraber fikren ve ruhen Araplaşmış olan, bu nedenle Arap ırkının tarihî Türk düşmanlığını körükleyen bazı kimselere «Arap yazarı» ya da «Arap tarihçisi» demiş olmama (örneğin **Cüveyni**'yi bu şekilde tanıtmama), yine İslâm bilginlerinden bazılarının kökeni üzerinde durmayışıma (örneğin Birunî'nin Türk asıllı bulunduğu hususunda ısrar etmeyişime) içerleyen eleştiriciye ne demeli bilemiyorum. Fakat ben kitabımda Türk'ü yüzlerce yıl boyunca «Barbar, uygarlık yıkıcı, İslâmiyeti ve Arapları gerileten fikren ve ruhen yetersiz yaratık» şeklinde tanıyan ve dünyaya da böylece tanıtanlar Araplardır derken, bu marifetlere girişenlerin hepsinin mutlaka Arap ırkından olduğunu söylemedim ki, «Arap yazarı, Arap düşünürü, Arap tarihçisi, vb.» derken ben, şeriat verileyler beyni yıkanmış ve İslâmiyeti Araplılık ile özdeş hale sokmuş şeriatçıyı tanımladım. Bunlar içerisinde Acem ya da Türk asıllı olanlar da vardır. Kitabımda al-Balâzuri'nin, İbn Sina'nın, al Birunî'nin Fars ya da Türk asıllı sayılan diğer yazar ve bilginlerin Türk aleyhtarı görüşlerine değinilmiştir. Dokuzuncu yüzyıl (Hicrî III cü yüzyıl) yazarlarından al-Balâzurî için İslâm Ansiklopedisinde şöyle yazılıdır :

Levent Şahverdi Arşivi

«Belâzurî... III cü yüzyıl Arap yazarlarından en büyüğü... Fars aslından gelmesi muhtemel... Mısırda memur bulunduğu için her halde tamamiyle Araplaşmıştır».

Onuncu yüzyıl bilginlerinden Birunî için İslâm Ansiklopedisinde şunları okumaktayız : «Demek oluyor ki Birunî gençliğinde, hattâ çocukluğunda, Türkçe bilmekte idi. Bu hale göre kendisinin aslen Türk olduğu iddiası ileri sürülebilir» Görülüyor ki İslâm Ansiklopedisinde dahi Birunî'nin Türk olduğu hakkında kesin bir ifade yer almamıştır. Çocukluğunda Türkçe bildiği göz önünde tutularak Türk olduğunun iddia edilebileceği belirtilmiştir. Oysa ki Birunî, Türkçe'yi değil, fakat Arapçayı ve Farsça'yı yücelten bir kimsedir. Arapça'ya bağlılığını **Tahdid Nihayat al-Amakin** ve **Kitab al-Şaydana** adlı yapıtlarında açıkca ortaya koyar.

Aynı şeyi İbn Sina ve diğerleri için söylemek mümkündür. İbn Sina'nın ya da al-Birunî'nin ya da benzerlerinin Türk ya da Fars asıllı oldukları iddia edilebilir. Fakat asılları ne olursa olsun TÜRK konusunda hepsi de Arap'ın Türk hakkında düşündüğü gibi düşünmüşlerdir. Bu nedenle kitabımda Arap asıllı olmayanlar için söz gelişi «Arap düşünür, Arap yazarı, Arap tarihçisi» gibi sözcükler kullandım. Bu yazılışın «cehalet» yüzünden böyle yaptığımı söyleyebilecek basitlikteki kişilere sömürü öğesi olmasını düşünemezdim.

Kur'ân'ın Türkçe'ye çevrilmesi hususunda Atatürk tarafından girişilen çabalar ve bu çabalara karşı Şeriatçının direnmesi konusunda yazdıklarıma[104] takılan ayni Profesör, Kur'ân'ın Türkçe çevirisinin yüzyıllar öncesine gittiğini, daha Selçuklular döneminde bu işe girişildiğini, Fatih zamanında yapılmış Türkçe çeviriler bulunduğunu söylerken[105] Üniversite öğretim üyelerimizin bilgi ve meslekî dürüstlük kertesinin ıe olduğuna yeni bir örnek eklemektedir.

Hatırlamak yerinde olacaktır ki Türk din adamı ve Uleması Arap kandırmalarına boyun eğerek, ve hiç kuşkusuz kendi çıkarlarını düşünerek Kur'ân'ı Arapça'dan başka dillere ve özellikle Türkçe'ye çevirmenin dinsizlik, kâfirlik olduğunu kabul etmiştir. Bundan dolayıdır ki İslâm'a girdiğimiz tarihten bu yana Kur'ân'ı Türkçe'ye çevirtmemiş, çevirmek isteyenleri (ve ibâdeti Türkçe yaptırmağa çalışanları, örneğin Kaşgarlı Mahmud'u) susturmuş, her halükârda Kur'ân'ın Türkçe

104) Arsel, a.g.e., s : 319-328.
105) Prof. C. Üçok'un eleştirisine bakınız.

Levent Şahverdi Arşivi

çevirisi değil, fakat ancak «Meâl'i» olabileceği fikrini yerleştirmiştir[106]. Ve bu olumsuz tutumu ile, Arap milliyetçisinin bu konudaki iddialarına destek olmuştur.

Her ne kadar «meâl» şeklinde tek tük Kur'ân baskısına rastlanırsa da bunlar Kur'ân'ın «Türkçe» çevirisi olarak sunulmuş ve okutulmuş değildir. Daha başka bir deyimle Batı'da olduğu gibi din kitap'ının ulusal dine çevrilmesi ve ulusal dinde belletilmesi diye bir şey söz konusu edilmemiştir.

«Çeviri» ile «Meâl» arasında büyük ve önemli farklar bulunduğundan ve bu farklı kavramlardan ne çeşitli sonuçlar doğduğundan çoğumuzun haberi olmayabilir. Fakat bir Üniversite Profesörünün bu habersizlik içerisinde kalması ya da Kur'ân'ın Türkçe çevirisi olmadığı halde varmış iddiasında bulunması hoşgörülebilecek bir şey değildir. Diyanet İşleri Başkanlığınca yayınlanan Türkçe Kur'ân'ın ilk kapak sayfasında bunun «Meâl» olduğu belirtilmiş, diğer baskılarda hep ayni sözcük kullanılmış iken, «Meâl» niteliğindeki Kur'ân'ın, Arapça Kur'ân gibi geçerli (ve ihticaca salih) sayılmadığı ortadayken : «Kur'ân'ın Türkçe çevirisi vardır, Selçuklular döneminde bile Türkçeye çevrilmiş Kur'ân bulunmaktadır» demenin meslekî dürüstlükle bağdaşır yönü yoktur.

Batı'da Wycliff ya da Luther gibi liderlerin İncil'i kendi halklarının diline çevirmek, Tanrı'yı kendi halklarına halkın dili ile konuşturmak suretiyle sağladıkları oluşumları ve aşamaları «çeviri» değerinde sayılmayan ve sadece «Meâl» niteliğinde kalan Kur'ân ile elde etmenin olanaksız bulunduğunu burada söylemek fuzulidir[107].

Batılı aydın İncil'i «Meâl» şeklinde değil, fakat «Çeviri» şeklinde topluma benimsettiği, benimsetirkende Hıristiyanlığı kendi halkının diline ve niteliklerine uydurduğu, oturttuğu içindir ki Batı toplumları ulusal benlik ve ulusal kültür, ulusal dil gelişmesine yönelmişlerdir. Alman dili'nin, Alman kültürünün, Almanlık benliğinin var oluşunda ve Alman halklarının Hıristiyanlık içerisinde erimekten kurtulmasında Luther'in ve diğerlerinin İncil'i Almanca'ya çevirip Tanrı'yı Almanca konuşturmaları rol oynamıştır. Wycliff'in İncil'i İngilizce'ye çevirmesi ile İngiltere'de benzerî sonuç kendisini göstermiştir. Buna benzer bir girişimi ve gelişmeyi bizim kendi geçmişimizde görmüyoruz.

---

106) Arsel, a.g.e., s : 319-328.
107) Arsel, a.g.e., s : 302.

Levent Şahverdi Arşivi

Türk halkını fikren, kültürce ve benlikce, dili bakımından geliştirmek amaciyle Kur'ân'ı Türkçe'ye çevirmek, Tanrı'yı Türklere Türkçe konuşur göstermek, İslâm'ı Türk niteliklerine uydurmak fikri, Kaşgarlı Mahmud ve ondan dokuz yüzyıl sonra Atatürk, hariç, hiç bir dönemde hiç bir aydınımızın aklının kenarından geçmiş değildir. Geçmek şöyle dursun, fakat aksine, Türk din adamı ve Türk aydını Kur'ân'ın Arapça'dan gayrı dillere (ve Türkçe'ye) çevrilemeyeceği, ibadetin Arapça'dan başka dilde yapılamayacağı savaşını vermiştir. Kaşgarlı Mahmud'un ortaya vurduğu «Türkler üzerine hadîs'leri» «uydurmadır» iddiasiyle çürüten Profesörlerimizin «Kur'ân'ın Türkçesi vardır» demeleri gülünç kaçmaktadır.

Mesele «Kur'ân'ın Türkçesi vardır» demek değil, fakat Türkçe çevirinin oluşturabileceği sonuçları olanak içi kılmaktır : vaktiyle Luther'in ve diğerlerinin yaptıkları gibi. Bu da ancak bilgi, cesaret ve meslekî dürüstlükle olabilecek şeylerdir. Kitabımı sırf duygusal nedenlerle yermeğe çalışan bir profesörden bu nitelikleri beklemek boş görünüyor. Yüzyıllar boyunca Arapçayı Tanrı dili gibi gösteren, Arap diliyle ibadet etmeyenlerin ve bu dilde iman beslemeyenlerin müslüman sayılmayacağını söyleyen, iddialarını Kur'an hükümlerine dayatan bilginlere, bu iddiaları günümüzde bilim haline getiren Arap profesörlerine karşı bizim bilgi ve cesaretten yoksun profesörlerimizle başa çıkamayacağımızı söylemek yanlış olmayacaktır[108]. Sadece bu konuda değil, fakat bu kitapta belirtmeğe çalışacağımız diğer hu-

108) Hatırlatmak isterim ki 1400 yıl boyunca İslâm düşünürleri «İslâm'a bağlılık Arapçaya bağlılık ile olur» inanışını yerleştirmede, Tanrı'ya Arap diliyle ibadet etmenin, müslümanlığın başlıca koşulu olduğunu söylemede birleşmişlerdir. Bu görüşlerini Kur'ân hükümlerine dayatmışlardır. Örneğin al-Aş'ari, **Kitap al-Luma** adlı yapıtında **İMAN** kavramını «Tanrı'ya Arap diliyle inanmak ve dua etmektir» şeklinde tanımlar ve Kur'ân'ın **İbrahim Süresi**'nin (Sûre XIV) 4'cü ve **al-Şûara** Sûresi'nin (Sûre XXVI) 195'ci âyetlerini örnek verirdi. Bilindiği gibi bu âyetlerden ilkinde «... Onlara iyice anlatabilmek için kendi kavminin **başka bir dille** hiç bir peygamber göndermedik» diye yazılıdır. İkincisinde ise «... Apaçık Arapçayla...» tümcesi vardır. İşte bu ve buna benzer diğer âyetlere dayanarak al-Aş'arî : «... İman Tanrı'nın Kur'ân'ı yolladığı dilde inanmaktır» derdi. Bundan dolayıdır ki İslâm'ın daha ilk anlarından itibaren : «... Arapçadan başka bir dilde Tanrı'ya ibadet eden ve Kur'ân'ı Arapçadan başka bir dile çeviren ve bu dilde okuyan kişi müslüman sayılmaz» şeklindeki inanış kişilerin beyinlerine nakşedilmiştir. Son iki yüz yıl boyunca Arap milliyetçisi bu inanışı kendi davasına yararlı bir siyaset aracı yapmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında Arap Üniversitelerinde Arap profesörlerin ders olarak okuttukları ve yeni kuşaklara aşıladıkları inanış da budur. İlerdeki sayfalarda bu konuda biraz daha geniş bilgi verecek ve örnekler getireceğiz.

Levent Şahverdi Arşivi

suslarda da bu umutsuz durumun var olduğunu açıklamak içler acısıdır.

Fakat şimdilik bizim profesörlerimizin, bırakınız genel kültür konularındaki zavallılıklarını, fakat kendi uzmanlık alanlarındaki bilgisizliklerini belirtmek, bu bilgisizliğe rağmen nasıl kendini bilmezlik içerisinde bulunduklarını anlatmak için bir iki örnek vermek yerinde olacaktır. Yine tekrarlamak isterim ki bu örnekleri ortaya vurmaktaki bu yaraya parmak basmaktaki amacım, görülmemiş bir başıbozukluk ve bilimsel sorumsuzluk içerisinde saltanat süren biz profesörlerin hizaya gelmemizi, «kendini yerme» olgunluğuna erişmemizi sağlamaktır. İstifa mektubumda da açıkladığım gibi eğer ben de vaktiyle, daha Fakülteye asistan girdiğimden itibaren, haklı ya da haksız tenkid edilebilseydim, hatalarımın, eksikliklerimin ve yetersizliklerimin yüzüme vurulduğunu görseydim, hiç kuşkusuz şimdi çok daha yararlı bir eleman olurdum.

Vermek istediğim bir iki örneğe gelince bunlar, **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımı eleştiren bir Tarih profesörünün görüşleriyle ilgilidir. Kitabımın bir yerinde geçen «İncil/Tevrat» sözcüklerine takılan bu üstad, söz konusu eleştirisinde[109]. «...İncil Musevilerin değil Hıristiyanların kutsal kitabıdır... Yunancaya çevrilen Musevilerin kutsal kitabı Tevrat değil Hıristiyanların kutsal kitabı İncildir... İncil Aramcaya çevrilmemiştir, aslı Aramcadır, Aramcadan Yunancaya çevrilmiştir...» diyerek ve yanlışımı düzelttiğini sanarak hiç araştırma yapmadan bilim adamına yakışmaz hafifliklerle konuşmaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki eleştirici, dilimize **İncil** diye çevrilen **Bible** sözcüğünün **«Ahd-i Atik** (ya da Atıyk) ve **«Ahd-i Cedîd»** adıyle iki grupta toplanan kitab'ların tümü olduğundan ve öte yandan **Tevrat** diye dilimize giren **Torah** sözcüğünün, **Ahd-i Atik'in** ilk beş kitabı anlamında olarak sadece yahudilerin değil ve fakat hıristiyanların da kutsal kitabı sayıldığından habersizdir.

Onun ve onun gibi lerin bu habersizliğini gidermek için şu bilgileri özetlemekte yarar vardır: **İncil** sözcüğü **dilimizde, Fransızca** ve İngilizce **Bible** diye telaffuz edilen sözcüğün karşılığıdır. **Bible** sözcüğü ise İsa'nın gelişinden 400 yıl sonra İstanbul Patriği Chrysostom tarafından bulunmuş bir sözcüktür. Chrysostom bu sözcüğü Yahudi-

109) Prof. Üçok'un söz konusu eleştirisinin XXXV inci sayfasına bakınız.

Levent Şahverdi Arşivi

lerin **«Biblia»** adı altında kutsal bildikleri kitaplar, yani **Ahd-i Atıyk (ya da atik)** için kullanmıştır. [109a].

Sözcüklerde **Bible** karşılığı olarak genellikle «Kitâbı Mukaddes; eski ve yeni Ahit» diye geçer. Bazı sözcüklerde İncil sözcüğü Fransızca «Evangile» ve İngilizce «Gospel» karşılığı olarak yer almıştır[109b]. Bazılarında «Yeni Ahit»diye yazılıdır[110]. Bazılarında **Tevrat** sözcüğü de **«Torah»** karşılığı olarak alınmıştır[111].

Oysa ki gerçek olan bu değildir, çünkü **Tevrat** sadece Yahudilerin değil, fakat ayni zamanda hıristiyanların da kutsal kitabıdır[112]. Tevrat **Ahd-ı Atıyk**'ın ilk beş kitabının (yani **Tekvin, Çıkış, Levilier, Sayılar, Tesniye)** adıdır.

Daha başka bir deyimle **İncil**'in karşılığı olan **Bible** sözcüğü sadece hıristiyanların değil ve fakat yahudilerin de kutsal kitaplarının adıdır. Hattâ özü itibariyle **Ahd-ı Atıyk**'ı ifâde etmek üzere bulunduğuna göre Yahudilerin kutsal kitapları karşılığında kullanılır. Fakat Hıristiyanlar, **Ahd-ı Atıyk** ile birlikte **Ahd-ı Cedid**'i, yani her iki grup'u **Bible** adı altında almışlardır; ve İncil'in de aslı **Aramca** değildir. Şöyle ki : **Ahd-ı Atıyk** diye tanımlanan ve **Bible**'ın birinci grubunu oluşturan kitapların aslı İbranice'dir. Bu kitapların **Tevrat**'ı oluşturan ilk beş kitabının birincisi olan **Tekvin**'de iki **Aramca** sözcük vardır[113], o kadar. M.Ö. iki ilâ üçüncü yüzyıllar arasında önce

---

109a) Bk. Hendrik Willem van Loon, **The Story of the Bible,** (Bell Publ. Co. New York, 1985, sh. 9).

109b) Gelişigüzel hangi sözcüğü açarsak açalım, karşımıza bu çeviriler çıkar. Örneğin **Redhouse**'da : «Bible : Kitabı Mukaddes; Eski ve Yeni Ahit» diye yazılıdır. Ayrıca bk. Fahir İz - A.N. Honey, **An English-Turkish Dictionary,** (Oxford 1952); A. N. Moran, **Türkçe-İngilizce sözlük** (MEB 1954); A. Vahid Bey, **A Condensed Dictionary English-Turkish** (Oxford University Press, 1924).

110) Fahir İz Sözlüğü.

111) Fahir İz Sözlüğünde **Pentateuch** sözcüğü **Tevrat**'ın ilk beş kitabı diye gösterilmiştir. Fakat göreceğiz ki **Pentateuch** sözcüğü **Torâh** karşılığıdır ve **ahd-i atik**'in ilk beş kitabıdır.

112) Öyle anlaşılıyor ki Kur'ân'daki İncil sözcüğü **ahd-i Cedid**'in bir bölümü olan **Evangil** (gospel) karşılığında ve **Tevrad**'da **Torâh** karşılığında girmiştir. Yukardaki açıklamadan anlaşılacaktır ki, bunlar yerine kullanılmak gereken sözcükler **ahd'ı atik** ve **ahdı-cedid** olmak gerekirdi.

113) Bundan başka **Jeremiah** kitabında bir satır ve **Daniel** ve **Ezra** bölümlerinde de bir iki Aramca sözcük olduğu kabul edilir. Bununla beraber göç döneminden sonra (fakat Hıristiyanlığın gelişinden önce) Yahudilerin pek çoğunun İbranice'yi anlamaz olup unuttukları ve özellikle Babilonya ve Filistin'de Aramca konuşur oldukları ve bu nedenle yahudi havralarında Tevrat ile birlikte diğer kitapların hem İbranice hem de Aramca okutulduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda **Enycylopaedia Judaica** (1971 baskısı vol. 4) ve **New Catholic Encyclopaedia** bakınız.

Levent Şahverdi Arşivi

Tevrat ve sonra **Ahd-ı Atıyk**'ın tümü Yunanca'ya çevrilmiştir[114].

Ahd-ı Cedid adını taşıyan kitaplara gelince, bunlar **Nazaren'li** Yahudilerin elinde oluştuğu için İbranice ve Aramca sözcükleri kapsamakla beraber Yunanca olarak yazılmıştır. Yoksa eleştiricinin dediği gibi Aramca'dan Yunanca'ya çevrilmemiştir[115].

Kitabımdaki : «Tarih boyunca bağımsızlık nedir bilmeyen ve daima başkalarının idaresi ve egemenliği altında yaşamaya alışmış Arap...» tümcesine takılan bu ayni Tarih profesörümüz, eleştirisinde, Arap tarihini bilmediğimi, örneğin Emevî ve Abbasî devletlerinin bağımsız Arap devletleri olduğundan haberdar bulunmadığımı, kendi zevk seviyesine yaraşır bir espri ile anlatmağa çalışmıştır[116]. İlginç olan husus şudur ki «Tarihi boyunca bağımsızlık nedir bilmeyen Arap» şeklindeki satırlarıma, sanki kendisi bir Arap milliyetcisi imiş gibi alınganlık göstermiş ve beni yermek istemiştir[117].

Her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki benim kullandığım sözcük «Devlet» değil «Arap» sözcüğüdür ve kişi, ya da toplum anlamına gelecek bir deyim ile Devlet kavramı arasında fark vardır. Oysa ki bu farkı unutmuş ve değil diğer dönemlerde, fakat Emevî ve Abbasî döneminde dahi Arap'ın gerçek anlamda egemen bir yaşama sahip olmadığını, daima kendisinden başka ögelerin hükmüne tabi tutulduğunu düşünmemiştir. Eğer Arap kaynaklarını karıştırsa bunun böyle olduğunun Arap kalemlerince belirtildiğini anlardı. Gerçekten de daha Emevî'ler zamanında Arap'ın, «Arap olmayan» ögelerin hükmü ve etkisi altında yaşamakta olduğunu İbn Kuteybe'nin **Kitab al-Ma'arif**'inden ve ayrıca İbn Hallikan'dan, İbn Hi-

---

114) Bu çeviri, M.Ö. 283-246 tarihlerinde hükümran olan Mısır Krallarından Ptolemee tarafından 72 yahudi bilginine yaptırtılmıştır. Bundan dolayıdır ki bu ilk çeviriye «Septuagint» (Fransızcası «Version Steptante») adı verilir. Böyle bir çeviriye gerek görülmüştür, çünkü o tarihlerde İskenderiye'de yaşayan geniş bir Yahudi kolonisi vardı ve bu Yahudiler İbranice değil Yunanca bilmekteydiler. İşte ilk Hıristiyanlar için geçerli olan **ahd-ı atik**, İbranice'den yunancaya çevrilmiş bulunan bu **Septuagint**'dir. Milat'tan sonra II nci ve III üncü yüzyıllarca Latince çeviriler ortaya çıkmış ve bu çeviriler arasında uyuşmazlıklar görüldüğünden Papa Damasus I, yeni bir Latince çeviri yaptırtmış ve bu çeviri Vulgate adı altında Batı Dünyası Kilise'sinin İncil'i (Bible) olmuştur, bin yıldan fazla bir süre boyunca.

115) bk. Üçok, agy, sh. XXX.

116) Üçok'un eleştirisinin XXX ncu sayfasına bakınız.

117) Bu alınganlık arap'a laf söyletmek istemeyen şeriâtcılarımızın özelliklerindendir.

Levent Şahverdi Arşivi

şam'dan, ve İbn Sa'd'tan öğrenmek mümkündür. **Kitab al-Aganî** bir başka kaynaktır.

Yedinci yüzyılın (Milâdî) sonlarına doğru Halife al-Malik[118] ile ünlü al-Zuhrî[119] arasında geçen bir görüşme vardır ki şöyledir:

Halife - (Ey al-Zuhrî) nereden geliyorsun?
al-Zuhrî - Mekke'den
Halife - Anlat bakalım oralarda kim hüküm sürmekte?
al-Zuhrî - Rabân oğlu Ata[120].
Halife - O bir Arap mı yoksa mavla mı?[121]
al-Zuhrî - Hayır Arap falan değil, apaçık mavla'dır.
Halife - Pek iyi söyle bakalım, Yemen'de hüküm süren en etkili kişi kimdir?
al-Zuhrî - Abu Amra Kaysan adında biri[122].
Halife - O bir Arap mı yoksa mavla mı?
al-Zuhrî - Arap değil mavla'dır.

Bu konuşma böylece sürüp gider; Halifenin sorduklarından ve bu sorulara verilen yanıtlardan öğrenmek mümkündür ki daha o tarihi itibariyle, yani Emevî saltanatı döneminde Mısır'da, Suriye'de, Horasan'da, Basra'da ve Kûfe'de egemen durumda, lider durumunda olanlar Arap değildir, mevali'dir. Her ne kadar mevalî'den olanlara siyasal haklar pek tanınmamış idiyse de topluma ve yönetime el koyan, egemen olan onlardır. Arap ahali ve halk yığınları, Kur'an ve Hadîs hükümlerine kanarak kendilerinin üstün, **Kavm-i necib** olduğu inanışları ve hayalleri içerisinde yaşarlardı.

Bu hayalî üstünlük duygusu içerisinde Arap asıllı olmayan müslüman yığınlarını küçük görür ve İslâm'a sonra'dan girenleri birçok haklardan yoksun bilirlerdi. Tarih profesörümüzün bu konu ile ilgili olarak Şu'ubiyya sözcüğünün ne anlam taşıdığını, daha Emevîler zamanında Arap üstünlüğü iddialarına karşı Haricî'ler tarafından gi-

---

118) **al-Melik**'de denebilir ve İslâm Ansiklopedisinde her iki yazılış şekli yer etmiştir.

119) Muhammad B. Muslim B. Ubeyd **Allah B. Abd Allah B. Şiheb Abû Şiheb** diye de bilinir. Ünlü Hadis toplayıcılarındandır.

120) Ata B. Abi Rabah : ölümü : ? - 73 Hicrî.

121) **Mavla** ya da **mevla** şeklinde yazılabilir.

122) **Kaysan** ya da **Keysan** şeklinde yazılabilir.

Levent Şahverdi Arşivi

rişilen davranışların nasıl oluştuğunu, bundan ne sonuçlar doğduğunu bilmesi gerekir[123]. Kureyş kabilesi'nin üstünlüğü geleneğine karşı oluşan bu davranışlar her şeyden önce Arap ırkının üstünlüğü safsatalarını eritmiş, sonra da sosyo-politik bir eğilim şeklinde gelişmiştir. Bu gelişme ile birlikte Arap asıllı olmayan ögelerin, örneğin Acemlerin ve bilindiği gibi daha sonra Türklerin her alanda Arap'a egemen olmaları olanağı doğmuştur.

Son Emevî halifesi Mervan II'nin, Milâdî 750 yılında Büyük-Zâb suyu kenarında uğradığı yenilgi üzerine Arap toplumunun, siyasal-sosyal ve ekonomik yönetim bakımından Arap asıllı olmayan ögelerin hükmü ve egemenliği altına girdiği bir gerçektir. Abbasî'lerle birlikte tüm yönetime önce İranlı ve sonra Türk asıllı ögelerin sahip çıktığını bilmeyen sanırım ki yoktur. Sadece Emevî ve Abbasî devletleri için değil, fakat Endelüs ve Fâtimî devletleri için de aynı oluşumlar kendisini göstermiştir[124].

Bütün bunlar tarihi birer gerçek iken, Arap tarihçileri tarafından da benimsenir iken bizim şeriatçılarımızın ve onlara değnekçilik eden Tarih profesörlerimizin, kitabımda geçen «Tarihi boyunca başkalarının idaresi ve egemenliği altında yaşamaya alışmış Arap» tümcesinden gocunmaları ve bana saldırmaları, aklın alabileceği bir şey değildir.

Yine ayni şekilde Halifelik konusunda ne Kur'ân'da ve ne de Hadîs'lerde hüküm bulunmadığını söyleyen bu fetvacılarımızın, sayısız denecek kadar çok kaynaklar arasında Suyutînin **Halifeler Tarihi** ve Maverdi'nin **al-Ahkâm as-Sultaniyya** adlı yapıtları ve bu arada, diğer kaynaklar için de, benim **Teokratik Devlet Anlayışından**

---

123) Bu konularda pek bol sayılabilecek kaynaklardan bk.:

Abd al-Aziz al-Duri, **al-Cuzur al-Tarihiyya fi al-Şu'ubiyya,** (Beyrut 1962),

Kemal H. Karpat, **Political and Social Thought in the Contemporary İslâm,** (London 1968, s: 35-6, not 3),

S. K. Bukhsh, **«The Sh'ubiyyah Movement in İslâm»** (in Journal of the Indian Researche Society), 1908, s: 15-31, 11.

H.A.R. Gibb, **Studies on the Civilization of İslâm,** (Boston 1962, s: 12-3, 66-72).

Goldziher, **Muhammedanisch Studien,** (Halle 1888, Part I, s: 147).

124) Fâtimî'lerin başlangıcının Ali ve Fâtima kuşağından geldiği iddia edilirse de bunun aksini doğrulayıcı kanıtlar olduğu söylenir. Öte yandan devletin kurucusu olan Hicrî 308'de (Milâdi 920) al-Mahdiye kentini devlet merkezi (başkent) yapan Ubayd Allah'ın İranlı bir sülâleden geldiği «akla yakın görünmektedir». Bk. **İslâm Ansiklopedisi,** Cilt IV, s: 522.

Levent Şahverdi Arşivi

Demokratik Devlet Anlayışına ve **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitaplarımı karıştırmaları iyi olacaktır.

Öte yandan Arap'ın yüzyıllar boyunca Türk hakkında «Yamyam, hayvana yaklaşık yaratık, fikren ve ruhen yetersiz. vb.» şeklindeki tanımlamaları karşısında susan, sesini çıkartmayan bu profesörümüz, kitabımdaki: «Denilebilir ki Türkler hakkında **Barbar** deyimini ilk kullanan Araplar olmuştur» şeklindeki sözler karşısında hemen Arap'ın savunmasına yetişmek için «Arapça'da **Barbar** sözcüğü bulunmaz» diye fetva vermekten kaçınmamıştır. Düşünmemiştir ki Arap yazarların bizim hakkımızda yazdıklarını Batı dünyası kendi anladığı dilde öğrenir. Biz istediğimiz kadar Arapça'da **Barbar** sözcüğü yoktur diye yırtınalım, Batı bize al-Balâzuri'nin **Kitab Futûh al-Buldan**'ındaki **Barbar Türk** çevirisi ile tanır[125].

Kitabımda Türkçe hatalar bulunduğunu ve Türkçe bilmediğimi söylemekten geri kalmayan Tarih profesörümüze ve ona sığınan Şeriatçımıza bu konuda da bir çift sözüm olacak. Türkçe bilmediğim bir gerçek. Fakat kendi yazılarında olmadık yanlışlar yapan ve bir orta okul öğrencisine yaraşır şekilde «...Ayrıca bu **sene** çok huzursuz bir **yıl** geçiriyoruz» diye tümceler karalayan ve «ilâhiyat» ya da «adâlet» gibi sözcükler kullanırken (a) harfini yumuşatıcı ve uzatıcı **Hadîs**'e yazılmak gereken yerde **Hadise** diye yazan (î) edatından haberi olmayan bir kimsenin bana **«şefkat»** yerine «şevkat», **havsala** yerine «hafsala» yazmışsın diye çatması gülünçtür[126]. Onun yazılarını ve kitaplarını okuma sabırlılığını gösterebilenler, bu şimdi işaret ettiğim yanlışlarına taş çıkartacak diğerlerini bulmakla bana hak vereceklerdir. Söylemek istediğim şudur ki Türkçe bilmeyen sadece ben ya da o değil, fakat hepimiziz. Okumuşu ve okumamışı ile toplum olarak tümümüz ne doğru dürüst Türkçe yazabilir, ne de konuşabiliriz. En ünlü yazarlarımızın yazıları Türkçe hatalarla doludur. En güzel konuşur sandıklarımızın sözlerini toplayıp yazı-

---

125) Columbia Üniversitesi Profesörlerinden Hitti'nin çevirisinde böyledir: bk. al-Imam Abu'l'Abbas Ahmad Ibn Yahya Ibn Jâbir al-Baladhuri, **Kitab Fûtûh al-Buldan,** (Being a translation from the Arabic., Vol. I, Translated by Ph. K. Hitti, New York, Columbia University 1916, Part II by F.C. Murgotten, New York, Columbia University 1924).

126) Üçok, **Aramızdan Ayrılanlar,** s: XXVI. Kitabımın baskı düzeltmelerini, yurt dışında olmam nedeniyle, kendim yapamamış ve çoğu kez basımevine bırakmıştım. Kendi düzelttiklerim dahi, git-gel nedeniyle, yanlış dizilmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

lı olarak önümüze serseler kulağımıza tatlı gelen bir konuşmanın gramer yanlışlariyle süslü olduğunu görürüz.

Bütün bunların nedenini izah zor bir şey değildir ve bu izah Türkçemizin geliştirilmemiş ve ihmale uğratılmış olmasiyle ilgilidir. Şeriat bataklığına saplandığımız tarihten, yani onbirinci yıldan bu yana Arapça'ya TANRI dilidir ve Acemce'ye de edebiyat dilidir diye sarılmış ve bu körlük içerisinde kendi güzel Türkçemizi bir kenara atmışızdır. Bu ihânetimizi, Türkçeyi canlı tutmak ve yaşatmak için çaba sarfedenlere, vicdansızca saldıracak kertelere getirmişizdir. İlerdeki sayfalarda Mahmut Kaşgarlı'nın uğraşılarına ve bu uğraşıları insafsızca baltalayanlarımızın «başarılarına» değineceğiz. Ve işte bugün bu ihanetimizin acısını, hatasız Türkçe yazamaz ve konuşamaz duruma düşmekle ödemekteyiz. Fakat hazin olan husus şudur ki Türkçeyi zengin ve hatasız konuşulabilir ve yazılabilir dil haline sokmak isteyenlere düşman kesilen kişiler, bir yandan Türkçe hata ve yanlışlarla dolu kitaplar ve yazılar yazarlarken diğer yandan dizgi hatalarını dahi sömürü aracı yapıp hasımlarına Türkçe bilmiyor diye saldırırlar.

Bu örnekleri çoğaltmaya devam edeblirim. Fakat söylemek istediğim şey hata ve yanlış yapmamış olduğumu anlatmak değil, ancak bana cehâlet atfedenlerin kötü niyetlerini ve yetersizliklerini ortaya vurmaktır. Bilgi dağarcığında fazla bir şey olmadan bilim yapıyor görünen profesörlerimizin halini açıklamaktır. Cahil olmasına hepimizin cahil bulunduğumuz kuşku götürmez bir gerçek olmakla beraber, bazılarımızın bu alanda diğerlerine taş çıkartacak kerteye erişmişliğini belirtmek, öte yandan bilimsel eleştiri nedir bilmeyen ve sadece kişisel hınç çıkarma hevesiyle bu işe girişen bizlerin nelerle uğraştığımızı, örneğin «Hanife» «Hanefî» yazılmıştır, ya da Belâzurî «Beladuri», olmuştur, vb. şeklindeki düzeltmelerle bir kitabın esas temasına yabancı kalma sıkılmazlığımızı sergilemek sanırım ki yararlıdır.

V) DEĞER VE FAZİLET ÖLÇÜLERİNDEN YOKSUN BİZ PROFESÖRLER KİMLERİ YÜCELTİR VE KİMLERİ HOR GÖRÜRÜZ

Bin dört yüz yıllık Şeriat uygulamasının en büyük tahribatı değer ve fazilet ölçüleri alanında kendisini belli eder. İslâm dünyasının en aydın görüşlü, en insancıl ve en ahlâklı diye kabul ettiğimiz

Levent Şahverdi Arşivi

düşünürleri dahi, şeriat'ın değer ölçülerine kapıldıkta pek zavallı ve pek düşük bir düşün yörüngesine girmişlerdir. Farabî'ler, İbn Sina'lar, İbn Haldun'lar, ve saymakla bitmeyecek niceleri hep böyledir. İnsanlık âşığı bildiğimiz Mevlâna, sırf Kur'ân'a uyacağım diye, kendisinden hiç beklenmeyen görüşlere saplanmıştır. Örneğin **Fîhî Mâfih** adlı yapıtında kişi'nin insanlık değerini, kıldığı namaza ya da din adına çıktığı savaşlara ve savaşlarda öldürdüğü kâfir sayısına göre ölçer olmuştur[126a].

Yine aynı yapıtında kadının yaratılıştan kötü olduğuna dair salık vermek suretiyle uygar bir zihniyetin insanı olmaktan uzak bulunduğunu kanıtlamıştır[126b]. Fakat asıl akıl almaz görüşlerini hoşgörüsüzlük alanında ortaya vurmuştur. Hoşgörü şampiyonu diye bildiğimiz Mevlâna, yine yukarda adı geçen kitabında, inanç farkı yüzünden babasını öldüren Ömer'i, iftihar örneği olarak yüceltmiş, ve bu davranışın «Tanrı'nın işi» olduğunu söylemekle Tanrı'yı gaddar ve hoşgörüsüz bir yaratan durumuna sokmuştur[126c].

Söylemeye gerek yoktur ki bunu yaparken kendisine örnek olarak Kur'ân âyet'lerini ve Arap peygamberi Muhammed'in davranışlarını örnek almıştır.

Bilindiği gibi Kur'ân'da, farklı inançta iseler, ana ve baba'ya itaât edilmemesi ve onlarla her türlü ilginin kesilmesi emredilmiştir[126d].

Öte yandan Muhammed, müslüman imanında ölmedi diye, bizzat kendisi, kendi öz annesi Amine'ye magfiret dilemek istemediğini ve çünkü Tanrı'nın kendisine bu izni vermediğini söylemiştir[126e].

Bütün bunlara eklenebilecek nice örnekler ortada iken, şeriat'a bağlı insanların, ve örneğin Mevlâna'nın, ve diğer üstadlarımızın farklı bir tutuma yönelmeleri elbetteki şaşırtıcı değildir.

Bu konuyu ayrıca «Toplumsal Geriliklerimizin Sorumluları : Din Adamları ve Aydınlar» adlı yayınımızın bir devamı olarak ayrı bir kitap halinde ele alacağız.

126a) Bk. Mevlâna, **Fihi Mâfih** (Maarif Basımevi), İstanbul 1954, sh. 22, 214.

126b) İbid. sh. 130.

126c) İbid. sh. 241.

126d) Bk. Kur'ân **9 al-Tevbe** 24; ve **79 Ankebut** 8 vs.

126e) Beyzâvî'nin **Anvar al-Tenzil ve asrar al-Te'vil** adlı kitabında **al-Tevbe** sûre'sinin **114 ncü ayetiyle** ilgili şerhine bakınız.

Levent Şahverdi Arşivi

Fakat şimdilik belirtmek istediğimiz şudur ki bütün bu geçmişten gelen etkiler ve örnekler nedeniyledir ki biz toplum olarak, tıpkı diğer şeriat toplumları gibi, değer ve fazilet ölçüsünden pek yoksun, ve hele sosyal ve ahlâksal değerlere karşı pek yabancı bırakılmışızdır. Sadece halk olarak değil fakat halkı peşinden sürükleyen aydınlar olarak da bu zavallılıktan kurtulamamışızdır. Sokaktaki insanımızdan Ulemâmıza varıncaya dek biz, özellikle Osmanlı dönemi boyunca, yani şeriat bataklığına saplana saplana değer ölçülerimizi tüm olarak yitirdiğimiz yüzyıllar içerisinde, şer ve melânet temsilcilerine tapar olmuşuzdur. Kim ki beşer tabiâtının en ilkel en aşağı ve bayağı nitelikleriyle donatılmış ya da bu niteliklere özlem duymuştur onu, bu yönleriyle, başımıza taç edebilmiş, yüceltebilmişizdir; kim ki akıl verileri yerine şeriat verilerine sarılmış ve örneğin Kur'ân'ı ilim kaynağı saymıştır, o kişiyi biz, müspet bilimden yoksunluğuna ve bütün akılsızlığına ve ahlâksızlığına rağmen «âlim kişi», «örnek kişi» bilmişizdir; buna karşın akılcılığa yönelmek ve gerçek fazilet insanı olmak isteyen kim var ise onu lânetlemiş ve yok etmişizdir. Tarihimiz ulusal bu niteliğimizi doğruluyan olaylar ve örneklerle doludur.

Fatih Sultan Mehmed'in, daha ana karnında iken kardeşlerini öldürtmesi olayını Osmanlı tarih bilginlerinden Tâbizâde, Padişah'ın methiyesini yaparak göklere çıkarırdı. Bilindiği gibi kardeş katli kuruluşu Ulema sınıfının gayretleriyle ve Kur'ân'ı uygulamalariyle yerleşmiştir. Hiç kuşkusuz Fatih'in övülecek çok yönleri olmuştur, ve ona, bu yönleri nedeniyle methiyelerde bulunmak doğaldır. Fakat kardeş katli davranışlarını ele alıp bu davranışları fazilet ölçeği yapmak akıl ve vicdanın kabul edebileceği şeylerden değildir. Evet yalnız biz ve bizim aydın geçinenlerimizdir ki kardeş katillerini «melek» niteliğinde görmüş, bu tür cinayetleri alkışlamaktan ve yüceltmekten geri kalmamışızdır.

Osmanlı bilginlerinden Cenâbî'nin ağzından siz bir dinleyiniz o gaddar ve insan kesmekten zevk alan Selim'in övgülerini : onun anlatışiyle Selim bir «aziz», bir «havariyun», şefkat dolu büyük bir insan, halk sevgisiyle gönlü taşan ulu padişahtır. Kardeşlerine karşı korkunç kıskançlıkları nedeniyle onları teker teker öldürtmesi, kendi öz babasını yok etmesi, yeğenlerini kılıçtan geçirtmesi ve hattâ bu cinayetlere bizzat yardımcı olması, ve daha buna benzer vahşete özenmesi, evet bunların hepsi birer fazilet ve insanlık örneği davranışlardır Cenâbî efendimiz için. Bunaklığı ve akılsızlığı ile tarihimiz-

Levent Şahverdi Arşivi

de ün yapmış olan «Bunak» Mustafa, sadece halkın ya da Yeniçerilinin değil fakat Ulema'nın da hayranlık duyduğu bir padişah olmuştur. İkinci kez tahta çıkarıldıktan sonra bunaklığı ve budalalığı daha da artan Mustafa'ya, sadece halk değil fakat halkı da bu kertede tutan Ulema ulvî duygularla bağlılık duymuştur; «akılca yetersizdir» diyerekten tahttan indirilmesinde rol oynayanlar daha sonra onun bunaklığında «uhrevliğin ve ruhaniliğin» işaretini aramışlardır. Ordu'nun Mustafa aleyhine dönmesinden sonra dahi bu deli padişahı kutsal ve Tanrı'nın sevgili temsilcisi gibi görmeğe ve göstermeğe çalışmışlardır. Sadece bunak ve akılsız olanları değil fakat hırsız ruhlu ve sahtekâr tabiatlı kimseleri de ululaştırmak Ulemanın geleneklerinden olmuştur.

Değer ölçüsü açısından o zamanın halkı ile bugünkü halk, o zamanki ulema ile bugünkü ulema arasında, denilebilir ki hiç bir fark yoktur. Belki biraz oran değişikliği vardır. Fakat yine de çoğunluğumuz «Ben aklımı hiç kullanmam, Kur'ân'a uyarım» diye öğünenleri bilgin sayar ya da «müşrikleri nerede görürsen öldür» emrine uyanları fazilet öncüsü sanır, insan sevgisini değil insanlıktan nefreti ve «kâfirlere cihad'ı» din gereği bilenleri başımıza taç yaparız.

Bizim için «Şerafettin» yerine «şerefüddîn» şeklinde ya da «Ebussûd» yerine «Ebu s-Suûd» yazan kişi ilmine irfanına sınır biçilemeyen kişidir; yeryzünün **Dar-ül İslâm** ve **Dar-ül Harp'tan** oluştuğuna ve birincilerin ikincilere savaş açması gereğine inanan kişi fazilet örneğidir; sarık sarmamış kişi «tam aydın» din adamıdır; sineğin idrak sahibi olduğunu hadis-i şerif'tir diye inceleyen ya da «cimaa kâdir olmayan pîre ya da oğlancığa hülle» sorunlarına eğilen ve buna benzer şeriat hükümlerine göre fetva veren kişi «büyük fıkıh bilgini», ve «dünyaca tanınmış bilimci» olarak alkışlanmağa değer kimsedir. Örneğin, **Mizân al-Hakk fi-htiyar al-Ahakk** adlı kitabında : «Padişahlar Tanrı emirlerini uygulamakta hiç kusur etmemelidirler, bu nedenle kâfirlere cihad açılması gereğini öngören Kur'ân hükümlerini yerine getirmelidirler» diyen, dindarlığını her sözcüğü ile dile getiren, ve bu arada: «Bir süre var ki haftada bir bazan iki kez memuriyet görevime gitmekteyim, o da maaşımı alabilmek amaciyle... Umudum o'dur ki yaşamlarımın geri kalan kısmına da böylece geçirebileyim» diye konuşan Kâtib Çelebi, bizler için «Türk ilim dünyasının XVII ci yüzyıldaki müspet ve özgür düşünceli ve en yüksek ahlâklı» bir simasıdır. Ebussûd efendinin **İrşâdû'lakli's-selim ilâ mezaye'l-Kur'âni'li azim** adlı yapıtı, bizim güngörmüşmüş profesörlerimiz için bugün hâlâ dinî yapıtların en büyüğü olup gerek bu ve gerek diğer kitaplarında müs-

Levent Şahverdi Arşivi

lüman kişinin beynine ve ruhuna insanlık düşmanlığı duygularını yerleştiren ve farklı görüşteki kimselerin öldürülmesi için fetvalar vermekten çekinmeyen bu kişi «ilim ve fazilet» timsalidir.

Öte yandan «Osmanlılığa» ve «İslâmcılığa» bağlı olanlarımızın «büyük bilim adamı» ya da «ahlâk ve fazilet insanı» olarak tanımladıkları kişiler arasında kimler yoktur ki? Yüzyıl atlamaları yaparak hatırlatmak gerekirse ,al-Gazzâlî'ler, İbn Teymiyye'ler, Ebû Suûd'lar Hoca Hayri'ler, Şerefüddîn'ler, vs. hemen şuracıkta sıralayabileceğimiz yüzlerce ve binlerceden sadece bir demet.

Akla ve ahlâka ters düşen Şerîat esaslarını tek GERÇEK bilen ve örneğin farklı inanç ve mezheptekilere selâm vermeyi yasaklayan, «müşrikleri öldürün» diye fetvalar yağdıran, periler ve cinler «ilmi» ile haşır neşir olan, «...arada bir özrü yok iken kadının herhangi bir yerine dokunarak meninin gelmesi veya el ile istimna halinde oruç bozulur, kazayı gerektirir» şeklindeki, ya da buna benzer binlerce Şeriat emrini benimseyen ve halkın da bu verilerle yetişmesinde rol oynayan bu kişiler, bizim ünlü Profesörlerimizin büyük «bilim adamı» ve «fazilet timsâli» diye kendilerine baş tacı ettikleri kimselerdendir. Oysa ki müspet bilim ve müspet ahlâk açısından gerçekten **seviyesiz** sayılmak gereken bu kişileri yüceltmek değer ölçülerimiz adına utanç verici bir şeydir. Bundan dolayıdır ki «yüce» bildiğimiz bu kişileri sergilemek bir görevdir ve bu görevi ben, vakit buldukça, fırsat çıktıkca yerine getirmeğe uğraşmışımdır. Ölümünün 400 cü yıldönümü vesilesiyle Ebû Suûd[127] efendi (1499-1574) hakkında Üniversite Profesörlerince yayınlanan yazılar, övgüler ve yüceltmeler karşısında, bilimsel ve ahlâksal hiçbir değeri olmayan bu kişiyi tanımlamak için yazdığım «Değer ölçüsündeki zavallılığımız» başlıklı yazı bunlardan bir örnektir[127a]. Bu yazımda ben, Ebû Suûd'un kapkaranlık kafa yapısı hakkında fikir edinilsin için onun ünlü fetvalarından bazı örnekler verdim. Hemen belirtmek isterim ki «kapkaranlık» olan sadece kafası değil, fakat ayni zamanda ruhudur da. Şeriat'a aykırı davranıyor diye bazı mutasavvuflar aleyhinde vicdansızca idam fetvası veren, ve yine Şeriat ahkâmına dair «laûbali ve mustehzi» sözler sarfetti diye Oğlan Şeyhin öldürülmesini uygun gören, İsmâil Mâşukî tarikatına mensup-

127) İslâm Ansiklopedisinde bu ad'ın yazılışı şöyledir: **Ebüsu'ûd** Efendi. Bizim bilgin geçinen Profesörlerimiz bu yukardaki yazılışları beğenmez ve doğrusunu «Ebussuûd ya da «Ebu s-Suûd» diye yazarlar ve farklı yazanlara çatarlar.

127a) **Varlık Dergisi,** Ağustos 1976, no. 827.

Levent Şahverdi Arşivi

tur diye şeyh Hamza'nın canına kıyan Ebû Suûd'u «Büyük insan», «Örnek insan» sözcükleriyle yüceltenlerin değer ölçüsünden elbette ki kuşku etmek gerekir.

Hele onun çeşitli konularda verdiği fetva'lara kısaca göz atacak olursak, bu tür bir kuşkuya kapılmakta ne kerte haklı olduğumuz biraz daha iyi anlaşılır.

Yukarda adı geçen yazımda ben, bu fetvalardan «hülle» ile ilgili bazılarına değinmiştim. Ebû Suûd efendi'nin kapkaranlık kafa yapısı hakkında fikir edineblimek için, onun bu fetvaları konusunu izin verirseniz, «Pîr, Pire, Hülle ve Üniversite» başlığı altında açıklayayım.

V) «PÎR», «PİRE», «HÜLLE» VE ÜNİVERSİTE

Size abartıyorum ya da şaka yapıyorum gibi gelecektir ama Biz Profesörler, bir çoğumuz haşarattan sayılan sineğin «idrâk» sahibi olduğuna ve davranışlarını da buna göre ayarladığına inanmışızdır. Örneğin içecek ya da yiyecek içine düşen bir sineğin, bu idrâk sayesinde kanatlarından birini dışarda bırakır olmasında kerâmet bulunduğunu ve bunu da insanların hayrına yaptığını ve bu itibarla dışarda kalan kanadı yiyeceğin ve içeceğin içine batırmakta «hayır» bulunduğunu «bilimsel» bir gerçek olarak savunuruz. Savunurken de sineğin bir kanadında «günâh» (müsibet) ve diğer kanadında «sevap» (şifâ) bulunduğuna dair Arap Peygamberi Muhammed'in Ebû Hüreyre'den rivâyet olunan hadîs'ine dayanırız.

Bu hadîs şöyledir :

«Ebû Hüreyre...'den rivâyet olunduğuna göre Resûlullah... : 'Sizden birinizin içeceği (ve yiyeceği) içine sinek düştüğü zaman, o kişi o'nun her tarafını batırsın, sonra çıkarsın (atsın). Çünkü sineğin iki kanadının birisinde hastalık, öbürisinde de şifâ vardır' buyurmuştur».

Başkanları ve yüksek derecedeki yetkilileri arasında Profesörler ve Doçent'ler yer alan Diyânet İşleri Başkanlığımız bu tür sözlere inanmayanları «inâtcı câhiller» kategorisine yerleştirdikten sonra, bu hadîs'le ilgili olarak Buhârî şârihlerinden Hattâbî'nin görüşlerine sarılarak halkımızı şu mantıkla eğitir :

Levent Şahverdi Arşivi

«...Bazı inâtcı cahiller : 'Tuhaf şey- Bir sineğin iki kanadında nasıl olur da hem dâ'hem devâ olan iki zıd hassasiyyet bir arada toplanmış? Sonra hâkir bir sinek nasıl olur da meşrubât ve me'kûlat içine önce zehirli kanadını sokmayı, devâ olan kanadını geri bırakmayı bilebilir? şeklinde bir takım i'tirâzlar ortaya koymuşlarsa da bunlar şu suretle reddedilmiştir : «Zî-hayât bütün mahlûklar birer tezad mecmaıdırlar : hepsinde harâretle bürûdet, rutûbetle yübûset gibi birbirine zıd olan bir çok haysiyyetler arasında hayâtî mevcudiyetlerini izhâr ve idâme etmektedirler... Sineğin idrâki mes'elesi de ilâhî bir ilhâm olan sevk-i tabiîden ibârettir...»[127b].

Öyle anlaşılıyor ki bu idrâk sayesinde sinek, yenecek ya da içecek bir şeyin içine düştüğü zaman «önce zehirli kanadını daldırmakta» ve devâ olan diğer kanadını dışarda tutmaktadır. Ve bunu da insanların hayrına olmak üzere yapmaktadır. Ve işte bundan dolayıdır ki sineğin dışarda kalan kanadını iyice yiyeceğe daldırmak şarttır. Böylece devâ zehiri giderecek ve daha doğrusu sevap günâhı yok edecektir.

Müspet ilim henüz sineğin bir kanadında «şifâ» diğerinde «belâ» bulunduğunu keşfetmemiştir ama bizim ulemamız «fennin bilmediği şeylerin uhrevî yollardan peygamberlere mâlum bulunduğunu» ve bu nedenle onların söylediklerine inanmak aksi taktirde «kâfir» addolunmak gerektiğini ihtâr ederler insanlarımıza[127c]. Müspet ilim sineğin pek pis «mahlûkât'tan» olduğunu ve çünkü her türlü mikrobun bulunduğu pisliklerle beslendiğini ve bu itibarla hastalık sebebi olduğunu söylediği halde bizim şeriatcımız, yukardaki hadîs gereğince sineğin bir kanadında «şifâ» bulunduğu için bu kanadı yemeğe (ya da içeceğe) iyice batırmakla kişinin kendisini hastalıktan korumuş olacağını, Tanrı elçisine atfen, halka belletmekte ısrarlıdır.

Ayni tutumu, Kur'ân'da ve hadîs'lerde sözü geçen «Cin tâifesi» konusunda da korur.

Bilindiği gibi Kur'ân'ın bir çok yerinde cin'lerden söz edilmiştir.

127b) Yukardaki hususlar için, Diyânet İşleri Başkanlığınca yayınlanan **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi,** 2 nci baskı, Cilt IX, sh. 71, hadîs no. 1365; ayni meâldeki diğer bir hadîs için bk. cilt XII, sh. 96.

127c) Bk. Diyânet İşleri Başkanlığının Yorumları için : **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı...,** 9 ncu baskı, cilt 2, sh. 403.

Levent Şahverdi Arşivi

Örneğin **En'âm** sure'sinin 112-113 âyetinde «cazib» konuşmalar yapan «cin»lere ve «şeytan»lara atıflar vardır : Bu şeytanlar, yine ayni âyet'e göre, insanları aldatmak için yaldızlı sözler söylerler ve böylece onların ahirete inanmalarına engel olurlar :

«...aldatmak için birbirlerine câzib sözler fısıldayan cin ve insan şeytanları her peygamberin düşmanıdır» (6 **En'âm** 112-113), ya da) «... Işte Biz, böylece her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman ettik; bazısına yaldızlı sözler söyleyerek aldatır...»[127d].

Fakat ne var ki cinleri ve «şeytanları» bu şekilde konuşturan yine Tanrı'dır : Ve Tanrı dilediklerini «inanır» hale getirir ve dilediklerini de inanmaz durumda kılar. Nitekim yukardaki âyet'de şöyle denmiştir :

«Bu şeytan'lar... onların işledikleri suçları **işlemeleri** için o sözleri fısıldarlar. Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı» (6 **En'âm** 112-113).

Daha başka bir deyimle bazı kimseleri «ahirete» inanmaktan alıkoyan ve onların kalblerini bu cin'ler ve şeytanlar aracılığı ile bozan Tanrı'dır. Ve Kur'ân'da bunun böyle olduğunu gösteren âyet'lere çok rastlanır; Örneğin yine **En'âm** sure'sinin 125 âyet'inde şöyle yazılmıştır :

«Tanrı kimi doğru yola koymak isterse onun kalbini İslâmiyet'e açar, kimi de saptırmak isterse,... kalbini dar ve sıkıntılı kılar» Yine ayni şekilde Yunus sure'sinde : «Ey Muhammed, Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı» (10 **Yunus** 99).

Söylemeye gerek yoktur ki Tanrı'nın, yukardaki şekilde dilediği kimseleri «müslüman» yapması ve «ahirete inandırması» ve cennete alması, ve fakat dilediği kimseleri de «saptırtması ve inandırmaması» ve cehennemlere atması ve daha doğrusu böylesine keyfî bir davranışa doğrulması, «yüce ve âdil bir Tanrı» anlayışı ile bağdaşmaz. Eğer sınırsız şekilde gelişmeye müstait nitelikte olan AKIL denilen şey, ki Tanrı'nın insanlara en büyük «ihsanı'dır», özgürlüğe sahip ise bu taktirde her şeyi var eden bir Tanrı'nın keyfîliğe ve adaletsizliğe yönelebileceğini kabul edemez. Yine bu aynı AKIL, Tanrı'nın bir yandan «Allah'ın izni olmadıkca hiç kimse inanamaz» deyip öte yandan «O akletmeyenlere kötü bir azab verir» (10 **Yûnus** 100) şeklinde konuşarak kendi kendisiyle gelişmeye düşebileceğine ihtimal vermez.

127d) Bu çeviri Profesör Gölpınarlı'nındır; diğeri ise Diyânet Başkanlığınındır.

Levent Şahverdi Arşivi

Bundan dolayıdır ki Tanrı'yı yukardaki tanıma sokan hükümlerin akla yatkın bulunmadığını söylemek aslında Tanrı fikrine inanan her insanın görevi olmalıdır.

Esasen yukardaki hükümler, daha ziyade Muhammed'in otoritesini güçlendirmek maksadiyle konmuştur. Çünkü Arap kaynaklarından öğrenmekteyiz ki Muhammed, özellikle Mekke döneminde, bazı Arap'ları ve Yahudileri, bütün gayretine rağmen, kendisine inandıramamıştır. İnandıramayınca da, kendisine inanmış olanlar indinde **başarısızlıkla** itham edilme ve otoritesini yitirme tehlikesiyle başbaşa kalmıştır. İşte bunu önlemek için çareler düşünmüş, ve İslâm'a sokamadıklarını «Allah dilemedikce kimse inanmaz; Allah kimi ... isterse onun kalbini İslâmiyet'e açar ... kimi de saptırmak isterse ... kalbini dar ve sıkıntılı kılar» (6 **En'âm** 125) şeklindeki ya da;

«Ey Muhammed Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı. Öyle iken insanları inanmaya sen mi zorlayacaksın? Allah'ın izni olmadıkca hiç kimse inanamaz.» (10 **Yûnus** 99-100) tarzındaki hükümlere başvurmuştur.

Hemen hatırlatalım ki bu hükümler «Dinde zorlama olmasın, hoşgörü sağlansın» için konmamıştır. Çünkü Muhammed, Medine'ye geçipte güçlenmeye başladıktan sonra, özellikle Hicret'in ikinci yılından itibaren zor kullanmaktan geri kalmamıştır; Kur'ân'a : **«müşrikrikleri nerede görürseniz öldürün»** (9 **al-Tevbe** 5) ya farklı inançtakilerin İslâm'a girmeğe zorlanmaları için (örneğin **al-Tevbe** 29) ve yeryüzü İslâm oluncaya kadar **«kâfirlere cihâd açılmak»** gerektiğine dair nice benzerî hükümleri koymuştur.

Bütün bunlar, ve buna benzer daha nice sorunlar, ayrıca ele alınmakve üzerinde durulmak ve halkımıza açıklanmak gereken şeyler olduğu halde biz Profesörler susmayı ya da akılcı açıklamalara fırsat yaratmamayı marifet biliriz. Yukarda sözünü ettiğimiz cin'ler konusunda da yaptığımız budur.

Sinek'ler gibi cin'lerin de haşarattan sayılıp sayılmayacağını bilmek güçtür ama gerçek şudur ki Biz (bazı) Profesörler, cin'ler ilminde de şaşırtıcı inanışlara sarılmışızdır. Bu inancımızı pekiştiren hükümleri şeriât kaynaklarından arayıp çıkarmakta ustayızdır. Nice örneklerden biri olmak üzere Ebû Hüreyre'nin rivayetiyle Buhârî'nin naklettiği şu sözler bunun kanıtıdır :

«Ebû Hüreyre şöyle demiştir : Nebiyy-i Ekrem (Muhammed)...

Levent Şahverdi Arşivi

bir gün buyurdu ki : Cin (tâifesin)den bir ifrit dün gece namazımı bozdurmak için bana ansızın hücum etti. (Lâkin) (Tanrı beni galip getirip) ona istediğimi yapmaya fırsat verdi. Sabah olunca hepiniz onu görüp seyredesiniz diye Mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. (Fakat) Süleyman(ın) ... 'Ya Raab, bana mağfiret et ve benden sonra kimseye olmayacak bu mülkü, bana bağışla' demiş olduğu hatırıma geldi (de ifriti köpek gibi koğdum)...»[127e].

Bu hadîs vesilesiyle halkımızı yorumlariyle aydınlatanlar, cin denilen «tâife» inin insanlarla arz üzerinde oturmakta olduklarını, bunların müslüman olanı ve olmayanı bulunduğunu, müslüman olmayanların «kâfir»lerden sayılıp «şeytan» adını taşıdıklarını ve her ne kadar ilmen bunların varlığı kanıtlanmamış olmakla beraber Muhammed'in beyanı vechile var oldukları sâbit olduğundan «bu türlü mahlûkat yoktur» demenin Peygamberi inkâr ve «küfür» anlamına geleceğini söylerler[127f].

Böyle olduğu içindir ki konuyu tartışmak «zındıklık» olur.

Bununla beraber aklın özgürlüğünü kutsal sayan kimselerin bu hususlara eğilmekten kendilerini alamamaları doğaldır. Hele özellikle yukardaki hadîs'te yer alan «... Cin (tâifesinden) bir ifrit... bana ansızın hücüm etti» sözlerinin, Abdü'r-Rezzak'ın; **Musannaf**'ında «Kedi suretinde karşıma geldi» şeklinde olabileceğine, ve buna ek olarak Ayşe'nin Muhammed'ten naklen : «Onu yakalayıp yere yatırdım ve dilinin soğukluğunu elimin üzerinde hissedinceye kadar boğazını sıktım» şeklindeki sözlerine tanık olduktan sonra, ortada cin filan diye bir şey değil fakat «müşahhas» yaratıklar olduğu tartışmasına girmemeleri imkânsızdır. Bunu yapabilmiş olsalar insanlarımızı daha müspet, daha özgür düşüne yöneltmelerinin mümkün olacağı muhakkaktır.

Ancak ne var ki Biz (bâzı) profesörler **akla** bu özgürlüğü tanımanın «küfür» olduğu kanısındayızdır.

Biz (bâzı) Profesörler, cinlere, ve cinlerin «müslüman» olan ve «olmayanlarına», insanları karşılarına alıp «câzib» sözlerle konuşmalarına ve buna benzer davranışlarına inandığımız gibi kuşların ve karıncaların dahi, tıpkı insanlar gibi, ve insanlara hitaben konuşur olduklarına, ordular kurduklarına, «mü'min kullarına» yardımcı olduk-

127e) Bu hadîs için bk. **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı**..., 9 ncu baskı, cilt 2, sh. 402.
127f) İbid. sh. 403.

Levent Şahverdi Arşivi

larına inanmışızdır. Bundan dolayıdır ki insanlarımızın, din adamları elinde bu hikâyelerle (ve daha nice benzerleriyle) yetiştirilmelerini hoş karşılarız. Çünkü İslâmî kaynaklarda ve örneğin Kur'ân'da bunun böyle olduğunu doğrulayan hükümlere dayanırız. Ünlü Kur'ân yorumcuları, ve örneğin Beyzâvî, bu konularda, kılavuzumuzdur. Bir örnek olmak üzere Süleyman Peygamber'in Sebe melikesiyle (Profesör Gölpınarlı'nın deyimine göre Sebe ülkesinin «padişahı» Belkıys ile) olan karşılaşması olayını verelim :

Hikâye Kur'ân'ın **Neml** suresinde anlatılmıştır ve şöyledir :

Dâvûd'a vâris olan Süleyman Peygamber, Tanrı'nın kendisine «kuş dili» öğrettiğini, ve «mü'min kullarının çoğunluğundan üstün kıldığını» ve kendisine, inâyet olarak **«her şey'den bolca verildiğini»** söylemekle övünür. (27 **Neml** 15-16)

Sebe melikesi Belkıys'ın adını duymuştur ve onu, kendisi gibi müslüman yapmak kararındadır. Kararını gerçekleştirmek üzere ordusunu toplar. Bu ordu «cinler'den, insanlardan ve kuşlardan» oluşmuştur (bk. 27**Neml** 17).

Ordu, bütün bu çeşitli güçlerle, toplu olarak yola koyulur. Az gider uz gider sonra karıncaların bulunduğu vâdiye varır.

Süleymanın ordusunun geldiğini gören karıncalar telâşa kapılır :

«... bir karınca (bütün karıncalara hitâben) : 'Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin. Süleyman'ın ordusu farkına varmadan sizi ezmesin'» (27 **Neml** 18). diye konuşur.

Muhtemelen Süleyman onun bu sözlerini duymuş olmalıdır ki âyet'de şöyle yazılıdır :

«Süleyman onun sözüne hafifce güldü ve : 'Rabbim, Bana ve ana babama verdiğin nimete şükürde, hoşnud olacağın işi yapmakta beni muvaffak kıl' ... » (27 **Neml** 19) diye yalvarır.

Bu arada Süleyman, kuş dili bildiği için, devamlı olarak kuşlarla konuşma halindedir. Bir aralık «kuşları araştırırken» «Hüdhüd» kuşunun yokluğunu farkeder ve :

«Hüdhüdü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplarda mı? Bana apaçık bir delil getirmelidir; yoksa onu şiddetli bir azaba uğratırım yahut keserim» (27 **Neml** 20-21) diye kükrer.

«Çok geçmeden Hüdhüd gelip Süleyman'a : 'Senin bilmediğin bir

Levent Şahverdi Arşivi

şeyi öğrendim. Sana Sebe'den gerçek bir haber getirdim» (27 **Neml** 22-26) der, ve «büyük bir tahta sahip olan» bu kadın hakkında bilgi verir. Bunun üzerine Süleyman, Hüdhüd'ün eline bir mektup sıkıştırarak bunu Sebe melikesine ulaştırmasını emreder. Ve hikâye bu minval üzere devam eder gider, ve Sebe Melikesi Belkıys'ın : «... Süleymanla beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum» (27 **Neml** 44) **sözleriyle biter.** (Bk. 27 **Neml** 22-45).

Biz Profesörler, sadece karıncaların ya da kuşların insanlarla konuşur olduklarına değil, fakat cansız bir odun kütüğünün dahi bu tür yeteneklerle donatılmış bulunduğuna inanmışızdır. Hiç kuşkusuz insanlarımızı da bu kafa yapısı ile yetiştirmeyi koşul saymışızdır.

Y. N. Öztürk adındaki bir doçentimizin şu satırlarını aktarmak yararlı olacaktır : «...Peygamber efendimizin, üzerinde halka hitabettiği bir hurma kütüğü vardı Medine mescidinde. Bir ara marangoz bir sahâbî, (peygambere) hediye olarak bir minber yapıp Mescide yerleştirdi. Resûller Sultanı'nın bu yeni minbere çıktığı, başka bir ifadeyle eski minber olan kütüğü terkettiği andadır ki mucize olay, bir cami dolusu sahâbînin gözleri önünde bütün ilginçliğiyle zuhur etti. Allah Resûlü, hutbesini okumak üzere yeni minbere çıktığında, terkedildiğini anlayan hurma kütüğü acı acı inlemeye başladı. Hadîs kritiği bakımından mütevâtır yani kuşkuya yer bırakmayacak bir kesinlikte olan inleme olayını, müşahir sahâbîlerden dinleyelim. Câbir hazretleri -Peygamber, yeni minbere çıktığında eski kütük bir çocuk gibi feryad etmeye başladı... İbn Abbas hazretleri şöyle devam ediyor : - Bunun üzerine (...) Peygamber buyurdu ki : - Eğer onu kucaklamasaydım, kıyamet sabahına kadar öylece inlerdi...

Übey b. Ka b, (...) Peygamber'in kütüğü kucaklarken şunları söylediğini belirtiyor : - İstersen seni eskiden bittiğin yere götürüp yeniden dikeyim, yeniden yetiş. İstersen seni cennete dikeyim de cennet ırmaklarından kana kana iç...

Peygamberimizin emriyle kütük yerinden alınıp yeni minberin altına kondu ve sustu...»[127g].

Yukardaki hikâye Muhammed'in : «Hiç biriniz, ben ona ebeveyninden ve çocuklarından daha sevgili olmadıkça, imanda kemale er-

---

127g) Yaşar Nuri Öztürk, **Kendi Dilinden Son Peygamber,** İstanbul 1984, sh. 165 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

mez» şeklindeki hadîs'ini benimsetmek maksadiyle söylenmiştir. Mucize olayı bunu kanıtlamak üzere eklenmiştir.

Hemen belirtelim ki diğer dinlerde de mucize olaylarına yer verilmemiş değildir. Fakat Batı'yı **Batı** yapan şey, bunlara inananlar değil, fakat aksine inanmayanlardır. Bu ayrıca tartışılabilecek bir konudur.

Biz (bâzı) Profesörlerin neleri inanç kaynağı yapmış olduğumuzu, ve halkımızın da ne gibi inançlarla yetişmesine (susmuşluğumuzla) katkıda bulunduğumuzu kanıtlayan bu tür örneklerin sonu gelmez. Bunları kitap haline getirmek ciltleri bulur. Fakat biz, kadın hak ve haysiyetiyle ilgili bir ikisine daha yer vermekle yetineceğiz, ki bunlardan biri «kara köpek, eşek ve kadın» kıyaslamasiyle ve diğeri de kadın için bir korku ve dehşet kaynağı olan «hülle» müessesesi ile ilgilidir. Ünlü şeriat bilginlerinin kutsal diye ele aldıkları ve günümüzde din adamlarımızın (ve başta Anayasal bir organ olan Diyanet İşleri başkanlığının) halkımıza bu nitelikte olmak üzere bellettiği ibadet usullerinden biri de namazı kat'eden (bozan) şeylerdir :

Ebû Cuhayfe'nin rivâyetine göre Buhârî'nin naklettiği bir hadîs'den öğrenmekteyiz ki Muhammed, öğlen ve ikindi namazlarını kılarken önüne bir «harbe» (kısa mızrak) diktirir ve bunu bir nev'i «sütre» bilerek ikişer rek'at kıldırırmış ve namaz içinde iken önünden «kadın da, eşek de geçse» namazın kat'edilmediğini açıklarmış.

Daha başka bir deyimle önüne diktirdiği «harbe» sayesinde namazın, kadın ya da eşek tarafından kat'edilmiş olmasını önlermiş[127gg].

Her ne kadar Ebû Dâvûd'ın ve Ayşe'nin rivâyetlerine dayalı bazı hadîs'lerde «Namazı hiç bir şey bozmaz, Maahâza elinizden geldiği kadar geçeni menetmeğe çalışın. Çünkü o şeytandan başka bir şey değildir» şeklindeki hadîs'lerin varlığından söz edenler varsa da gerçek o'dur ki «kadın, eşek ve köpek» namazı kat'eden şeylerdir ve bundan dolayıdır ki **sütre** dikme geleneği dinsel bir gelenek olarak yerleşmiştir. Nitekim Enes, Ebü'l-Ahvas, Hasan'ı Basri ve İkrime'nin, ve Atâ'b. Ebi Rebâh'ın, ve Ahmed İbn-i Hanbel'in ve Ebû Zer'in rivâyetleri hep bu merkezdedir. Kimisi, Muhammed'in bildirdiğine göre, namaz kılanın önünden «Kelb» (köpek), «himar» (eşek) ve KADIN geçecek olursa namaz'ın katedilmiş olacağını söyler. Kimisi, yine Mu-

127gg) bk. **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı**... (9 cu baskı, 2, sh. 440.

Levent Şahverdi Arşivi

hammed'e atfen, «köpek, eşek, yahudi, nasranî, mecûsî ve KADIN» geçecek olursa namaz bozulur der[127h].

Fakat ittifak ettikleri husus, «KADIN»ın, tıpkı «köpek» ve «eşek» gibi namazı bozar olduğu, ve bu nedenle namaz kılarken sütre dikilmesi koşuludur.

Fakat ilginç olan husus şudur ki bâzı rivâyetlere göre Muhammed, «kara köpek»lerin namazı kat'edeceğini ve buna karşılık «kırmızı köpeklerin» etmeyeceğini bildirmiştir.

Gerçekten de Diyânet İşleri Başkanlığının: «Müslim'in sened-i sahih ile rivâyet ettiği Ebû Zer... hadîs-i merhûudur ki» kaydiyle yaptığı bir açıklamaya göre Muhammed:

«Önünde deve semerinin ard kaşı boyunda bir sütresi olmayan kimsenin namazını **KADIN, eşek,** ve bir de **kara köpek** kat'eder[127hh]. demiştir.

Bu sözler üzerine mü'minlerden biri tereddüde düşmüş ve Ebû Zer'e:

«Kara köpek namaz bozuyor da kırmızı köpek neden bozmuyor?» diye sormuş, Ebû Zer'de kendisine, bu soru hakkında Muhammed'le görüştüğünü söylemiş ve şöyle demiş:

«...ben de senin sorduğun gibi Resûllullah...'a sordum: 'Kara köpek şeytandır' diye yanıt verdi».

Diyânet İşleri Başkanlığı Ebû Zer'in bu yanıtını onaylar ve şöyle der:

«Kara köpeğin şeytan olması, salar olması i'tibariyle olsa gerektir. Bunlara medar-ı ihticâc olan başka hadîs'ler de varsa da hiçbiri Müslim'in bu hadîs'i kadar kuvvetli değldir»[127i].

Görülüyor ki Muhammed'e göre kara köpek namazı kat'eden şeylerden olduğu halde kırmızı köpek değildir, çünkü kara köpek şeytandır.

Bundan dolayıdır ki Kadın, tıpkı kara köpek gibi, namaz'ı kateder çünkü kadınları şeytan'a benzeten pek çok hadîs'ler mevcuttur.

127h) İbid. sh. 440-441.
127hh) İbid. sh. 441.
127i) İbid. sh. 441.

Levent Şahverdi Arşivi

Diyânet İşleri Başkanlığının bildirdiği gibi bütün bunlar «kuvvetli hadîs'ler» arasında yer aldığı içindir ki Biz Profesörlerce «tartışılmaz, inkâr olunmaz, yadsınamaz» geçerliktedir.

Bizler şeriat'ın temel kaynak sayılan bu tür hükümleri konusunda sarsılmaz bir inanca saplanmışızdır. Bu konularda hiç bir itiraza yer vermeyişimiz bundandır. Bu nedenledir ki, aynı kaynakta olmayan her şeye karşı şahlanırız. Örneğin sineğin idrâk sahibi olduğuna, ya da karıncaların konuştuğuna, ya da kara köpeğin namazı kat'eden ve fakat kırmızı köpeğin kat'etmediğine inanırız, ve bunları akla ve mantığa aykırı bulmayız. Çünkü bunların kitab'da yeri olduğunu kabul etmişizdir; fakat pire'ye hülle yaptırmak söz konusu olduğunda, hemen şahlanırız ve bunu akla ve mantığa aykırı buluruz, sırf kitab'da bu öngörülmemiştir diye.

Aslında akla ve mantığa aykırı olan sadece pire'ye hülle ettirmek değil ve fakat bizzat hülle müessesesi olduğu halde, ikinciyi savunur fakat birinciye hayır deriz. Bakınız nasıl.

Bilindiği gibi **«hülle»** Kur'ân'ın çeşitli âyet'leriyle hükme bağlanmış İslâmî bir kuruluştur. Ve gerek evlilik yaşamları ve gerekse kadına haksızlık bakımından zararlı ve insafsız bir nitelik taşır. Çünkü münhasıran koca'ya tanımış olan boşama hakkını, keyfîliğin en kötü sınırlarına götürürken kadını da istemediği, bilmediği yabancı bir insanlar cinsî münasebette bulunmağa zorlar. Üstelik'te koca'nın hatalı ya da fevrî kararları sonucu sarsılan bir aile birliğini, bir daha eski hale gelmecesine, yıkma sonucunu doğurur.

Çünkü hülle sistemine göre, koca'nın «üç talak» ile boşadığı bir kadının, eski kocası ile tekrar birleşebilmesi için önce başka bir adamla evlenmesi, onunla cinsî münasebette bulunması ve sonra ondan boşanması ve ancak bu taktirde eski kocası ile yeniden evlenmesi mümkündür.

Örneğin farzediniz ki koca, şu ya da bu nedenle hiddete düştüğü bir anında, hıncını karısından çıkarmak istemiştir ya da diline hakim olamayarak karısına karşı «Üç talak ile seni boşadım» sözlerini sarfetmiştir. İşte, ister haklı olsun ya da isterse haksız, bu durumda kadının tası tarağı toplayıp evden çıkması gerekir. Yine farz ediniz ki koca bütün bu yaptıklarından pişmandır ya da hatâ işlediğini anlamıştır, ve karısiyle beraber yaşamağa devam arzusundadır. Böyle bir durumda «Sözümü geri alıyorum» ya da «Hatâ ettim, seni boşamıyo-

Levent Şahverdi Arşivi

rum» şeklinde bir şey söylese dahi boşanma durumunu değiştiremez. Karısı ile birlikte yaşamak istiyor ise, kadıncağızın bir başka adam ile nikâhlanması, onun koynuna girmesi, cinsi münasebette bulunması, sonra ondan ayrılması, ve eski kocasına nikâh olması şarttır. Kur'ân bunu böyle emretmiştir. Söylemeye gerek yoktur ki bu şartların yerine getirilmesi halinde koca, başka bir adamın koynuna girmiş olan eski karısına karşı burukluk içerisinde yaşayacaktır. Kadına gelince o da belki de hiç istemediği bir adamla cinsi münasebette bulunduğu için utanç duygularına saplanacaktır. Ya da iki taraf, birbirlerini sevmelerine rağmen, bütün bu ahlâk dışılıkları göze alamadıkları için artık bir daha birleşemeyeceklerdir. Böylece evlilik birliği hiç yoktan sona ermşi ve bir aile ocağı yıkılmış olacaktır. Nitekim gerçek hayatta buna örnek nice olaylar vardır.

Ve işte Ebû Suûd gibi âllamelerimiz bu durumu daha da ağırlaştırmak için birbirleriyle yarışmışlardır. Bakınız nasıl:

Kur'ân'da cinsî münasebet sırasında «inzâl'in» lâzım gelip gelmeyeceği belirtilmemiş olduğu için bu gibi «teferruat», «büyük bilginler» arasında önemli tartışmalara sebep olmuştur. İşte bizim ünlü Ebû Suûd efendimiz'de, bu konunun üstadı olarak, bazı güç soruları çözümlemekle tanınmıştır. Nitekim kendisine: «üç talak ile boş kılınan bir kadın, cimâ'a kâdir olmayan pîr'e ya da on iki yaşında oğlancığa hülle edilirse eski kocasına dönebilir mi?» şeklinde sorulan bir soruyu, o büyük dehası ile şöyle yanıtlamıştır: «İnzâl lâzım değildir, idhal mukarrer olacak olur, illâ olmaz».

Görülüyor ki bu «büyük bilginimiz», koca'nın «üç talak ile boşadığı» bir kadının kocasına dönebilmesi ve onunla yeniden nikâhlanabilmesi için, başka bir adamla sadece evlenmesini, ve ondan ayrılıp eski koca'ya dönebilmesini değil fakat onunla «idhâl vuku bulacak şekilde» cinsî münasebette bulunmasını şart kılmıştır. Ona göre cinsî münasebet sırasında «inzâl'in» vuku bulması gerekmez ise de «idhalîin mukarrer» olması şarttır. Oysa ki gerek «cimâ'a kâdir olmayan pir» ve gerek «on iki yaşındaki oğlancık «bakımından «mukarrer idhâl» olanağı bulunmadığı için bu kişilere «nikâh» edilen kadının kocasına dönmesi mümkün ve câiz değildir. Eski kocasına dönebilmesi için «mukarrer idhâl gücüne» sahip yabancı bir erkekle yatması ve tam manasiyle cinsî münasebette bulunması gerekir. Çünkü Muhammed, bu hususu hiç tereddüde mahal vermeyecek şekilde açıklığa kavuşturmuş ve şöyle demiştir:

Levent Şahverdi Arşivi

«İkinci koca kadının balcağızından, kadın da ikinci kocanın balcağızından tatmadıkca (aralarında cinsî münasebet olmadıkca) bu kadın ilk kocası ile evlenemez»[127k].

Öte yandan koca hatâ ile karısını boşamış olsa ve hatasını kabul edip dönmek, ve karısı ile birleşmek istese, ve karısı da bunu dilese dahi yukardaki şartlar yerine getirilmedikçe bu mümkün değildir ve birbirini seven ve isteyen iki insan birleşemeyeceklerdir. Nitekim Ebû Suûd efendi, bu konuda sorulan soruyu: «Ne'uzübillah te'âlâ mümkün değildir» diyerek yanıtlamıştır[128].

Hemen belirtmem iyi olacaktır ki Ebû Suûd efendi'nin bu «emsalsiz» fetvası Şeriat'ın temel emirlerine ve örneğin Kur'ân ve Hadîs hükümlerine dayalıdır. Kapsadığı veriler itibariyle her ne kadar müspet akıl ve müspet ahlâk sahibi bizleri şaşırtacak nitelikte ise de şeriatçıyı şaşırtmaz. Kur'ân ve Hadîs emirlerine uygun her söz, her fetva, velevki akla ve ahlâka ters düşsün, onlar için mükemmeldir, muhteşemdir, ve dinseldir. Nitekim Ebû Suûd efendi'nin cinler ve iblisler ve periler il-

---

127k) Bütün bu hususların, din adamlarımız tarafından halkımıza nasıl günlük gıda olarak verildiği hususunda bir fikir edinmek için bk. Ali Rıza Demircan, **İslâm'a Göre Cinsel Hayat**, (Eymen Yayınları, İstanbul 1986, cilt I, sh. 326 ve d.).

128) «Soru: Zeyd zevcesi Hindi üç talâk boşadıktan sonra, cimâ'a kâdir olmayan pire, yâhud on iki yaşında oğlancığa hülle etseler, ba'defu Zeyde nikâh caiz olur mu?

Elcevap: «İnzâl lâzım değildir, idhâl mukarrer olucak olur, illâ olmaz». (Fetva no. 133, s: 52).

«Zeyd zevcesi Hindi üç talâk boşayıp, Zeyd bir kul istirâ edip, Hinde tezvic edip ba'dehu kulu Hinde hibe eylese, boş oldukta hülle olur mu?

Elcevap: Olur, eğer daha hibe etmeden kul Hinde idhal etti ise» (s: 52).

«Soru: Zeyd zevcesi Hindi hatâ ile üç talak boşayıp, birbirini isteyip, dileyip, mûsâhabet eyleyip, hüllesiz almak dilese, şer'an caiz olur mu?

Elcevap: Ne'ûzübillah te'âlâ mümkün değildir» (Fetva no. 128, s: 51).

«Hind-i mutallâkayı Zeyd-i nâ-bâliğe hülle eyleseler Zeyd vat ve tatlika kâdir olmasa Hind südün emmek ile talâk vâki olur mu?

Elcevap: Müddet-i rezâda, emdi ise olur, amma hülle değildir» (Fetva no. 153, s: 52).

Bundan başka 129, 130 ve 131 sayılı Fetvalarda bizim büyük bilim adamımız eşini boşayan kişilerin hüllesiz olarak eşlerini nikâh etmeleri halinde hapis ve şiddetli cezalar verilmesi gerektiğini ön görür. Bütün bunlar hiç kuşkusuz din emirleri diye bildiği Şeriat esaslarına dayalıdır.

Bu fetvalar için bk. Mehmet Ertuğrul Düzdağ, **Şeyhülislâm Ebussud Efendi Fetvaları Işığında 16 ncı Asır Türk Hayatı**, (İstanbul, Enderun Kitabevi, 1972).

Levent Şahverdi Arşivi

miyle meşgul olması ve örneğin cinlerin dişisi ve erkeği bulunduğuna ve bunları «cimâ'a kadir olanı ve olmayanı» olduğuna inanması ve bu konudaki İslâmî esaslara (âyet ve hadîslere) dayalı fetvalar vermesi onları şaşkına çevirmez; ve yine Ebû Suûd'un «Kadınlarla cinsî münasebette bulunurken ister önden ister arkadan girebilirsiniz, yeter ki dübürden girmeyesiniz» şeklindeki hadîs'i «İbn Abbas nakletmiştir» diyerek muteber bilmesi ve buna göre fetvalar dağıtması onlara aykırı gelmez; yemek kabına (ya da su bardağına) düşen sineğin yemeğe iyice batırılmasını ve çünkü sineğin bir kanadında günah ve diğerinde sevap bulunup «idrak sahibi» olan sineğin önce günah kanadını yemeğe (ya da suya) sokacağını ve diğer kanadı yemeğe batırmakla günahın giderilebileceğin öngören hadîs'i Muhammed'in emridir diye benimseyip buna göre fetvalar veren bu bilginin sözlerini şeriatçımız, bizlerin anlayamayacağımız hikmetlerle dolu bulur. Bu listeyi uzatmak mümkün, Fakat anlatmak istediğim odur ki şeriatçıyı şaşırtan ve isyan ettiren şey «müspet akla ve ahlâka aykırılık» değil ve fakat aykırı olsa da şeriata dayalı olmak ya da olmamaktır. Nitekim yukarda, «Hülle» konusunda verdiğim fetvadaki **«pîre»** sözcüğünün yazıma **«pire»** şeklinde alınmış olmasını şaşkınlıkla karşılayan bir Hukuk Profesörü, Ebû Suûd gibi «ünlü bir fıkıh bilginini» yermiş olmamdan yakınarak «cimâ'a kâdir olan ve olmayan pire'nin hülle ile ilişkisini düşünmeden» yazdığımı ve davranışımı şaşkınlıkla karşıladığını belirtiyor[128a].

Yani Profesörümüze göre önemli olan husus «Pire'nin cimâ'a kâdir olanı ile olmayanının hülle ile ilişkisini» düşünmektir ve Ebu Suûd efendi bu ayırımı yapabilecek bir bilgindir ve şu hâle göre ona çatmak yersizdir. Ayni görüşü paylaşan bir diğer Profesör, bu vesile ile bana saldırmayı ve seviyesine yaraşır hafifliklerle hakaretler savurmayı marifet bilmiştir[128b].

Türkçemizde «Kaş yapayım derken göz çıkarmak» diye bir söz vardır ki bu bizim profesörlerimizin çocuksu uğraşılarına yatkındır. «Cimâ'a kâdir olan ve olmayan pirenin hülle ile ilişkisini düşünmeden» yazdığımı söyleyen ve beni bu nedenle yeren bu profesörlerimiz, «ünlü fıkıh bilgini» diye yücelttikleri Ebû Suûd'un cinlerin dişisi ve erkeği ve cimâ'a kâdir olanı ve olmayanı ile uğraşmasını, ya da si-

---

123a) Bk. Üçok, agy. sh. XXXII.

128b) İsmail Cerrahoğlu, «Değer Ölçülerimizdeki Zavallılık», **Diyanet Gazetesi,** 15 Aralık 1976, VIII, sayı : 155, s : 8-9.

Levent Şahverdi Arşivi

neğin bir kanadında günah ve diğer kanadında sevap olduğuna ve idrâk sahibi bulunduğuna inanmasını, ya da 12 yaşındaki oğlancığa «mukarrer idhâl gücünde değildir» diye hülle olanağı tanımamasını (ve daha buna benzer deli zırvalarını) olağan görmekte ve bu yönleriyle onu yüce bir bilgin, fazilet timsâli bir kişi bilmektedirler. Oysa ki akla ve ahlâka sığmaz bu konularla ömrünü sürdüren Ebû Suûd efendinin «cimâ'a kâdir olan ve olmayan pire» ile meşgul olmasını tasavvur etmek kadar doğal ne vardır ki?

Cinlerin dişisi ve erkeği ve cimâ'a kâdir olanı bulunur da pire'nin bulunmaz mı? Meleklerin ve şeytanların «cismanî lâtif yaratıklar olmakla beraber melekler gibi muhterem olmadıklarını» kabul eden ve bütün bunları (ve daha neleri) dinsel gerçekler bilen Ebû Suûd'un «pireye hülle» konusuna eğilmesini düşünmek kadar olağan ne vardır ki? karıncaların konuşur olduğunu ya da cin'lerin ve ifritlerin nutuklar attığını yazan Kur'ân âyet'lerini Tanrı sözleri olarak kabul eden bu aynı Ebû Suûd efendinin (ve benzerlerinin) boşanmış bir kadını «pîr» yerine «pire'ye» hülle ettirmesi çok mu şaşırtıcı olurdu?[129]

«Pireye» değil de «Pîr'e» hülle etmesi ya da on iki yaşındaki oğlancık ile ve yine «cimâ'a kâdir olmayan pîr» ile yapılacak hüllede «inzâlin» değil «idhalin mukarrer» olmasını öngörmesi çok mu daha akla ve ahlâka yatkın bir tutumdur? Üzerinde durulacak olan ve hazin sayılmak gereken şey hüllenin «Pireye» ya da «Pîr'e» yaptırılması değil, fakat bu tür konularla uğraşmayı ilim sayan Ebû Suûd gibi insanların yüzyıllar boyunca olduğu gibi bugün dahi «büyük bilgin, aydın ve saygınlığa lâyık kişi» olarak itibar görmeleri ve zavallı toplumumuzun bu zavallı değer ölçüsündeki Profesörler elinde yetiştirilmesidir. Ebû Suûd efendiyi, daha geriye giderek, Gazzâlî'yi, ya da İbn Teymiye'yi ayni ilkel kafa yapısındaki nice kişileri «bilgin» ve «fazilet timsâli» diye tapılacak kerteye yükelten ve[130], hiç kuşkusuz gerçek ay-

---

129) Daha açık konuşmak gerekirse «Pire'ye hülle ettirmek câizdir» demiş olsaydı muhtemelen daha isâbet etmiş olurdu. Çünkü bu suretle kadını pîr ile yatmaktan kurtarırdı.

130) Bazı Profesörlerimiz için «Sarık sarmamış» olmak ya da Atatürk lehinde konuşmuş bulunmak da «aydın, faziletli, bilgili kişi» sayılmanın diğer bir gereğidir. Örneğin Prof. Üçok, bana karşı giriştiği saldırısında, Ord Prof. Şerefeddin Yaltkaya'yı «sarık giymemiş» kimse olarak yüceltmekte ve onu yermiş olmamdan

Levent Şahverdi Arşivi

dın ve gerçek bilim adamı tanımından habersiz Üniversite Profesörlerimizin eline teslim ve emanet ettiğimiz yarının kuşakları yarının hukukçuları, yarının siyaset adamları, bu memleketi bakalım hangi uçurumlara sürükleyeceklerdir.

Bu vesile ile şu noktayı da açıklığa kavuşturmak yararlı olacaktır: Kitabımda Abû Hanife'ye **«Hanefî efendi»** dediğim için alınan ve hakkımda yine olmadık hükümler veren bir Profesör, aşırı bir hiddetle: «...bir Fransız allâme de Arsel'in çok sevdiği anlaşılan Voltaire'i sevmese de kalkıp ona **Voltaire efendi**[131] demez, diyemez...»

---

dolayı bana güvenmektedir. Oysa ki Ord. Prof. Şerefeddin Yaltkaya, diğer sayfalarda da belirttiğim gibi, kafa yapısı itibariyle bu yukardaki örneklerin aynıdır. Üstelik de Türk'ün lehine iş görebilecek şeriat esaslarını (örneğin Kaşgarlı'nın ortaya vurduğu Hadîsleri) geçersiz sayacak kadar dogmatiktir.

Atatürk lehinde konuşur görünen Şeriatçıyı aydın diye baş tacı edecek kadar **aydın** sözcüğünün anlamından habersiz olanlarımız ise Hoca Hayri efendi gibileri yüceltmeyi maarifet bilirler. (Doçent Bahriye Üçok'un 21 Mayıs 1978 tarihli **Cumhuriyet** gazetesinde çıkan **«Hutbelerde Ulusal Günler»** başlıklı yazısına bakınız).

Atatürk döneminde (1927'lerde) Atatürk'ü övmenin ne bakımdan meziyet sayılabileceğini anlamak kolay değildir. Fakat daha da anlaşılamayan şey övgünün içeriliğine yabancı kalan yazı sahibinin Hoca Hayri gibilerini aydın din adamı saymasıdır. Batı'daki aydın din adamı örnekleri hakkında hiç bir bilgisi olmadığı için böyle bir değerlemeye yönelmesi normaldir. Ancak ne var ki Atatürk'e bağlılık besler diye tanıttığı Hoca Hayri efendi aslında Türk ulusunu kurtardığı için değil fakat İslâm'a ait toprakları kâfirlerden geri aldığı için Mustafa Kemal'e hayran görünmektedir. Hattâ onun bu hayranlığı, bütün bu işleri Atatürk'e yaptıran Tanrı'ya karşıdır: çünkü Hoca efendiye göre Atatürk hiçbir şey yapmamıştır, yapan ve yaptıran Tanrı'dır, harp planlarını bile Tanrı hazırlamış, ona (ve kumandanlara) «ilhâm etmiştir». Fakat ne var ki bu Hoca efendi Türk halkını çağdaş uygarlığa eriştirmek için Atatürk'ün yaptığı reformları ağzına almaz. Önemli olan bu Reformlar değildir ona göre; için için bu reformlara (bunlar Şeriat'a aykırıdır diye) düşmandır, fakat Atatürk'ten korktuğu için susar ve dolambaçlı yollardan Atatürk'ü övüyor görünür. Yazı sahibi'nin aydın din adamı diye adını belirttiği diğer birisi de **Din Toplum, Kemâl Atatürk** adlı kitabın sahibi E. Demirer diye birisidir. Ama bu kişi, tıpkı Hoca Hayri efendi gibi, Şeriat'ın kadını «Fikren ve dinen dûn» gören, hakârete lâyık bulan, aklı arka plana atan, köleliği doğal sayan, yeryüzünü «Dar'ül İslâm» ve «Dar-ül Harp» diye ikiye ayırıp «kâfirlere savaş (cihadı)» ve «müşrikleri öldürmeyi» İslâm'ın gereği kabul eden, daha buna benzer uygarlık dışı nice esasla karşısında ses çıkarmayan bir kimsedir. Bütün bunlar bizim Üniversite Profesörümüze ve Doçentimize göre önemsizdir. Önemli olan şey bu din adamının Atatürke bağlı görünmesidir ve aydın din adamı sayılmak için bu yeterlidir.

131) Kitabımda dizgi hatası olarak **Hanife** adı bazı sayfalarda «Hanefi» diye çıkmıştır, bu yanlışlığa takılan eleştirici bu ad'ın aslını bilmediğim iddiasına sarılarak yukardaki «espri'yi» yapmaktadır.

Levent Şahverdi Arşivi

diyor. Hemen kendisine belirtmek isterim ki Abû Hanife'ye **«Hanefi efendi»** derken ben, bu kullandığım **efendi** sözcüğü ile, zihniyetini ve insanlık anlayışını beğenmediğim bu Şeriatçıyı yermek istedim. Tıpkı Gazzâlî'yi ya da İbn Teymiye'yi, ya da Ebû Suûd ve nice benzelerini yermek istediğim gibi. Bu kişilerin adlarının yanına **efendi** sözcüğünü koymak her nedense bana hınç çıkarma zevkini verir. Çünkü bu kişiler, insan aklını işlemez hâle getirici cabalarda birbirleriyle yarışır olma ihaneti yanında bir de insanlar arasında din ve inanç farkından doğma düşmanlıkları, kinleri ve nefretleri kışkırtmak ve sürdürmek ve güçlendirmek bakımından insanlığa karşı suçludurlar. İstisnasız hepsi de müslüman'ı **müslüman olmayanlara** (kâfirlere) karşı cihad'a çağırmak, savaşı fazilet saymak, «müşrikleri» öldürmenin din gereği olduğunu öngörmek, İslâm'a bağlı olmayanları «sapık» kabul etmek, köleliği Tanrı'dan gelme doğal kuruluş bilmek, din emridir diye kadını küçültmek ve örneğin «namaz kılarken önünüzden köpek ve kadın geçerse namaz bozulur» kertesinde görmek, ve daha saymakla bitmeyecek benzeri hususlarda, birbirleriyle yarışmışlardır.

Evet biliyorum, bu sözlerime karşı Şeriatçı hemen karşıma dikilecek ve bana Batı'nın orta çağını, örneğin ehl-i salip seferlerini, Kilise'nin cinayetlerini ve farklı inançtakilere karşı yaptıklarını, St. Barthelemy katliamını, vs. örnek verecek ve insanlığa aykırı bu tutum ve davranışları destekleyen yazar ve düşünürleri gösterecektir. Hiç kuşkusuz bunu yapmakta haklıdır ve bu söyleyeceklerinde gerçek vardır; fakat gerçek olan diğer bir husus daha vardır ki o da şudur. Batı'da o en karanlık çağlarda, din adına işlenen cinayetler ve vahşet döneminde bile bu bağnazlığa karşı isyan eden, Hıristiyanlığın insanlar arasında düşmanlıklara ve savaşlara araç edilmesini reddeden, savaş fikrini tiksinti ile iten, yeryüzü insanlarının kardeş olduklarını, din ve inançları ne kadar farklı olursa olsun birbirlerini kardeş gibi sevmeleri gereğini öngören, akla ve ahlâka ters din esaslariyle cebelleşen, Tanrı'yı insanlar için korkutucu/cezalandırıcı değil, fakat sadece sevgi kaynağı kabul eden, buna benzer güzel ve idalist düşün uğruna ölüme giden, hayatını feda eden çok insan çıkmıştır. Oysa ki Islâm dünyasında insan varlığının kutsallığını, insan aklının bağımsızlığını ve yaratıcılığını, insanın doğal haklarını, farklı dindeki insanlara karşı kardeşlik bağlarını, vs. savunan ve insanlığaaykırı din kurallarını (örneğin cihad'ı, köleliği vs.) kınayan

Levent Şahverdi Arşivi

çıkmamıştır[132]. Aksine bütün bu hususlarda müslüman dünyasını **(Dar-ül İslâm'ı)** müslüman olmayan dünyaya **(Dar-ül Harb'a)** karşı kindâr ve düşman kılan, insan aklını hakir bulan, insana özgü doğal haklardan habersiz bulunan yazarlar ve düşünürler çıkmıştır. Abû Hanife (699-769 Milâdî) bunlardan biridir. Her ne kadar Şeriat ve fıkıhta kendi oyu ve görüşü ile karar verdiği, Kur'ân'ın Arapça'dan gayrı dillere çevrilebileceğini öngördüğü söylenirse de Abû Hanife, sanıldığı gibi, ne akılcı ve ne de hoşgörü sahibi bir kimse'dir. Tıpkı diğerleri gibi o da her şeyi ve her gerçeği, Kur'ân'da ve Sünnet'te ve «sünnet olması muhtemel sahâbelerin fetva ve kazalarında bir merci» olmayınca «kıyas ve istihcan'da» ararda. Onun özelliği sünnet uygulamasında **«nakl ve an'aneye»** dayanırken «tâbi'nin söz ve fetvalarına» uymamak ve kendi görüşlerini «muasırları tâbi'ininkine tercih» etmek olmuştur[133]. Ama şeriat'ın temel kaynağındaki akla aykırı hükümleri (örneğin savaşı, cihadı, müşrikleri öldürmeyi, köleliği, eşitsizliği, kadını küçültmeyi, vs. öngören emirleri) akıl ve vicdan süzgecinden geçirmeyi, ve gerekirse bu tür hükümlere karşı dikilmeyi düşünmezdi. Aksine bütün bunları, Tanrı ve Peygamber emridir diye kutsal bilirdi. Akılcı ve hoşgörü taraftarı sanılan bir kimsenin yukarda değindiğim hususları (örneğin din adına savaşı, müşrikleri öldürmeyi, vb.) savunması aklın ve vicdanın onaylayabileceği bir davranış değildir. Bundan dolayıdır ki Abû Hanife'ye «Abû Hanife efendi» demek ve derken de yermek gerekir.

Halk yığınlarını akıl gücünden yoksunluk ve asıl üzücüsü farklı inançtakilere ve daha doğrusu insanlığa düşman duygularla yetiştirmek isteyen kimselere **efendi** sözcüğü bile çoktur. Bir Fransız «allâme»nin Voltaire için **«Voltaire efendi»** demesi **akla gelmez çünkü** Voltaire akıl çağını oluşturan, insan aklını her türlü kölelikten ve özellikten ve özellikle din kitaplarının tutsaklığından kurtaran, inanç ve düşünce özgürlüğünün temellerini atan, insanlar arasında din ve inanç farklılıklarından doğma düşmanlıkları gidermeğe çalışan, emsalsiz bir kültür ve uygarlık gelişmesine katkıda bulunan, büyük düşünürlerden biridir; AKIL ÇAĞI'nın en büyük mimarıdır. Böyle bir düşünürü sevme-

---

132) İslâm dünyasının iftiharla adını andığı düşünürler (örneğin al-Farabî, İbn Sina, İbn Haldun, İbn Rüşt ve daha yüzlercesi) bile bu davranışta bulunmamışlar, bu konulara eğilmemişlerdir. Bu konuyu ayrı bir kitap halinde ele almaktayız.

133) Onun bu davranışını dahi İslâm'a aykırı bulup yerenler çoktur Bk. **İslâm Ansiklopedisi,** İstanbul, 1948 Cilt 4, s : 23.

Levent Şahverdi Arşivi

mek[134], takdir etmemek için insanın ancak kör ve cahil, daha doğrusu Şeriatçı olması gerekir. Gazzâlî'lere, İbn Teymiye'lere, Ebû Suûd'lara vebenzerlerine hayranlık besleyen kimselerin Voltaire gibidüşünürleri yermesi, küçük görmesi, ve «dinsiz/zındık» bilmesi doğaldır. Aristo'ya «cahil» ve «dinsiz» gözüyle bakanların ve saldıranların elbette ki Voltaire'lere iltifat etmeleri beklenemez. Bir zamanlar, Osmanlı Devletinin Dışişleri Bakanı Ahmet Atıf efendi, o bomboş kafasiyle Voltaire ve Rousseau gibi düşünürleri yerer ve insanlığın bugün saygiyle andığı bu büyük bilginler için «Dinsiz, materyalist, Tanrısız» sözcüklerini kullanırdı. Bu düşünürlerin vaktiyle savundukları ve gerçekleşmesine ön ayak oldukları «eşitlik» ilkesine karşı o, Şeriatçı inanışiyle: «İnsanlar arasında eşitlik olur mu hiç?» diye çıkışlar yapardı. XIX'cu yüzyılın bitmek üzere bulunduğu bir dönemde bile İstanbul'da, bırakınız basında ve gazetelerde ya da okullarda ve fakat Üniversite'de dahi Montesquieu'nün, Voltaire'in ve diğerlerinin adlarını ağza almak mümkün değildi. Voltaire'i özel konuşmalar sırasında bile zikretmek tehlikeliydi. Çünkü Voltaire ve diğerleri, din uygulaması yüzünden yüzyıllar boyunca «işlemez beyin» haline getirilen insan denilen varlığı uyandırmış, insan aklını özgürlüğe kavuşturmuş, halk yığınlarını sürü olmaktan kurtarmış kimselerdi. Oysa ki Şeriatçının en korktuğu şey de buydu: yani halkın uyanması ve kendisinin din yolu ile sömürenlere karşı direnmesi idi.

Korku bu olunca, kendilerini bu korkulu yaşam dönemine sürükleyenlere karşı düşman olmaları kadar doğal ne vardır ki?

---

134) Kendine özgü bir kurnazlıkla Üçok: «Arsel'in çok sevdiği anlaşılan Voltaire...» tümcesine sarılarak, Şeriatçı'nın Voltaire düşmanlığını üzerime çevirmek istemiş. Bu yöntem Şeriatçının değişmez oyunlarında her zaman için bu şekilde kullanılır. Vaktiyle Gazzalî ve kafadarları, al-Farabî'ye, ve İbn Sina'ya, ve onlar gibi eski Yunan bilginlerinden yararlanan, örneğin Aristo'ya hayran bulunan düşünürlere de bu şekilde saldırırlar, onları Şeriatçı nezdinde bu kurnaz usullerle küçük düşürmeğe uğraşırlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci Bölüm

Millî Bilinç ve Benlik Duygusudan Yoksun Biz Profesörler

Yeryüzünde bir başka toplum gösterilemez ki, biz Türk'ler kadar öz benliğini yitirip mensup bulunduğu din içerisinde erimiş olsun. Bir başka müslüman toplum yoktur ki, biz Türk'ler kadar ulusal gelenek ve niteliklerini, dilini, tarihini ve her şeyini İslâmiyet adına unutsun ve kendinden olmayan bir kılığa bürünsün. Ve üstelik bununla da kalmayıp, dini uygulayacağım diye kendi öz ceddinin ruhuna tükürsün.

Diğer yayımlarımda ve özellikle **Arap Milliyetciliği ve Türkler** adlı kitabımda tekrarladığım gibi, gerçek şudur ki, şeriat dinini kabul edip ulusal geleneklerimizi (örneğin akılcılığ, ya da kadına değer tanıma, vs. gibi meziyetlerimizi) terkettiğimiz ve Araplaşmaya başladığımız tarihten bu yana, Tanrı ve peygamber sözleri olarak bildiğimiz hükümleri ve örneğin Kur'ân'ın **Kehf** sure'sinin 94 ve 97 ve **Enbiya** sure'sinin 96 cı âyetlerini okuyarak Tanrı'ya yalvar yakar olduğumuz her def'asında bizler, ecdadımız olan insanları «insanlığa felâket getiren» bir ırk olarak yereriz. Öylesine millî bilinç denen şeyden uzaklaşmışızdır. Ve işte böyle bir toplumun mensupları olarak BİZ PROFESÖRLER, sadece bilgi'den ve yaratıcı fikir gücünden ve bilimsel dürüstlüten değil ve fakat aynı zamanda millî bilinçten de yoksunuzdu. «Millî benlik» duygusunu «şöven milliyetcilik» ile karıştırırız, ve ulusal nitelikleri korumak isteyenlerimize «ırkcı» diyerekten saldırırız.

Irk üstünlüğü iddialarına ve inançlarına sarılmadan «milliyetçi» olunabileceğinden, gerçekten de ulusal nitelikleri geliştirmek suretiyle insanlık ailesine yararlı hale gelinebileceğinden ve bu tür bir davranışı İNSANÎ bir davranış olarak benimsemek gerektiğinden haberimiz yoktur. **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabıma saldıranlar arasında bu habersizlik içerisinde bulunanlar vardır ve bunlar: «Arsel bir yandan milliyetçiliği yererken diğer yandan şoven milliyetçilik ya-

Levent Şahverdi Arşivi

pıyor» şeklinde konuşmakla bu yönlerini ortaya vurmuşlardır[135]. Oysa ki bu kitap, Türklerin egemenliği altına girmekle gerilediklerini söyleyen, Türk düşmanlığını sömürü aracı yapan, Türklerin aşağı nitelikte ırk olduklarını belirten Arap milliyetçisinin yalan, iftira ve yanılgılarına yanıt olmak üzere hazırlanmış bir kitaptır.

Arap'ın daha henüz Türk egemenliği altına girmeden, örneğin İslâmiyetin yerleşmesi tarihlerinden itibaren, Türk'e karşı giriştiği düşmanlık davranışlarını ortaya vuran, Arap ırkının tarihî Türk düşmanlığını geçmiş yüzyıllar boyunca inceleyen, Türk'ü İslâm'ın, Arap'ın ve insanlığın felâket kaynağı gibi gösteren Arap girişimlerini açığa vuran böyle bir kitabı şoven milliyetçilik damgasiyle suçlamak hem bilgisizlik, hem de bilinçsizliktir. Bin dört yüz yıl boyunca, tam bir beyin yıkaması şeklinde Arap'ın kafasına ve ruhuna tıkıştırılan Türk düşmanlığı ögesinin bugün dahi Kur'ân ve Hadîs hükümleri aracılığiyle eski güçlülüğünü koruduğunu ve bilim haline sokulmuş olarak Arap Üniversitelerinde ele alındığını belirtirken, bununla «Bizler de şoven milliyetçilik yapalım» demek istediğimi düşünmek için çılgın olmak gerekir. Kitabımda ben, insancıl bir milliyetçilik tanımından söz ettim ve hiçbir milletin diğer milletlere üstün olması için neden bulunmadığını belirttim, ve Eric Fromm'ın güzel fikirlerinden esinlenerek, dünya kardeşliğinin her milletin kendi iyi niteliklerini geliştirmek

135) **Aramızdan Ayrılanlar** başlıklı yazısında Profesör Üçok (bk. Sayfa XXXIV), Şerefuddîn Yaltkaya gibi **«saygıdeğer»** bir Ordinaryüs Profesörü «Kaşgarlının Türkçe üzerine ortaya koyduğu hadîslere uydurmadır dedi» diye yermiş olduğumu ve şoven milliyetçilik yapmadığı için suçladığımı anlatmaktadır. Bu konuya ileride tekrar döneceğim. Fakat hemen belirteyim ki bu yazıyı okuyan gerici bir yazar, kitabımın ilk başına Eric Formm'dan naklen aldığım: «Milliyetçilik bizim iğrenç günahımız...dır» tümcesine değinerek: «...(bunu) müdir fikir olarak kullandıktan sonra kitabın içinde -'Niçin Türkler Araplara karşı, hem de en şoven cinsinden milliyetçilik yapmıyorlar'- diye «yırtınmakta» olduğumu belirtiyor. Ömründe Eric Formm adını ilk kez işitmiş olan bu kişilerin «şoven milliyetçilik» ile «insancıl millîlik» arasındaki farktan habersiz olarak yazdıkları «incileri» okumak isteyenler **Tercüman gazetesi**'nin 16 Kasım 1977 tarihli nüshasının Köşebaşı sütununa göz atmalıdırlar. Bu yazara verdiğim ve mahkemece yayınlanmasına karar verilen tekzib için bk. **Tercüman gazetesi,** 30 ve 31 Aralık 1978 sayıları.

Arap ırkının üstünlüğü konusunda Kur'ân ve Hadîs hükümleriyle ortaya konmuş olan esaslara ve bu esaslar gereğince Arap yazarların tümünün milliyetçi ve şoven eğilimlerine karşı ses çıkarmayan ve hatta onlara destek olan bizim şeriatçı profesörlerimiz, Türk'ün İslâm öncesi niteliklerinden ve örneğin akılcılığından ya da kadını yücelten yönlerinden söz ettiğiniz an karşınıza dikilir, «Bu şoven milliyetçiliktir» diyerek sizi yerer ve «ırkçılık saadet ve selâmet getirmez» diye de büyük lâflar ederler.

Levent Şahverdi Arşivi

suretiyle oluşabileceğini söyledim. Arap milliyetçiliğini Arap ırkının üstünlüğüne, İslâmiyete ve asıl Türk düşmanlığı verilerine dayatan zihniyete karşı sesimi yükseltmemin nedeni budur. Benim biraz sert görünen tutumum bundandır. Bazı Üniversite profesörlerinin ve yazarların dediği gibi: «Arapların bizim aleyhimizde konuşmaları doğaldır, çünkü onlar bizim egemenliğimiz altında kalmışlardır, zaten biz de onlara küfür etmiyor muyuz?» şeklindeki mantığa katılamıyorum. Eğer tüm sorun Arapların bize küfür etmeleri, bizim hakkımızda ileri-geri konuşmaları olmuş olsaydı, elbette ki aldırış etmez ve «Sana kötü davranana sen iyilikle davran» diyerek geçerdim. Fakat ilerde de belirteceğim gibi Arap'ın yaptığı şey başkadır. Arap'ın yaptığı şey, bilimsel ve tarihsel gerçekleri tahrif edercesine Türk düşmanlığı siyasetini oluşturmak, bu sayede kendi geriliklerinin ve ilkelliklerinin sorumluluğunu «Barbar, uygarlık ve insanlık düşmanı» diye –hem de Kur'ân ve Hadîs hükümlerine dayanarak– tanımladığı Türk'e yamamak, yine ayni kaynaklar aracılığiyle kendi millî benliğini güçlendirirken Türk'ü benliğinden etmek olmuştur. Bu davranış karşısında susalım diyebilir miyiz? Bilim adına, ahlâk adına, gerçekler adına susabilir miyiz? Kitabımda belirttiğim ve ilerde de belirteceğim gibi Arap, ne Tanrı'nın üstün niteliklerle yarattığı bir kavimdir (çünkü milletleri üstün ya da aşağı yapan şey milletlerin akıllılığı - çalışkanlığı ya da akılsızlığı ve tembelliğidir), ne üstün bir uygarlık oluşturmuştur (çünkü İslâm uygarlığı diye bilinen şey Arap'ın değil Acem, Türk ve diğer ögelerin yapıtıdır), ne de Türk egemenliği altına girdiği için gerilemiştir (çünkü geriliklerinin tüm nedeni, kendisini akıl yoksunluğunda tutan Şeriat'tır). Ancak ne var ki YALAN san'atını emsâlsiz bir ustalık ve kurnazlıkla kullanarak bu yukardaki inanışları dinsel inanış şeklinde yerleştirebilmiştir: İslâm dini'nin Arap niteliklerinden ve geleneklerinden doğma olduğunu; Peygamberin Araplar arasından seçilerek bu nitelik ve geleneklere yatkın bir dinin esaslarını vahiy yolu ile inmesine araç olduğunu; Arapça'nın Tanrı dili olarak kutsal sayılmak gerektiğini; Arap ırkına en büyük felâketin Türklerden gelebileceğini (ve gelmiş olduğunu) buna benzer nice hususları hep Tanrı ve Peygamber hükümleri kılığında gösterebilmiş, böylece, kendi Araplık benliğini ve bilincini korur ve güçlendirirken Arap olmayan ögeleri de (örneğin Türkleri) benliğinden yoksun edip adeta Araplaştırmıştır. Bu yoksunluk içerisinde TÜRK, ne kendi kendisine, ne de insanlığa yararlı olma olanağını bulamamıştır. Bundan dolayıdır ki Türk'lük niteliklerini Araplık ve şeriatçılık bilinci içerisinde eriyip gitmekten, Türkçe'yi de Arapçanın köleliğinden kurtarmak bir görev'dir ve

Levent Şahverdi Arşivi

bunu «şoven bir milliyetçilik» şeklinde tanımlamak yanlıştır. Bu tür davranışlara yönelebilmek için TÜRK'ün İslâm'daki GERÇEK yerini ve DEĞERİNİ iyice bilmek, Arap Türk ilişkilerinin tarihî gelişmesini incelemek, Arap ırkının Türk düşmanlığı geleneğinin Arap milliyetçisi elinde ne şekilde sömürüldüğünü eleştirmek ve bir senteze erişmek gerekir. **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımda ben bunu yapmağa gayret ettim. İlerdeki sayfalarda bu kitabımın çok kısa bir özetini bulacaksınız; bu özeti, BİZ PROFESÖRLERİN, bu konulardaki duygusuzluğumuzu ve bilgisizliğimizi açığa vurmak, ilerdeki kuşaklara yararlı olmak, amacıyla yapmaktayım.

I) TÜRK'Ü «İNSANLIK VE UYGARLIK» DÜŞMANI VE «İSLÂMI ÇÖKERTEN IRK» ŞEKLİNDE TANIMLAYAN ARAP BİLİM ÇEVRELERİ, VE BU İFTİRALARA KARŞI SUSAN BİZ TÜRK PROFESÖRLERİ

Çoğumuz sanırız ki Türk'ü insanlık ve uygarlık düşmanı olarak gösterme ve hakir görme merakı Batılı'ya özgü bir alışkanlıktır. Ortaçağ'da Batı halklarına tabiî felâketlerin (yer depremi, sel afeti, veba-taun vb. salgın hastalıklar gibi) Tanrı'nın günahkâr halklara revâ gördüğü ilâhî cezalar şeklinde gösterilmesi ve bu listeye TÜRK adının eklenmesi, Türk'ün felâket kaynağı olarak tanımlanması; yüz yıllar boyunca Batı dünyasını etkileyebilecek güçteki kişilerin Türk sözcüğünü günlük konuşma, dilinde hakâret karşılığı yapmaları (örneğin **«Unspeakable Turk»**[136], **«Tete de Turc»**[137]) ya da Türk'ü «yaratıcı zekâdan yoksun» ve savaştan başka bir şey düşünmeyen, «uygarlık yıkan millet»[138] şeklinde tanıtmaları, yukardaki kanımızı kanıtlayan örneklerden sadece bir kaçıdır.

Bu kanıyı perçinleyen inanışımız odur ki, İslâm'ın en «azimli» ve en «güçlü» askerî temsilcisi olarak «savaşlar yapmış, örneğin **Ehl-i Salip** saldırılarını önlemiş, Hıristiyan Batı'nın karşısına en büyük bir tehlike gibi dikilmiş olmamız, yüzyıllar süren akınlarla Batı dünyasını titretmiş bulunmamız nedeniyle Batı halkları bize düşman kesilmiştir».

---

136) D. Rotham, **The Turks,** (London, John Murray 1972, s : 4 ve d).

137) «Konuşulmaz Türk», diye çevirmek gereken bu deyim Anglo-Sakson dünyasının atasözleri arasında yer almıştır.

138) «Türk Kafası» (ya da «Kalın kafa)» şeklinde çevrilmek gereken bu deyimi Fransızlar kafasızca yapılan her hareket karşılığı olmak üzere kullanırlar.

Levent Şahverdi Arşivi

Ve işte bu saf inanış bizleri, Batı'daki Türk düşmanlıklarına aldırış etmez hale sokmuştur; bu düşmanlığı bir bakıma anlayışla karşılar ve «Müslüman olduğumuz için Hıristiyan ülkeler bize düşman kesildi» diye düşünür, temelde yanlış bu felsefeye dalarak her şeye omuz silker olmuşuzdur.

Oysa ki Türk düşmanlığının, Batı'dan ziyade ARAP'a özgü olduğunu, tarih boyunca Türk'e karşı girişilen en büyük haksızlıkların, en bayağı iftiraların, en küçültücü davranışların, din kardeşi diye bildiğimiz ARAP'tan geldiğini, hattâ Batı'daki Türk düşmanlığı geleneklerinin tabanında Arap ırkı'nın tarihî «**Türk düşmanlığı**» kışkırtmaları yattığını çoğumuz bilmeyiz. Bu düşmanlığın XX'ci yüzyıl ikinci yarısından sonra Arap bilim adamları elinde ve Arap Üniversitelerinde bilim haline sokulduğunu düşünmeyiz. Ya da bilsek ve düşünsek de dinsel nedenler ve, Arap'a karşı aşağılık duygularıyle Arap'taki Türk düşmanlıklarını hoş görür, hattâ haklı buluruz. Hele Arap'taki Türk nefretlerinin kökenlerinin Muhammed'e indiğinden ve bu nefretlerin oluşturduğu düşmanlıkların yüzyıllar boyunca Arap çıkarlarına araç yapıldığından, bu düşmanlığın, Batı'daki Türk düşmanlığı ile kıyaslanamayacak boyutlara vardığından, insaf ve iz'ân sınırı tanımadığından, bugün dahi bu düşmanlığın Arap siyasetine sömürü öğesi kılındığından, eğitim sisteminin temeline egemen bulunduğundan habersizizdir. Bundan haberi olanlarımız ise akıl almaz bir duygusuzluk ve ihânete varan bir umursamazlık içerisindedirler.

Bundan dolayıdır ki saflıktan mı yoksa melânetten mi gelme olduğu anlaşılamayan bir tavırla şöyle konuşurlar :

— Arapların bizim aleyhimizde söylediklerini toplamaya ve Türkçe olarak Türk okuyucuya sunmaya hiç gerek yoktur. Çünkü tarihte başka bir ulusun egemenliği altına girmiş bir ulus doğaldır ki kendini yöneten ulus aleyhine konuşup yazacaktır[139].

— Türk aleyhinde Araplar tarafından söylenmiş sözleri ortaya koymak Türklerle Arapların arasını açmak için bulunmuş bir usuldür.

---

139) Bu garip mantığı öne süren Üçok'un görüşleri için bk. **Aramızdan Ayrılanlar**, s : XXVI. Bu mantığın yanlış olan yönü şudur ki Arapların Türk aleyhinde düşmanlık davranışlarına başvurmaları, Türk egemenliği altına girdikten sonra değil, fakat çok daha öncedir. İlerdeki sayfalarda bu noktalara değinilicektir.

Levent Şahverdi Arşivi

— Araplar bizim aleyhimizde böyle düşünüyor da Yunanlılar, Bulgarlar veya Sırplar başka türlü mü düşünüp yazıyorlar?[140]

— Araplar bizim aleyhimizde konuşuyorsa biz de Araplar aleyhinde konuşuyoruz. Örneğin kara kedi'ye «Arap kedi», ve karışık işlere «Arap saçı» diyoruz. Bunu yaparken Arapları hâlâ inatla küçümsemekte ve örneğin «ne Şam'ın şekeri, ne de Arap'ın yüzü» gibi tümceleri ata sözü bilmekteyiz. Şu durumda Arapların bizim aleyhimizde konuşmalarına alınganlık göstermemiz yersizdir[141].

— Arap'ın Türk aleyhtarlığı davranışlarına karşı Türk aydınının susmuşluğunu ortaya vurmak onları «şoven birer milliyetçi gibi» davranmıyorlar şeklinde göstermekten başka bir şey değildir[142]. Türkçe'yi ve Türk'ün niteliklerini geçerli kılmak için Kaşgarlı Mahmud'un öne sürdüğü hadîsleri benimsemek şoven bir milliyetçiliktir[143]. Esasen içinde Türk sözcüğü bulunan hadîsler uydurmadır, zira Türk sözcüğünün bütün bir ulusu kapsaması peygamberden çok sonradır[144].

— Muhammed'e «Arap peygamberi» demek doğru değildir, çünkü İslâmiyet evrensel bir din olduğundan Muhammed Arap peygamberi değil, fakat bütün müslümanların peygamberidir[145].

---

140) Araplar hakkında yazılan şeyleri bizim Şeriatçımız genellikle «Arap kardeşlerimizle aramızı açmağa çalışanların uydurması» diye tanımlarlar. Üçok'un yukardaki yazısını kendisine malzeme yapan şeriatçı bir yazar, Tercüman gazetesi'nin 16 Kasım 1977 tarihli nüshasında, Köşebaşı sütununda şöyle diyor: «Sayın Arsel..., Türk aleyhinde Araplar ve İranlılar tarafından söylenmiş ara açacak mahiyette sözler bulabilmek şehveti ile...» Üçok'da bu tür davranışları maksatlı ve ara açısı nitelikte bulur. Bu konuda da ilerde bilgi vereceğiz.

141) Üçok. agy. s: XXVI.

142) Üçok. agy. s: XXXIV.

143) Üçok. agy. s: XXXIV. Bu hadîslerin uydurma olduğunu söyleyen Şerefeddin gibi Profesörleri tenkid etmek, onların yanılgılarını ortaya vurmak, Üçok'a göre, şoven milliyetçilikten başka bir şey değildir.

144) Üçok. agy. s: XXVI. Bu konuda da eleştiricinin nasıl bir yanılgı içerisinde bulunduğunu ilerdeki sayfalarda göreceğiz.

145) Üçok. agy. s: XXVI. Muhammed'in Arap olduğunu ve fakat Arapların peygamberi değil bütün müslümanların (yani ayni zamanda Türk'ün) peygamberi bulunduğunu söyleyen ve «Arap peygamberi» deyimini kullandım diye bana saldıran Üçok, bu tutumu ile tam bir şeriatçı gibi davranmaktadır. İlerdeki sayfalarda bu noktaya dokunacak ve Muhammed'in, her şeyden önce Arap'ın kendi peygamberi olduğunu, Arap'ı diğer müslüman toplumlara üstün tuttuğunu, ve Türk'e düşman bulunduğunu Arap kaynaklarından alınma malzeme ile belirteceğiz.

Levent Şahverdi Arşivi

İlerdeki sayfalarda bu hususları ele alarak Şeriatçının ve onun Üniversitedeki temsilcilerinin mlilî duygudan yoksun yönlerini belirteceğiz. Fakat her şeyden önce Türk'ü gerek İslâm dünyasında, gerek Batı'da insanlığa ve uygarlıklara düşmanmış gibi gösteren ögelere göz atalım, ve bütün bunlara karşı ilgisizliğimizi, umursamazlığımızı açıklayalım.

Hemen şunu açıklayalım ki; bindört yüz yıl gerilere uzanan **Arap - Türk** ilişkilerinden, Arap ırkı'nın tarihî Türk düşmanlığından ve bu düşmanlığın geçmişte olduğu gibi bugün dahi Arap çıkarlarına araç yapıldığından habersiz olanlarımız çoktur. Aydın diye geçinenlerimizin genellikle inandığı şey şudur ki Arap ülkelerindeki Türk düşmanlığı Arapların Türk egemenliği altına girmesiyle oluşmuş ve gelişmiştir. Bu düşmanlığın Osmanlı dönemi ile başladığını, bu dönemden kalma kötü bir miras gibi iş gördüğünü, TÜRK-ARAP ilişkilerini bozmak maksadıyla art niyetli kişilerce sömürü ögesi yapıldığını sananlarımız sayısızdır[146]. Bu bilgisizlik yanında Arap'ın Türk düşmanlığını doğal bulan, bu nedenle mazur sayan, hiç kuşkusuz tam bir duygusuzluk içerisinde davrananlarımız da vardır. Konu hakkında toplumumuzun ve hele aydınlarımızın bilgisizliği, umursamazlığı korkunçtur. Fakat bu habersizler ve bilgisizler arasında Üniversite Profesörlerinin, hem de bunların hatırı sayılır bir çoğunluğunun bulunması hazindir : «...Arapların bizim hakkımızda söylediklerini... Türk okuyucusuna sunmaya gerek yoktu. Tarihte başka bir ulusun egemenliği altına girmiş bir ulus, doğaldır ki kendisini yöneten ulus hakkında konuşup, yazacaktır» diyerek **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımı yeren kişi, Devrim Tarihi derslerini veren biridir. O ve onun gibi düşünenlere göre Araplar, Türk boyunduruğu altına girdikleri için Türk'ün aleyhinde konuşur olmuşlardır, bu nedenle onları en azından mazur görmek koşuldur[147].

---

146) 9 Ağustos 1978 tarihli Cumhuriyet'te **«Yarının Bilgisiz Türkiyesi»** başlığı altında yazan bir yazar, Demirbaş Ceyhun, şöyle diyor : «...(Batı) Arap ülkelerindeki Osmanlı düşmanlığını Türk düşmanlığı olarak yeniden güncelleştirdi ve körükledi...».

Bu yüzlerce'den bir örnektir ve günümüzde dahi yanılgılarımızın malzemesi olarak iş görmektedir. Batı'nın Arap'ı Türk'e karşı kışkırttığı ve kendi çıkarları adına kullandığı bir gerçektir. Fakat kitabımda belirttiğim ve ilerdeki sayfalarda da yineleyeceğim gibi Arap ülkelerindeki Türk düşmanlığını yaratan Batı değil Arap'ın kendisidir.

147) **«Aramızdan Ayrılanlar»**, Prof. Coşkun Üçok, **Osman Berkî'ye Armağan** Ank. Huk. Fak. Yayınları 1977, s : XXV - XXVI.

Levent Şahverdi Arşivi

Hemen belirtmek gerekir ki zahmetsiz bir araştırma ile söz konusu düşmanlığın kökenlerinin çok gerilere, Türk egemenliği döneminin öncelerine, daha İslâm'ın ilk günlerine, Muhammed'in sözlerine ya da Kur'ân âyetlerine indiğini anlamak pek kolaydır. Bilindiği gibi, her ne kadar Abbasî'ler zamanında Türk ögelerin yönetime katılması, iktidarı etkilemesi bir gerçek ise de, Türk egemenliğinin oluşması asıl Memlûkler ve Selçuklar ve sonra Osmanlılar ile görülür. Fakat Arap'ın Türk egemenliği altına girmesi vakıası, Türk'e karşı düşmanlık beslemesi çağını açmış değil, sadece zaten var olan bir düşmanlığın artmasını sağlamıştır. Türk boyunduruğu altına girmeden önceki dönemlerde de Arap'ın Türk'e karşı pek sınırsız bir düşmanlığı olmuştur. Bu düşmanlık, açıkça belirtmek gerekirse, Arap peygamberi ile başlamış, onun yerleştirdiği temel ilkeler dairesinde yüzyıllar boyunca artmış ve günümüze ulaşmıştır.

Muhammed'in Türk'ü küçültücü ve insanlık düşmanı imiş gibi gösterici sözlerine dayanarak Arap yazarları ve düşünürleri[148], bin dört yüz yıl boyunca Türk'ü «yabani, vahşi, hain, gaddar, aptal ve fikren yetersiz, hayvana yaklaşık, Tanrı'nın köle niteliğinde yarattığı millet, ayağının bastığı yeri kurutan ırk, kana susamış toplum, insanlığa ve uygarlığa en büyük kötülükleri yapmış sürü, İslâmiyeti öz'ünden uzaklaştıran ve söndüren, Araplara felâket getiren kavim» ve benzerî sayısız suçlamalar ve iftiralarla tanımlamışlar, kendi halklarını bu inanışlara sokmuşlar ve işte bugün yeni kuşakları (ilk okuldan Üniversiteye varıncaya dek) bu bilgilerle yetiştirir olmuşlardır.

Batı dünyası çoğu kez Arap kaynaklarından gelme bu tanımlamalarla etkilenmiş, Batı yazarları da Türk'ü genellikle bu yukardaki niteliklere göre bellemiş ve belletmişlerdir. Bütün bu hususları **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımda ele almış olmakla beraber yukarıdaki soru vesilesiyle bazı hususları burada yeniden özetlememde yarar vardır. Arap Üniversitelerinin konuya eğiliş şeklini özetlemekle Biz Profesör'lerin ulusal duygusuzluğumuzu dile getirmenin yararlı olacağı kanısındayım.

---

148) Hatırlatmak gerekir ki «Arap yazar ve düşünürler» sözcüklerini kullanırken bununla mutlaka Arap asıllı, Arap ırkından olanları kastetmiyorum. Şeriat ruhu ile oluşmuş, şeriat verileriyle beyni yıkanmış ve İslâmiyeti Araplık ile özdeş hale getirmiş her şeriatçıyı düşünüyorum. Bunlar arasında Türk asıllı olanlar da vardır.

Levent Şahverdi Arşivi

II) ARAP IRKI'NIN TARİHÎ TÜRK DÜŞMANLIĞINI BİLİMSELLEŞTİREN, YENİ KUŞAKLARI BUNA GÖRE YETİŞTİREN ARAP ÜNİVERSİTELERİ; VE BU EYLEMLERE KARŞI SUSAN TÜRK PROFESÖRLERİ

19 Eylül 1947 de Amman'da toplanan İslâmî Kültür Konferansında Ürdün Kralı Abdullah, İslâm dini'nin Arap milliyetçiliğine kaynak olduğunu ve olmakta devam etmesi umudunu beslediğini ve İslâmî eğitim aracılığiyle yeni Arap kuşakları yetiştirilmesini diler bulunduğunu söyleyerek şöyle konuşmuştur : «Allah'tan yalvarırım ki dinsel ve kültürel kuruluşlarımız, yeni ve canlı Arap kuşaklarını yetiştirmekte devam etsin ve bu kuşaklar yer yüzüne egemen olacak olan fazilet ve ideale sahip çıksınlar, dünyayı Tanrı ışığından, Tanrı'nın adalet ve özgürlük ve insan haysiyeti gibi ilâhî mesajından[149] yararlandırsınlar.»[150].

Ürdün Kralı'nın bu mesajı, bilinmeyen bir durumun açıklanması olarak değil, fakat İslâm dinini Arap milliyetçiliğinin aracı halinde tutan zihniyetin yeni bir tezahürü olarak ilginçtir. Fakat ilginç olan diğer bir husus da şudur ki Arap dünyası, özellikle Arap Üniversiteleri, yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra Arap milliyetçiliği çabalarını daha da bilimsel bir kılığa sokarak yeni aydın kuşakları buna göre yetiştirir olmuşlardır. Fakat hemen belirtmek gerekir ki Arap milliyetçiliği çabalarının temelinde esas itibariyle, Türk düşmanlığı yatmıştır. Daha doğrusu Türk'ün Arap ve İslâm gerilemesinde sorumlu olduğu tema'sı bu çabaların malzemesini oluşturmuştur. Bizim bilim çevrelerimiz, bizim Üniversitelerimiz ve bizim Profesörlerimiz, biraz yukarda belirttiğimiz gibi, Arap'ın tarihî Türk düşmanlığından habersiz iken ya da haberli bile olsalar bu tutum karşısında utanç verici bir duygusuzluk ve bilgisizlik içerisinde susarlarken Arap Üniversiteleri Türk düşmanlığı konusunu, yeni aydın kuşakların beynine yerleştirmekten geri kalmamışlardır. Şu son otuz kırk yıl içerisinde Arap Profesörle-

---

149) Bu sözlerin ifâde ettiği anlam müspet akıl yolu ile oluşan fazilet ve insan hakları, adalet, özgürlük gibi şeyler değil, fakat Şeriat'ın oluşturduğu verilerin gerçekleşmesidir. Hatırlatmak gerekir ki bu iki değer ölçüsü arasında büyük farklar vardır ve örneğin akıl ürünü adalet ya da insan haysiyeti ya da özgürlük ile Şeriat ürünü adalet ve hak arasında çatışma vardır. Bu konuda bk. Arsel, **Teokratik Devlet...**, s : VII ci Başlık

150) Yukardaki konuşmanın İngilizce çevirisi için bk. K.H. Karpat, **Political and Social Thought in the Contemporary Middle East**, London 1968, s : 251.

Levent Şahverdi Arşivi

rin bu konuda yayımladıkları ve yabancı dillere çevrilmesinde rol aldıkları kitapların sayısı pek çoktur. Kısa bir fikir edinmek için bunların en tanınmışlarından birkaç örnek vermekle yetinelim.

1955 ilâ 1959 yılları arasında Irak'ta Hukuk Fakültesi Dekanlığı yapmış olan ve 1959 ilâ 1963 yılları arasında Kahire'de «Yüksek Arap Öğrenimi Enstitüsü» Arap Milliyetçiliği kürsüsünde ders veren Profesör Abd al-Rahman al-Bazzaz[151] İslâm dini'nin Arap milliyetçiliğine kaynak sağladığını, çünkü İslâm'ın esas itibariyle Arap dini (Arap niteliklerinden oluşma bir din) olduğunu, Arapların İslâm sayesinde millî benliğe ve kültüre ve gelişmeye sahip iken, Türkler yüzünden gerilediklerini savunanların en ünlülerindendir. Onun bu görüşleri hakkında **Arap Milliyetçiliği**... kitabımda bilgi vermiş olduğum için bunları burada tekrar etmeyeceğim. Sadece şunu hatırlatmakla yetineyim ki al-Bazzaz'ın Arapça ve İngilizce olarak Arap milliyetçiliği konusunda yayımladığı kitaplarda, İslâm dini'nin yaratıcısı olan Arapların ayni zamanda Yunan, Roma ve Acem etkisiyle büyük bir uygarlık oluşturdukları, fakat Arap ülkelerini fetheden Türklerin bu uygarlığı anlayacak yeterlikte bulunmadıkları, bu nedenle İslâmı, Arapları ve Arap uygarlığını çökerttikleri yazılıdır[152].

Mısır'da Şems Üniversitesinde İslâm Tarihi dersleri veren Profesör Ali Husni al-Kharbutli, gerek **Muhammed va al-Kavmiyya al-arabiyya** ve gerek **al-Kavmiyya al-arabiyya min al-Facr ile al-zuhr** (Kahire 1960) adlı kitaplarında Kur'ân'ın Arap milliyetçiliğini yaratan temel kaynak olduğunu ve Arap olmayan müslüman toplumların tümünün Kur'ân sayesinde Arap niteliğine büründüklerini, Araplaştıklarını söyler[153].

---

151) A. Al-Bazzaz, **al-Davla al-Muvahhada Va al-davla al-ittihadiye,** 2 ci baskı Kahire 1960.

(Bu kitabın 84-94 ve 99-102 ci sayfalarında Arap milliyetçiliğinin ve birliğin temel esasları ve Türk egemenliği altında kalmaktan doğan sonuçlar yer alır. Bu bölümlerin İngilizce çevirisi için bk.: K. Karpat (Ed.), **Political and Social Thought in the Contemporary Middle East,** London 1968, s: 255-258.

Al-Bazzaz, İslâm ile Arap milliyetçiliği arasında bağdaşmazlık olmayıp aksine beraberlik olduğu fikrini çeşitli konuşmalarında ve kitaplarında belirtmiştir. Bu görüşlerini ayrıca İngilizce olarak yayımladığı **Arap Nationalism** adlı kitabında (Berkeley Üniversity of California Press, 1962) yayımlanmıştır. Bu kitaptaki fikirlerini benim **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** (Remzi Kitabevi, 1977) adlı kitabımda bulmak mümkündür.

152) Arsel, **Arap Milliyetçiliği**... s: 49, 346, 355 ve d. 365, 370 ve d.

153) Ali Husni al-Kharbutli, **Muhammed al-Kavmiyya al-arabiyya,** Kahire 1960 s: 67-75; bu bölümlerin İngilizce çevrisi için bk. K. Karpat a.g.s., s: 39-41.

Levent Şahverdi Arşivi

Profesör Kharbutli'nin görüşleri genel olarak diğer ünlü Profesörlerin hepsinde, örneğin biraz yukarda adı geçen al-Bazzaz'da aşağı yukarı aynen bulmak mümkündür. Arap olmayan müslüman toplumların (örneğin Türklerin) Arap benliğinde erimeleri ve adeta araplaşmaları da bu yukardaki düşüncelerin yüz yıllar boyunca işlenmesindendir. Bizim şeriatçılarımızın «İslâm dini üniversel bir din'dir» inanışı içerisinde kendi toplumlarını sürükledikleri yön'de bu olmuştur. Bu inanış yüzündendir ki güzel dilimizi unutmuş, Arapça'ya sarılmış, bunu resmî dil haline sokmuş, ibâdeti bu dilde yapmış, tarihimizi, özelliklerimizi, niteliklerimizi ve her şeyimizi terkedip Kur'ân'ın ARAP niteliklerinde birleşmişizdir.

Kahire Üniversitesi Profesörlerinden İbrahim Cuma, 1960 yılında Kahire'de yayımladığı **Idelojiyya al-Kavmiyya al-Arabiyya**[154] adlı kitabında, Arap milliyetçiliğinin Araplık ile başladığını ve İslâmiyet ile güçlenip yaygınlaştığını, Araplık bilinci'nin İslâmiyet sayesinde diğer milletleri de Arap milliliği duygusu içerisinde erittiğini[155], söyledikten sonra Arap'ın üstün niteliklerini, «insanlığa hizmetlerini» anlatır, Türklerle temas anında Arap'ın ve İslâmiyetin çöktüğünü savunur[156] Profesör Cuma'yı okurken karşımızda sanki 1200 yıl öncelerinin al-Mukaffa'sını konuşuyor buluruz[157]. **Kahla va-Dinna** adlı kitabında al-Mukaffa, Arabı nasıl yüceltmiş ve üstün görmüş, buna karşılık Türk'ü

---

154) Kitabın yabancı kitaplıklardaki Arapça baskısı için bk. İbrahim Juma, **Ideolojiya al-Qawmiyya al-Arabbiyya bi-shakuha min al-Damir al-arabi** (The ideology of Arab Nationalism in Emergence from the consiousmess of Arabs), Cairo 1960.

155) İbrahim Cuma, daha önce Kahire'de 1944 yılında yayımladığı **al-Kavmiyya al-Misriyya al-İslamiyya** adlı kitabında Mısır milliyetçiliğini savunurken daha sonra biraz farklı bir eğilimle Arap milliyetçiliği davasına sarılmıştır. 1960 da Kahire'de yayınladığı yukardaki kitabı bunun kanıtıdır.

Bu yukardaki görüşlerini açıklarken şöyle der: «Arap milliyetçiliği Araplar kadar eskidir... ve (denilebilir ki) İslâm ile birlikte oluşan Arap devletinden dahi gerilere gider... (Fakat) Arap milliyetçiliği, İslâmiyet sayesinde var olan Arap devletinin kurulmasiyle tam biçimini almıştır... Bu tarihten sonra Araplık bilinci İranlıların ve Bizansların yerleşik bulunduğu tüm ülkeleri fethetti ve ora halklarını Araplık içerisinde (Arap ruhunda) eritti, onların millîlik bilincini Araplık bilincine çevirdi.» s: 41-44, 92-97.

156) Kitabın 41-44 92-97, ve 107-108 ci sayfalarına bakınız. Bu bölümlerin İngilizce çevirisi için bk. K.H. Karpat, **a.g.e.**, s: 49, 50-52.

157) 757 yılında ölen Abd Allah İbn al-Mukaffa' hakkında benim **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** kitabıma bakınız s: 76-77.

Levent Şahverdi Arşivi

nasıl aşağılatmış ise[158] modern Arap yazarları da aynen öyle yapmışlardır. Profesör İbrahim Cuma, biraz önce gördüğümüz ve biraz sonra göreceğimiz diğer Profesörlerle birlikte, bunlardan biridir. Tıpkı diğer Arap yazarlar gibi o da Arap'ın İslâm öncesi değerlerini dile getirir, Arap milliyetçiliğini Arap'ın bu «değerlerine, üstünlüğüne ve insanîliğine» dayatır. Ona göre «Arap ulusu insanlığın kurtarıcısı ve rehberidir: vaktiyle İranlıların ve Bizanslıların egemenliği altındaki toplumlar geri, ilkel ve yoksul durumda iken, umutsuz yaşam sürürlerken, her yerde haksızlıklar ve insan haysiyetiyle bağdaşmaz olaylar oluşurken, kölelik ve kaba güç hüküm sürereken, halklar açlıktan ölürken, bu nedenle bütün yeryüzü kurtarıcıya ve adalete susamış bekler iken, Araplar insanlığın imdadına yetişmiş ve her kötülüğü gidermişlerdir. Köleliği yok etmişler, insanlar arasında özgürlük ve eşitlik kurmuşlar, demokrasiyi yerleştirmişlerdir, en mükemmel bir sosyalizm rejimini getirmişlerdir. Arap'ın ruhu'nun derinliklerinden doğal şekilde yükselen adalet ve hak haykırışları insanlığa mesaj işini görmüş, o zamana kadar zulum gören ve ilkellikler içerisinde kıvranan halklara ışık tutmuşlardır.»[159]. Yine Profesör Cuma'ya göre

«Arapların yarattığı uygarlık başka milletlere çeşitii bakımlardan yararlı olmuştur. Her millete, kendi ulusal yolunu çizmek ve insancıl bir ideolojiye yönelmek hususunda örnek olmuşlardır. İlk kez Araplardır ki bütün bu hususlarda bilimsel tanımlamaları yapmışlar ve insanlığa hizmette bulunmuşlardır. Onların oluşturduğu bu ideoloji insanlığın ahlâk kitabı olmak üzere tüm milletlere yol göstermiştir»[160].

Yine Profesör Cuma'ya göre; «İslâm uygarlığını yaratan Araplardır ve bu bakımdan İslâm uygarlığı demek Arap uygarlığı demektir. Arap uygarlığı çok uzun bir dönem boyunca insanlığa yararlı olmuş ve barış ve gelişme ortamı yaratmıştır. Ancak ne var ki Türklerle ilişki kurulduğu andan itibaren her şey sona ermiştir. Arap uygarlığının koruyucusu olanlarla, Türkler arasında 1516/17 yılında cereyan eden savaş sonucu olarak yeni bir dönem başlamıştır, bu dönem Araplar ve insanlık için çöküş ve gerileme dönemi olmuştur. Bu savaş Arap dünyasının gelişmişliğine en büyük darbeyi indirecek

158) Bilindiği gibi al-Mukaffa Türkleri «vahşi hayvan» niteliğinde olma bakımından Afrikalı zencilerle eşit durumda kabul eder. Bu konuda fikirleri için bk. Arsel, a.g.e., s: 76-77.

159) Kitabın Arapça aslı için bk. s: 41-44, 107-108; bu bölümlerin İngilizce çevirisi için bk. Karpat, a.g.e., 50-52.

160) İngilizce çevirisi için bk. Karpat, a.g.e., s: 50.

Levent Şahverdi Arşivi

ve Arap ideallerinin egemenliğine son verecektir. Bu savaş Arap uygarlığının, ölüme mahkûm edilmesi demek olacaktır. Bu tarihten sonra bütün dünya bunalımlara, kargaşalıklara ve yoksulluklara dalacak, insanîliğe dönük her şey yok olacak, ahlâk anlayışı çökecek, kötüye ve felâkete gidiş başlayacaktır. Arapların kurtardığı ve yükselttiği insanlık yeniden o eski korkunç günlerine dönecek, zifiri karanlıklar yeniden başlayacaktır; bütün bunların sorumlusu Türkler olacaktır»[161].

Hemen hatırlatalım ki Profesör Cuma'nın bu söylediklerinde yeni bir şey yoktur. Yüzlerce yıl Arap'ın ağzında gevelediği bu tema XX ci yüzyılın ikinci yarısında Profesör Cuma'nın kaleminde bilimsel niteliğe sokulmak istenmiştir. Ayni işi diğer Arap Profesörleri ayni şekilde yapacaklardır.

Profesör al-Zûri, İslâm öncesi dönemi «cahiliye dönemi» diye gösterme çabalarına karşı savaş açanlardan biridir. Bilindiği gibi bu savaşı Arap aydını çoktan beri sürdüregelmektedir. Bu çabalar sonucundadır ki Arap tarihini «İslâm öncesi cahiliyye dönemi» ve «İslâm sonrası aydınlanma dönemi» diye ikiye bölmek ve bu ikinci dönemi Araplar için önemli göstermek geleneği tarihe karışmıştır. Bu geleneği bugün hâlâ sürdürenler Arap olmayan müslüman toplumlardır; biz Türkler bunlar arasındayızdır[162]. Denilebilir ki bu savaş aslında çok önceki yüzyıllardan beri başlamış bulunmaktadır. Daha IX cu yüzyılda al-Câhiz (ölümü 869) ve İbn Kuteybe (ölümü 889) İslâm öncesi Arap tarihinin önemini ve kültür zenginliğini (özellikle edebiyat alanında) kanıtlar şekilde yapıtlar vermişlerdir. Bu yapıtlarda her iki yazar'da Islâm'dan önce Arap'ların geri ve cahil olmadıklarını savunmuştur. Yine ayni şekilde «al-Mufazzal (Mufaddal) (ölümü 786) tarafından yayınlanan **al-Mufazzaliyât** adlı yapıtta Arap'ların, İslâm öncesi dönemde üstün niteliklere sahip oldukları anlatılır. Bu ve buna benzer yapıtlarda güdülen amaç Arap halkını Arap'ın büyüklüğü ve üstünlüğü bilinci içerisinde yoğurmaktır. İbn Kuteybe'nin **Kitab al-Ma'arif** adlı yapıtında da Arapların İslâm öncesi kültür zenginlikleri İslâm sonrası zenginlikleriyle birlikte ortaya serilmiştir. Bu örnekleri çoğalt-

161) İbid. 50-52;

162) Bizim Üniversitelerimiz, örneğin İlâhiyat Fakültelerimiz, genellikle gerici Profesörlerimiz, İslâm öncesi Türk tarihini inkâr etmek yanında Türk'ün İslâm'dan önce «sıfır» olduğunu, fikren ilkel bulunduğunu, doğrü dürüst bir dile sahip olmadığını, adeta hayvan şeklinde yaşadığını, buna karşılık İslâm sayesinde insana benzediğini söylemekten geri kalmazlar. Bu konuda bk. Arsel, **Arap Milliyetçiliği,** s : 463-556

Levent Şahverdi Arşivi

mak mümkündür. Ve işte XX ci yüzyılın ikinci yarısında Arap Üniversitelerinin en ünlü Profesörlerinin yaptıkları da bu yukardaki siyaseti uygulamak ve Arap kuşaklarına millî benlik ve millî bilinç kazandırmaktır.

Bağdat Üniversitesinde 1949-63 yılları arasında İslâm tarihi profesörlüğü yapan ve daha sonra bu Üniversitenin Rektörlüğüne getirilen Abd al-Aziz al-Zuri, Beyrut'ta yayınladığı **al-Zuhur al-Tarikiyya lil-Kavmiyya al-Arabiyya** adlı yapıtında,[163] tıpkı biraz yukarda gördüğümüz diğer Profesörler gibi Arap milliyetçiliği bilincinin İslâm'dan önceki dönemlerden başladığını savunur. Ona göre «Muhammed, Arap milliyetçiliğini şahlandıran bir liderdir, onun yerleştirdiği İslâm dini ile birlikte Araplık bilinci güçlenmiş, alevlenmiş, Araplık duygusu ve benliği en yüksek noktasına erişmiştir. Muhammed, bu Araplık benliğinin oluşması ve güçlenmesi için gerekli liderliği yapmış ve ortamı hazırlamış, Arap milliyetçiliğine bilinçlilik kazandırmıştır. Arapların siyasal birliğe kavuşması onun sayesinde olmuştur. Araplar, Arap olmayanlardan farklı bir benlik duygusuna sahip olmuşlar, ilk kez beraberlik ve birlik havası içerisinde yaşamağa başlamışlar, böylece bölük pörçük yaşama gelneğinden ve birbirleriyle kavga etme alışkanlığından kurtulmuşlardır.» Arapları bu oluşuma sürükleyen olay Arap'a özgü ve onların niteliklerinden doğma ögelere dayanmıştır : Dil (yani Arapça), ortak gelenekler, Muhammed'in Araplık duygularını coşturucu sözleri ve mesajları, evet her şey Arap'tan gelme ve Arap'a özgü şeyler olmuştur. Böylece Araplık bilinci ve Arap rönesans'ı, İslâmiyet ile birlikte özel bir anlam taşır olmuştur. Tek bir dil, aynı ırka mensup olma, ortak bir tarih, bir kader, bütün bunları perçinleyecek nitelikteki Tanrısal mesaj, vb. gibi nedenlerle Araplar, ilk kez millet olma duygusuna kavuşmuşlar, parça parça yaşamaktan kurtulup büyük bir devlet ve millet olarak ortaya çıkmışlardır. Bu İslâmiyet'in Araplara kazandırdığı bir sonuç olmuştur».

*
* *

Arap Üniversitelerinde «İslâm tarihi» ya da «Arap milliyetçiliği» derslerini veren Arap Profesörlerinden bazılarını yukarda gördük ve

163) Türkçe'ye **«Arap Milliyetçiliğinin Tarihsel Kökeni»** diye çevirebileceğimiz bu kitabı yabancı kitaplıklarda şu başlıkla bulmak mümkündür :

Abd al-Aziz al-Duri, **al-Judhur al-tarikiyya lil-Quawmiyya al-arabiyya** (The Historical Roots of Arab Nationalism), *Beirut, Dar al-ilm lil-malazin.*

Yukardaki hususlar için bk. s : 10-14, 41-42, 85, 91-92.

Bu bölümlerin İngilizce çevirisi için, bk. Karpat, a.g.e., s : 33-37.

Levent Şahverdi Arşivi

bunların, genel olarak, şu temel görüşü, savunur olduklarını izledik : «İslâm dini Arap'ın kendi özelliklerinden ve geleneklerinden doğma bir din'dir, Arap milliyetçiliğinin kaynağıdır. İslâm dinini Arap dehası oluşturmuştur ve İslâm uygarlığını da Araplar yaratmışlardır. Fakat Türklerin gelmesiyle birlikte Araplar gerilemiş ve İslâm uygarlığı çökmüştür».

Ve işte ayni tezi, dünyanın ünlü Üniversitelerinde ders veren Arap asıllı Profesörler de ayni hırsla savunmaktan geri kalmamışlardır.

Bunlar arasında yer alan Prof. P.K. Hitti, H.B. Sharabi, Prof. Tibawi gibi bilim adamlarının kitapları ve yayınları hakkında **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımda bilgi vermiş idim. Burada tekrarlamayacağım[164]. Fakat üzerinde fazla durmadığım iki Prefesörün görüşlerini yansıtmak isterim. Bunlardan biri Prof. Bishai'dir ki Harward Üniversitesi hocalarındandır, diğeri de Prof. Abboushi'dir ki o da Cincinnatti Üniversitesi öğretim üyelerindendir.

Profesör Bilhai, 1973 yılında yayınladığı **Humanity in the Arabic - Islamic World**[165] adlı kitabında şu tezi işler : «İslâm dini, sayesinde Araplar Fransa sınırlarından Çin sınırlarına kadar muazzam bir uygarlık yaratmışlardır; fakat bu uygarlık Türkler yüzünden yok olmuştur». Bu tezin yeni bir yönü yoktur : Arap dünyasında bu konuda ne söylenmiş ise o da bunları, biraz daha farklı ve bilimsel bir kılığa sokarak, aynen yenilemektedir.

Profesör Bishai'ye göre yönetimin Araplar elinde bulunduğu dönemler boyunca İslâm ülkelerinde ilerleme, büyüme, gelişme ve uygarlık aşamalar görülmüş, fakat Türklere geçtiği dönemde gerileme başlamıştır. Örneğin Emevîler ve Abbasîler İslâm tarihinin en parlak, en müreffeh çağıdır. İktidarı elinde tutanlar Arap asıllı unsurlardır, bu unsurlar sosyal yaşamı canlı tutmak, ticareti geliştirmek, güzel sanatları yaşatmak için çok çalışmışlardır. Abbasî halifelerinin İslâm uygarlığına, ve hümanizmasına en büyük katkıları eski Yunan yapıtlarının Arapça'ya çevrilmesi konusunda olmuştur. Daha sonraki Memlûkler 1258-1517 ve Osmanlı egemenliği dönemlerinde (1517-1798) Arap halkları Arap olmayan unsurlar Türkler tarafından yönetilmişlerdir; bu yöneticilerin başlıca çabası halkı sömürmek, halktan vergi toplamak olmuştur. Halkın güvenliği ve refahı bu dönemlerde göz

164) Arsel, **Arap Milliyetçiliği**... s : 156-158.

165) Bk. Wilson B. Bishai, **Humanity in the Arabic-İslamic World**, İowa 1973.

Levent Şahverdi Arşivi

önünde tutulmamıştır. Gerek Memlûkler, gerek Osmanlılar zamanında ekonomik durum kötüleşmiş, üretim durmuş, yoksulluk artmış, kültür ve sanat gerilemiş, her şey öylesine çürümeye yüz tutmuştur ki bu durum Arap ülkelerinin kaderini talihsizliğe yöneltmiştir : «...O kadar ki, kendi ülkelerini uygarlık kervanına katmağa çalışan bugünün Arap liderleri, (Türkler yüzünden) yüzyıllar boyunca yerleşmiş olan bu kültür geriliğinin ağırlığı» altında başarısız kalmışlardır[166].

Yine Profesör Bishai'ye göre İslâm dini gerici bir din değildir, her türlü yeniliğe ve gelişmeye olanak tanıyan bir dindir, fakat böyle olduğu halde Arap dünyası geri ve ilkel kalmıştır, bunun da nedeni yine Türklerdir. Diğer Arap Profesörlerinin de ortaklaşa paylaştıkları bu görüşü belirtirken Profesör Bishai şöyle diyor : «İslâm tarihinin çeşitli yönlerine kısaca göz atacak olursak kolaylıkla görürüz ki yeni gelişmelere ve ilerlemelere ayak uydurmak ve olanak tanımak bakımından İslâm dini olumlu[167] bir dindir (zamanın gerisinde kalmayan bir dindir)». Bu görüşü kanıtlamak amacıyle yazar, gerek Muhammed'in, gerek ondan sonra iktidara gelen Halifelerin, zaman zaman İslâm'ın temel esaslarından ayrılarak ve sırf değişen koşullara uymak için, farklı kurallar yerleştirdiklerini, farklı kararlar aldıklarını söyler ve bazı örnekler verir.

Bunu yaptıktan sonra, bütün bunlara rağmen Arap (İslâm) ülkelerinin geri kalmış olmaları nedenlerini araştırır ve kendi kendisine şu soruyu sorar : «ilerlemeye, ve yeni gelişmelere böylesine olanak tanıyan bir (din kuruluşuna) rağmen nasıl olurda İslâm dünyası hâlâ gelişmezlik içerisinde yüzer?». Bu sorunun yanıtını da hiç tereddüt etmeden verir : **Türkler nedeniyle.** Hemen belirtelim ki bu yanıt, hemen hemen istisnasız olarak Arap ya da Arap asıllı Profesörlerin, bilim adamlarının, yazarların vardıkları ortak bir sonuçtur. Bu hususlara gerek bu kitabımızda ve gerek bundan önceki yayınlarımızda sık sık değinmekten geri kalmadık ve kalmayacağız. Çünkü hareket noktası YANLIŞ olan bu hükmün, YANLIŞ bir sonuç'a varması kadar rahatsız edici başka bir şey yoktur. Bu yanlışlığı ilerde tekrar belirtmeğe çalışacağız. Fakat şimdilik, Arap asıllı Profesör'ün gerekçesine dönelim : «Bu sorunun yanıtı şu noktada yatmaktadır ki Arap İmparatorluğunun 1258 tarihinde çökmesinden İkinci Dünya Savaşı sonuna gelinceye dek Arap - İslâm dünyası Arap olmayan unsurlar ta-

166) Bishai, a.g.e., s : 21.
167) İbid. 131.

Levent Şahverdi Arşivi

rafından yönetilmiştir... Önce Memlûk Türkleri 1258'dan 1517'ye kadar Arapları egemenlikleri altına almışlar, sonra Osmanlılar XIX cu yüzyılın ortasına kadar egemen olmuşlar, daha sonra da Avrupa Devletleri ve özellikle İngiltere ve Fransa Osmanlıların yerini almıştır. Ancak 1952 yıllarından sonradır ki birçok Arap ülkeleri bağımsızlıklarına kavuşmuş, kendi liderleri tarafından yönetilmeğe başlanmıştır»[168].

Profesör Bishai'ye göre Türk boyunduruğu altında Arap'ın felâketi tam olmuştur: Araplar tarafından yaratılan uygarlıktan hiçbir iz kalmadığı gibi İslâm dini de olumsuzluklara sürüklenmiştir. «Eğer Araplar kendi bağımsızlıklarına sahip olarak, kendi egemenliklerini sürdürerek ve İslâm'ın özüne bağlı kalarak yaşayabilselerdi, bugün en ileri milletlerin başında gelebilirlerdi».

Yine hatırlatalım ki Profesör Bishai'nin dile getirdiği bu görüş ve bu sonuç Arap dünyasının tüm çevrelerinin benimsedikleri bir şeydir. **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** kitabımızda bu hususları uzun uzun açıkladık. Burada aynı konuya tekrar dönmekteki amacımız Arap Profesörlerin bu konuya ilişkin davranışlarını gözler önüne sermek, tarihsel ve bilimsel bakımından temelden yanlış bu davranış karşısında susan ya da umursamaz davranan hattâ bu davranışlara katılan bizim Profesörlerimizin ve Üniversitelerimizin ibret alınacak yönlerini belirtmektir.

Cincinnati Üniversitesi Profesörlerinden Arap asıllı Abboushi'nin 1974 yılında İngilizce olarak yayınladığı **The Angry Arabs** adlı kitap, yukarıda özetini yaptığımız Arap tezi'nin en yakın tarihlerdeki teşhirinden bir başka örnektir[169], ve esas teması şudur: «İslâm uygarlığı Arapların yapıtıdır; bu uygarlığı yaratan Arap hakkında Batı olumsuz bir değerlemeye saplanmıştır. Bunun nedeni, Türklerin Arap ülkelerini fethetmiş ve İslâm'ın temsilcisi görünmüş olmalarıdır. Türk'ü İslâm ile ayniyet halinde bildiği içindir ki Batı Arap hakkında yanlış konuya saplanmıştır».

Ve bu temayı şöyle geliştirir: «İslâm'dan sonra Araplar muazzam bir uygarlık yaratmakla meşgul iken Avrupa orta çağ karanlıkları içerisinde uyumakta idi. Eğer Araplar olmamış olsaydı Avrupalılar, kendilerine ait eski Yunan bilim mirasından habersiz kalacak ve ken-

168) İbid. 133-34; 84.

169) W.F. Abboushi, **The Angry Arabs,** (The Wensminster Press, Press, Philadelphia 1974).

Levent Şahverdi Arşivi

di uygarlıklarının bu önemli temel direğini keşfedemeyeceklerdi. Eski Yunan yapıtlarını Arapçaya çevirmek suretiyle Araplar Yunan katkısını sağlayabilmişlerdir... (hiç kuşkusuz) eski Yunan yapıtlarının Araplar tarafından yorumlanması Avrupa'nın Yunan'a nufuz etmesinde etkili olmuştur»[170]. Profesör Abboushi'ye göre Arap'ların yarattığı İslâm uygarlığı da eski Yunan, İram, Hint ve Çin uygarlıklarından etkilenmiştir. Türk'lerle ilişki kurulana kadar sürmüştür[171]. Türk egemenliği altına girmekle Arap'lar, yine Profesör Abboushi'ye göre, sadece fikren, manen ve maddeten gerilemekle kalmamış, ve fakat ayni zamanda Batı dünyasının bugün hâlâ kendisine karşı besler olduğu düşmanlıklara muhatap kalmışlardır.

Şöyle diyor Profesör Abboushi : «1460 tarihlerinde Müslüman Türk orduları Avrupa kapılarına dayanmıştı. (Bu durumda) Avrupa yazarları için İslâmiyeti en kritik bir dil ile eleştirmek mantıkî bir gerek (bir ihtiyaç) idi. Türk'ün Batı'yı tehdit altında tutması XVI cı yüzyıla kadar sürdü. 1542 yılında Macaristan fethedildi. Tehdit'in artmasiyle İslâm aleyhtarı yayınlar da artar oldu... (Oysa ki) Batı dünyası İslâm'ı Arap ile özdeş görmekteydi. Avrupa'nın İslâm hakkındaki olumsuz inanışları doğal olarak Araplar hakkındaki olumsuz tanımlamalara neden oldu»[172]. Yazar'a göre «Türkler, Araplar kadar Batı'nın kötü tanımlamasına maruz kalmadılar, çünkü Batı dünyası İslâmiyeti Türklerle değil, fakat Araplarla özdeş gördü. Türklerin İslâmiyete sırt çevirmeleri ve özellikle 1920'lerden sonra ilgilerini kesmeleri sonucunda Batı dünyası Türkiyeyi modern uluslar topluluğuna ve Batı'ya dahil bir ülke saydı, buna karşılık Arap ülkelerini düşman gözle görmeğe devam etti»[173]. Bu sonuca varan Profesör Abboushi, modern Arap yazarlarının hemen hepsinin Arap tarihinin ve uygarlığının kötü akibetinden Türkleri sorumlu tuttuklarını belirtir, kitabının «**The 'Treacherous' Turks**» başlıklı bölümünde (ki Türkçe'ye **-'HAİN' TÜRKLER-** şeklinde çevrilebilir) şöyle der : «Zamanımızın çoğu Arap yazarları ve özellikle milliyetçiler, Türklerin Arap yöneticilerine ihânet ettiklerine ve Arap'ın muhteşem Tarihine son verdiklerine inanırlar»[174].

---

170) İbid. s : 61.

171) İbid. s : 75.

172) Abboushi, a.g.e., s : 71 ve d.

173) İbid. 71.

174) Bununla beraber Arap dünyasında ve uygarlığının Türklerden önce de

Levent Şahverdi Arşivi

III) BÜTÜN BU İDDİA VE İFTİRALARA KARŞI SUSAN BİZ TÜRK PROFESÖRLERİ

Arap Üniversiteleri temsilcilerinin bu yukardaki iddia ve iftiralarından verilecek örnekleri çoğaltmak kolaydır. Ne hazindir ki Türk Üniversitelerinin bu konulara karşı akıl almaz bir ilgisizliği vardır. İlgisizlik bir yana ve fakat bu sorunlara el atanlarımızı, ve iddialardaki yersizlikleri ortaya vuranlarımız saldırmaktan ve sanki her biri koyu bir Arap milliyetcisi gibi davranmaktan geri kalmamışlardır. Başvurdukları gerekcelerden bazılarına burada kısaca göz atmakta yarar vardır.

A — «Muhammed Arap peygamberdir ama Arap peygamberi değildir» kandırmasına saplı Biz Profesörler

Her nedense bizim şeriatcımız ve ona destek «ulemâmız», **«Arap Peygamberi»** sözüne pek takılır. Bu sözlerden Muhammed'in sadece Arapların peygamberi olduğu anlamının çıkacağı korkusundadır. Kitabımda Muhammed'e genellikle «Arap Peygamberi» demiş olmama fazlasiyle içerler görünen Tarih profesörümüz şöyle diyor bir eleştirisinde : «(Arsel) Hazreti Muhammed'e ısrarla **Arap Peygamberi** demiştir. İslâmiyet, musevilik gibi ulusal bir din olmayıp evrensel bir dindir. Bundan ötürü de peygamberi Arap peygamberdir ama Arap peygamberi değildir»[175].

Bu bir kurnaz formüldür ki bizi, bin yıl boyunca benliğimize, geleneklerimize, dilimize, eski tarihimize yabancı kılmıştır. Bu yüzdendir ki, evrensel'dir diye İslâm'a dalmış ve bir bakıma Araplaşmışızdır; Arap geleneklerine sarılmış, Arap tarihini kendi tarihimiz sanmış, Arap büyüklerini kendi ecdadımız yapmış, Orhon kitabelerini yaratan uygarlık örneği geçmişimizi silip atmışızdır. Kadın'ı devlet'in başına hükümdar olarak geçirecek kertedeki değerlerimizi, ya da aklı rehber edinebilecek ölçüdeki meziyetlerimizi yitirmiş ve benliksiz ve millî bilinçsiz olarak bugünkü noktaya gelmişizdir. Bin yıl boyunca bu hep böyle olmuş, ve aydınlarımızın uydurmaları içerisinde Arap'a

---

daha Abbasî Devleti zamanında güçsüz düşmeğe başladığını belirten yazar, Türk-Arap ilişkileri konusunda iyimserdir. Arap ülkelerinin Batılılaşmaya devam etmesi, ve Türklerin de siyasî bakımdan Yakın Doğu'ya yanaşmaları sonucunda iki toplum arasındaki mesafenin kapanacağına inanmaktadır. Bk. Abboushi, age. sh. 79.

175) Üçok, agy sh. XXVI.

Levent Şahverdi Arşivi

dönük yaşamlar sürmüş, gözü perdeli şekilde Arap'ın aldatmalarına gömülmüşüzdür.

Muhammed'in «Arap peygamberi değil İslâm peygamberi» ve İslâmiyet'in «ulusal din değil evrensel bir din» olduğu iddiaları, yüzyıllar boyunca Arap çıkarlarına yarayan bir Arap uydurması olduğu halde, aydınlarımızın bilgisizliği ve çoğu kez ihâneti sonucu, kendimizi bunlarla avutmuşuzdur. İslâmiyet'in, aslında, evrensel değil ve fakat Arap ulusunun dini olduğunu bizden başka hemen herkes bilir. Her ne kadar «evrensel» imiş gibi görünen yönleri varsa da bu, Arap olmayanları Müslüman kılmak ve kılarken de Araplaştırmak amacıyle Muhammed'in öngördüğü bir siyaset'tir.

Bütün bu hususları açıklamak üçere kitabımda, Kur'ân ve Hadîs kaynaklarına ve ünlü Arap yazarlarına inerek ve dayanarak vererek Islâmiyet'in, her şeyden önce, Arap kavmi içininmiş bir din olduğuna dair Kur'ân âyetlerini, Kur'ân'ın Arap tarihi demek olduğunu, Kur'ândaki «İnananlar» sözcüğünün esas itibariyle «Araplar» anlamına geldiğini, yine Kur'ân'da geçen **Ümmet** deyiminin özellikle **Arapları** kapsadığını, Muhammed'in ölümünden sonra **Ümmet** deyiminin, Arap'ın çıkarlarına olacak şekilde ve başka halkları İslâm'a katmak amaciyle Arap olmayan müslüman toplumları da kapsar hale sokulduğunu, ilk halifelerin Arap asıllı olarak iş başına gelmelerinin Arap geleneklerinden doğduğunu, Modern Arap milliyetçilerinin dahi **Ümmet** deyimini **Arap toplumu** karşılığı olmak üzere tanımladıklarını, belirttim.

Yine ayni şekilde ve **«Arap Milliyetçiliğinin Aracı Olarak İslâm»** başlığı altında Muhammed'in, Arap birliğinin ilk lideri ve **ilk Arap milliyetçisi** olduğunu ekledim. Örneğin :

«Arapları sevmek şu üç nedenle zorunluluktur : çünkü ben bir Arap'ım; çünkü Kur'ân Arapça inmiştir; çünkü Cennet sakinleri Arapça konuşurlar; Arapları seven beni seviyor demektir, kim ki Araptan hoşlanmaz ya da Araptan nefret eder, o mutlaka benden nefret ediyor sayılır; Arapları sevmek iman sahibi olmak demektir, onlardan nefret etmek imansızlık demektir; insanlığın en mükemmel ve yüce olanı Araplardır; Arapların en yücesi Kureyşlilerdir, Kureyşlilerin en yücesi de Beni Haşim kabilesidir (yani Muhammed'in Kabilesi); Arapları küçülten (küçük görenler) müşrik sayılmalıdır; Arap'ın varlığı demek İslâmiyet'in var olması, yaşaması demektir» şeklindeki hadîs'leri verdim.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu listeyi uzatmak mümkündür. Fakat anlaşılmak gereken şudur ki Muhammed, Arap milliyetciliğinin ilk harcını atan kişi olarak, her şeyden ve hattâ İslâmîlikten'den önce **Araplılığı** kutsallaştırmıştır. Nitekim «Ben bir müslümanım» demeden önce «Ben bir Arap'ım» demekle övünmüş ve «Beni seven Arapları sever sayar» vs. diye eklemiştir. Daha başka bir deyimle **Araplık** ile **İslâmiyet** kavramlarını ayniyet haline sokmuştur. Arap'a saldırmanın, Arap'a kötülük yapmanın İslâmiyete ve Peygambere saldırmak ve kötülük yapmak olduğunu belirtilmiştir; «Türkleri sevmeyen, Türklere saldıran, Türk'e kötülük yapan İslâmiyete kötülük yapmış olur» filan diye bir şey söylememiştir. Aksine Türk'ü Araplığın ve insanlığın düşmanı yapıp «Türklere karşı savaşıp zaferler kazanmadıkça hüküm günü gelmeyecektir» şeklinde emirler vermiştir.

Türk'ü Arap ile bir tutmak şöyle dursun, fakat, Arap'tan gayrı milletlerin (ki onları Arap'a nazaran aşağı görürdü) dahi gerisine atmıştır. Bilindiği gibi Muhammed Iranlıları, her ne kadar Arap ırkının dûnunda kabul etmekle beraber, oldukça olumlu tanımlamalarla anmıştır. Muhammed'in deyişine göre Tanrı iki aileyi tercih etmiştir: «Araplar arasından Kureyş kabilesini ve yabancı milletler arasından da Acemleri»[176].

Her ne kadar Muhammed'e: «Ben Araptanım ama Arap benden değildir» sözleri atfolunursa da, her ne kadar bu sözlerle onun, Müslümanlar arası eşitlik ilkesine önem verdiği ve Arap ile Arap olmayan arasında fark gözetmediği anlatılmak istenirse de, bununla Muhammed'in eşitlik amacı gütmediği ve aslında Araplar arasında dahi ayrıcalık ortaya koyduğu gerçektir. Bu sözlerin temelinde yatan anlam o'dur ki Muhammed, kendi içinden çıktığı KUREYŞ kabilesinin «yüceliğini,» Tanrı'nın bu kabileye verdiği değer ve önemi en iyi bir şekilde bu sözcüklerle ortaya koymuştur. Bedevî Arap'ı küçük gördüğü ve pek sevmediği bilinen bir gerçektir ve gerek Kur'ân âyetleriyle gerek hadîslerle bu duygularını açıklamıştır. Araplar arasında ayrıcalık yaptığı ve Kureyş kabilesinin üstün yerini bu yukardaki sözleriyle tayin ettiği ortadadır. Fakat hemen hatırlatmak gerekir ki Araplar arasında yaptığı bu ayrıcalığa rağmen yine de geri plana attığı Arap bedevîsini İslâm camiasının en üstün ve kutsal ırkı olarak belirttiği kuşkusuzdur. Arap olmayan müslüman milletlerin Arap ırkını «Kavm-i necib» diye anmasının nedeni budur. Muhammed'in değer ölçülerin-

176) Arsel, a.g.e., s. 383.

Levent Şahverdi Arşivi

deTürk'ün yeri ne yazık ki pek zavallı kertede tutulmuştur; asıl acıklısı Türk ırkı, insanlığa ve dolayısiyle Araplara felâket getirici olarak tanımlanmış ve «Türk düşmanlığı» ögesi, Arap çıkarlarına araç kılınmıştır.

B — Arap milliyetciliğinin ilk kurucusu olarak Muhammed'in «Türk düşmanlığı» siyasetini Arap çıkarlarına araç yaptığından habersizliğimiz

Arap yazarların genellikle paylaştıkları ortak görüş şudur ki Muhammed, Arapları millî bilinç içerisinde birleştiren, Arap milliyetciliğini oluşturan ilk lider'dir, ve Kur'ân Arap milliyetciliğinin temel kaynağıdır. Modern Arap düşünürleri ve Arap profesörleri arasında bu konuyu işleyenler pek çoktur. Mısır'da Şems Üniversitesi İslâm tarihi profesörlerinden al-Kharbutli, 1959'da yayınladığı **Muhammad va'l-Kavmiyya al-Arabiyya** adlı kitabında, ve yine 1960'da yayınladığı **al-Kavmiyya al-Arabiyya min al-fecr ilâ al-zuhr** adlı yapıtında, Kur'ân âyetlerine dayanarak Arap milliyetciliğinin oluşmasını ve bu oluşmada Muhammed'in rolünü ve Kur'ân'ın yerini belirtir. al-Bazzaz'ın çeşitli yayınlarla ve özellikle **Fî-Ruh al-İslâm** (Bağdad 1959) adlı kitabıyla yaptığı budur. 1963'de Bağdad Üniversitesi Rektörlüğüne getirilen al-Zurî, yukarda sözünü ettiğimiz yapıtında, Muhammed'ten önceki dönemlerde Arap'ta zaten var olan millî'lik duygularını Muhammed'in nasıl şahlandırdığını belirtir. Bu örneklere eklenebilecek diğerlerini gözden geçirmek suretiyle şunu anlamak kolaylaşır ki Arap yazarları, Muhammed'in yerleştirdiği hükümleri, ve izlediği siyaseti incelemek suretiyle onun tek düşüncesinin Arap ırkını üstün kılmak, ve Arap çıkarlarını sağlamak olduğu sonucunu ortaya vurmaktadırlar.

Bütün bunları **Arap Milliyetciliği ve Türk'ler** adlı kitabımda ele almış olmakla beraber[177] bazı hususları burada hatırlatmak, ve bu yoldan Muhammed'in, sadece **Arap** değil ve fakat her şeyden önce **Arapların peygamberi** olduğunu kanıtlamak yerinde olacaktır. Hemen tekrar edeyim ki Muhammed, her ne kadar Arap bedevî'sini küçültücü bazı sözler sarfetmiş ise de, kendi mensup bulunduğu Arap ırkını, diğer ırkların üstünde ve Tanrı'nın tercihine mazhar bir ırk olarak göstermekten geri kalmamıştır.

177) Bk. Arsel, **Arap Milliyetciliği**, sh. 44 - 46.

Levent Şahverdi Arşivi

Peygamberliğini ilân ettiği andan itibaren başlıca amacı kendi kavmini iç ve dış tehlikelere karşı uyarmak, ve daha doğrusu böyle bir tehlikeyi var imiş gibi göstermek, ve bunu yaparken de onlara hayal edemeyecekleri zenginlikler va'd etmek ve böylece Araplar arasında dayanışma ve birleşme duygusu yaratmak olmuştur.

Bundan dolayıdır ki kendisini peygamber olarak kabul etmeyen putperest Arapları ve asıl Yahudileri iç tehlike olarak kabul ederken ve onlara karşı «müşrikleri nerede görürseniz öldürün» ya da «Yahudilerle savaşmadıkca ve onları yok kılmadıkca hüküm günü gelmeyecektir» şeklinde (ve daha nice benzerî) emirleri Tanrı'dan gelmiş gibi gösterirken, dışa dönük bir siyaset gütmeyi de kendi ırkını yeryüzünün fatihi haline getirmeyi şart bilmiştir. Bu işi başarabilmek için uzak ve özellikle zengin diyarları tehlike merkezi olarak tanımlayıp Arapları bu yerlere karşı saldırıya hazırlamak gerekirdi.

Böylece ta uzaklardaki zenginliklere erişmek, ülkeler fethetmek, büyük imparatorluklar kurmak mümkün olurdu.

İşte bundan dolayıdır ki Yahudilerin kutsal kitabı sayılan Ahd-i Atıyk'taki Ye'cûc-Me'cûc efsanesine sarılarak Doğu'yu hedef almıştır. Daha doğrusu Orta Asya'yı «fitne yuvası», ve orada yaşayanları, yani Türk'leri Araplar için en büyük felâket gibi göstermiştir.

Ebû Hûreyre'den rivayet olunan bir Hadîs'te «Küfrün başı Şark tarafındadır»[178] ve Abdullah İbn-i Ömer'den rivayet olunan hadîs'te

178) Bu ve daha sonraki bütün bu hadisleri Diyanet İşleri Başkanlığının yayımladığı **Sahih-i Buharî Muhtasarı**'nda bulmak mümkündür. Cilt ve sayfa numaraları buna göre belirlenmiştir. Ebû Hureyre'den gelen bu hadis'le ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yorumu şöyledir: «Hadis'te –Küfrün kökü Şarktadır– buyurulması, peygamberimiz zamanında küfür ve şirkin menşei şarkta bulunmasındandır... Çünkü İran diyarı ve İranlılara tabi olan Araplar hep Medine'nin şarkında bulunuyordu. Bir derecedeki onların şehinşahları Resullullah'ın (emrini) yırtmak gibi bir küstahlıkta bulunmuş ve o tarihte İslâmın siyasi hayatına karşı fitne kapısı şarkta açılarak İslâm eliyle inkirazına kadar devam edip gitmiştir». (Cilt IX, Hadis no. 1361, s: 65). Ve yine ayni mealde olmak üzere ve 1354 sayılı Hadisle ilgili olarak Başkanlık şöyle der: «Peygamber efendimizin irtihalinden sonra zuhur eden fitnelerin hepsi şark tarafından zuhur etmiş bulunduğundan bu haber Resullullâh'ın mu'cizelerinden sayılır.» (Cilt IX. sh: 55 - 56).

Levent Şahverdi Arşivi

«Meşrik tarafına işaret ederek) iyi biliniz ki fitne işte buradadır, şeytanın boynuzunun doğduğu yerde»[179] diye konuşan Muhammed, Zeyneb Bint-i Cahş'tan rivayet olunduğuna göre: «Lâ ilâhe illâ'llah, vukuu yaklaşan bir şerden, büyük bir fitneden dolayı vay Arab'ın hâline? Bugün Ye'cûc ve Me'cûc seddinden şunun gibi bir delik açıldı»[180] diyerek baş parmağiyle onu takip eden şehadet parmağını halkalamış; Ebû Hûreyre'nin rivayetine göre: «Kıyamet kopmaz ta ki SİZ ARAPLAR yabancı milletlerden **HUZ** ve **KİRMAN** halkı ile muharebe etmedikçe» demiş ve bu iki iklim halkını da «yüzleri kırmızı burunları basık, gözleri küçük, yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi kalın etli, ayakkapları da yünden (keçe'den) çarık» şeklinde tanımlamıştır[181]. Yine Ebû Hûreyre'nin rivayetine göre Muhammed «Siz ayakkapları keçe olan bir kavim ile muharebe etmedikçe kiyamet kopmaz» diye Arapları uyarmıştır[182].

Bu yukardaki tanımlamalar Kur'an'ın **Kehf Sûresi**'nin 94 ve **Enbiya Suresi**'nin 96 cıâyetlerinde yer alan tanımlamalarla özdeş anlamdadır. Bilindiği gibi bu âyetlerde **Ye'cûc** ve **Me'cûc**'ler ve onların bulunduğu yerler belirtilmiştir[183]. Bütün bu âyetlerde ve hadîslerde sözü edilen halklar ve yerler TÜRKLER'den ve TÜRK ÜLKELERİ'nden başka bir şey değildir. Tıpkı Yahudiler için söylediği gibi Türkler için de Muhammed şöyle demiştir: «Küçük gözlü, kırmızı yüzlü, basık burunlu, yüzleri deriden yapılmış kalkanlar gibi kalın etli Türklere karşı savaşmadıkça hüküm günü gelmiş olmayacaktır[184].

Türkleri Araplar için en büyük KORKUTUCU ve FELÂKET GETİRİCİ bir tehlike olarak ve Ye'cûc - Me'cûc öyküsü halinde Kur'ân'a koyarak[185] Orta Asya'daki yüzleri kırmızı burunları basık, gözleri kü-

---

179) **Sahih-i Buhari Muhtasarı...**, c. IX. Ankara 1971, Hadîs no. 1354, sh. 55 - 56.

180) İbid, sh. 95 - 7.

181) Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yorumuna göre: «Hadîs bu iki mıntıka (yani Hûz ve Kirman) halkının Asr-ı Saâdet'teki kılık ve kıyafetlerine göre vârid olmuştur diye tevcih etmiştir. İbid. Cild. IX. Hadîs no. 1468, sh: 293 - 4. İslâm Ansiklopedisinde Kirman, İran'da bir eyalet olarak tanımlanır ve şöyle denir. «Kirman» bu bölgede yerleşmiş olan JAFES ahfadından Kirman b. Faluc bakımından Horasan'da kâin olan eyalet «bozkırlar» sınırlanmış idi». Farstan ayrıdır ve özellikle Kirman, Fars'tan Horasan'a ve Hindistan'a giden yol üzerindedir.

182) İbid. Cilt. IX, Ankara 1971, Hadîs no. 1467, sh. 293 - 94.

183) Arsel, a.g.e., sh: 45, not. 27.

184) Arsel, a.g.e., s: 44.

185) Bu konuda bk. Arsel, Arap Milliyetçiliği ve Türkler...

Levent Şahverdi Arşivi

çük, yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi kalın-etli, ayakkapları da yün (keçe çarık) den olan» Türklere karşı «zaferler kazanmadıkça hüküm günü gelmeyecektir» inanışlarını Arap'ın kafasına sokmak suretiyle Muhammed, kendi toplumu olan Arapları[186] uzak diyarların zenginliklerine kavuşmak ve ganimetler elde etmek ve cennetlere layik olmak gibi umutlara yöneltmiş, böylece kendi kavmini cengâver bir ulus haline getirmek istemiştir. O döneme gelinceye dek savaşçı niteliklerden yoksun Arap'ı, dıştan gelebilecek tehlike masallariyle ve ganimet hırslariyle canlandırmağa, fetihler yapıp büyük devlet kurma heveslerine zorlamıştır.

Büyük zenginlikleri diyarı diye tanınan ve Doğu ile Batı arasındaki ticaret güzergâhı sayılan Orta Asya'ya Arapların göz koyduğunu Arap tarihçileri, örneğin al-Tabarî, söyler. **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımda açıkladığım gibi Muhammed'in bu teşvikleri, Arap'ın ruhuna yerleştirdiği bu Türk düşmanlıkları, Türklerin ceddi bilinen **Ye'cûc-Me'cûc** ırkına karşı Arap kavmini kışkırtması nedeniyledir ki Arap orduları Orta Asyalara, ta Horasanlara dek uzanabilmiş, çeşitli Türk kavimleriyle (ve bu arada İranlılarla) karşılaşıp başarılar kazanabilmiş, uzak diyarlara yayılabilmiş ve varlıklr edinebilmiştir. Daha Kuteybe zamanında Orta Asyadaki ticaret merkezlerinin ele geçirilmesi girişimlerinin başladığı gerçektir.

Bütün bunlar göz önüne alınacak olursa kitabımda Muhammed için «ARAP PEYGAMBERİ» sözcüğünü kullanmış olmamın yanlış değil, aksine gerekli bulunduğu elbette ki kabul edilmelidir.

Öte yandan şu noktaya da değinmek yerinde olacaktır ki Muhammed'in, **Araplık** ve **Arap kavmi** konusunda söylediği yüceltici sözler, ki Kur'ân ve Hadîs hükümleri şeklinde ortadadır Yüzyıllar boyu İslâm dünyasının tüm yazarlarınca (ister Arap asıllı olsun, ister başka) benimsenmiş ve beyinlere nakşedilmiştir. Birbiri ardınca yeni kuşaklar bu beyin yıkamasından geçmiştir, bugün de yapılan budur. Bu yazar ve düşünürler, her ne kadar İslâm dini'nin evrensel bir din olduğunu savunur görünmekle beraber (çünkü bu tür davranış Arap

186) Kur'an'ın **Nahl Sûresi**'nin (Sûre no. XVI) 113 cü âyet'inde: «...Onlara kendi cinslerinden bir peygamber geldi»... «Aralarından kendilerine bir peygamber gelmişti» hükmü ve buna benzer nice hükümler Arapların esas itibariyle Muhammed'in kendi öz toplumu olduğu, diğer toplumlardan ayrı, üstün ve imtiyazlı nitelikte bulunduğu inanışlarının kökenidir.

Levent Şahverdi Arşivi

çıkarlarına yararlıdır, ve çünkü böylece Arapçayı Arap geleneklerini ve Araplık ruhunu Arap asıllı olmayan müslüman toplumlara benimsetmek kolay olmuştur), İslâmiyetin esas itibariyle Arap dini, Arap tarihi ve gelenekleri demek olduğunu, Araptan çıkma bir peygamber aracılığiyle Arap niteliklerine ve karakterine uygun olmak üzere yerleştirildiğini belletmekten geri kalmamışlardır. Kitabımda bütün bu hususları açıklarken bugün dahi durumun bu olduğunu söylemiştim. Bizim profesörlerimiz «Arap peygamberi demek yanlıştır, çünkü İslâmiyet evrensel bir dindir, peygamber Araptır ama Arap peygamberi değildir» şeklinde bilgiçlik ederlerken, ve konu hakkında yazılmış ilk kitap olan **Arap Milliyetçiliği ve Türkler**'i değersiz göstermeğe uğraşırlarken Arap Üniversitelerinde Arap dünyasının en ünlü simaları : Muhammed'in her şeyden önce Arap peygamberi olduğunu; İslâmiyetin evrensel bir din olmaktan ziyade Arap dini olduğunu; Muhammed'in Arap milliyetçiliğinin ilk lideri bulunduğunu; Arapları Araplık benliğinde birleştirdiğini; Arap milliyetçiliğinin (benliğinin) İslâm'dan önceki gelişmesine yeni bir hız kattığını ve onu şahlandırdığını; eskiden olduğu gibi bugün dahi İslâm dininin Arap milliyetçiliğini yaşatan bir güç sayıldığını; İslâmiyet sayesinde Arapların birleşip devlet haline gelebildiklerini, vb... öğretirler ve bu görüşlerini yabancı dillerde dünya kamu oyuna sunarlar. Hele Muhammed'in Arap kavmini yüceltici ve diğer ırklara üstün kılıcı sözlerine, bu konudaki âyet ve hadîslere büyük önem verirler ve yeni kuşakları bu şoven duygularla yetiştirirler. Sayıları gerçekten pek çok bu bilim adamlarının en ünlülerine gerek bu kitabımızda gerek diğer yayınlarımızda sık sık değindik ve söylemeğe gerek yoktur ki asıl beyin yıkaması al-Azhar'da (EZHER) olmaktadır. Fakat al-Azhar dışında Mısır, Suriye, Irak ve diğer Arap ülkelerindeki Üniversitelerde de, özellikle İslâm tarihi, İslâm hukuku ve Arap milliyetçiliği derslerini okutan Profesörler, hep ayni kafa yapısında «aydın» yetiştirmekle meşguldurlar.

Ve öğretir oldukları şeylerin başında : Muhammed'in sadece ARAP değil, fakat esas itibariyle ARAP'ın PEYGAMBERİ olduğu, Arap milliyetçiliğini şahlandırdığı Araplık bilincini canlandırdığı, Arap niteliklerine ve geleneklerine uygun hükümler yerleştirdiği, Kur'ân'ı Arap karakterinde oluşturduğu gibi hususlar gelir.

Bu örnekleri çoğaltmak kolaydır. İlginç olan husus şudur ki bu yazarlar ve bu profesörler İslâm'a dahil bulunan Araptan gayrı unsurların hangi ırktan olurlarsa olsunlar, Kur'ân'ın Arap'a özgü nite-

Levent Şahverdi Arşivi

liklerinde, dilinde birleştiklerini, düşünce ve ibadette (ki bu da Arap'a özgü nitelikler taşır) tek bir kitle haline geldiklerini, bu birleşme içerisinde kendi ırkî özelliklerini yitirdiklerini söylerken İslâmiyet'in evrensel din olduğunu belirtmekten geri kalmazlar. Ama bu evrensellik, onların anlayışına göre İslâmiyete dahil toplumların Arap niteliklerinde, Arap dilinde, Arap tarihinde ortaklaşması demektir. İslâmiyet evrensel bir dindir derken Arap'ın kendi dilinden, geleneklerinden sıyrılıp evrensel yönde gelişmesini istemezler ve bunu düşünmezler[187]. Ama bizim şeriatçımız «İslâm dini evrensel bir dindir» inanışı içerişi içerisinde kendi toplumunu yüzyıllar boyunca olduğu gibi bugün de kendi dilinden, benliğinden, mliliyetçiliğinden yoksun edip Arap'a dönük niteliklerde, Arap dilinde yoğurmaktan vazgeçmez. Bu vazgeçmezlik içerisinde bizlere, «Arap peygamberi» deyimini kullandık ya da «İslâm dini Arap milliyetçiliğinin kaynağı olmuştur» görüşünü yansıttık diye, saldırmaktan geri kalmaz. Bu konulara eğilmiş bir aydın sınıf olmadığı için bu saldırılarını meydanı boş bulmuş «yiğitler» gibi insafsız noktalara götürmede oldukça başarılıdır.

Aralarında Üniversite diplomalı olan, hatta Üniversite profesörlüğü (hem de İslâm tarihi ve devrim tarihi hocalığı) yapan ve fakat «(Muhammed) Arap peygamberidir ama Arab'ın peygamberi değildir» inanışına saplanmış olan bu kişilere nasıl anlatmak mümkündür ki :

— Kendi ırkını, yani Arapları, diğer milletlerin üstünde gören ve Tanrı'nın sevgili ve seçkin ırkı diye gösteren;

— İslâmı Arap niteliklerine, geleneklerine ve diline göre yerleştiren, Araplığı İslâmlıkla özdeş bilen;

— Arap'a karşı küfrü, kötülüğü ve her türlü saldırıyı İslâm'a (ve Peygamber'e) yapılmış gibi sayıp lânetleyen;

— İslâm dünyasının yöneticisinin (Halife'nin) Araptan olacağını, Arap ırkından gelmeyen kişilerin Halife olamayacağını Tanrı emri olarak belirten;

— Türk'ü Arap'a (ve hattâ Arap olmayan milletlere, örneğin İranlıya) nazaran küçük ve aşağılık gören ve bununla da kalmayıp Araplar bakımından ve tüm insanlık için felâket

187) Ali H. al. Kharbutli, age s: 67 - 75; İslâmiyet'in evrenselliği sorunu için benim Arap Milliyetçiliği... kitabıma bakınız. s : 373 - 67.

Levent Şahverdi Arşivi

kaynağı bilen, böylece ilân eden, Arap çıkarları uğruna Arap ırkının tarihî Türk düşmanlığının tohumlarını eken;

— Türk'ü saymak ya da sevdirmek şöyle dursun, fakat Türk'ün yok olmasını, kökünün kazınmasını dileyen **MUHAMMED**, sadece ARAP değil ve fakat özellikle **ARAP'IN PEYGAMBERİ'**-DİR.

C — Arap'ın tarihî Türk düşmanlığını «Biz Türkler, biz de Arapları küçümsemiyor muyuz?» mantığiyle mazur görmeye ve göstermeye çalışan Biz Profesörler :

Arap'ın Türk'e karşı Muhammed'e inen ve bin dört yüz yıl boyunca giderek büyüyen tarihî düşmanlığını, yalanlarını ve iftiralarını ve küçültmelerini, ve sövmelerini mazur göstermek için olmadık kurnazlıklara ve aldatmalara başvururuz. Bakınız ne diyor kitabımı eleştiren bir tarih Profesörü (ki aynı zamanda din bilgini diye de tanınır) :

> «Acaba Araplar bizim hakkımızda böyle düşünüyorlar da yüzyıllarca egemenliğimiz altında yaşamış olan Yunanlılar, Bulgarlar veya Sırplar başka türlü mü düşünüp yazıyorlar?... Biz Arapların egemenliği altında kalmadığımız halde kara kediye arap kedi, fotografilerin negatifine, arabı; karışık işe, Arap saçı; Arapça değil mi uydur uydur söyle diyerek Araplar'ı hâlâ inatla küçümsemeği sürdürdüğümüz gibi, 'ne Şam'ın şekeri, ne Arap'ın yüzü' tümcesi de adeta ata sözü olmamış mıdır?»[186]

Bu satırları okurken gözlerinize inanamaz, sanki karşınızda Türk'e karşı kin, ve düşmanlık duygularında sınır tanımayan bir Arap milliyetçisi konuşuyor sanırsınız, Hele bu son tümceler ve deyimler, ifâde ve açıklanış şekli itibariyle şaşkınlığınızı bir kat daha arttırır, ve koyu bir Arap milliyetçisi olan Aziz Ali Bey'in vaktiyle Cemâl Paşa'ya söylediklerini anımsamağa çalışırsınız. Türk'e karşı İngilizlerle birlik olup ayaklanan, Türk'ü en bayağı ve en alçak usullerle arkadan vuran Arap davranışlarını haklı göstermeğe uğraşan Aziz Ali Bey, Cemal Paşa'ya aynen şunları söylemiştir :

---

188) Üçok, a.g.e. sh. XXV - XXVI.

Levent Şahverdi Arşivi

«...Araplar tamamiyle haklıdırlar; siz Türkler biz Arapları yok etmeğe çalışmaktan, bizi tahkir etmekten ve bizi hor görmekten başka bizler için ne yaptınız ki? Bizden şimdi dost olarak nasıl bir karşılık bekleyebilirsiniz? Unutuyor musunuz ki İstanbul'da köpekleri çağırırken Arap, Arap, Arap diye bağırırsınız. Veya muğlak ve anlaşılmaz bir şeyi tarif etmek istediğiniz zaman 'Arap saçı gibi' dersiniz. En ziyade kullandığınız tümce : 'Ne Şam'ın şekeri ne Arab'ın yüzü, değil midir?...»

Cemal Paşa'nın bu satırlarını, onun Anılarını okuyanlar hatırlayacaklardır. Kitabımda bu olaya ve yukardaki pasaja değinmiştim. Fakat şimdi siz Aziz Ali'nin bu sözlerini biraz yukarıya aldığım satırlarla karşılaştırınız ve inanılmaz benzerliği görünüz.

Arap milliyetçisi Aziz Ali'nin bu görüşleri vesilesiyle fikirlerimi kitabımda açıklamış olmakla beraber burada kısaca şunu söylemek isterim ki, halkımızın ağzında dolaşan bu yukardaki deyimleri ve tanımlamaları Türk'ün Arap milleti aleyhinde kötülükler yaptığı ya da cinayetler işlediği anlamına almak gülünçtür. Her milletin atasözleri arasında bu tür şeyler yer alır. Arap kendisi bile, kendi kendisine, başka hiçbir milletin ağzına alamadığı kötü sözleri atasözü haline getirmiştir. Arap atasözlerini derleyen kitaplara göz atmak bu konuda fikir edinmek için yeterlidir. Arap yazarlardan Muhammed B. Şeneb'in yayınladığı ilginç bir kitaptan aldığımız şu bir kaç atasözünü nakletmekle yetinelim : «Arap'a selâm verirsen, ekmeğinden olursun; Ev'inin kapısının nerede olduğunu Arap öğrenirse kapını değiştir; Fareye ve Arap'a kapını açma, çünkü açacak olursan eli ekmeğinde ve gözü de eşinin üzerinde olur»[189].

Kur'an ve Hadîs hükümleri arasında Arap bedevisini küçültücü nice sözler olduğunu diğer kitaplarımızda belirtmiştik. Arap'ı böylesine küçülten bu tür hükümler ve Arap atasözleri yanında Türk'ün Arap için söyledikleri hiç kalır.

Öte yandan Arap'ın Türk aleyhinde söyledikleriyle, Türk'ün Arap aleyhinde söyledikleri aynı ağırlıkta ve aynı yıkıcılıkta şeyler değildir. Çünkü Arap'ın söylediklerinin gerisinde kendisini Peygamber olarak kabul ettiren Muhammed durmaktadır. Bu itibarla biz Türk'-

189) Mohammed Ben Cheneb, **Proverbes Arabes de l'Algerie et du Maghreb**, Paris 1906, 3 cild; yukarıdaki hususlar için bk. Vol. II, s. 18-9, 88, 234.

Levent Şahverdi Arşivi

lerin «Arap'ın saçı» ya da «Ne Arap'ın yüzü ne de Şam'ın şekeri» şeklinde küçültmelere başvuruşumuz ile Arap'ın bizim aleyhimizde «Utruk al-Turka mâ tarakûka in ahabbûka va'in gadibûka kataluka» (...Türk'e yanaşmayın, çünkü sizi severse sizi soyar, sevmezse sizi gebertir) şeklindeki konuşması arasında derece ve ağırlık bakımından fark vardır. Çünkü Arap'ın bu küçültmelerinin Arap peygamberi Muhammed'e inen kökeni olduğu kabul edilir. Yine bunun gibi bizim kara kediyi «Arap kedi», ya da fotoğrafilerin negatifini «Arap» sözcüğü ile tanımlamamızı, Arap'ların bizi «küçük gözlü, yayvan suratlı, insanlığa felâket getirici ırk» şeklinde tanımlamalariyle bir tutmak yersiz olur; çünkü Arap'ın ağzında yer alan bu sözlerin aslı Muhammed'ten sadır olmuştur. Etkisi ve yarattığı sonuç hiç kuşkusuz bizim söylediklerimizle kıyaslanmayacak kadar yıkıcı olmuştur. Kaldı ki Arap'ın bütün kötülüklerine rağmen Türk'ün Arap'a karşı davranışı, yine Türk'ün Türk'e ya da başkalarına karşı olan davranışlarından çok iyi olmuş, ve Arap, kendinden görmediği iyi yönetimi ve davranışı Türk'ten görmüştür. Bütün bu hususları **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** kitabımda ele almıştır. Burada üzerinde durmak istediğim husus Türk ve Arap halklarının birbirleri aleyhinde sarfettikleri sözlerden ziyade birbirlerine yaptıkları kötülüktür. Arap aleyhtarı Türk atasözleri ya da küçültmeleri yüzünden Arap milleti manen ve maddeten çökmüş ve sönmüş değildir. Önemli olan şey küçük düşürücü sözler ve küfürlerden ziyade millî çıkarlara ölüm damgası vuran davranışlardır. Arap'ın Türk düşmanlığı bu bakımdan Türk için yıkıcı, geriletici ve öldürücü olmuştur. Araptaki Türk aleyhtarlığı sadece atasözleri ya da küçültmeler şeklinde değildir, fakat Türk'ü **Türklüğünden,** benliğinden ve milliliğinden çıkarıcı, kendi kendisine karşı düşman kılıcı, **nihayet tüm varlığından** ve topraklarından yoksun hale sokucu nitelikte olmuştur. Bu aleyhtarlık Türk'ü «Korkutucu, öldürücü, uygarlıktan nasibini almamış, Arap'ın gerileticisi, İslâmiyeti ilkel din haline getiren, fikren ve ruhen yetersiz, gelişme olanağından yoksun» ve benzeri görünümler içerisinde dünyaya tanıtan ve bununla da kalmayıp arkadan vuran eylemler şeklinde ortaya çıkmıştır. Tarihte hiçbir millet, Arap'ın Türk'e yaptıklarından daha büyük kötülükleri bir başka millet için yapabilmiş değildir. Bütün bu hususları yukarda adı geçen kitabımda özetlemeğe çalıştım.

Şimdi durum böyle iken, tarih profesörümüzün yaptığı gibi kalkıp da : «Araplar bizim hakkımızda böyle düşünüyorlar da biz onlar hakkında daha mı iyi düşünüyoruz» şeklinde kıyaslamalara kalkışmak ve Arap'ı mazur kılmak insafsızlık olmaz mı?

Levent Şahverdi Arşivi

D — Türk'e ihânet ve kötülük eden Arap'ı kutsal bilen ve ona karşı laf söyletmeyen profesörlerimiz :

ARAP'ın Türkler için «Hayvana yaklaşık yaratık, felâket getirici ırk, barbar millet, vb» gibi tanımlamalarından tutunuz da «İslâmiyete ve her türlü uygarlığa felâket getiren Türklerdir» şeklindeki saldırılarına varıncaya dek bütün haksızlıkları ve yalanları karşısında susan, kılını kıpırdatmayan, dikhakçılık adına dahi olsa ağzını açmayan şeriatçımız, kitabımda Arap bakımından küçültücü bulduğu sözler için çılgına dönmekten ve hemen Arap savunmasını yapmaktan kendini alamaz. Tarih profesörümüz Üçok bunlardan biridir. Örneğin kitabımdaki : «Denilebilir ki Türkler hakkında **Barbar** deyimini ilk kullanan Araplar olmuştur» şeklindeki satırlardan ya da «Şeriat... hükümlerinde **fellah** ...küçültücü ve hor bir davranışa muhataptır» şeklindeki açıklamadan, Araplar adına fevkalâde alınmış olmalıdır ki tutmuş : «Arapça'da **barbar** sözcüğü yoktur» ya da «fellah deyimi ekinci, çiftçi demektir, Kur'ân'da çiftçileri küçültücü hüküm yoktur,» şeklinde, anlayış kıtlığından mı yoksa Makyavelik bir kurnazlık ve bilmez görünmüşlükten mi olduğunu kestiremediğim bir taktiğe başvurmuştur. Oysa ki «Yabanî, hayvana yaklaşık, fikren yetersiz, gaddar, uygarlık düşmanı,» gibi sözcüklerin, ortaklaşa bir söyleyişle BARBAR anlamına geldiği ve bütün bu sözcüklerin Araplar tarafından Türkler için kullanıldığı ortadadır; bu böyle iken «Arapça'da barbar sözcüğü yoktur, binaenaleyh Arapların Türkler için barbar demiş olmaları yalandır» diye bilgiçliğe kalkışmak gülünçtür. Kaldı ki al-Belâzûri'nin **Kitab Futûh al-Buldan** adlı yapıtını yabancı dillere çeviren Arap asıllı Profesör Hitti bu sözcüğü kullanmıştır. Mısır müftüsü Muhammed Abduh **al-İslâm Ve'l-Nasraniyya**'daki yazılarında Türkler için : «Bu barbarların etkisi altındadır ki İslâm'ın entellektüel uygarlığı bozulmuştur» şeklinde deyimler kullanmıştır[190].

«Fellah» sözcüğüne gelince : konuşma dilinde bu sözcüğü biz **Bedevî** anlamında alır ve genellikle **Arap fellahı** diye konuşuruz. **Fellah** ve **Bedevî** sözcükleri aşağı yukarı eş anlamda olmak üzere ve kentli olmayan Arapları da kapsayacak şekilde HALKI ifade eder olmuştur. Gerek Kur'ân âyetleri ve gerek Hadîs hükümleri arasında Bedevî'yi ve fellahı küçültücü, aşağılatıcı ve horgörücü esaslar yer almıştır. Örneğin Kur'ân'ın **al-Tavba** Sûresi'nin 97 ci âyetinde şöyle der : «Bedevi'ler kâfirlik ve munafıklık bakımından şehirlilerden be-

190) Bk. Arsel, **Arap Milliyetçiliği**, s: 72, 138.

Levent Şahverdi Arşivi

terdir...»; aynî Surenin 98 ci âyetinde de : «Bedevîlerden öyleleri vardır ki... bekledikleri kötü belâlar kendi başlarına gelsin».

Hatırlatmakta yarar vardır ki Muhammed, kendisi Bedevî Araplardan olmayıp asîl sayılan Kureyş kabilesinden bulunduğu ve Bedevîlerden de çok çektiği içindir ki Bedevîler hakkında olumsuz bildiği esasları Kur'ân'a yerleştirmiştir. Bıraktığı Hadîs'ler arasında da buna benzer ve Bedevîyi küçültücü hükümler vardır. Bir Hadîs'inde şöyle demiştir : «...Kibirlenmek de at ve deve sahipleri ile mavâşî sahibi Bedevî fellahlardadır». Bu Hadîs'i, Diyanet İşleri Bazkanlığınca yayınlanan **Sahih-i Buharî Muhtasarı**... adlı serinin IX.cu cildinde 1361 sayılı Hadîs olarak bulmak mümkündür. Görülüyor ki Ebû Hureyre'den rivayet olarak gelen ve Diyanet İşleri Başkanlığının Resmî yayınlarında yer alan bu hadîs'te **fellah** sözcüğü vardır, ve hem de tarih Profesörü Üçok'u utandırırcasına «...Bedevî fellahlar» biçiminde yazılıdır. Oysa ki Üçok, eleştirisinin XXXIII cü sayfasında, o büyük bilgiçliğiyle şöyle demektedir : «Bizim bildiğimiz **'fellah'**; ekinci, çiftçi demektir. Kur'ân ve hadîste ekinci ve çiftçilerin küçültüldüğü hakkında hiçbir hüküm bilmiyoruz... Mısır ancak 693 yılında yani... Peygamberin ölümünden 7 yıl sonra fethedilmeğe başlanmıştır. Arsel henüz fethedilmemiş olan Mısır'da... Muhammed'in fellahlara reva gördüğü kötü muameleyi nereden öğrenmiştir?».. Bu satırları okurken kendi kendime : «İlâhî Üçok, insan şu yukardaki âyetleri ve hadîsleri, bunlara eklenebilecek diğerlerini bilmeden bu tür esprilere nasıl kalkışabilir?» dedim. Fakat ne olursa olsun şu küçücük örnek bile şeriat alanında kendilerini otorite sananlarımızın bilgi ve zihniyet kertesi hakkında, ve ille Arap'ı savunacağım diye körü körüne ne gibi durumlara düşebilecekleri konusunda fikir vermeğe yeterlidir. Güzel türkçemizi terkedip arapca'yı resmi dil yapmış olmamızın nedeni de budur. **Kavm-ı Necib** diye bildiğimiz Arap'lara ve Tanrı dili sandığımız arapça'ya karşı laf söyletmeyişimiz de bundandır. Her dönem itibariyle bu böyle olmuştur.

Meşrutiyet yıllarında Türkçe'yi ve Türklük bilincini canlandırmak isteyenlerin başına gelenler yakın tarihimizin acı anılarıdır. Bir zamanlar Hüseyin Cahit (Yalçın). «Köhne Arapça kitapların okutulmasına son vermek, Batı'nın bilim kitaplarına yönelmek gerektir» dedi diye nerede ise çevresindekiler tarafından boğazlanacaktı. **TÜRK** sözcüğünün kullanılmasına dahi tahammül göstermeyen ve Türk'ü Arap'a karşı çok aşağı gören, hattâ TÜRK diye bir **«yaratık»** olamayacağını savunan profesörlerimiz ve düşünürlerimiz vardı ki bunlar, şeriatçı

Levent Şahverdi Arşivi

güçlerle birlikte Türkçülere ve Türk dilini diriltmeğe çalışanlara karşı cephe almışlardı; **«Türk ordusu, Türk ülkesi, Türk hükümeti»** gibi sözcükleri ve tümceleri kullananlara karşı şahlanırlar ve «Ne demektir TÜRK? Bizler tüm olarak İslâm içerisinde erimişizdir, Türk filan değil sadece ve sadece müslümanız» derler, ya da «Araplara kıyasla biz Türkler ne değer taşırız ki?» şeklinde konuşurlar, Arap peygamberinin Arap ırkını asîl ve üstün ve Tanrının sevgili milleti gibi gösteren sözlerine sarılırlardı : Üniversitede hocalık yapan Ahmed Naim gibiler : «Türk'ün geçmişini bilmeğe ve öğrenmeğe hiç gerek yoktur... Muhammed ile olan ırkî yakınlıkları, Arapça'nın Kur'ân dili olması, İslâm'ı getirmiş bulunmaları ve bu yüzden kendilerine (yani Araplara) karşı beslenilmek gereken minnet duyguları nedeniyle **Arap ırkı,** diğer bütün ırkların özellikle bizim ırkımızın (yani Türk ırkının) çok üstünde kabul edilmeli, herkes tarafından sayılmalı ve sevilmelidir» diye yazar; Mustafa Sabri gibi Şeyh-ül İslâm'lar : «Araplara kıyasla biz (Türkler) ne değer taşırız ki» deyip Arap ırkının üstünlüğünü belirterek ve Türk toplumuna benlik vermek, Türk dilini yaşatmak isteyenlere bütün nefret ve hiddetiyle saldırarak onlara karşı **Soysuzlar** deyimini kullanır; Rıza Tevfik gibi düşünürler Arap Şeyhi Emir Abdullah'ın,[191] hani İngilizlerle birlik olup Türk'ü sırtından hançerleyen Arap milliyetçisinin baş danışmanlığını yapar; Abdülhamid gibi Padişahlar Arap'ı Türk'e tercih ederlerdi[192]. Ve onlar bunu yaparken Arap ülkelerinde Türk'ü «Soysuz Türk» diye yuhalayan, yok etmenin yollarını arayan güçler iş görürdü[193].

Bu listeyi uzatmak kolay. Fakat hazin olan husus şudur ki aradan nerede ise yüzyıla yakın zaman geçmiş olmasına rağmen durumda bir değişiklik yoktur. Bugün de ayni bilinçsizlik ve bilgisizlik içerisinde Arap'ı kutsallaştıran, Arap'a karşı laf söyletmeyen ve onun saldırılarına karşı Türk'ü savunanları kâfir sayan güçler ve çevreler vardır. Şeriatçı'nın «millî benlik» nedir bilmeyen ve bunu «şoven milliyetçilik» ile karıştıran zavallı mantığına sığınanlar Arap'ın Türk hakkındaki niyet ve emellerini özetleyen kitabımı maksatlı, kasıtlı, gereksiz ve iki millet arasında «ara açıcı» nitelikte bulmaktan geri kal-

191) Bu konuda bk. Muhammed Asad, **The Road to Mecca,** New York 1954, s : 119.

192) Bu hususlarda daha fazla bilgi için bk. Arsel, **Arap Milliyetçiliği...** s : 527 ve sonrası.

193) Beyrut ve Şam gibi Arap kentlerinde Türk'e karşı girişilen davranışlar için bk. A. L. Tibawi, **Arabic and Islamic Themes,** London 1976, s : 118, 147.

Levent Şahverdi Arşivi

mamışlardır. Tarih profesörlerimiz, ilâhiyat hocalarımız ve onlardan «ışık» alan yazarlarımız Arap milliyetçisinin Türk hakkında söyler ve yazar olduğu yalan ve iftiraları, küçültmeleri «kasıtlı olarak» ortaya çıkardığımı, hattâ uydurduğumu, oysa ki buna gerek bulunmadığını, esasen Türk egemenliği altında kalmış her ulus gibi Arapların da Türkler aleyhinde konuşup yazmalarının doğal olduğunu iddia etmişlerdir[194]. Arap suçlamalarına ve yalanlarına karşı Türk aydınının suskunluğunu olumlu karşılamayışımı Türk aydınından şoven bir milliyetçilik beklediğim anlamına getirmişlerdir. Bu vesile ile burada yeniden belirtmek isterim ki Arap'ın Türk düşmanlıklarına saldırılarına, hakâret ve küçültmelerine ve haysiyet yıkıcı suçlamalarına karşı bu bizim insanlarımızın susmuşluğu ya da boyun eğmişliği ve hattâ tüm bu durumları dinsel bir gerek olarak benimsemişliği gerçekten görülmemiş bir şeydir. Batılı'nın en ufak bir saygısızlığını ya da önem vermezliğini ulusal felâketmiş gibi sayıp olmadık tepkiler gösteren bu insanlar, Arap'ın yüzyıllar boyunca (Türk egemenliği altına girmeden önce ve başkaları tarafından kışkırtılmadan) Türk ırkı hakkında: **«Hayvana yaklaşık Türk, Kana susamış Türk, Yamyam Türk, Barbar Türk, insanlık ve uygarlık düşmanı Türk, İslâmiyeti ve Arapları gerileten ve ilkel kılan Türk,** vb...» şeklinde iftiralar, hakaretler ve küfürler savurması karşısında duygusuzdurlar. İslâm dünyasının en büyük bilgin diye bildiği yazarların, özellikle tefsir ilminde, Kur'ândaki **Ye'cûc-Me'cûc** efsanesi vesilesiyle (örneğin **Kehf Suresi,** 95-97 âyetleriyle) Türkleri: «İnsanlık düşmanı bir canavar sürüsü... insan eti yeme geleneğinden yamyam millet» niteliğinde göstermelerini mazur ve uygun bulurlar.

Yukarda da belirttiğimiz gibi Yahudi ve Hıristiyan yorumcuların yaptıkları şekilde, müslümanlıktan sonra «Yahudi hurafatının varisi olan ve eski yüzyılların İsraîliyatını İslâmi şekiller altında sürdüren Arap yazarların (ya da Arap ruhlu ve Araplaşmış olan yazarların) **Ye'cûc-Me'cûc'a** ait muhayyelâtı Türk ırkına uydurmaları» onları rahatsız etmez. Verilebilecek sayısız örnekler arasında yukarıya aldıklarımızı hatırlayalım: al-Bagdadî'nin **Lûbab üt-te'vil fî maâni-ti-Tenzil** adlı yapıtiyle Kur'ân ve hadîs'lere dayanarak Ye'cûc ve Me'cûc diye tanımladığı Türkleri: «Dünyayı ve insanlığı yok etmek için uğraşan...

194) Üçok'un eleştirisinin XXV ci sayfasına; Ayrıca bu eleştiriye dayanarak Tercüman Gazetesinde yazan E. Göze'nin yayınladığı iki makaleye (30 ve 31 Aralık 1978 nüshaları) bakınız.

Levent Şahverdi Arşivi

hayvana yaklaşık ırk» olarak tanımlaması; yine ayni şekilde al-Beyzavî'nin **Envâr üt-Tenzil** ve **Esrâr üt-Te'vil** adlı yapıtiyle Kur'ân'daki Ye'cûcleri Türklerden sayıp felâket getirici ırk olarak tanıtması; yine Taberî'nin **Camiül-Beyân** adlı kitabiyle ya da al-Nesefî'nin **Lübâb üt-Te'vil** adlı yapıtiyle, ya da al-Nüveyrî'nin **Nihayet-ül-İreb fî funûn al-edeb** adlı; İbnül Esîr'in **En Nihayetü fî garîb al-hadîs** adlı yapıtiyle (ve daha nice sayabileceğimiz kaynaklarla) Türkleri hep Kur'ân'daki Ye'cûc-Me'cûc'lar şeklinde ve «bazı hususlarda insana benzeyip bazı hususlarda benzemeyen yaratıklar» olarak göstermeleri; ve bu doğrultudaki hadîslerin Buharî ve Mûslîm'den naklen resmî yayınlarımıza girmesi; öte yandan Türk'ün aleyhinde iş gören bu bilgilerin bizim medrese kafalı bilginlerimizce aynen benimsenmiş olması (örneğin Ahterî Mustafa Efendi'nin **Ahterî-i Kebîr**'de ve Âsım Efendi'nin **Kâmûs** adlı yapıtlarında yaptıkları gibi), bizim bu duygusuz insanlarımız için önemsizdir. Bütün bu bilginlerin ve küçültmelerin Türk'ün kafasına ve iliklerine kadar yerleştirilmesine, dünya kamu oyunu etkilemesine karşı ilgisizlerdir. Öte yandan Arap Üniversitelerinde yeni kuşaklar yetiştiren Arap profesörlerin, eskiden olduğu gibi bugün dahi, Arap'ın tarihî Türk düşmanlığını, daha da bilimsel bir kılığa sokarak ve Arap geriliklerinin sorumluluğunu Türk'e yükleyerek, bir yandan kendi milliyetçi gelişmelerini sağlamak, diğer yandan da kendi geriliklerini tüm dünyaya özürlü göstermek kurnazlığiyle davrandıklarından habersizdirler; haberleri olsa bile **Kavm-i Necip** diye bildikleri Arap'a karşı aşağılık duyguları içerisindedirler : Arap'ın Türk'e câiz gördüğü haksızlıklara, iftiralara, aşağılatmalara râzıdırlar.

E — Şeriat'ın Arap için milliyetçilik kaynağı olup Türk için millî bilinç yoksunluğu yaratmasına aldırış etmeyen Biz Profesörler

İslâmiyet demek Arap'a özgü ögelerin oluşturduğu kuruluş demektir. Bu ögeler arasında Arap'ın gelenekleri, Arap'ın nitelikleri, Arap'ın dili, ve Arap tarihi olduğu kadar Arap ırkının tarihî Türk düşmanlığıda yer almıştır. Bundan dolayıdır ki Arap milliyetçiliği davasını eleştirmenin biz Türk'ler bakımından son derece büyük önemi ve yararlılığı vardır. Kendi yaşamlarımızla ilgili çeşitli sorunların yanıtını bu eleştirmeden çıkarmak mümkündür. Geri kalmışlıklarımızın, mutsuzluklarımızın, millî benlik ve bilinçten yoksunluklarımızın ve daha kısacası her kötüye doğruluşumuzun nedenlerinin büyük bir kısmını bu konuya el atmakla kavramamız kolaylaşır. Birazdan da belirteceğimiz gibi bu konuyu araştırmak ve tartışmak, sadece biz Türk'ler bakımından değil fakat Arap'lar bakımından da yararlıdır. Ancak ne

Levent Şahverdi Arşivi

var ki böyle bir konuya eğilmenin önemini ve gerekliliğini idrâk edebilecek bir ortam, bu ortamı oluşturacak bir aydın sınıf henüz yetişmemiştir ülkemizde. Aksine bu konuyu ele almayı «kâfirlik» sayan ya da «Arap kardeşlerimizle ara açma amacına dönüşük davranış» şeklinde yorumlayan ve maksatlı bulan, ya da hiç olmazsa «yersiz ve uğraşmaya değmez» diye küçümseyen bir çoğunluk vardır ki, size, Türk'ü Arap suçlamalarına, iftiralarına ve yalanlarına, hattâ saldırılarına karşı savunma olanağını dahi tanımaz, ve tek cümle ile Arap'a karşı laf konuşturmaz. Bunlar arasında Üniversite profesörleri, yazarlar ve konuşmacılar birbirleriyle yarışırcasına Arap tarafını tutar, Arap'ın Türk aleyhtarlığını özürlü kılarlar.

Örneğin, bir Üniversite profesörü, yarım yamalak okuduğu kitabım için, «(Arsel) Arapların... Türkler aleyhine sözlerini toplamakta o kadar büyük bir gayret sarfetmektedir ki...» yine «...başka ulusların Türklere yağmacı dediklerini kanıtlamak için bu kadar uğraşmaya değmez» şeklinde yermelerde bulunmuş ve ondan «ilim ışıkları» alan bir gerici gazetenin yazarı da «Arsel bu hususta vazifeli ve kasıtlıdır. Nitekim, Türk aleyhinde Araplar ve İranlılar tarafından söylenmiş ara açacak mahiyette sözler bulabilmek şehveti ile aklın alamayacağı... yanlışlar işlemiştir»[195] demiştir.

Görülüyor ki bu kişiler kitabımın esas temasından ve yazılış amacından pek habersizdirler. Kendilerine nasıl atlatmak mümkün olabilir, bilemiyorum ama kısaca özetlemekten de kendimi alamıyorum: Kitabımın esas tema'sı Arap'ın Türkler aleyhine sarfettiği sözler, sövmeler, küçültmeler, hattâ saldırılar ve bunların ortaya vurulması, kanıtlanması değildir. Hiç kuşkusuz ki Arap'ın Türk hakkında savurduğu küfürleri ve küçültmeleri, bilmekte ve «din kardeşi» postuna bürünmüş dostlarımızı tanımakta büyük yarar vardır. Fakat kitabımın asıl tema'sı, Arap'ın yüzyıllar boyunca:

— Türk aleyhtarlığı ögesini kendi milliyetçiliğine güç kaynağı yapması (tıpkı din ve dil ögelerini yaptığı gibi), yaparken de kendi geriliklerinin ve ilkelliklerinin sorumluluğunu Türk'ün sırtına yüklemesi, Türkleri İslâm'ın ve uygarlıkların yıkıcısı gibi göstermesi (ki Arap'ın büyük bir ustalıkla işler olduğu bu tez Batı'nın da benimser olduğu bir tezdir), bu iftira ve yalanlarını bindörtyüz yıl boyunca sürdürüp gitmesi;

195) Bk. Üçok, agy. sh. XXVI - XXVII.

Levent Şahverdi Arşivi

— Öte yandan Arap'ın İslâm dini'ni, evrensel bir din imiş gibi gösterip onu kendi milliyetçiliğine araç yapması buna karşılık «evrensellik» masallarına kanan biz Türklerin, millî olan her şeyimizi (örneğin dil'imizi, geleneklerimizi, akılcılığımızı, kadına değer veriliğimizi, vb), benliğimizi yitirmemiz; hususları ile ilgilidir:

Arapların bizim hakkımızda söylediklerini «Türkçe olarak Türk okuyucuya sunmaya hiç gerek yoktu» derken, hiç kuşkusuz ki Arap milliyetçiliğinin yüzyıllar boyunca değişmemiş olan temel esaslarının ne olduğundan, VII'ci yüzyıldan günümüze gelinceye dek, yani 1400 yıl boyunca, bu esasların Arap çıkarlarına ve Araplık davasına ne hizmetlerde bulunduğundan, Türk bakımından ne felâketler doğurduğundan tamamiyle habersizdirler. Arap'ın Türk aleyhtarlığının sadece küfürlerden ibaret olmayıp Türk'ü benliğinden, geçmişinden, geleneklerinden, meziyetlerinden, güzel dilinden ve her şeyinden yoksun edici, daha doğrusu Araplaştırıcı içerilikte olduğunu, Türkleri dünya kamu oyu önünde «uygarlık katili» durumunda tuttuğunu bilmemektedirler. Arap'ın Türk aleyhtarlığı tez'inin, dinsel ve bilimsel esaslara dayatılmış olarak, Arap halklarına anlatılır olduğunu, Arap Üniversitelerinde Arap kuşaklarına öğretildiğini düşünememektedirler. Arap milliyetçiliğine malzeme işini gören esasları bilmenin Türk için hayati bir önem taşıdığını takdir edecek durumda değillerdir. Bundan dolayıdır ki Türk aydınının ve din adamlarımızın bu konulardaki bilgisizliğine, susmuşluğuna çattığım için beni şoven milliyetçilikle suçlamaktadırlar. «Şoven» sözcüğü ile «İnsancıl milliyetçilik» deyimleri arasındaki farkı bilmeyenlerin yaptıkları şey daima budur. Bu gibi kişilere, insanlık âilesine yararlı hâle gelebilmek için benliğimize ve Türk'e özgü niteliklerimize (örneğin akılcılık, kadını yüceltmek, gibi niteliklerimize) sahip çıkmamız gerektiğini, bunun şovenlikle ilgisi bulunmadığını anlatmak kolay değildir.

F — İslâm dini'nin ve İslâm uygarlığının Türk'ler yüzünden gerilediği iddiaları karşısında susan Biz Profesörler

Önceki sayfalarda da temas ettiğimiz gibi Arap milliyetçiliğinin en sağlam kaleleri sayılan Arap Ünversitelerinde İslâm dini'nin ve İslâm uygarlığının birer Arap yapıtı olduğu ve bu kuruluşların Türk'ler yüzünden bozulduğu, yok olduğu okutulur.

Eskiden olduğu gibi bugün de Arap milliyetçisi, ilkokulundan Universite kademelerine kadar Arap kuşaklarını bu inanışla oluştu-

Levent Şahverdi Arşivi

rur, ve Arap geriliklerinin tüm sorumluluğunu Türk'ün sırtına yüklemek suretiyle dünya kamu oy'u önünde kendini özürlü kılmağa çalışır. Bütün bu iftira ve yalanlara karşı Biz Türk Profesörleri susar ve Arap'ın yanında yer alırız.

Oysa ki İslâm uygarlığı diye bilinen aşama ne Arap'ın var kıldığı ve ne de İslâmın özünden ve İslâmî verilerden doğma bir sonuçtur. Islâm uygarlığını Arap yaratmış da Türk yıkmış değildir; Arap olmayanlar yaratmış ve Şeriat kafası yıkmıştır. Daha başka bir deyimle Islâm uygarlığı Arap'tan olmayan ögelerin İslâm dışı kaynaklardan, eski YUNAN'dan yararlanarak oluşturdukları bir sonuçtur. İslâm uygarlığının yapıcıları arasında ar-Râzi'lar al-Farabîler İbn Sina'lar, İbn Haldun'lar İbn Rüşt'ler ve saymakla bitmeyecek ad'lar yer almıştır. Bunların hepsi de, aslında ya İranlı'dır ya da Türk'tür[196]. Fakat ne var ki hepsi de Arapça yazdıkları ve şeriat malzemesini (örneğin Kur'ân'ı) kullanıyor göründükleri içindir ki genellikle Arap diye anılmışlardır; Batı bunu özellikle böyle bilmiştir.

Öte yandan bu bilginler ve düşünürler, kendi uğraşı alanlarında Islâmî esasları (örneğin Kur'ân ya da Hadîs/sünnet hükümlerini) kendilerine bilim malzemesi yapmış değillerdir; sadece yapıyor görünmüşlerdir. «Her bilim Kur'ân'dadır, Kur'ân dışında bilim yoktur» şeklindeki dinsel inanç[197] ve inanışa uymak zorunluğu yüzünden (çünkü aksi takdirde zındık sayılıp yok edilmeleri mümkündü) bu tutum ve davranışa yönelmişlerdi.

Oysa ki kendilerine bilim malzemesi yaptıkları şey, esas itibariyle, eski Yunan kaynaklarıdır; örneğin Aristo'dur, Eflatun'dur, Galen'dir, Hippokrat'tır, ve daha niceleri ve onların yapıtları, fikirleri ve görüşleridir. Örneğin İslâm dünyasının en büyük tıp dehası kabul edi-

---

196) İbn Haldun'un **Mukaddima** adlı yapıtında Arap'tan ilim adamı, düşünür çıkmadığı ve çıkmasına olanak bulunmadığı, İslâm dünyasının yetiştirdiği bilim adamlarının Arap asıllı olmayanlardan çıktığı belirtilir.

Bu yapıtın İngilizce çevirisi Türkçe çevirisinden daha iyi olduğu için yukarıdaki konuda bk. Ibn Khaldun, **The Muqaddima; An Introduction to History,** (İngilizce çeviri : F. Rosenthal) **New** York 1958, Vol. III, s : 311.

197) Kur'ânda, Kur'ânın her ilmin kaynağı olduğu ve Kur'ân dışında ya da Kur'ân'a aykırı ilim olamayacağı hususu belirtilmiştir. Her ne kadar «İlmi Çin'de de olsa ara bul» şeklinde bir söz varsa da buradaki «ilim» sözcüğü akıl yolu ile aranmak gereken müspet ilim değil, fakat Kur'anda varolduğu sanılan ilimdir.

Bu hususta bk. Arsel, **Teokratik Devlet...** s : 368.

Levent Şahverdi Arşivi

len İbn Sina, tıp ilmini Kur'ân ya da Hadîs kaynağındaki verilere göre öğrenmiş, uygulamış ve geliştirmiş değildir; eski Yunan bilginlerinin yapıtlarına (örneğin Galen'in bilim diye ortaya koyduğu esaslara) sarılarak ilim yapabilmiştir. Eğer Kur'ân ve Hadîs kaynağındaki esaslara göre bilim yapmağa kalkmış olsa, örneğin : «Hastalık (veba) sarî değildir, Tanrı'nın izni olmadan sirayet etmez; hastalık ateşi ne kadar yüksek olursa kişinin günahları o kerte dökülür, sarılık hastalığı okutmakla (üfürükle) diğer hastalıklar ise tükürük ve toprak karışımı ilâçlarla iyileştirilmelidir» şeklindeki Tanrı ve peygamber emirlerine itibar etse idi tıp bilgini değil, fakat olsa olsa müneccim başı olurdu. Oysa ki o, akıl dışı bu verilere değil, fakat Galen'in ya da Hipokrat'ın ve diğerlerinin buluşlarına, yerleştirdikleri ilim esaslarına göre ilim yapmış, büyük bir otorite olmuştur. ar-Râzî, Farabî, İbn Haldun, İbn Rüşt ve diğerleri (ki bunların hepsi de ya İranlı ya da Türktür) hep bu şekilde, hep eski Yunan bilimlerini ve bilginlerini rehber edinerek, hareket noktası bilerek bilimsel aşamada bulunabilmişler, İslâm uygarlığı diye tanımlanan yapıtı oluşturmuşlardır. Fakat ne yazık ki bunu yaparlarken, biraz önce belirttiğimiz gibi, hep şeriat'a bağlı imiş, her ilim Kur'ân'da varmış gibi davranmışlar, biraz cesaret gösterip fikir ve düşünce bağımsızlığına yönelik davranış örneği verememişlerdir. Öte yandan İslâm dünyasının pek öğünür olduğu mutasavvıflar ve düşünürler (örneğin İbn ül-Arabî), ya da tutucu çevrelerin **Hüccet-ül İslâm** diye yücelttiği al-Gazzâlî'ler dahi eski Yunan düşünürlerini kendileri için kaynak almışlardır. **al-Risalat al-Laduniyya** adlı kitabında : «...Ruh yüce Tanrı'dan geldiği içindir ki (insan) vücudunda bir yabancı madde gibidir (ve bu nedenle) eninde sonunda yine döneceği kaynağa gözünü çevirmiştir» derken Gazzâlî[196], eski Yunan düşünürlerinden Plotinus'un **Enneads**[199] yapıtında belirttiği : «Ruh'un davranışları kendi kaynağına göre ayarlanır» şeklindeki sözlerini tekrarlamaktan başka bir şey yapmış değildir. Yine ayni şekilde «Ruh bedenin yapışığı değildir, ondan da kopmuş değildir, fakat o bedenle ilgilidir, ona karşı cömerttir ve ona yararlıdır» derken[200] bizim bu ünlü Gazzâlî'miz, yine Plotinus'un kitabındaki : «Bu

198) Gazzali'nin bu kitabının İngilizce çevirisi için bk. **al-Risalat al-Laduniyya**, by al-Ghazali, Journal of the Asiatic Society of Gr. Britain and Ireland, April 1938, pp. 177-200, July 1938, pp. 353-375, (Çeviri : Margaret Smith); yukardaki pasaj için bk. s : 199.

199) Plotinus, **Enneads**, VI, 8.

200) Gazzali, age. s : 199.

Levent Şahverdi Arşivi

safhada RUH... vücutla ilgili olup yaratıcı ve şekillendirici gücünü (vücuda) geçirir» tümcesini kopya etmiştir[201].

Eski Yunan'dan ilim ışığı alarak ilim yapabilen ya da düşünebilen İslâm düşünürleri ve bilginleri arasında Aristo'yu, ve diğerlerini kutsallaştıranlar vardır. Bu kaynakları kutsallaştırdıkları ve bu bilginlerle ilişki kurabildikleri içindir ki ilim ve düşün aşaması yapabilmişlerdir. Oysa ki Batı aynı kaynaklardan yoksun kaldığı içindir ki o dönemde geri kalmıştır.

Hıristiyanlığın yerleşmesi sonucu olarak eski Yunan bilim kaynaklariyle ilişkisini kesen, bu nedenle Ortaçağ karanlıklarına dalan Batı'yı bu kaynaklara ve eski Yunan yapıtlarına yeniden kavuşturanlar da işte bu ayni kaynaklardan yararlanmış olan İslâm bilginleridir : ar-Razı'lardır, Farabî'lerdir, İbn Sina'lardır, İbn Rüşt'lerdir, ve saymakla bitmeyecek kadar çok kişilerdir. Batı onların aracılığiyle eski Yunan'a kavuşarak uyanmış, Renaissance dönemini yaratmış, karanlıklardan kurtulmuş, uygarlığını kurmuştur. Buna karşılık İslâm dünyası, kendisini uygarlığa eriştiren bilginleri ve düşünürleri, ilmi Kur'ân kaynağında değil, fakat eski Yunan kaynağında arıyor diye zındık ilân edip susturma yolunu seçmiştir. ar-Razı'ları, İbn Sina'ları, Ibn Rüşt'leri, vb. hep akılcı bilimlere itibar ettikleri ve akılcı bilimleri Tanrı'dan gelme sayılan verilere tercih ettikleri iddiasiyle yok etmeğe çalışmıştır. Sineğin bir kanadında günah diğerinde sevap bulunduğuna, ya da hastalığın insanlarda sari olmayıp develerde olduğuna, ve buna benzer nice şeye inanan, bu inançlarını dinsel hükümlere dayatan (örneğin al-Gazzâlî'ler, İbn Tüfeyl'ler, vb). eski Yunan'dan (örneğin Aristodan) esinlenen ve yararlanan Farabî, İbn Sina vb. gibi büyük bilginleri dinsizlikle ve cahillikle suçlamışlardır.

Farabî'yi ve İbn Sina'yı Aristo'dan yararlandılar, Kur'ân dışında ilim aradılar diye suçlayan, ve İslâm'ın düşmanı olarak ilân eden bu kişiler, örneğin Gazzâlî, böylesine ilkel bir suçlama yoluna giderken, kendisi Plotinus'tan fikir hırsızlıkları yapardı. Farabî'yi, İbn Sina'yı ve onlarla birlikte Aristo'yu, yani beşeriyete ve uygarlık aşamalarına tarihte en büyük hizmeti dokunan bu düşünürü, «cahil» diye damgalarken, kendisi sineğin bir kanadında sevap diğerinde günah bulunduğunu ya da ölü ve hayvanla cinsel ilişki'den sonra kaza orucu tut-

201) Plotinus, age., VI, 10.

Levent Şahverdi Arşivi

mak gerektiğini, buna benzer akla sığmaz şeyleri[202], bütün bunlar İslâm'ın temel esaslarıdır ve Muhammed'in ağzından çıkmış hükümlerdir diye, benimser, bu tür konuları işlemekle bilim yaptığını sanırdı. Ibn Tufeyl onun bir başka benzeri idi. Sayıları saymakla bitmeyecek bu tip kişilerdir ki Farabî, İbn Sina, ar-Râzi vb. gibi aydın kafalı güçlere yaşam olanağı bırakmamışlardır. Ve bu gerici eğilimler sonucu olaraktır ki akıl ürünü bilimlere yönelme olanağı kalkmış, şeriatçı düşün egemen olmuştur. İslâm uygarlığının çöküşü ve sönüşü, en kısa özetiyle, bundandır. İslâm uygarlığının en büyük düşmanları Gazzâlî, İbn Tufeyl ve benzerleridir. Türk'ü sorumlu tutmak isteyenlerin her şeyden önce bu hususları eleştirmeleri gerekir. Bütün bu gerilemelerde Türk'ün dahli var mıdır, yok mudur, hiç kuşkusuz ki bu da ayrıca tartışılabilecek bir konudur, fakat ne var ki Türk'ü de bu olumsuzluklarda yoğuran, onu bu olumsuz kafa yapısına sokan şey şeriat'dır. İslâm uygarlığının gerilemesi ve sönmesi nedenlerini Türk işgallerinde ya da Türk'ün kendisinde değil, fakat insan aklını gerçekten dumura uğratan ve yaratıcı olmaktan çıkaran, düşünemez hale sokan, akılcı bilimlere değer tanımayan, her şeyi gökden inme verilerde bulan şeriat zihniyetinde, şeriat düzeninde aramak koşuldur. Bu gerçeği ortaya vurmamak ve susmak hem bilim verilerine, hem de Türk'ün ulusal çıkarlarına karşı ihânettir. Araplar bakımından da bu gerçeklerin anlaşılmasında büyük yarar vardır.

Ancak ne var ki Arap milliyetçisinin pek maharetle işlediği Türk düşmanlığı siyaseti yüzünden bu yukardaki gerçeklere eğilmek söz konusu olmamış ve İslâm uygarlığının Türkler yüzünden gerilediği masallarına kanılmıştır. Bu masallarla uyutulan Arap, başını kuma gömen deve kuşu rahatlığı içerisinde geriliklerini bugüne değin getirmiştir.

Öte yandan «İslâm dinini gerileten Türklerdir» şeklindeki Arap yalanlarını yanıtsız bırakmak, bu iftiralar karşısında susmak, her şeyden önce bilimsel dürüstlük ve bilim ahlâkı bakımından ve ayni zamanda Türk'e karşı girişilen haksızlıklar adına ihânet olur. Susmak değil, fakat gerçekleri haykırmak gerekir. Çünkü Arap milliyetçisinin Türk'ü kötülemek ve tüm sorumluluğu Türk'ün sırtına yüklemek için sarıldığı tez, yani: «İslâm dini özü itibariyle mükemmel bir din'dir,

202) Günümüzde belletilen bu tür din hükümleri (Hadîs'ler) için bk. **Sahih-i Buharî Muhtasarı,** Cilt XII, Ankara 1973. Ayrıca bk. Arsel, **Toplumsal Gerilikleri-mizin Sorumlulukları...,** s: 50-84.

Levent Şahverdi Arşivi

demokrasiye, eşitliğe, insan haklarına, hoşgörüye, kadın haklarına, barışçılığa, vb. yer veren bir dindir; fakat İslâm'ı böyle mükemmel bir din olmaktan çıkaran ve gerileten kötü kuruluşları İslâm'a getiren Türklerdir; İslâm köleliği yok ettiği halde köleliği İslâm'a Türkler sokmuş ve sürdürmüşlerdir; İslâm özgürlük rejimi olduğu halde onu istibdat rejimi haline getiren Türklerdir; İslâm savaş dini olmadığı halde onu savaş dini yapan Türklerdir; İslâm kadına değer verir olduğu halde kadını İslâm'da zavallı kılan Türklerdir» şeklindeki Arap tezi yalan ve iftiradan ibarettir, bu yalanlar karşısında susmak suçtur. Bu yalanları ortaya vurmanın ve gerçekleri gün ışığına çıkarmanın Arap çıkarları bakımından da önemi çoktur. Ve büyük GERÇEK o'dur ki İslâm dini'ni mükemmel bir din olmaktan çıkaran Türkler değil, fakat İslâm'ın ta kendisidir; örneğin kölelik kuruluşunu İslâm'a sokan Türkler değil, fakat köleliği doğal bir kuruluş sayan Kur'ân âyetleridir. Kur'ân'ın **al-Nahl Suresi**'nin (Sure XVI) 75 ci âyeti bu konuda verilebilecek nice örneklerden birisidir[203]. İslâm'ı savaş dini haline sokan Türkler değil İslâm'ın yerleştirdiği **«Cihad» hükümleridir**[204]. Yeryüzünü **Dar-ül İslâm ve Dar-ül Harp** diye ikiye bölen Kur'ân, hemen her suresi itibariyle **Dar-ül Harp'a** (Kâfirlere) karşı (Cihad) emri verir.

Eşitsizlik esasını İslâm'a sokan Türkler değildir; yeryüzünde insanlar arasında eşitlik olmadığını ve Tanrı'nın bunu böyle istediğini açıklayan Kur'ân'dır. Sadece **inananlar** ile **inanmayanlar** arasında değil, fakat **inananlar** (Müslümanlar) arasında dahi (örneğin Araplarla Arap olmayanlar, ya da paye, unvan ve rızık bkımından eşitsizlikler **al-An'am** Suresi 53 cü âyet, **Zuhruf** Suresi 32 nci âyet, vb.) eşitsizlikler yaratıldığını Kur'ân âyetlerinden anlamak kolaydır.

Kadın'ın İslâm'daki aşağılık ve zavallı durumunu var kılan Türkler değildir; şeriat esaslarıdır: «Kadınlar aklen ve dinen eksiktir», ya da «iki kadının tanıklığı bir erkeğin tanıklığına bedeldir», ya da «Namaz kılarken önünüzden köpek ve kadın geçerse namaz bozulur» şeklinde ve buna benzer nice sayısız hükümleri Kur'ân ve Hadîs hükümleri arasında kolaylıkla bulmak mümkündür. Bütün bu hususları çeşitli yayınlarımla ve yadsınmaz kaynaklar vererek ortaya koymağa, şeriat sisteminin yıkıcı, geriletici, öldürücü sonuçlarını açıklamağa çalıştım. İslâm'ı iyi din olmaktan çıkaranların Türkler olma-

203) Arsel, Teokratik Devlet... s: 284 ve d.
204) İbid. s: 639, 705, 713, 717, 739.

Levent Şahverdi Arşivi

dığını, hattâ aksine Türkleri iyi geleneklerden ve niteliklerden çıkaran güçlerin şeriat'dan gelme olduğunu kanıtladım. Sadece Türkleri değil, fakat Arapları da gelişmemiş bir din uygulaması içerisinde tutan şeyin şeriat sistemi olduğunu, bu nedenle Arap'ın Türk düşmanlığını eleştirmenin ve ortaya sermenin önem taşıdığını anlattım. Çabalarımın aydın geçinen bazı çevrelerce husumet konusu haline getirilmesi üzücüdür. Bu konulara el attığım için bana saldıran Profesörlerin bilim adamına yaraşır bir dürüstlük ve cesaretle yukardaki sorunlara eğileceklerini düşünmek ve umut etmek gerekir.

IV) ARAP MİLLİYETÇİSİ'NİN «TARİHÎ TÜRK DÜŞMANLIĞI» TEZ'İNİ ELEŞTİRMEK, TÜRK BAKIMINDAN OLDUĞU KADAR ARAP BAKIMINDAN DA YARARLIDIR

Arap milliyetçisi'nin yüzyıllar boyunca Arap çıkarlarına araç yapmağa çalıştığı Türk düşmanlığı siyasetini incelemek ve eleştirmek Türk bakımından olduğu kadar, hattâ fazlasiyle, Arap bakımından da yararlıdır. Çünkü ancak böyle bir araştırma ve böyle bir bilimsel çalışma sayesindedir ki Arap, yüzyıllar boyu kendisine dinsel bir inanış şeklinde aşılanmış olan Türk düşmanlığının kendi lehine değil, fakat, uzun vade itibariyle, kendi aleyhine sonuç verdiğini anlayabilir. Ancak böyle bir eleştiri sayesindedir ki o, kendi geriliklerinin ve ilkelliklerinin asıl temel illet'inin Türklerle ilişki kurmak ya da Türk işgallerine uğramak, Türk egemenliği altına girmek nedeninden doğmayıp ŞERİAT'dan geldiğini öğrenebilir. Çünkü gerek Araplar, gerek diğer müslüman toplumlar (ve örneğin Türkler) bakımından geri kalmışlığın bir tek nedeni vardır, o da ŞERİAT'tır; insan aklını işlemez halde tutan, kemiren, çürüten, kişi'ye ve topluma «doğal haklar» diye bir şey vermeyen, özgürlük ve eşitlik getirmeyen, köleliği dahi Tanrı emri bilen şeriat yüzündendir ki şeriat toplumlarının tümü bugün hâlâ yeryüzünün en geri ve en sefil ülkeleri arasında yer almışlardır[205]. Ve işte bu gerçeği göremez ve felâketin şeriat mikrobundan geldiğini keşfedemez oldukları içindir ki bir türlü gelişme yoluna girememişler-

205) Şeriât sistemiyle ilgisi bulunmayan ülkeler arasında hiç kuşkusuz pek çok geri kalmış olanlar vardır, hiç kuşkusuz geri kalmışlığı oluşturan neden Şeriat'ın tekelinde bir özellik değildir. Fakat geri kalmış toplumları bu geriliklerde tutan şey AKILCI gelişmeden yoksunluktur, gerçekleri akıl rehberinde değil uhrevî kökenlerde arama geleneğidir. Şeriatçı toplumlarla Şeriatçı olmayan geri toplumların ortak oldukları nokta budur.

Levent Şahverdi Arşivi

dir. Bunun en belirli kanıtı şudur ki İslâm ülkeleri içerisinde şeriat'a en fazla saplı olanı (örneğin Suûdi Arabistan, Yemen vb.) en geri kalanı, buna karşılık şeriat'tan en fazla uzaklaşabileni ise (örneğin Atatürk Türkiyesi) en fazla ileri gideni olmuştur. Atatürk sayesinde şeriat düzenine paydos deyip laik'lik ilkelerine sarılan Türk toplumunun, çok kısa bir süre içinde, eriştiği gelişmeyi Arap ülkelerinin hiçbirinde görmek mümkün değildir. Atatürk'ün ölümünden sonra yeniden geriye dönüş yapan ve şeriat bataklığına saplanan Cumhuriyet Türkiyesi'nin yeniden ilkelliklere yönelmesi bu yukardaki tez'in doğruluğunu kanıtlayan bir başka örnektir.

Öte yandan Arap'ın geri kalmışlığının nedeni, Arap milliyetçisinin iddia eder olduğu şekilde, Türk egemenliği altında kalmışlık değildir. Her ne kadar Türk boyunduruğu altında yaşamış olmanın olumsuz sonuçları yadsınamaz ise de[206] tüm sorumluluğu Türk yönetimine yüklemek yanlış olur. Çünkü eğer Arap geriliklerinin gerçek nedeni Türk egemenliği altında kalmış olmak olsa idi, bu takdirde bu egemenliğin sona ermesiyle durumun değişmesi gerekirdi. Osmanlı egemenliği altında ve dört-beş yüzyıla yakın süre boyunca çok daha kötü yönetim de kalan Hıristiyan toplumlar (örneğin Yunan, Bulgar, Sırp, Romen, vb.), bu boyunduruktan kurtulup bağımsızlıklarına kavuştukları andan itibaren nasıl birden bire ilerlemiş iseler, ayni şekilde Arapların da Türk egemenliğinden kurtulduktan sonra gelişme yoluna girmeleri gerekirdi. Oysa ki aradan nerede ise yüzyıl geçecek, Arap ülkeleri hâlâ o eski geriliklerden çıkmış değildir. Çünkü onları bu gerilikler içerisinde tutan bir şeriat hastalığı vardır, fakat onlar bu hastalığın varlığından habersiz kalmışlardır. Aslında sadece Araplar değil, fakat tüm İslâm ülkeleri kendi bahtsızlıklarının, yoksulluklarının ve geriliklerinin tek nedeninin şeriat mikrobundan gelme olduğunu göremez, keşfedemez olmuşlardır. «Acaba neden böyle olmuş?» diye soru sormak ve bu sorunun yanıtını çeşitli müslüman toplumlar bakımından çeşitli şekilde vermek mümkündür. Fakat Araplar bakımından söylenebilecek bir şey varsa o da şudur ki TÜRK DÜŞMANLIĞI ögesi Arap dünyasını yüzyıllar süren bir yalan âleminde yaşatmış, dinsel ve tarihsel YALANLARLA gözü perdelenen Arap, kendi felâketlerini hazırlayan gerçeklerden habersiz kalmıştır. Her ne kadar Arap milliyetçisinin tarihî Türk düşmanlığı siyasetinin Arap çıkarlarına iş gördüğü sanılırsa da, aslında ve uzun vade itibariyle Arap

206) Türk yönetiminin çoğu kez Arapların lehine olduğunu söyleyen Arap yazarlar vardır. Bu konuda bk. Arsel, **Arap Milliyetçiliği**... s : 463 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

ırkının zararına sonuç yaratmıştır. Çünkü bir yandan **Dar-ül Harp'te** yaşayanlara (örneğin Yahudilere, Hıristiyanlara ve putperestlere), diğer yandan uzak diyarların insanlarına, Türklere karşı, savaşlara öldürmelere ve yağmalara girişen ARAP, bu suretle yüzyılların söndüremeyeceği ilkel duygulara, insanlık düşmanlığına, yalan ve talan ruhuna gömülmüştür. Arap'ın daha ilk başlangıçta, iliklerine kadar sindirilmek istenilen Türk düşmanlığı inanışları, daha sonraki dönemlerde işlene işlene, ve genel olarak «kâfir düşmanlığı» ile kaynaştırıla kaynaştırıla, onu şimdi, bu uygarlık çağında dahi, Araptan gayrı her şeye, daha açıkcası insanlığın tümüne karşı kindar, düşman ve yabancı kılmağa yetmiştir. Geriliklerinin bir nedeni bu kin ve düşmanlıktan, yabancılıktan kurtulup uygarlık rayına oturamayışıdır.

Ancak ne var ki yüzyıllar boyunca Arap'ın işine yarar hale getirilmek istenilen bu Türk düşmanlığı siyaseti aslında Arap'ı kendi geriliklerinin gerçek kökenlerinden ve nedenlerinden habersiz kılmıştır. Bütün geriliklerinin ve başarısızlıklarının nedenlerini Türk'ün varlığında, Türk egemenliği altına sokulmakta bulan, daha doğrusu bu inanışa itilen Arap, kendi felâketini hazırlayan asıl kaynağı keşfedemez olmuştur. Eğer kendisi bakımından asıl kötülüğün ve tehlikenin Türk'ten değil, fakat aklı gelişemez nitelikte tutan şeriattan geldiğini görebilmiş olsa, örneğin İslâm uygarlığı diye yücelttiği aşamanın İslâm'ın öz'üne bağlanmakla değil, fakat şeriattan uzaklaşmakla (yani eski Yunanın akılcı bilimlerine yanaşmakla) bu uygarlığın Türkler yüzünden değil, fakat şeriat'a saplanmak yüzünden söndüğünü bilebilmiş olsa idi, hiç kuşkusuz bugün bu zavallı durumlara düşmez, AKILCI gelişmenin temsilcisi olan Batı dünyasının kölesi haline girmezdi. Bundan dolayıdır ki Arap'ın Türk aleyhtarlığı konusunu eleştirmek sadece Türk toplumu bakımından ve sadece gerçeklerin ortaya vurulması açısından değil, fakat Araplar bakımından da yararlıdır. Çünkü bu suretle Arap, kendi geriliklerinin sorumluluğunu Türk'e yükleyip, bu geriliği oluşturan hastalığın asıl şeriat mikrobundan geldiği gerçeğinden uzak kalmamış olur. Bilirse ki asıl felâket insan aklına serbestlik, özgürlük tanımayan, akılcılığı zındıklık sayan ve her şeyi gökten uman şeriat'tan gelmektedir, işte o zaman mikrobu yok edici çareleri aramağa kalkar.

Tüm kötülüğün şeriat'dan gelme olduğunu anlamadıkca ve şeriat hastalığı ile savaşmadıkca Arap toplumları için (tıpkı Türk toplumu bakımından olduğu gibi) kurtuluş denen şey söz konusu olamayacaktır.

Levent Şahverdi Arşivi

V) TÜRK'ÜN MİLLÎ'LİĞİNİ, BENLİĞİNİ, ÖZ NİTELİKLERİNİ, DİLİNİ VE HER ŞEYİNİ KORUMAK, CANLI KILMAK İSTEYENLERİMİZE KARŞI ŞERİATCI PROFESÖRLERİMİZİN DÜŞMANLIĞI

XI ci yüzyıl, Türk'ün, ulus olarak İslâm dini'ne yöneldiği, ve bu din adına benliğini, öz niteliklerini, dilini ve her şeyini yitirmeye ve eski tarihi ile ilgisini kesmeye başladığı dönemin başlangıcıdır. Şeriatçı'nın insafsız ve vicdansız zorlamalarıyle, ve «Tanrı dili Arapçadır» kandırmalariyle Türkçe geri plana atılmış, yerini Arapça ve Acemce'ye bırakmıştır.

Yine Ulemanın «Peygamberi seven Arap'ları sever, Arap'ları yücelten Muhammed'i yüceltmiş olur, vs.» şeklindeki İslâmî verileri geçerli kılmaları, ve İslâm'ın Arap gelenek ve niteliklerine yatkın uygulamasını benimsetmeleri nedeniyle Türk'lük benliği giderek unutulmuştur. Türk'e ve Türkçe'ye karşı girişilen bu saldırı kampanyasının elebaşları arasında Türk'ün kendi din adamı, kendi aydın'ı ve nihayet kendi iktidar adamı, âdeta birlik kurarcasına, yer almıştır.

Fakat bu amansız saldırıya karşı «Hayır» diyen, ve Türk'lük benliğini bilincini, ve Türk dilini korumak isteyenler çıkmamış değildir. Ancak ne var ki şer güçleri, onların hakkından gelmesini becermiştir. Kaşgarlı Mahmud, bu ilk örneklerden biridir.

XI ci yüzyılın bu Türk düşünürü akılcıdır, akılcı düşünün tek temsilcisidir. Akıl sahibi olanlara akılcı yollarla, fakat akıl yerine gökten indiği söylenen hükümlere iman edenlere de onların inandığı yollarla hitâb etmektedir. İslâm'ın kuruluşu tarihinden itibaren Arap'ın ve şeriatçının yukardaki aldatmalarına, Türk'e ve Türkçe'ye düşmanlıklarına karşı Kaşgarlı Mahmud Türklük benliğini ve Türk niteliklerini, nihayet Türkçe'yi koruyacağım ve yaşatacağım diye çırpınır durur.

Nasıl ki Arap, **«Arap'ı ve Arapçayı üstün yaratan Tanrı'dır»** diye din hükümlerine ve İslâmî esaslara sarıldı ise o da TÜRK'ün ad'ının Tanrı tarafından verildiğinden tutunuz da Türk ulus'unun Tanrı'nın seçkin topluluğu olduğuna ve Türkçe'nin Tanrı tarafından öğrenilmesi öngörülen bir dil bulunduğuna varıncaya dek Türkle ilgili her şeyi, bir yandan Peygamber sözleriyle (Hadîs'lerle), diğer yandan, eğer bu sözler yeterli görülmez ise, akılcı usullerle belletmeye uğraşmıştır.

Gerçekten de **Divanü Luğat-it-Türk** adlı yapıtında Kaşgarlı Mahmut**«Bize ad olarak Türk adını ulu Tanrı vermiştir»** diyerek bununla

Levent Şahverdi Arşivi

ilgili bir Hadîs verir; bu Hadîs şöyledir : «...**Tanrı onlara TÜRK adını verdi ve onları yeryüzünde ilbay kıldı. Zamanımızın hakanlarını onlardan çıkardı**»[207]. Bu Hadîsle ilgili olarak görüşlerini açıklayan Kaşgarlı : **«TÜRK, Tanrı yarlığası Nuh'un oğlunun adıdır. Bu, Tanrı'nın Nuh oğlu Türk'ün oğullarına verdiği bir ad'dır»**[208]. Ve işte Türk'e TÜRK adını veren Tanrı bu ulusu üstün kılmış ve önder yapmıştır. Şöyle der Kaşgarlı : «...(Tanrı) dünya milletlerinin idare yularını (Türklerin) ellerine verdi; onları herkese üstün eyledi; kendilerini hak üzere kuvvetlendirdi. Onlarla birlikte çalışan, onlardan yana olanı aziz kıldı ve Türkler yüzünden onları her dileklerine eriştirdi»[209]. Tanrı'nın kendisine Türklerden bir ordu yarattığını belirterek Kaşgarlı şöyle devam eder : «Yüce Tanrı : 'Benim bir ordum vardır, ona TÜRK adı verdim, onları Doğu'da yerleştirdim. Bir ulusa kızarsam Türkleri o ulus üzerine musallat kılarım' diyor. İşte bu Türkler için bütün insanlara karşı bir üstünlüktür; çünkü Tanrı onlara ad vermeyi kendi üzerine almıştır; onları yeryüzünün en yüksek yerinde, havası en temiz, ülkelerinde yerleştirmiş ve onlara 'kendi ordum' demiştir. Bununla beraber Türklerde güzellik, sevimlilik, tatlılık, edep, büyükleri ağırlamak, sözünü yerine getirmek, sadelik, öğünmemek, yiğitlik, mertlik gibi öğülmeye değer sayısız iyilikler görülmektedir...»[210].

Görülüyor ki Kaşkarlı Mahmut Türk'ün Türklük benliğini, bilincini, niteliklerini korumak ve yaşatmak amacındadır. Fakat bunun yanında Türkçe'nin de, tıpkı Arapça gibi, kutsal bir dil olarak benimsenmesi görüşündedir.

Türkçeyi canlı tutmak için şeriat kaynağında bulduğu bir Hadîs vardır, o da şudur **«Türk dilini öğreniniz, çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik vardır»**[211].

Böylece Kaşgarlı, İslâmî esasları kendisine malzeme yaparak Türk toplumuna, bu toplumu kendi benliğine, niteliklerine ve diline sahip kılarak, yaşama olanağı sağlamak istemiştir. Fakat bir an için bu ortaya vurduğu dinsel esasların, yani Hadîs'lerin «sağlam» olmadığı iddia edilecek olursa bu takdirde ayni sonuca AKIL yolu ile de

---

207) Kaşgarlı Mahmut, **Divanü Lûgat-it-Türk**, (Türk Dil Kurumu Yayınları Ankara 1939) Besim Atalay çevirisi, 2 cilt. Yukardaki hususlar için bk. Cilt. I, s. 351.

208) İbid. s: 350.

209) İbid. s: 3.

210) İbid. s: 351-2.

211) Kaşgarlı, age, Cilt. I, s: 4, Arsel, age. s. 299-300.

Levent Şahverdi Arşivi

erişilebileceğini belirtir[212]. Yani hem DİN, hem de AKIL gücünü Türk'ün davasına ve yararına araç yapmış, kendi öz insanlarına benlik kazandırmak istemiştir. Bunu yaparken, Arap'ın Arap dili, ve Arap nitelikleri ve üstünlükleri konusunda yaptığından farklı bir şey yapmamıştır. Nasıl ki Arap, «Arapça kutsaldır, Tanrı dilidir, Arap kavmi Tanrının sevgili ve seçkin toplumudur» şeklindeki İslâmî esaslardan yararlanarak Arap dilini ve niteliklerini geliştirmek hevesinde idiyse o da **Türk ad'ını bize Tanrı vermiştir, dünya milletlerinin yularını Türklerin eline vermiştir** (vb.) şeklindeki Hadîsleri Türk'ün varlığının korunması ve gelişmesi için temel malzeme haline getirmeğe çalışmıştır.

Nasıl ki Araplar, Muhammed'in Arap nitelikleri, ve Arap dili lehinde söylediği sözler,[213] ve ayni doğrultudaki Kur'ân âyetleri sayesinde, bütün devirler boyunca, ulusal benliklerini, kendi öz dillerini koruyabilmişlerse, biz Türkler de, Kaşgarlının ortaya vurduğu akılcı yol sayesinde benliğimizi ve dilimizi geliştirebilir, hiç olmazsa dil ve kültür yaşamları bakımından Arap'ın kölesi durumuna girmezdik. Kaşgarlının sağladığı malzeme ve gösterdiği yol, bilgili, yurtsever din adamları ve aydınlar elinde, Türk'ün fikirsel gelişmesi için iş görebilirdi. Araplar için «İnsanlığın en mükemmel sınıfı» diye konuştuğu söylenen Tanrı'yı Türkler için de ayni sözleri söyler hâle getirmek, ibâdeti Türkçe yaptırtmak, Kur'ân'ı Türkçeleştirmek,[214] Tanrı ve pey-

---

212) Kaşgarlı, age, 4, Arsel, age. s: 300.

213) Kısaca hatırlatalım ki Muhammed'in söylediği bu sözler arasında: «Arapları sevmek şu üç nedenle zorunluluktur: çünkü ben bir Arap'ım çünkü Kur'an Arapça inmiştir çünkü cennet sakinleri Arapça konuşurlar. —Ey ahali Arapça sizin için başlıca dil'dir, kim ki Arapça konuşur o bir Araptır— İnsanlığın en mükemmel sınıfı Araplardır. Arapların en mükemmeli Kureylilerdir, Kureyşlilerin en mükemmeli Beni Haşim'dir. — Arapları sevin ve onların yeryüzündeki varlığına destek olun, çünkü onların varlığı demek İslâm için ışık demektir: Araplara hakaret eden, onlara kötülük eden, onları küçülten kimseler müşrik sayılır (yani öldürülmeleri caizdir)».

Bütün bu sözler ve hâdisler en sağlam kaynaklarda yer almış ve asla cerhedilmemiştir. Suyutî'nin **al Cami al-Kebir** ya da al-Muttakî'nin **Kanz al-Ummal fi Sunan al-Akval** adlı yapıtlarında bunları bulabiliriz. Bu yapıtlar şeriatçılarımızın baştacı ettiği kaynaklardır.

214) Şeriatçılarımız «çeviri» ile «meâl» sözcükleri arasındaki farkı bilmez ya da bilmezlikten gelir ve bu nedenle Kur'ân Türkçe'ye çevrilmiş olduğunu söyler. Örneğin Prof. Üçok, Eleştiri'sinin XXXIV sayfasında Kur'ân'ın Fatih ve hatta Selçuklular dönemine giden çevirileri olduğunu, Meşrutiyet döneminde ve daha sonra yeni çevirileri yapıldığını söylemektedir. Oysa ki Kur'ân'ın Türkçe çevirisi değil sadece «meâl» niteliğinde olanı vardır. Diyânet İşleri Başkanlığı'nca yayınlanan Türkçe

Levent Şahverdi Arşivi

gamber sözleri üzerinde düşünme ve tartışma yolunu açmak, Arap geleneklerine ve niteliklerine dayalı din uygulamasınıTürk'ün gelenek ve niteliklerine uydurmak, evet bütün bunlar, Kaşgarlının öne sürdüğü malzeme ve gösterdiği yöntemlerle pekâlâ sağlanabilirdi. Tıpkı Wycliff'in XIV cü yüzyılda İngiltere'de, Luther'in XVI cı yüzyılda Almanya'da, kendi öz toplumları için yaptıklarını bizim aydınlarımız ve din adamlarımız, Kaşgarlı'nın girişimini izlemek suretiyle yapabilirlerdi. Bilindiği gibi Wycliff ve Luther, her ikisi de, İNCİL'i kendi halklarının konuştuğu dile (yani İngilizce'ye ve Almanca'ya) çevirmekle kalmamışlar, fakat ayni zamanda Hıristiyan dinini kendi mensup oldukları ulus'un niteliklerine ve geleneklerine oturtmuşlardır. Luther'in Almanca'ya çevirdiği İncil'de Tanrı Almanlara hitaben Almanca konuşur hale sokulmuştur. Ayni şeyi diğer Batı uluslarında da görmekteyiz. Bu girişimler sayesindedir ki Batı ulusları, her biri kendi öz diline, kendi ulusal niteliklerine, geleneklerine ve benliğine bağlı olarak fikirsel, kültürsel yönde gelişmelere yönelmişlerdir. Her birisi ulusal özelliğini ve benliğini koruyabilmiştir.

Biz Türk'ler ise, bırakınız güzel dilimizi ve niteliklerimizi ve geleneklerimizi (örneğin «akılcılık», «hoşgörülük», «kadına değer verme» vs.) koruyup geliştirmeyi, ve fakat her şeyimizi şeriat uğruna terkedip Araplaştıktan gayrı, bir de kendimizi Arap'a nispetle aşağı, ve kendi halkımızı hâkir ve üstelik Arap'ı da «kavm-i necip» gözüyle görmüşüzdür. Arap üzerinde egemenlik kurmuş olmamıza karşın kültürce onun kölesi durumuna düşmüşüzdür. Kavimcilik ve milliyetçilik duygularını ön planda tutan Arap aydını, Muhammed'in Arap lehine yerleştirdiği İslâmî hükümler sayesinde, Araplık benliğini ve Arap dilini canlı tutarken bizler, daha ilk anlardan itibaren hiç farkına varmadan Arap niteliklerine bürünmüş, akılcılığı terketmiş, dilimizi ihmâl etmiş, kadını köle kılmış, hoşgörüyü bırakmışızdır. Benliğimizi, geleneklerimizi ve dilimizi korumak ve yaşatmak isteyenleri dinsiz, «kâfir» gözüyle görmüşüzdür. İngiltere'de Wyckliff'in, Almanya'da Luther'in

---

Kur'ân'ın başında da «MEÂL» diye yazılıdır. «Meâl» niteliğindeki Kur'ân ise, hiç bir zaman Arapça aslına denk değerde sayılmaz. Bırakınız Arapı, fakat Müslüman Türk dahi Türkçe va Arapça Kur'ân arasında ayırım yapar, bunlardan birinciyi değil, ikinciyi muteber bilir. «Meâl» niteliğindeki Kur'ân ile «Çeviri» niteliğindeki Kur'ân arasında, bunların oluşturabileceği sonuç bakımından büyük farklar vardır. Wycliff'in ve Luther'in girişimleri, İncil'i kendi halklarının diline çevirmeleri, bu çeviriyi esas bilmeleri, ibâdeti kendi dillerinde yaptırtmaları sonucudur ki Batı'da bilinen gelişmelere yol açmıştı.

Levent Şahverdi Arşivi

yaptığını, onlardan üç ya da beş yüz yıl önce yapmağa kalkışan Kaşgarlı Mahmud'u : «Tanrı ve Muhammed Türk lehine söz söylememiştir» diyerekten susturmuşuzdur. Hatırlatmak yerinde olacaktır ki Türk'ü Arap'ın yalanlarından ve üstünlük iddialarından uzak tutmağa, benliğine sahip kılmağa uğraşan Kaşgarlının çırpınmalarına karşı direnen, kükreyen ses Türk aydınından, Türk din adamından ve Türk yöneticisinden gelmekteydi. Bu insafsız ses Türk toplumuna, Kaşgarlının ortaya vurduğu Hadîslerin, gösterdiği yolun uydurma ve geçersiz olduğu fikrine inandırmakla meşguldu. Türkçe'nin gelişememesi ve ezilmesi, Türklük benliğinin yok olup gitmesi bu olumsuz tutumun sonucudur. Bu olumsuz tutum, bu yıkıcı davranış bin yıl boyunca Türk'ün yakasını bırakmamış, günümüze dek süregelmiştir. Ve işte XX ci yüzyılda, Atatürk Türkiyesinde, bu olumsuz tutum, Şerefeddin gibi Ordinaryus Profesörlerin, Üçok gibi devrim tarihi üstadlarının Besim Atalay gibi aydınların, onlara ayak uyduran nice Üniversite hocalarının, tüm aydın bilinen sınıfların desteğine mazhar olmuştur.

Bu ünlü kişiler, Kaşgarlı Mahmud'un görüşlerini ve davranışını savunan bizleri «Şoven milliyetçilikle» suçlandırmaktan, Kaşgarlının Türk lehine ortaya vurduğu Hâdis'lere «uydurmadır» diyenleri de yüceltmekten geri kalmazlar.

Ne ilginçtir ki şeriat'ın şartlandırdığı kafa yapısında olanlarımız için: Tanrı'nın Arap'ı **Kavm-i necip** olarak yaratması, Arapça'yı kendi dili tanıması, yine Muhammed'in, peygamber olarak, Araplar lehine : «Araplar insanlığın en üstün sınıfıdır, ben bir Arap'ım, beni seven Arapları sever ve Arapları seven beni sever, vb.» şeklinde konuşması, Kur'ân'da (örneğin Ahkâf, Ra'd, Yusuf, Fussilat, al-Zuhruf, vs. Surelerinde) bunu doğrulayan âyetler bulunması kadar doğal bir şey yoktur.

Tanrı'nın böylesine keyfî, ve kendi yarattığı insanlara (ve milletlere) karşı böylesine insafsız olacağını kabul etmenin Tanrı'yı küçültmek demek olacağını hesaplamazlar. Koyu bir bağnazlığa saplı bulunduklarından kendi kendilerine :

«Pek iyi ama, neden Tanrı insanlar arasında ayırım yapsın, Arap'ları üstün ve Türkleri felâket getirici diye tanıtsın? Neden Arapça'yı kendi dili saysın da Türkçe'yi saymasın? Neden Araplara Arapça, ya da diğer ümmet'lere kendi dilleriyle konuşsun da Türk'lere Türkçe olarak hitap etmesin? Neden Araplara (ve daha önce Yahudilere,

Levent Şahverdi Arşivi

ve Hıristiyanlara) Kitap'lar göndersin de Türk'lere göndermesin? Tanrı bir Arap milliyetcisi midir ki Arap'ın niteliklerini, geleneklerini, dilini ve her şeyini geliştirici, sürdürücü esaslar koysun da bu ayni şeyleri Türk'ler için yapmasın?» şeklinde sorular sormazlar. Çünkü bu şekilde soru sormak ya da konuşmak dahi onlara göre imansızlıktır. Tanrı'ya ve Muhammed'e karşı saygısızlıktır. Onlara göre, madem ki bütün bu esaslar Kur'ân'da ya da sahihî Buharî ve Müslim gibi en sağlam kaynaklardan çıkma Hadîslerde yazılıdır, ya da Suyutî'nin **al-Cami al-Kebir** ve al-Muttakînin **Kanz al-Ummal fi Sunan al-Akval** gibi yapıtlarda belirtilmiştir, o halde **Arap** ve **Arapça** lehine söylenmiş olan hususları gözü kapalı benimsemek gerekir. Ama bunu yaparlarken Kaşgarlı'nın ortaya vurduğu hâdisleri (örneğin «Türk adını Türke Tanrı vermiştir, Türk dilini öğrenmenizi Tanrı istemiştir» şeklindeki hükümleri) yadsımaktan geri kalmazlar. Yadsırken de «Bu hadîsler sağlam değildir, muteber olmayan kişilerce nakledilmiştir, uydurmadır» deyip kesip atarlar, bu arada bu tür hadîsleri savunmanın «şoven milliyetçilik» olduğunu belirtirler.

Kaşgarlının yapıtını Türkçe'ye (bugünkü dile) çeviren Besim Atalay, önsüz kısmında : «Bu hadîs'lerin (yani Türklerle ilgili olarak Kaşgarlının ortaya vurduğu hadîsler) her ikisi de sağlam hadîslerden değildir; binlerce hadîs uydurulmuş olduğu için İslâm bilginleri hadîs işinde çok titiz davranmışlardır» deyip İstanbul Üniversitesi hocalarından Ord. Prof. Şerefeddin'in bu konudaki görüşlerini nakleder ve bu büyük otoritenin (!) bu hadîs'leri uydurma bulduğunu söyler[215]. Şerefeddin efendi'yi «aydın kafalı kişi» olarak yücelten bir başka Profesör, devrim tarihi hocası Üçok, Kaşgarlının öne sürdüğü hadîsleri «şöven milliyetçilik malzemesi» olarak tanımlar ve bunları «uydurma» olarak niteleyen Ordinaryüs profesöre tenkit yönelttim diye bana saldırır[216]. Ne hazindir ki Kaşgarlının sözünü ettiği Türkler üzerine hadîsleri geçersiz sayan bu yukardaki ünlü kişiler (ve tabiî tüm şeriatçı kadro) akla ve ahlâka aykırı nice hükümleri, «Bunlar muteber kişilerce nakledilmiştir» diyerek kabul etmekten geri kalmazlar. Örneğin Ebû Katâde'nin rivayeti ve Buharînin naklidir diyerekten : «Sizden biriniz bevlederken sağ eliyle tenâsül âletini tutmasın» şeklindeki hadîs'i, ya da Suyutî'nin **Feth-ül Kebir**'inde yazılıdır diye : «Ölü ve hayvanla yapılan münasebette inzâlin vaki olması orucu bozar, inzâl olmazsa oruç bozulmaz», yine «Dübüre, burna, kulağa sürülen ilâcın

215) Kaşgarlı Mahmud, age. Cilt I, s: XVII - XVIII.
216) Arsel, age. s: 474 ve d.

Levent Şahverdi Arşivi

beyne ulaşması orucu bozar» şeklinde ve bunlara sayısız olarak eklenebilecek benzerî hadîs'leri kutsal saymakla kusur etmezler. Hiç biri kalkıp da : «Olamaz böyle şey, Tanrı ya da Peygamber böyle konuşmaz, akla ve ahlâka aykırı bu tür hükümler koyamaz» demez, diyemez. Çünkü bu Ordinaryus'larımıza göre asıl olan şey bir hadîs-in akla ahlâka ve bilimselliğe uygunluğu değildir; asıl olan ve önemli olan şey hadîs'i rivâyet eden, nakleden kişinin «muteber»liğidir. Bundan dolayıdır ki «muteber» kişiler tarafından rivâyet edilmiştir ve örneğin Ebû Katâde bildirmiştir diye aklın alamayacağı hadîsleri (örneğin ölü ve hayvanla münasebette bulunanın orcunun bozulması, inzâl vaki olmazsa bozulmaması gibi) : «Evet bu sağlam hadîslerdendir, peygamberimiz böyle emir buyurmuştur» diyerekten kabul ederler, fakat akla ve toplum çıkarlarına pek yatkın olan hadîsleri (örneğin Kaşgarlının Buharalı ve Nişaburlu imamlardan naklen belirttiği Türklerle ilgili hadîsleri) «Bunlar sağlam değildir» deyip kesip atarlar. Kaşgarlı'nın öne sürdüğü, ve Türk'e kendi öz dilini ve niteliklerini kazandırabilecek hükümleri reddederek Arap'ı ve Arapçayı üstün sayan âyet ve hadîs'leri makbul görürlerken, aslında Arap milliyetçisinin yanında, onun davasına hizmet ettiklerini düşünemeyecek kadar da tutucudurlar. Kur'ân'da ve Hadîs'lerde Arap'ı Tanrı'nın sevgili kulları gibi gösteren hükümler için : «Bunlar şoven milliyetçilik duyguları yaratır» demezler; aksine, tıpkı Arap milliyetçisinin ağziyle : «Tanrı Arapları üstün saymış, onlar arasından Peygamber çıkarmış, onların dilini kullanmış, onların geleneklerine uygun olarak İslâm'ı göndermiştir» diyerek Arap tezini savunurlar[217]. Evet, bizim aydın sandığımız kimseler, din adamlarımız ve Profesörlerimiz, aralarında ağız birliği etmişcesine : «İslâm üniversel bir din'dir, ırkcılığa ve milliyetçiliğe yer vermez» diye konuşurlar, ve bu tezi savunurlarken ayni zamanda İslâm'ın Arap'ı ve Arapça'yı üstün kılan hükümlerini doğal bulurlar, ancak ne var ki bunu yaparlarken Türk'ü ve Türkçe'yi yaşatabilecek hükümlere rastladıkça : «İçinde Türk sözcüğü bulunan hadîsler uydurmadır, bu tür hükümlere sarılmak şovenliktir» diye bilgiçlik taslarlar. Böylesine çelişmeli ve şaşırtıcı bir mantığa, böylesine garip bir din anlayışına gömülmüş kişilerle siz nasıl mantık yarışına girişebilirsiniz?

---

217) Arap Milliyetçiliği ve Türkler adlı kitabımda bu yukardaki hususlarla ilgili görüşler ele alınmış ve eleştirilmiştir. Hatırlatalım ki Kur'ân ve hadîs'lerde Arap'ı ve Arapça'yı yücelten hükümler Arap'ı ırkçı ve koyu milliyetçi kılmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Elbetteki bu zihniyetin insanları Kaşgarlı'nın akılcı mantığına uygun usulleri yererek, ve Türk'ün yararına uygun uğraşıları teperek halkımızı, kendi güzel niteliklerinden ve geleneklerinden ve dilinden ve «ulusal» olan her şeyinden yoksun bırakmayı İslâm'a hizmet bileceklerdir; bin yıl boyunca böyle bilmişler, böyle görmüşlerdir. Bunu yaparlarken bin yıl süren geriliklerimizin hazırlayıcı kuşakları olduklarını elbetteki düşünmeyeceklerdir. Düşünmek şöyle dursun, ve fakat «Islâmiyet ulusal bir din değil, evrensel bir din'dir» masallariyle, Cami'lerde halk yığınlarını ve Üniversitelerde yeni kuşakları beyin yıkamasından geçirmekte kusur etmeyeceklerdir.

Oysa ki Arap aydını, Arap Profesörü ve Arap din adamı, bir yandan İslâm dini'nin evrensel olduğunu savunur görünerek Arap olmayan müslüman halklara Arapça'yı, Arap tarihini ve geleneklerini, Araplık ruhunu aşılarken, diğer yandan kendi halkına İslâm dini'nin her şeyden önce ulusal bir din olduğunu, yani esas itibariyle Arap dini olduğunu, Araplar için ve Arap niteliklerine uygun olmak üzere indiğini söyleyerek Arap milliyetçiliği duygularını kökleştirir. Bizim Üniversitelerimizde Ordinaryus profesörlerimizden orta boy profesörlerimize dek nice ünlü bilginlerimiz: «Kaşgarlının ortaya vurduğu hadîsler uydurmadır, esasen bunları savunmak şoven milliyetçiliktir, Islâmiyet ise ulusal din değil, evrensel bir dindir, şoven milliyetçiliğe yer vermez» şeklinde konuşurlarken Arap Üniversitelerinde ders veren ve Batı dünyasınca tanınan (ve yabancı dillerde yayın yapan) Arap profesörler: «Kur'ân Arap milliyetçiliğini yaratan kaynaktır; Muhammed ilk Arap milliyetçiliğine güç veren liderdir; Arap milliyetçiliği Araplar kadar eskidir; İslâmiyetle birlikte şahlanmış ve güçlenmiştir; İslâm dini başka toplumları da Araplık ruhuna, Arap geleneklerine sokmuştur; Arapça Arap milliyetçiliğinin temel ögesidir bu ögeyi güçlü yapan İslâmiyetin kendisidir, vb.» tez'ini bilimsel yollardan işlemektedirler.

VI) «TÜRK» SÖZCÜĞÜNÜ İÇEREN HADİS'LER KONUSUNDA

Muhammed'in Türk'ü, gerek Araplar ve gerek tüm insanlık bakımından **«felâket getirici ırk»** şeklinde tanımlayan sözlerini, ve bu doğrultudaki Kur'ân âyet'lerini daha önce izledik. Bunların varlığından haberi olmayanlarımız çoktur. Fakat haberli olupta bunları geçersizmiş gibi tanıtmak isteyenlerimiz vardır. Bunlar arasında tarihçi ve

Levent Şahverdi Arşivi

din bilgini diye ün salan Profesörlerimiz, büyük bir kurnazlıkla şöyle konuşurlar: «İçinde **Türk** sözcüğü bulunan bütün sözler, veya hadîs'ler uydurmadır»[218].

Bunu derken de Arap Peygamberi zamanında **Türk** sözcüğünün bulunmadığını, ve bu sözcüğün «giderek bütün bir ulusu kapsamının Muhammed'ten çok sonra olduğunu», ve bu nedenle içinde **Türk** sözcüğü bulunan hadîs'lerin uydurma sayılması gerektiğini belirtirler.

Oysa ki Türk'ün İslâm öncesi tarihini iyice eleştirmiş olsalar şunu göreceklerdir ki **Kaşgar** ve bunun Doğu'sunda kalan tüm ülkeler, daha ilk anlardan itibaren, Araplar için, Türk bölgeleri sayıldıktan gayrı **Türk** sözcüğü de VI cı yüzyıldan, yani Muhammed'ten çok, ama pek çok, önceki dönemlerde yerleşmiş bir sözcüktür. İsâ'dan önce 2356-2200 tarihleri arasındaki Çin (Tang ve Yu Hanedanı dönemi) kayıtlarında[219] ve Avesta'da «Turan» olarak Türklerden söz edildiği[220], yine İsâ'dan önce 1300 yıllarında TÜRK adına rastlandığı, Mısır'ın bu tarihlerde TÜRKO'lar tarafından istila edildiği, yine bu yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da ve Ege'de kavimler kaynaşması sırasında ayni ad altında Türklerin bulunduğu, İsâ'dan önce 110 yıllarında Hitit'lerin müttefiki TÜRKO'ların Türkler olduğu, Asur belgelerinde Türk adının geçtiği, bundan beşbin yıl önce Fırat üzerinde yerleşen KHUN devleti Başkenti'nin TÜRK adını taşıdığı[221] hep bilimsel birer gerçek olarak karşımızdadır. Büyük HUN DEVLETİ dendiği zaman M.Ö. III yüzyıl ila M.S. III yüzyıl sonlarına kadar[222] süren beşyüz yıllık Türk kül-

---

218) Üçok, agy, sh. XXVI.

219) TÜRK adının kökenleri konusunda çok zengin bibliyografya bulunmaktadır: bu hususta özellikle bk.:

M. A. Czaplicka, **The Turks of Central Asia in History and at the Present Day,** Oxford, Clarendon Press 1918: yukardaki husus için bk.: s: 18, 61 ve d. Bu kitapta TÜRK sözcüğü ve ilk Türk devletleri hakkında geniş bibliyografya vardır.

Ayrıca bk. E. Blochet, «Le Nom des Turks Dans l'Avesta». **The Journal of the Royal Asiatic Society,** 1915, s: 305 - 318.

E. H. Parker, **A Thousand Years of the Tartars,** 1895.

Bahaeddin Ögel, **İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Orta Asya Kaynak ve Buluntularına göre,** Ankara T. T. Kurumu Basımevi, 1962, s. 350.

Doğan Avcıoğlu, **Türklerin Tarihi,** İstanbul 1978.

220) Blochet, a.g.y. s.: 305 - 306.

221) Fürüzan Hücrev Tökin, «Türk Adı Üzerine», **Cumhuriyet Gazetesi,** 25 Temmuz 1976.

Levent Şahverdi Arşivi

tür ve an'ânesinin akla geldiği uiutulmamalıdır. Ve yine ayni şekilde TÜRK adı'nın, Nuh'un oğullarından YAFIS'in oğlundan gelme olduğu hususu da Arap tarihçilerinin ortaklaşa savundukları bir tezdir[223]. Fakat bunlar bir yana GÖKTÜRKLER diye bilinen Türklerin M.S. 552 - 745 yılları arasında Orta Asya'da TÜRK adını taşıyan bir devlet kurdukları ve Bizans kayıtlarına göre bu devletten **TÜRKİYA** diye söz edildiği ortadadır[224]. Oysa ki Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti 622 tarihine rastlar. Türklerle ilgili olmak üzere yerleştirdiği hükümler (örneğin Hadîs'ler) bu ve daha sonraki tarih itibariyle benimsenmiştir. Şimdi durum bu iken, yani **TÜRK** adına Muhammed'ten çok önce, tarihin binlerce yıl derinliklerinde rastlanırken, yine Muhammed'ten en az yüz yıl önce TÜRK adını taşıyan bir devletin kurulduğu bilinirken, Üniversite'de İslâm tarihi ya da Türk Tarihi derslerini vermekte olan bir Profesörün kalkıp da : «İçinde TÜRK sözcüğü bulunan hadîs'ler uydurmadır, çünkü TÜRK sözcüğü Muhammed zamanında bilinen bir sözcük değildir, bu sözcüğün bütün bir ulusu kapsaması Muhammed'ten sonradır» şeklinde konuşması bilimsel dürüstlüğe sığar mı?

Öte yandan, bir an için TÜRK sözcüğünün Muhammed zamanında kullanılmadığını kabul etsek bile, acaba bu durumda Muhammed'in Türkler hakkında hiç bir söz sarfetmediğini, örneğin Türkleri Araplar için felâket getirici ırk olarak tanımlamadığını mı kabul etmemiz gerekecektir? Türk'ü küçültücü, Türk'e hakaret yağdırıcı ve Türk'e karşı düşmanlık duyguları yaratıcı bir sözün, bir Hadîs'in, mutlaka TÜRK sözcüğünü kapsaması mı gerekir? TÜRK sözcüğünü kullanmadan Türk'e hakaret etmek, Türk'ü küçültmek mümkün değil midir? Kur'ân'da TÜRK sözcüğü geçmez, fakat kur'ân'ın çeşitli âyetlerinde (örneğin **Kehf Suresi**'nin 94 cü âyet'inde) Ye-cûc-Me'cûc sözcükleri geçer ki bu, Türkler'in ecdadından başka bir millet değildir. Muhammed. «...vukuu yaklaşan bir şerden, büyük bir fitneden dolayı vay Arap'ın haline? Bugün Ye'cûc ve Me'cûc seddinden şunun gibi bir delik açıldı...» derken, Ye'cûc ve Me'cûc'u : «...burunları basık, gözleri küçük, yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi kalın

222) Bahaeddin Ögel, **İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre,** Ankara, 1962, s: 46.

223) Rashid al-Din Tabib (Fazl Allah), **Introduction à l'Histoire des Mongols de Fadh Allah Rashid ed-Din,** Translated by E. Blochet: E. J. W. Gibb Memorial, Vol. XII, Leyden/London 1910.

224) Tökin, **a.g.y.**

Levent Şahverdi Arşivi

etli ayakkapları da yün (keçe çarık)» diye tanımlarken bununla Türkleri anlatmak istemiştir.

Bin dört yüz yıllık İslâm tarihi boyunca bu hükümlerin Türkler'den başka bir milletle ilgili olmadığı konusunda görüş birliği vardır. Arap Milliyetçiliği kitabımızda bunun böyle olduğunu en sağlam kaynaklariyle belirttik ve al-Bağdadî, Nesefî, Taberî, Nüveyrî, Demirî gibi ünlü Arap yazar ve düşünürler[225] yanında Asım Efendi, Ahterî Mustafa gibi yakın tarihimizin ünlü Türk bilginlerin Ye'cûc Me'cûc'u Türk kabul edip Araplara ve insanlığa felâket getirici, hayvana yaklaşık yaratık olarak tanıttıklarını gördük. Hemen her yüz yıl itibariyle, yukarda sözü geçen âyet ve hadîs'lere dayanarak Türk düşmanlığı siyasetini İslâm'ın ve Arap'ın savunmasında araç olarak kullananlar sayısızdır. XIII - XIV cü yüzyılda İbn Şaşra Türklerin Araplara felâket getiren çete olduklarını söylerken, onları **korkutucu** ve **kötülük yaratıcı** ırk olarak tanımlarken Arap peygamberi'nin «Küfrün başı Şark tarafındadır... iyi biliniz ki fitne işte buradadır, şeytanın boynuzunun doğduğu yerdedir» şeklindeki hadîslerini sıralardı[226]. Ondan beş yüz yıl sonra, XX ci yüzyılın ilk yarısı ortalarında Türk'e karşı Arap ayaklanmasında elebaşılık yapan Kral Abdullah, yine Peygamber'in Hadîs'lerine sarılarak, örneğin «basık burunlu, yayvan suratlı, yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalın etli, ayakkapları keçe olan kavimle savaşmadıkça hüküm günü gelmez» şeklindeki sözlerini hatırlatarak Türk'ü Arap milletine felâket getiren ırk olarak belirler, yukardaki din hükümlerinin Selçuk ve Osmanlı Türkleri bakımından bu şekilde değerlendirilmesi gereğinden söz ederdi[227]. Günümüze gelinceye dek Arap liderlerin ya da yazar ve düşünürlerin yaptığı da bundan farklı değildir. Bindörtyüz yıllık İslâm ve Arap tarihi göstermektedir ki içinde TÜRK sözcüğü bulunsun ya da bulunmasın Kur'ân ve Hadîs hükümlerinde **«Araplara felâket getirecek millet, Basık burunlu yayvan suratlı..** kavim», **«Ye-cûc - Me'cûc», Doğu'da fitnenin kaynağı olan diyarlardaki toplum»** diye geçen sözler ve tanımlamalar hep Türkleri kapsar diye kabul edilmiş, Türk düşmanlığı duygularını körüklemek için iş görmüştür. Şu durumda şeriatçılarımızın ya da Profesörlerimizin yaptığı gibi «İçinde Türk sözcüğü bulunan hadîsler uydurmadır»

225) Yine hatırlatmak gerekir ki ARAP derken mutlaka Arap asıllı değil, fakat Acem ya da başka asıllı olmakla beraber Şeriatçı ruha sahip olarak Türk aleyhtarlığını yukardaki Şeriat hükümlerine dayanarak sürdürenler demek isterim.

226) Arsel, **Arap Milliyetçiliği ve Türkler,** s : 127.

227) İbid. s: 144 - 45.

Levent Şahverdi Arşivi

demek pek safça bir davranış olur. Kaldı ki, biraz önce de değindiğimiz gibi TÜRK sözcüğü Muhammed zamanında (ve ondan çok önceki dönemlerde) var olan bir sözcüktür, bu sözcüğü kapsayan Hadîs'lerin en sağlam kaynaklarda yer alan, en sağlam nakledicileri tarafından gelme olduğu ortadadır.

Yin ayni şekilde, Arap peygamberinden önce ve sonra TÜRK sözcüğünden farklı ve başka adlar altında Türk ulusları ve devletleri olduğu nasıl yadsınamayacak bir gerçek ise, TÜRKÇE sözcüğünden farklı ad'lar altında da Türk il'leri olduğu bir gerçektir. Bu salt gerçekler karşısında «Türklerle ilgili hadîsler uydurmadır» deyip gülünç durumlara düşmek yerine Türk'ün aleyhine olarak kullanılmış (ve hâlâ da kullanılmakta) olan bu İslâmî esasları, bunların oluşturduğu sonuçları, Arap milliyetçisinin Türk düşmanlığı aracılığiyle Arap lehine yaratmağa çalıştığı durumları gözler önüne sermek ve düşünmek daha uygun olmaz mı? Siyaset adamı ya da din görevlileri, çeşitli nedenler ve çıkarlar yüzünden, böyle bir girişimi muhtemelen benimseyemeyebilirler. Fakat bilim adamına düşen iş, bilimsel gerçekleri gizlemek ya da yanlış şekilde yansıtmak değil, cesaretle açıklamaktır, tartışmaktır, bunlardan ders çıkarmaktır. Ancak bu suretle ilme ve mensup bulunduğumuz topluma ve insanlığa hizmet mümkündür. Daha önce'de belirttiğim gibi bizler, Türk'ü küçültücü bütün bu İslâmî esasları, kendi insanlarımıza «uydurmadır» diye benimsetsek ve bunları görmezlikten gelsek bile, Arap dünyası (ve diğer İslâm ülkeleri) ve Batı, bunlara Tanrı'dan ya da Muhammed'ten gelme hükümler ve sözler olarak bakmaktan geri kalmayacaktır; tıpkı şimdiye dek kalmadığı gibi. Bilimsel bir dürüstlük ve cesaret ile bu konulara el atmaktan başka çözüm yolumuz olmadığını anlamamız gerekir.

Öte yandan şeriatçı profesörlerimizin takdir edemedikleri bir husus daha vardır ki o da : «İçinde TÜRK sözcüğü bulunan bütün sözler ve hadîsler uydurmadır» fetvalarını verirken Türkçe'ye ve Türk niteliklerine balta vurmalarıdır. Çünkü bu yersiz gayretkeşlikleriyle Kaşgarlı Mahmud'un ortaya koyduğu dinsel esasları, örneğin Türkçeyi geçerli kılmak ve Türk insanını Araplık benliğinden kurtarıp kendi öz nitelikleri içerisinde yoğurmak amacına yönelmiş çabaları da kısırlaştırmaktadırlar. Oysa ki eğer Kaşgarlı'nın öne sürdüğü, ve içinde TÜRK sözcüğü bulunan hadîsler, vaktiyle Türk din adamları ve aydınları tarafından benimsenmiş olsa bundan ne olumlu sonuçlar doğabilecek idiyse, bugün de ayni şey sağlanabilirdi. Kur'ân'ın Türkçe çevirisinin geçerliliği, ezân'ın Türkçe okutulmasının olasılığı önlen-

Levent Şahverdi Arşivi

memiş olsa idi, Türk'ün kafası bu konularda işlemeğe başlar, şimdiye dek kendi kendine sormaz ve soramaz olduğu sorunlara eğilmek olanağı doğardı. Günümüzde Arapçayı nerede ise resmî dil olarak okullara sokmak, Türk'ün tarihini Abdülhamit'lerden başlatmak, Türk sözcüğünü kullandırmamak ve Türk'ü yeniden Araplaştırmak isteyenler, bu işleyen kafalar karşısında bocalayıp kalırlardı.

Gönül isterdi ki şeriatçı profesörlerimiz Kaşgarlı'nın öne sürdüğü hadîsleri «geçersiz» gösterecek yerde Türk'ün beynini işlemez hale getiren şeriat hükümleriyle[228] savaşsınlar, insanlarımızı bu hükümlerden kurtarsınlar, «gerçeklere akıl yolu ile gidilmez şeriat yolu ile gidilir» şeklindeki dinsel inanca karşı seslerini yükseltsinler.

Vaktiyle, yani Ortaçağ dönemlerinde, Batı halkları da buna benzer din hükümleriyle eğitilirlerdi. Batı'yı bu tür din anlayışından kurtaranlar, din kuruluşunu akıl temeline oturtma çabalarında öncülük yapan aydınlar olmuşlardır. Ama bunu yapmak için cesaret göstermişlerdir, işkencelere, saldırılara ve ölümlere göğüs germişlerdir. Böylesine bir cesareti gösteren çıkmamıştır bizde; Batılı aydının gösterdiği cesaretin binde birini gösterebilenlerimize de, zındıklık damgasını vurmuşuzdur.

Levent Şahverdi Arşivi

SONUÇ

ULUSAL BENLİĞİMİZE VE GELİŞMEMİZE ÇELME TAKAN DAVRANIŞLAR KARŞISINDA SUSMAK İHANETTİR, BİZ PROFESÖRLER BU İHANETİ İŞLEMEKTEYZ

İslâm dünyasının ve Arap ırkının geriliklerinin tüm suçluluğunu ve sorumluluğunu Türk'ün sırtına yükleme siyaseti, genel olarak Arap ve Batılı yazar ve düşünürler, hattâ bizim şeriatçılarımız için ortak bir uğraşıdır ki eskiden olduğu gibi bugün dahi güçlülüğünü korur. **Arap Milliyetçiliği ve Türkler** adlı kitabımda bunun böyle olduğunu belirttim ve yukardaki sayfalarda da bu görüşlerimin özetini verdim. Bununla beraber pek nadiren de olsa Arap yazarlar arasında insaflı davranan, Arap geriliklerinin nedenleri sorununu farklı mecralara sokan kimseler bulunduğunu hatırlatmak gerekir. Kitabımda bu konuya da değindim, ve bazı yazarların söz konusu sorumluluğu Türk'ün sırtına yüklemektense başka nedenlerde arama eğiliminde bulunduklarına yer verdim.

Fakat ne hazindir ki bu konuya hiç el atmayan ve hattâ el atmak şöyle dursun atanlarımıza da saldıran, üstelik Arap'ın Türk düşmanlığı siyasetini doğal bulan tek toplum bizim kendi öz toplumumuzdur. Bizim aydın diye başımıza taç ettiğimiz kimseler, hele nice Profesörler «Gerek İslâm uygarlığının, gerekse Arapların ve tüm şeriat halklarının geri ve zavallı hale gelmesi olayının sorumluluğu ve suçluluğu Türklere aittir» şeklindeki iddialar karşısında susup otururlar. Oysa ki bu iddialar, bilimsel veriler ve gerçekler karşısında yok olmağa mahkum yalanlardan başka bir şey değildir. Çünkü söz konusu suçluluğu ve sorumluluğu Türk'te değil, ŞERİAT'ın kendisinde ve özünde aramak gerekir. Türk'ü olumsuz hale getiren de ilkellik kaynağı Şeriat'ın kendisidir. Tanrı ve Peygamber iradesi üstündür diye insan iradesini hiçe sayan, insan aklını yaratıcısı olmaktan alıkoyan, insan varlığını kul'luktan ileri bir seviyeye lâyık bulmayan, kişi'nin tüm yaşamlarını ve davranışlarını gökten inme hükümlerle ayarlayıp onu robot yapan, Türk'ü benliğinden, geleneklerinden, dilinden ve tüm gelişmişlliğinden yoksun kılan şeriat mikrobunu yok etmek kendimize ve insanlığa karşı bir görevdir. Bu görevi yerine getirmemek bilimsel ve ahlâksal bir ihânettir.

Levent Şahverdi Arşivi

"1977 yılına kadar Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde otuz yıla yakın bir süre boyunca öğretim üyeliğinde bulunan Profesör İlhan Arsel, 1960 ihtilâlinden sonra yeni bir Anayasa ön tasarısını hazırlamakla görevlendirilen on kişilik İSTANBUL KOMİSYONU'na ve daha sonra KURUCU MECLİS ön tasarısını hazırlamak üzere kurulan beş kişilik komisyona üye oldu.

1966 yılında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Senatosu'na KONTENJAN SENATÖRÜ olarak atandı.

1971 yılında CONSTITUTIONS OF THE COUNTRIES OF THE WORLD adlı yayının TÜRKİYE ve BELÇİKA bölümlerini hazırladı (1971 tarihi itibariyle).

Yirmiyi aşkın çeşitli yayınları arasında: ŞERİAT VE KADIN (Kaynak Yayınları, İstanbul 1988); ARAP MİLLİYETCİLİĞİ VE TÜRKLER (İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1987); TOPLUMSAL GERİLİKLERİMİZİN SORUMLULARI - DİN ADAMLARI VE AYDINLAR (Birinci Kitap: Din Adamları; Ankara 1977); TEOKRATİK DEVLET ANLAYIŞINDAN DEMOKRATİK DEVLET ANLAYIŞINA (Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1975).

●

BİZ PROFESÖRLER adlı bu kitabı İlhan Arsel, Üniversite'nin ve öğretim üyelerinin fikirsel ve kişisel yetersizliklerini kamu oyuna açıklamak maksadiyle yazdı. 1977 yılında Üniversite'den istifa ederken şöyle der:

"Bana öyle geliyor ki biz öğretim üyeleri, içimizde hiç kuşkusuz pek iyilerimiz bulunmakla beraber, pek çoğumuz yetersiz ve bilgisiz ... kimselerdiz. Dar görüşlülüğümüz ve tutuculuğumuz her türlü tanımlamanın dışında kalır. Bizler çağdaş anlamda Üniversite öğrencisi yetiştirecek olgunluktan çok uzağız; yetiştirdiğimiz insanların ne kez düşük bilgiler ve zihniyette bu toplumun başına belâ olduğunu her gün görmekteyiz.... Ülkemizi her gün biraz daha uçuruma yaklaştıranlar da bu bizim yetiştirdiklerimizdir. Şu muhakkak ki bizlerin, kendi kendimize çeki düzen vermemiz, kendimizi geniş görüşlülükler ve gerçek bilgilerle donatmamız... ve asıl önemlisi medenî cesârete sahip ve sağlam karakterli kişiler olarak topluma ve yeni kuşaklara ideal örneği olmamız, emsâl sağlamamız... ve kısacası haysiyetli aydınlara yaraşanı yapmamız, aklımızı başımıza toplamamız koşuldur. Bundan dolayıdır ki bizler, en insafsız, en sert ve hattâ en abartmalı biçimlerde yerilmeli, başkalarına çuvaldızı batırmadan önce iğnenin kendimize batırılmasını beklemeli ve bizi yerenleri baş tacı etmeliyiz: Bu yermeleri, bu iğnelenmeleri göze aldığımız ve buna müstahak bulunduğumuzu kabul ettiğimiz an, olumlu yönelişe ilk adımı atmış sayılırız..."

"Fakat şunu da takdir ediyorum ki, yukarda kısaca özetlediğim nedenler yüzünden havası artık teneffüs edilemeyecek hâle giren bir kuruluşta daha fazla kalamazdım. Bu havayı yaratan kişilerle ve onların çağ gerisi zihniyetiyle aynı binada ve aynı salonlarda bulunmak kadar azab verici başka bir şey olamazdı benim için. İstifamdan sonra tek teselliyi, onlardan artık uzak kalabileceğimi düşünmekte bulacağım. Vaktiyle Voltaire, kendisi için yaşanmaz bir ortam yaratan çevreler yüzünden Hollanda'yı, hani o kanalları ve ördekleri ile ün salmış diyârı terkederken, şöyle derdi ADIEU CANAUX, ADIEU CANARDS, ADIEU CANAILES (Elvedâ kanallar, elvedâ ördekler ve elvedâ külhâniler). Buradaki CANAILLES deyimi Türkçemize genellikle KÜLHANİLER diye çevrilir. Fakat ben onu kafamda çok daha yerici ve vurucu anlamiyle gerçek yerine yerleştirerek ve aynı düşüncelerde eriterek, bu kendilerinden ayrıldığım ve artık yabancı kalacağım kişiler ve onların zihniyeti için kullanıyor ve tekrarlıyorum; sanırım uzun bir süre de tekrarlayacağım."

Cevdet Sahverdi Arşivi